CONGRESUL XI AL P.C.R.

magazin istoric

ANUL VIII Nr. 11 (92) NOIEMBRIE 1974

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul VIII - Nr. 11 (92)
noiembrie 1974

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU
Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ④ ② ③

① Un nou şi memorabil moment pe calea înfăptuirii politicii de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism: Congresul al XI-lea al P.C.R.

④ „Moment festiv". Pictură de Ion Pacea **(Misiunea istorică a comuniştilor români,** p. 10)

② Petru I, un demn reprezentant al dinastiei Mușatinilor. Pictură anonimă din sec. XIX. Tabloul se află în fondurile Muzeului de Istorie din Iaşi.

③ O încercare de amestec polon, în legătură cu succesiunea la tronul Moldovei a lui Bogdan I, a fost prompt zdrobită în lupta de la Plonini. Pictură de Th. Aman, aflată la Muzeul de Artă din Iaşi **(Petru I Mușatinul, o verigă dintr-un lanţ neîntrerupt,** p. 43)

SUMAR

NICOLAE CEAUŞESCU: POPORUL NOSTRU A ŞTIUT ÎNTOTDEAUNA SĂ FIE LA ÎNĂLŢIMEA VREMURILOR 2
Misiunea istorică a comuniştilor români 10
Trepte în istorie spre marele Forum din noiembrie 1974: GH. I. IONIŢĂ, MIRCEA MUŞAT 15
3 noiembrie 1940 — autorităţile se tem de steagul roşu: FL. DRAGNE 23
Solidaritatea internaţionalistă militantă: NATALIA VÎLCU 27
23 August-25 octombrie 1944. Toate forţele în slujba eliberării patriei: PARASCHIVA NICHITA 28
Cel mai vechi portret al lui Tudor Vladimirescu: MARIN MATEI POPESCU .. 33
1944-1947. Politica P.C.R. de refacere a economiei naţionale: ION ALEXANDRESCU 34
Cînd s-a cîntat pentru prima oară Internaţionala**?:** ION FELEA 40
Microarhiva Magazin istoric: DAN-RÎPĂ BUICLIU, NICOLAE VASILESCU-CAPSALI 42
Petru I Mușatinul: ŞTEFAN S. GOROVEI 43
În urmă cu patru decenii — istorie sovietică în paginile Vieţii româneşti**:** NICOLAE MINEI 49
Răscoala din 1907 şi cancelariile din Berlin şi Viena: KARL SCHEERER 52
Războiul de eliberare naţională a Iugoslaviei: C. ILIESCU, M. MOLDOVEANU 56
File din rezistenţa albaneză antifascistă: GELCU MAKSUTOVICI 61
Un secol de la descoperirea Micenei „cea bogată în aur": EM. CONDURACHI 65
Nume codificate în cel de-al doilea război mondial: CONSTANTIN BUŞE 72
Centenarul statuii viteazului: ILIE DUMITRESCU 75
Vicina la Păcuiul lui Soare?: PETRE DIACONU 76
Destinul a două nave. Dubla celebritate a corăbiei WASA: PER OLOF EKSTRÖM ● **Operaţia „Title":** LÉONCE PEILLARD 80

● **Concursul** Magazin istoric: **Anul marilor bilanţuri** .... **39** ● **Cărţi sosite la redacţie**... **60** ● **Zîmbete din cronici**... **71** ● **Poşta** Magazin istoric ... **93**

Noi, comuniştii,
considerăm că este o datorie
de onoare
de a studia, cunoaşte şi cinsti
cum se cuvine
pe cei care au contribuit
la făurirea naţiunii noastre[...]
Oare cum s-ar simţi
un popor care
nu şi-ar cunoaşte trecutul,
nu şi-ar cunoaşte istoria,
nu ar preţui
şi nu ar cinsti
această istorie?
Nu ar fi ca un copil
care nu-şi cunoaşte
părinţii
şi se simte străin în lume?
Fără nici o îndoială
că aşa ar fi.

NICOLAE CEAUŞESCU:

POPORUL NOSTRU A ŞTIUT ÎNTOTDEAUNA SĂ FIE LA ÎNĂLŢIMEA VREMURILOR

Moment de răscruce în istoria eroică a zilelor noastre, cel de-al XI-lea Congres al partidului dăltuieşte chipul patriei în granitul devenirii comuniste.

De la această răscruce între prezent şi viitor se cuvine să ne întoarcem gîndurile către trecutul de lupte, aspiraţii şi, în ultimele trei decenii, de mari împliniri. Am ajuns aici prin străduinii şi eforturi neobosite, prin lupte uriaşe, în fruntea cărora, în perioada dezvoltării României moderne, s-a aflat neclintită clasa muncitoare, condusă de partidul său, forţa cea mai înaintată a societăţii româneşti, purtătoarea consecventă a idealurilor unei vieţi mai bune, mai drepte pentru cei mulţi şi obidiţi.

De la tribuna Congresului, secretarul general al partidului va jalona liniile de evoluţie ale României în anii ce vin, va prezenta ţării programul de acţiune în vederea făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării societăţii româneşti spre comunism. Un nou şi strălucit capitol se va deschide astfel în frămîntata şi măreaţa istorie a poporului român, a clasei muncitoare din România, a partidului ei comunist.

Asupra filelor acestei istorii, primul fiu al ţării, secretarul general al partidului, Preşedintele Republicii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a aplecat adesea: „Noi, comuniştii, considerăm că este o datorie de onoare de a studia, cunoaşte şi cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea naţiunii noastre“[1]. În repetate rînduri, cuvîntările şi lucrările sale au invocat trecutul nostru de luptă, l-au analizat în lumina ideologiei marxist-leniniste: adunate, aceste secvenţe — care totalizează zeci şi sute de pagini — configurează o veritabilă şi deosebit de valoroasă carte de istorie a neamului.

Am reţinut aici doar cîteva din paginile ce vorbesc despre formarea poporului nostru şi despre un înălţător ideal pe care, în decursul istoriei lor, poporul român, clasa noastră muncitoare l-au transformat într-o realitate de neclintit — unirea. Unirea tuturor românilor într-un stat naţional unitar. Unirea tuturor muncitorilor într-un singur partid, călăuzit de o singură ideologie — învăţătura marxist-leninistă.

Cei mai falnici stejari, ale căror ramuri ating cerul, îşi trag seva din rădăcini adînc împlîntate în sol. Politica partidului nostru, profund marxistă, umanistă, internaţionalistă, îşi trage seva din tot ce a acumulat poporul român în milenara sa existenţă, din tot ce a creat mai bun omenirea. Această politică ne călăuzeşte pe drumul împlinirilor plenare, al neîncetatei îmbogăţiri şi înnoiri a valorilor materiale şi spirituale ale neamului — contribuţia unui popor liber şi suveran la sporirea marelui tezaur al întregii omeniri.

Valentina POPOVICI

„Dacă naţionalitatea este sufletul unui popor [...] unitatea naţională este chezăşia libertăţii lui".

NICOLAE BĂLCESCU

O străveche civilizaţie pe aceste meleaguri

[...] Alături de activitatea de construcţie socialistă, oamenii se preocupă şi de cunoaşterea şi păstrarea vestigiilor trecutului îndepărtat care vorbesc despre civilizaţia care a existat pe aceste meleaguri, [...] despre felul în care s-a plămădit poporul român [...][2]

[...] Mai peste tot [în judeţul Braşov] ni s-au înfăţişat multe vestigii care adeveresc existenţa dacilor şi a romanilor pe aceste meleaguri, continuitatea vieţii economice şi sociale în secolele ce au urmat prăbuşirii Imperiului roman[3].

[...] Nu numai cei din Hunedoara sînt urmaşii lui Decebal, ci şi cei din regiunea Bucureşti, şi poate chiar mai mult, pentru că aici [la Argedava] a fost, se pare—mai sînt încă discuţii în această privinţă între oamenii de ştiinţă — capitala permanentă a Daciei încă de pe timpul lui Burebista[2].

De-a lungul istoriei milenare a poporului, datorită condiţiilor naturale oferite de teritoriul României, agricultura a fost una din ocupaţiile principale ale populaţiei de pe aceste meleaguri. Încă strămoşii noştri, dacii, practicau o agricultură înfloritoare pentru vremea aceea, care a atras ţării lor numele de „Dacia Felix"[...]

Multă vreme, de-a lungul milenarei existenţe a poporului nostru, ţărănimea a reprezentat cea mai importantă forţă a progresului social, purtătoarea năzuinţelor de neatîrnare şi a sentimentului de demnitate naţională. Ea alcătuia oastea viteză a lui Decebal — marele erou al dacilor [...][4]

[...] [Haţegul este] „ţara" amintită încă din veacul al XIII-lea ca loc al cnezilor români, unde au domnit întemeietorii Ţării Româneşti, voievozii Litovoi şi urmaşii lor Basarabi [...][5]

Dovezile de cultură materială existente pe întregul cuprins al patriei noastre vorbesc cu elocvenţă despre geniul creator al poporului român, despre talentul şi măiestria cu care l-a înzestrat natura, despre marea lui sete de frumos. Totodată, istoria arată că marii noştri gînditori şi creatori de valori spirituale şi-au pus vocaţia în slujba libertăţii şi independenţei patriei, a dezvoltării limbii şi culturii ei, a propăşirii naţiunii române[6].

Cinstind şi dezvoltînd [...] tradiţii scumpe ale clasei muncitoare, ale poporului român, partidul nostru comunist cultivă cu consecvenţă sentimentele nobile ale patriotismului şi internaţionalismului socialist, care însufleţesc pe toţi oamenii muncii din ţara noastră, indiferent de naţionalitate. Interesele vitale ale oamenilor muncii români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi sînt strîns legate de întărirea continuă a unităţii şi frăţiei în munca lor plină de dăruire pentru [...] prosperitatea si înflorirea patriei comune — România socialistă[7].

Setea de libertate a poporului român

Este ştiut că, în ciuda a tot felul de piedici, a ocupaţiei străine, popoarele asuprite nu încetează lupta de eliberare, nu pregetă de la nici o jertfă pentru alungarea asupritorilor străini, pentru formarea lor ca naţiuni de sine stătătoare, care să poată păşi pe calea dezvoltării libere şi independente.

Istoria ţării noastre constituie un exemplu concludent în această privinţă. Ţara Românească, Moldova, Transilvania s-au aflat veacuri de-a rîndul sub stăpînirea străină. [...] Dar dominaţia străină nu a reuşit să înăbuşe setea de libertate a poporului, să stingă puternica sa dorinţă de unitate. [...] Ideile comunităţii naţionale au însufleţit poporul, i-au înzecit forţele în lupta pentru apărarea şi propăşirea patriei[8].

Este cunoscută eroica rezistenţă opusă de poporul nostru sub steagul unor mari domnitori şi conducători de oşti ca Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Ţepeş şi alţii, împotriva dominaţiei otomane, pentru apărarea gliei strămoşeşti, rezistenţă care a impus respect duşmanilor şi preţuire prietenilor.

Un eveniment memorabil în istoria poporului nostru este unirea vremelnică a Ţării Româneşti, Moldovei şi Transilvaniei într-un stat feudal centralizat, sub conducerea marelui voievod Mihai Viteazul [...]

Lupta maselor populare împotriva asupririi şi împilării, pentru libertate socială şi naţională, s-a desfăşurat de-a lungul secolelor în toate ţările române. Istoria mişcărilor sociale din Transilvania înscrie, astfel, la loc de frunte marile lupte ţărăneşti de la Bobîlna, puternicele răscoale conduse de Gheorghe Doja, de Horia, Cloşca şi Crişan şi atîtea alte acţiuni eroice care au zguduit orînduirea feudală, care au ţinut vie flacăra spiritului de luptă în conştiinţa maselor largi populare. Alături de români, în aceste bătălii sociale s-au ridicat şi oameni ai muncii aparţinînd naţionalităţilor conlocuitoare, populaţiile aşezate în decursul veacurilor pe meleagurile acestei ţări şi care au trăit, muncit şi luptat în unitate şi frăţie cu poporul român[9].

[...] Marea mişcare revoluţionară din 1821 marchează un moment de cotitură în istoria luptelor poporului nostru împotriva dominaţiei imperiului otoman, pentru cucerirea independenţei naţionale, pentru dreptate socială. Deşi această mişcare nu a ieşit victorioasă, ea a reuşit însă să zdruncine puternic vechea orînduire, vestind marile transformări revoluţionare care au culminat cu revoluţia burghezo-democrată din 1848 şi cu unirea Principatelor Române în 1859, cu formarea statului nostru naţional — moment epocal în istoria poporului român, care s-a afirmat în lume ca un popor dornic să contribuie la cauza civilizaţiei, dornic să trăiască liber şi independent[10].

Titlul, subtitlurile şi textele din paranteze drepte, aparţin redacţiei.

Revoluția de la 1848 a zguduit din temelii vechile rînduieli feudale, care frînau mersul înainte al societății românești, a marcat începutul unei noi etape. în dezvoltarea economico-socială a țărilor române, în lupta pentru libertate și o viață mai bună, împotriva exploatării și asupririi maselor muncitoare, pentru realizarea unității naționale, formarea statului național unitar român, scuturarea jugului dominației străine și cucerirea independenței și suveranității patriei noastre[11].

[...] *Revoluția de la 1848 a exprimat programul unitar al întregului popor, în centrul căruia obiectivul cel mai imperios era unirea tuturor românilor în granițele aceluiași stat național, democratic, modern și independent* [...] [11] [...] *și a avut un caracter unitar, fiind expresia acelorași cerințe obiective ale dezvoltării societății românești, a idealurilor care animau pe toți fiii acestui popor*[12].

Tocmai aceasta explică faptul că, în tot cursul desfășurării revoluției, militanții pașoptiști din cele trei țări românești au avut contacte strînse, au colaborat și s-au întrajutorat îndeaproape[11].

Cu toate că a fost înfrîntă, revoluția de la 1848 a avut consecințe profunde asupra evoluției ulterioare a poporului român. Ea a zdruncinat puternic întregul edificiu social-feudal, a dat un nou impuls dezvoltării societății pe calea capitalismului, a deschis drumul unor mari prefaceri și transformări în structura societății, al înfăptuirii unor idealuri fundamentale ale poporului nostru. Ea a aprins flacăra spiritului revoluționar în țările române, a dezvoltat și mai puternic conștiința de sine a poporului român, convingerea locuitorilor celor trei state românești asupra necesității unității naționale în cadrul frontierelor aceluiași stat[13].

[...] *România a cunoscut* [...] *timp de cîteva secole, jugul asupririi străine; dar niciodată nu a încetat lupta pentru a-și cuceri independența și a-și făuri o viață nouă, așa cum dorește*[14].

Împrejurările istorico-sociale vitrege în care și-a dus existența au obligat poporul român din cele mai vechi timpuri să-și apere dreptul la viață cu arma în mînă. Rezistînd tuturor încercărilor, el a străbătut vremurile de restriște și a ieșit la lumină, cucerindu-și locul ce i se cuvine în marea familie a popoarelor lumii, pentru că întotdeauna a fost animat de o nestinsă dragoste de patrie, de curaj și spirit de abnegație; sentimentul patriotismului fierbinte a fost transmis ca o flacără vie, din generație în generație[15].

Lupta pentru scuturarea jugului asupritorilor a culminat cu războiul de independență din 1877 [...][16]

Atunci am scuturat jugul otoman, dar, după aceea, timp de încă zeci de ani, a trebuit să suportăm asuprirea diferitelor țări imperialiste. De fapt, numai odată cu răsturnarea dictaturii fasciste și trecerea la construirea socialismului, poporul român și-a asigurat pe deplin independența. De aceea, pentru noi, socialismul, independența națională, dreptul poporului de a-și hotărî singur destinul, așa cum îl dorește, constituie un tot unitar, inseparabil[14].

Istoria României a confirmat cu putere concluzia științifică, marxist-leninistă, că dominația străină, știrbirea sau pierderea suveranității și independenței naționale afectează grav dezvoltarea popoarelor, evoluția societății omenești, aduc imense prejudicii intereselor vitale ale maselor. Totodată ea pune în evidență adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frîna pentru un timp, poate întîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale, dacă acest popor este hotărît să trăiască liber[9].

Uniți într-un stat național independent și suveran

Primul și hotărîtorul pas spre unificare statală l-a constituit unirea Moldovei cu Țara Românească în ianuarie 1859. Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și tîrgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți, Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern. Ea a avut un puternic ecou și în Transilvania, întărind conștiința unității naționale a maselor populare din această provincie, stimulînd lupta lor pentru unire cu țara.

Unirea Principatelor, precum și reformele cu caracter burghezo-democratic care i-au urmat au creat condiții pentru accelerarea dezvoltării țării pe drumul capitalismului. Etapa nouă în care intrase societatea românească, nevoia de lărgire a pieței și de extindere a relațiilor de producție capitaliste impuneau și mai stringent unirea Transilvaniei cu România și cucerirea independenței de stat a întregului popor român[9].

Cucerirea independenței în 1877, plătită cu sînge de ostașii și dorobanții români în redutele de la Smîrdan, Plevna și Grivița, a deschis calea unor noi împliniri ale idealurilor de libertate și progres ale poporului român[17].

Participarea a numeroși voluntari transilvăneni înrolați sub drapelul românesc la războiul pentru cucerirea independenței a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor[9].

Eliberarea națională a poporului român, înfăptuirea unității sale statale s-au impus, în special începînd din secolul trecut, ca o problemă la ordinea zilei, ca o necesitate imperioasă ridicată de însăși dezvoltarea societății, ca o condiție indispensabilă de care depindea înscrierea poporului român pe orbita progresului, alături de țările avansate ale Europei[9].

Încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, clasa muncitoare din România se manifestă tot mai pregnant drept forța socială capabilă să preia în mîinile sale steagul marilor idealuri ale celor ce muncesc, ale luptei pentru eliberare socială și națională, pentru formarea și consolidarea națiunii române, pentru înfăptuirea societății fără de exploatare[9].

Primul război mondial imperialist — care își punea cu putere amprenta asupra începutului secolului al XX-lea — ridica și în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru însăși soarta națiunii [...]

Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții

de cotropire și anexiune teritorială; cedînd presiunilor puterilor Antantei, cercurile conducătoare ale țării au hotărît intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia, care promiteau satisfacerea dezideratului unității noastre naționale[13].

Problema făuririi statului național unitar preocupa profund masele populare [...], *constituia un deziderat vital al poporului român, al proletariatului, al socialiștilor*[18].

Aspirațiilor profunde ale poporului român spre unitate le-au dat glas declarațiile politice ale vremii, presa, puternicele manifestări publice care au avut loc cu acest prilej pe întreg cuprinsul țării și, în mod deosebit, entuziasmul nemărginit cu care ostașii români au fost întîmpinați în Transilvania de masele largi ale întregii populații. Numeroși cetățeni, atît din România de atunci cît și din Transilvania și Bucovina aflate sub stăpînirea imperiului habsburgic, s-au înrolat voluntari, cerînd să li se dea posibilitatea de a lupta pentru cauza întregirii țării[15].

Crearea consiliilor și gărzilor naționale în toate județele, orașele și comunele Transilvaniei, sutele de mii de semnături care au întărit mandatul încredințat delegaților la marea adunare de la Alba Iulia, participarea a peste 100 000 de oameni la această adunare dovedesc că unirea Transilvaniei cu România nu a fost actul cîtorva persoane sau grupuri izolate, ci opera întregului popor, a întregii noastre națiuni.

Iată de ce nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea. Analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința secular㠹 a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași. Merită subliniat că pentru unire s-au pronunțat și numeroși reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare [...] *Tratatul de pace nu a făcut decît să consfințească situația de fapt stabilită ca urmare a luptei maselor populare din România și Transilvania*[19].

1918, 1 Decembrie se înscrie în istoria poporului român ca un moment crucial din multele momente pe care le-a trăit în lupta sa pentru păstrarea ființei naționale, pentru libertate socială și națională[19].

Înfăptuirea unității statului național român — victorie epocală a maselor populare din întreaga țară, la realizarea căreia clasa muncitoare, mișcarea socialistă au adus o prețioasă contribuție — a deschis perspectiva dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și, totodată, a creat condiții favorabile pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare[18].

Marea bătălie împotriva dictaturii fasciste și a războiului hitlerist

După acordul de la München, care a deschis drum larg Germaniei spre țările din sudul și estul Europei, cercurile politice reacționare din România pășesc deschis pe calea trădării intereselor naționale. Acordul economic româno-german din 1939, urmat de alte tratate oneroase, subordonează economia românească intereselor politicii agresive a Germaniei, pun sub controlul acesteia viața economică și politică a României, încalcă grav suveranitatea poporului nostru.

Conștientă că dominația imperialismului german constituie o primejdie de moarte pentru poporul român, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a ridicat la luptă hotărîtă împotriva pactului înrobitor româno-german, a planurilor Reich-ului nazist de a ocupa România[8].

Subordonarea față de Germania nazistă, participarea, alături de forțele hitleriste, la războiul împotriva Uniunii Sovietice, jefuirea bogățiilor țării de către armatele germane aduseseră România la marginea catastrofei naționale[20].

Partidul comunist, exponent al intereselor naționale ale întregului popor, s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva agresiunii Germaniei fasciste și a războiului împotriva Uniunii Sovietice, a dat glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea forțelor antihitleriste[8].

În condițiile creșterii rezistenței împotriva Germaniei, ale adîncirii crizei regimului de dictatură fascistă și ale înfrîngerilor suferite pe front de către armatele hitleriste, partidul comunist, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a intensificat lupta pentru răsturnarea guvernului antonescian, întoarcerea armelor împotriva Germaniei și alăturarea României la coaliția antihitleristă. [...][8] [...] *În aceste condiții, activul de bază al Partidului Comunist Român din afară, din închisori și din lagăre — în rîndul căruia un rol important a avut Gheorghe Gheorghiu-Dej — a elaborat planul de acțiune pentru reorganizarea conducerii și întărirea rîndurilor partidului, crearea formațiunilor patriotice înarmate și intensificarea luptelor de partizani, pentru unirea tuturor forțelor antifasciste într-un singur front, răsturnarea prin forță a guvernului antonescian, eliberarea țării, ieșirea României din război și alăturarea ei coaliției antihitleriste*[21].

Folosind condițiile interne și externe favorabile, forțele naționale patriotice din România, în rîndul cărora partidul comunist constituia principalul nucleu, inițiatorul și organizatorul acțiunilor antifasciste și antirăzboinice, au trecut la declanșarea și înfăptuirea cu succes a insurecției naționale antifasciste armate [...][22], *unul din mărețele acte istorice ce vor rămîne nepieritoare în conștiința poporului român, acoperind pentru totdeauna de glorie partidul nostru comunist,* [...] [*și*] *care a dus la eliberarea țării de sub jugul fascist, la ieșirea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste*[9].

Rodul luptei eroice a maselor populare

Crearea republicii constituie [...] o încununare a luptei duse de-a lungul secolelor de poporul român, de forțele sale înaintate pentru eliberarea națională și socială, pentru neatîrnare, progres social și o viață mai bună. Făurirea republicii a devenit posibilă în condițiile sociale noi create după eliberarea țării, ale profundelor schimbări democratice, revoluționare care s-au produs în societatea românească și ale acțiunilor de masă pentru răsturnarea claselor exploatatoare și cucerirea puterii de către proletariat, în alianță cu țărănimea.

În fruntea acestor lupte s-a situat permanent Partidul Comunist Român, care a înmănuncheat într-un front unic toate forțele înaintate ale națiunii [...] Abolirea monarhiei și proclamarea republicii au fost impuse, ca o necesitate obiectivă, de evoluția luptei revoluționare, de transformarea democratică a societății românești. Toate aceste transformări au fost rodul luptei eroice a maselor populare, al activității politice a forțelor sociale revoluționare, democratice, patriotice în cadrul cărora rolul principal l-a avut Partidul Comunist Român[17].

Retrospectiva istorică a marilor lupte politice și procese revoluționare care au avut loc în societatea românească după 23 August 1944 demonstrează în mod elocvent că revoluția socialistă, cucerirea puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și trecerea la edificarea noii orînduiri sociale, sînt opera poporului român, rezultatul acțiunii inexorabile a legilor dezvoltării sociale, al condițiilor obiective social-economice din țara noastră, rodul politicii ferme, marxist-leniniste a Partidului Comunist Român care a unit în jurul său toate forțele revoluționare, progresiste ale României. Totodată, un factor important au fost condițiile internaționale favorabile, ajutorul Uniunii Sovietice, colaborarea cu celelalte țări de democrație populară, solidaritatea și sprijinul clasei muncitoare și forțelor revoluționare, progresiste și antiimperialiste de pretutindeni[30].

Congresul al XI-lea al partidului [...] va adopta Programul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării României spre comunism, care dă o perspectivă măreață dezvoltării patriei noastre pînă în anii 2000 [...] va asigura ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație[29].

Misiunea istorică a clasei muncitoare

Istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist, este legată indisolubil de dezvoltarea economică, politică, științifică și culturală a țării, de progresul forțelor de producție, de acțiunea legilor sociale obiective și a diferiților factori interni și externi care au influențat istoria României[8].

Exploatarea exercitată de către capitaliștii autohtoni și trusturile imperialiste străine făcea ca condițiile de viață și muncă ale maselor muncitoare să fie deosebit de grele. Aceasta a dus la ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, a determinat amplificarea luptei de clasă între acestea, a accelerat organizarea clasei muncitoare din România. În a doua jumătate a secolului trecut — s-ar putea spune o dată cu nașterea clasei muncitoare — se formează primele organizații profesionale și cercuri politice ale muncitorilor, apar primele ziare muncitorești. Acțiunile greviste și demonstrațiile pentru revendicări economice, pentru cucerirea zilei de muncă de opt ore și a dreptului la organizare reflectă gradul de dezvoltare a conștiinței politice de clasă a proletariatului[8].

O caracteristică esențială a mișcării muncitorești din țara noastră o constituie faptul că, încă din stadiul de început al existenței lui, proletariatul și-a pus problema organizării ca clasă, înțelegînd că aceasta este o condiție hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a luptei politice împotriva claselor exploatatoare, pentru realizarea țelurilor sale revoluționare, pentru eliberarea socială a tuturor celor ce muncesc. Chiar în prima jumătate a veacului trecut au apărut și s-au dezvoltat forme de organizare muncitorească, cum sînt asociațiile profesionale de întrajutorare — organizații ce-și propuneau la început revendicări cu caracter economic și care, ulterior, se dezvoltă pe baza principiilor politice de clasă. Aceste organizații se consolidează și se înmulțesc, jucînd un rol tot mai important în lupta maselor muncitoare[18].

Un moment deosebit de important în dezvoltarea procesului de organizare a proletariatului este înființarea, în 1872, deci cu mai bine de 100 de ani în urmă, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, care-și propunea, pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară. Acest eveniment marchează începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român. [...][18] *[...] Începutul răspîndirii ideilor socialiste în România a fost stimulat de legăturile militanților români cu făuritorii socialismului științific — Marx și Engels*[22].

Ideile de bază ale întemeietorilor socialismului științific, Marx și Engels, au pătruns în România în mod nemijlocit la puțin timp după apariția lor și au cunoscut o largă răspîndire [...] În felul acesta, militanții socialiști, partea înaintată a proletariatului român, au putut veni în contact direct cu gîndirea cea mai avansată a epocii, cu teoria socialismului științific[18].

Circulația ideilor socialiste în România a avut o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești revoluționare și progresiste din țara noastră, legînd-o, totodată, de timpuriu de mișcarea muncitorească internațională, de înșiși marii ei conducători[23].

În cadrul procesului de unire a mișcării muncitorești cu socialismul științific s-a pus la ordinea zilei, cu tot mai multă acuitate, problema făuririi partidului politic al clasei muncitoare. Încă din anii 1885-1886, în presa socialistă a vremii a început să se vorbească tot mai frecvent despre necesitatea creării unui „partid muncitoresc", a unui „partid socialist", a „partidului marxist al muncitorimii"[18].

Crearea în 1893 a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România constituie un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, începutul afirmării sale în principalele probleme care frămîntau viața social-politică a societății din acea vreme[8].

Anul 1893 este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din

România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile implîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă, creat cu 8 decenii în urmă[18].

O trăsătură caracteristică a vieții sociale din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, și începutul secolului al XX-lea o constituie mișcările țărănești, care au culminat cu marea răscoală din primăvara anului 1907. [...] [8] *[...] [Ea] a fost semnalul ridicării țărănimii românești la luptă, alături de clasa muncitoare, de forțele progresiste ale societății, pentru răsturnarea vechii orînduiri, pentru crearea orînduirii celor ce muncesc în țara noastră*[24].

O puternică ilustrare a forței și combativității mișcării revoluționare din țara noastră a constituit-o participarea clasei muncitoare, a socialiștilor români la evenimentele din 1907 [...] Acesta a fost un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională atît a muncitorimii revoluționare, cît și a țărănimii — profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatării și asupririi burghezo-moșierești[18].

Sprijinul acordat de clasa muncitoare luptelor țărănimii prevestea zorii alianței muncitorești-țărănești, care avea să devină cea mai puternică forță socială și politică a societății noastre[8].

„Vlăstar al vechii rădăcini socialiste"

Situația internă și internațională, luptele de clasă din acei ani [primele două decenii ale secolului XX] au grăbit cristalizarea necesității creării unui partid revoluționar de tip nou, în stare să conducă clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților lor democratice, pentru înfăptuirea unor adînci transformări sociale. În rîndurile partidului socialist se manifestau tot mai puternic forțele care se pronunțau pentru un partid revoluționar, bazat pe ideologia marxist-leninistă[22].

La 8 mai 1921 a avut loc la București Congresul care a consfințit transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România [...] La Congres, majoritatea covîrșitoare a delegaților au votat pentru crearea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă fără rezerve [...] [...] Congresul din mai 1921 a hotărît transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România [...][8] *[...] — partid revoluționar al clasei muncitoare, care a așezat la baza activității sale învățătura marxist-leninistă.* Aceasta a constituit o cotitură istorică în dezvoltarea mișcării muncitorești din România, în viața poporului român[25].

Crearea Partidului Comunist Român a fost rezultatul unui proces istoric obiectiv, al particularităților dezvoltării noastre sociale, al luptei revoluționare a celor ce muncesc din România, al maturizării politico-ideologice a clasei muncitoare și al creșterii rolului ei în viața politică a țării[26].

Făurirea Partidului Comunist Român — moment de însemnătate crucială în istoria României — a încununat îndelungatul proces de maturizare, clarificare ideologică și organizare politică parcurs de mișcarea noastră muncitorească după înființarea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în legătură indisolubilă cu răspîndirea ideilor socialismului științific. Zămislit într-o perioadă de avînt revoluționar, Partidul Comunist Român [...] a ridicat pe o treaptă superioară lupta proletariatului și a celorlalte mase muncitoare, a dat un puternic impuls dezvoltării conștiinței lor de clasă, exercitînd o puternică influență asupra evoluției ulterioare a României contemporane[27].

Unul din obiectivele de cea mai mare importanță ale activității politice a Partidului Comunist Român în perioada dintre cele două războaie mondiale a fost organizarea luptei forțelor democratice împotriva pericolului grav pe care îl reprezenta fascismul pentru destinele poporului român[29].

În aceste condiții partidul nostru a intensificat colaborarea cu Partidul Social-Democrat, cu alte forțe democratice, pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare, realizînd în 1942-1943 Frontul Patriotic Antihitlerist [...]

O mare însemnătate în desfășurarea luptei împotriva războiului au avut crearea, în 1944, a Frontului Unic Muncitoresc și a Blocului Național Democratic [...][30]

[...] În procesul desfășurării luptei revoluționare, al conlucrării dintre partidele comunist și social-democrat, dintre reprezentanții acestora, au avut loc largi contacte și, în practică, s-a trecut la constituirea și realizarea unor organizații politice unice ale clasei muncitoare, cu conducere unică. Aceasta s-a concretizat pînă la urmă într-o hotărîre comună a conducerii celor două partide și în elaborarea unei platforme care a fost dezbătută și adoptată în cadrul organizațiilor partidelor respective și în procesul constituirii, jos, în organizațiile unice.

În aceste condiții a avut loc, la 21 februarie 1948, congresul de unificare, care a consfințit de fapt realitatea din țară, revenindu-i sarcina de a proclama în mod public și solemn unificarea celor două partide într-un partid unic, pe baza concepției revoluționare materialist-dialectice despre lume și viață, creîndu-se astfel partidul unic al clasei muncitoare, căruia i-a revenit sarcina conducerii luptei poporului român de transformare socialistă a țării[26].

Unificarea a asigurat clasei muncitoare condițiile organizatorice și politice pentru a-și putea îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare a societății în opera de construire a socialismului[8].

Prin aceasta s-a pus capăt pentru totdeauna sciziunii din mișcarea noastră muncitorească, s-a asigurat unitatea organizatorică și politică a clasei muncitoare — clasă conducătoare a marii opere de edificare a socialismului pe pămîntul României[18].

Făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din România a reprezentat, putem spune, și un eveniment important în mișcarea muncitorească internațională. România a fost prima țară în care s-a realizat fuziunea organizatorică și politică a partidelor politice ale clasei muncitoare într-un partid unic, ca rezultat al unui proces istoric obiectiv, al evoluției luptei politice de clasă, al

dezvoltării sociale, al trecerii la transformarea revoluționară a societății românești pe calea socialismului. Prin originalitatea căii pe care s-a produs și a formelor pe care le-a îmbrăcat acest proces de unificare, experiența clasei muncitoare din România constituie o contribuție însemnată la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale[26].

Partidul nostru nu și-a impus rolul de forță politică conducătoare în societatea noastră; el și-a cîștigat acest rol prin lupte grele, prin sîngele militanților săi vărsat în bătălii de clasă cu exploatatorii, prin dragostea și abnegația cu care comuniștii au servit și servesc interesele supreme ale întregului popor[28].

În procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate se întărește continuu coeziunea poporului nostru în jurul partidului. Această realitate a fost elocvent exprimată [...] *de Congresul Frontului Unității Socialiste* [...] *Unind toate organizațiile politice, obștești și culturale, toate clasele și categoriile sociale, Frontul Unității Socialiste constituie expresia cea mai grăitoare a schimbărilor fundamentale petrecute în structura socială a țării, precum și a perspectivei unirii tot mai strînse și apropierii claselor și păturilor sociale în procesul înaintării spre comunism, al făuririi poporului muncitor unic*[30].

Astăzi, [...] *partidul nostru se prezintă ca o puternică forță politică ce călăuzește neabătut întregul popor în lupta pentru construcția socialismului, pentru ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație. Niciodată poporul român nu a avut o asemenea forță politică hotărîtă și capabilă să slujească fără preget interesele sale supreme*[30].

Indice bibliografic

1. **Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Argeș. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. 12 iunie 1966.**
2. **Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea București. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. 9 iulie 1967.**
3. **Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Brașov. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. 18 iunie 1967.**
4. **Expunere la Congresul cooperativelor agricole de producție. 7 martie 1966.**
5. **Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Hunedoara. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. 9 octombrie 1966.**
6. **Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Ploiești. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. 13 mai 1967.**
7. **Cuvîntare la sărbătorirea zilei minerului și a centenarului industriei carbonifere din Valea Jiului. 11 august 1968.**
8. **Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român. 7 mai 1966.**
9. **Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România. 29 noiembrie 1968.**
10. **Cuvîntare la marea adunare populară din Capitală. 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu și festivitatea acordării gradului de ofițer unei noi promoții de absolvenți ai școlilor militare. 20 august 1971.**
11. **Cuvîntare la adunarea populară de la Iași consacrată aniversării revoluției de la 1848. 4 mai 1973.**
12. **Cuvîntare la adunarea populară din București, consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. 16 iunie 1973.**
13. **120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală. 29 iunie 1968.**
14. **Toast la dineul oferit de președintele Republicii Unite Tanzania, Julius K. Nyerere, în cinstea președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu. Cu prilejul vizitei în Republica Unită Tanzania. 27 martie 1972.**
15. **O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor. Cuvîntare la adunarea populară consacrată aniversării bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz. 12 august 1967.**
16. **Cuvîntare la mitingul oamenilor muncii din Capitală consacrat prieteniei româno-bulgare organizat cu prilejul vizitei în țara noastră a delegației de partid și guvernamentale a Republicii Populare Bulgaria condusă de tovarășul Tudor Jivkov. 21 aprilie 1967.**
17. **Cuvîntare la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii. 29 decembrie 1972.**
18. **Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. 30 martie 1973.**
19. **Cuvîntare la adunarea populară de la Alba Iulia cu prilejul festivităților consacrate semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România. 28 noiembrie 1968.**
20. **Cuvîntare la marea adunare electorală din Capitală. 28 februarie 1969.**
21. **Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist. 22 august 1969.**
22. **Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român. Expunere la adunarea solemnă din Capitală. 7 mai 1971.**
23. **Cuvîntare la încheierea plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 28 februarie - 2 martie 1973.**
24. **Cuvînt la mitingul din comuna Flămînzi. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat în județul Botoșani. 17 octombrie 1968.**
25. **Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul al VIII-lea și Congresul al IX-lea al P.C.R. 19 iulie 1965.**
26. **Cuvîntare la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 28 februarie-2 martie 1973.**
27. **Strînsa unitate cu poporul — chezășia victoriilor politicii partidului. Articol apărut în revista** Probleme ale păcii și socialismului, **nr. 5 din 1971 și în ziarul** Scînteia **din 21 august 1971.**
28. **Cuvîntare la adunarea festivă cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a instaurării guvernului democratic de la 6 martie 1945. 5 martie 1970.**
29. **Cuvîntare la marea adunare populară organizată cu prilejul înaintării la gradul de general, absolvirii Academiei Militare de către o nouă promoție de ofițeri, acordării gradului de locotenent absolvenților școlilor militare de ofițeri activi — promoția 23 august 1974.**
30. **Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXX-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă. 22 august 1974.**

MISIUNEA ISTORICĂ

Iulie 1965:
Congresul IX
al P.C.R.

Decembrie 1967:
Conferința
Națională
a P.C.R.

August 1969:
Congresul X
al P.C.R.

Iulie 1972:
Conferința
Națională
a P.C.R.

ÁA COMUNIŞTILOR ROMÂNI

„Obiectivul fundamental al Programului şi Directivelor îl constituie intensificarea activităţii de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, crearea condiţiilor pentru trecerea treptată la făurirea comunismului".

NICOLAE CEAUŞESCU

O caracteristică evidentă a istoriei contemporane românești o constituie ritmul accelerat în care se desfăşoară, ritm fără precedent în nici o altă epocă din îndelungata istorie a poporului nostru. Timp înainte — această deviză a însufleţit continuu imaginaţia şi acţiunea partidului nostru, din momentul creării sale. Ea ni se dezvăluie însă la adevărata dimensiune, de uriaşă forţă ce a cuprins întregul popor, în aceste zile cînd ţara trăieşte cu intensitate, cu patos şi realism revoluţionar apropierea zilei istorice a deschiderii celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român, care va marca un moment nou pe calea înfăptuirii politicii de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării ţării pe calea comunismului. Prin dezbaterea şi adoptarea primului Program al partidului a Directivelor cu privire la dezvoltarea economico-socială a ţării în anii 1976-1980 şi în perspectivă, pînă în 1990, ca şi a celorlalte documente ce vor fi supuse atenţiei marelui forum, **congresul se va înscrie în cartea de aur a naţiunii noastre ca un moment de însufleţitor bilanţ şi ca marele accelerator al etapei următoare a istoriei României socialiste.**

Cu un secol în urmă, Karl Marx atrăgea, cu deplină îndreptăţire, atenţia: „Omenirea îşi pune întotdeauna numai sarcini pe care le poate rezolva, căci la o examinare mai aprofundată se va constata întotdeauna că sarcina însăşi se naşte numai atunci cînd condiţiile materiale ale rezolvării ei există deja sau, cel puţin, sînt în proces de devenire". Cu legitimitatea răspunderii istorice pentru transformarea revoluţionară a societăţii, partidul nostru a proclamat deschis, încă de la întemeiere, că scopul său final este construirea societăţii comuniste. Acum însă, pentru prima dată, ca urmare a victoriei depline a revoluţiei socialiste, a uriaşelor progrese în construirea orînduirii noi, socialiste, a realizării cu succes a sarcinilor stabilite de Congresul al X-lea, care a deschis o etapă istorică nouă — etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate — s-au maturizat condiţiile obiective pentru a trasa într-o amplă perspectivă căile spre idealul călăuzitor al poporului român — **comunismul.** Totodată, spiritul novator întemeiat pe concepţia ştiinţifică, revoluţionară a proletariatului despre lume şi viaţă, caracteristic perioadei deschise de Congresul IX a fecundat o bogată activitate de elaborare teoretică a problemelor principiale ale dezvol-

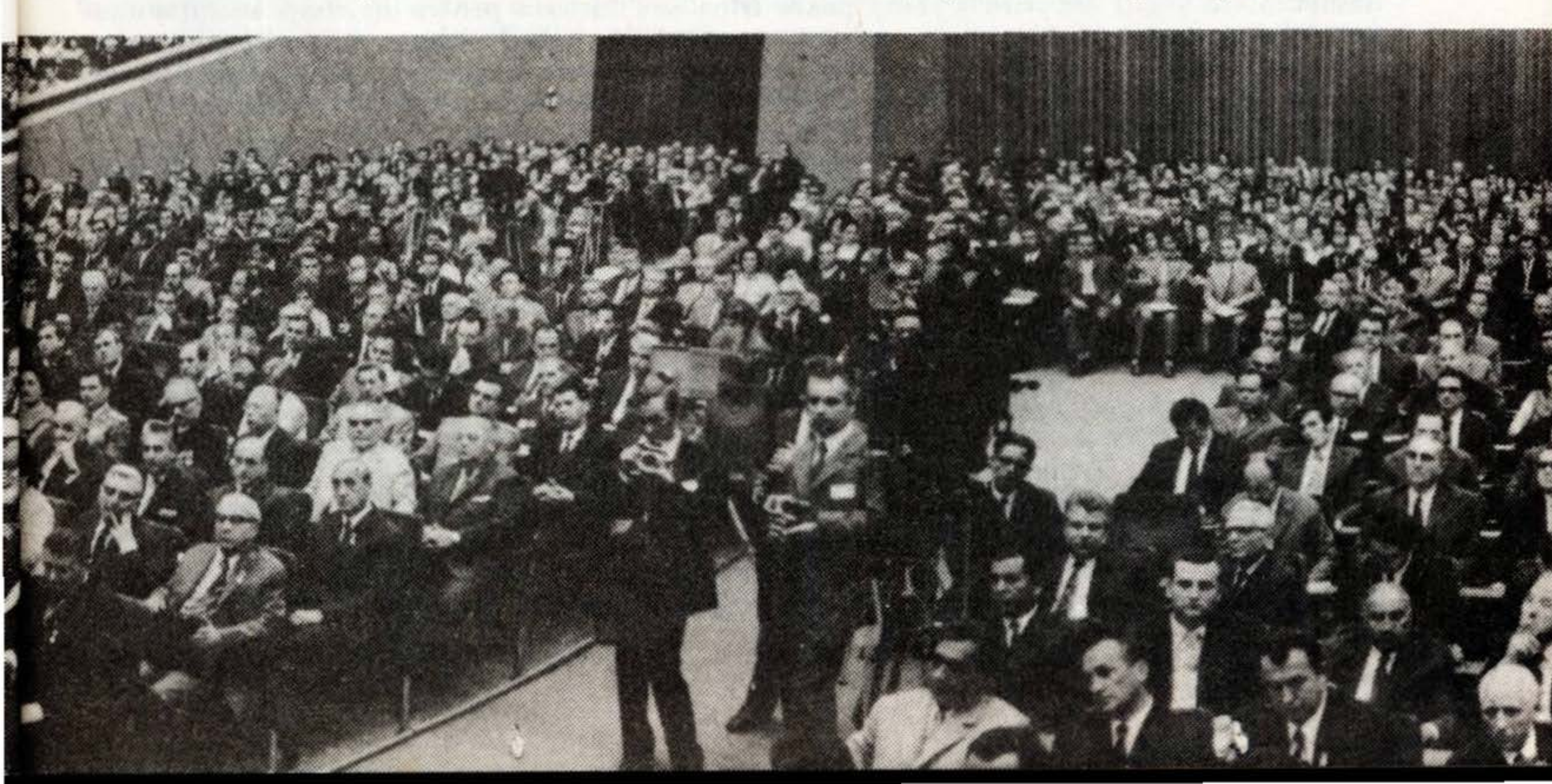

tării societății socialiste, de fundamentare a liniei politice generale, a strategiei și tacticii în actuala etapă și în perspectivă, la definirea cărora o contribuție de valoare inestimabilă a adus secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. După cum se arată în Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul XI, „rodul acestei bogate activități teoretice este însăși elaborarea Proiectului de Program al partidului, care prefigurează pe temelia analizei științifice a realității și cunoașterii legilor obiective, procesele sociale ce vor avea loc în viitor în societatea românească, formulează aprecieri, concluzii și criterii, privind atitudinea partidului nostru față de evoluția vieții internaționale, față de problemele complexe ale dezvoltării mondiale".

De la o primă lectură, conținutul Proiectului de Program ne apare într-o foarte largă măsură **familiar.** Este un sentiment tonic, firesc. Sîntem în prezența rezultatelor studiului aprofundat al realităților și cerințelor înaintării societății noastre pe calea progresului în conformitate cu aplicarea creatoare a adevărurilor generale ale socialismului la condițiile concrete ale României, în temeiul legităților obiective ale dezvoltării social-istorice. Acest studiu străbate ca un fir roșu lucrările conducătorului partidului și pe această bază au fost adoptate în ultimul deceniu măsurile de perfecționare a organizării și conducerii societății, a relațiilor de producție și sociale, a fost dezvoltată întreaga politică internă și externă a statului, s-au conturat într-o viziune tot mai cuprinzătoare căile și mijloacele înălțării edificiului comunismului pe pămîntul României.

Proiectul de Program impune, totodată, ca o primă concluzie, profunda sa **originalitate** atît în ce privește concepția generală cît și conținutul. Programul unitar al partidului pentru întreaga perioadă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism este expresia forței gîndirii noastre revoluționare, care emană din cunoașterea vieții, a cerințelor reale ale dezvoltării sociale și se verifică prin răspunsurile pe care le dă problemelor, cerințelor evoluției societății. Programul dă cheia făuririi în România a celei mai înaintate și drepte societăți, societatea comunistă. Stabilind linia generală de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a țării pe calea comunismului, de participare activă a statului nostru la viața internațională, la lupta pentru transformarea pe baze noi a omenirii, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, a unei lumi a păcii și colaborării între popoare, Programul îmbogățește teoria și practica revoluționară internațională, contribuie la dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului, oferă un exemplu concludent în marea dezbatere, de dimensiuni mondiale, asupra viitorului. **În lumea de azi, Programul este cel mai de seamă document care ne prezintă și ne reprezintă.**

În înfăptuirea misiunii sale istorice de conducător al poporului român pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România, Partidul Comunist Român a înmănuncheat în Programul său — Carta fundamentală ideologică, teoretică și politică — experiența luptelor de clasă purtate de masele populare din țara noastră pentru eliberarea socială și națională, pentru transformarea revoluționară a societății, precum și experiența luptelor de clasă și construcției socialiste pe plan internațional, experiența dezvoltării sociale universale cu orientarea strategică generală pentru următorul sfert de veac. Partidul ține seama, în cel mai înalt grad posibil, după cum subliniază Programul că „făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și edificarea comunismului în România vor avea loc într-o epocă de mari prefaceri revoluționare, sociale și naționale mondiale".

Sinteza dezvoltării poporului român încă din zorii istoriei, cuprinsă în Program, oferă o serie de concluzii de profundă semnificație pentru progresul cercetării istorice și pentru fundamentarea căilor evoluției noastre în viitor. Întreaga istorie a poporului român se înfățișează ca istoria unor necontenite lupte de clasă, a bătăliilor purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatîrnare, pentru progres și civilizație. „Istoria luptelor poporului român demonstrează cu putere adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frîna sau întîrzia pentru un timp evoluția unui popor, dar nu poate împiedica realizarea aspirațiilor sale legitime — cucerirea libertății și unității, asigurarea progresului social — dacă el este hotărît să lupte pînă la capăt cu fermitate și eroism. Experiența istorică arată că nimic și nimeni nu poate anihila acțiunea inexorabilă a legilor dezvoltării sociale".

Istoria milenară a patriei condensată în paginile Programului, cu o extremă rigurozitate științifică, constituie un izvor puternic de învățăminte de stringentă actualitate, un factor esențial de tărie morală și de omogenizare a conștiințelor absolut necesar în vederea ridicării României pe cele mai înalte trepte de civilizație și progres.

Prin slove fierbinți, Programul partidului reînvie în fața ochilor și în mintea fiecăruia epopeea cuprinsă între organizarea statală traco-dacică, apariția și dezvoltarea poporului nou creat prin contopirea dacilor cu romanii — poporul român — și zilele de împlinire ale contemporaneității socialiste. Evoluția civilizației materiale și spirituale pe teritoriul țării noastre, rod al creației și al luptei îndîrjite a poporului român pentru a-și păstra ființa, poartă o expresivă pecete de specificitate și originalitate. O deosebit de importantă concluzie o reprezintă faptul că din împletirea luptei maselor populare împotriva exploatării feudale, cu luptele împotriva dominației străine, a decurs o particularitate specifică ce și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și a gîndi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric, caracterizat prin luptă hotărîtă, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară.

Un rol deosebit în viața țărilor române l-a avut țărănimea, care multă vreme a reprezentat cea mai importantă forță a progresului. Subliniind acest rol, ca și al forțelor sociale apărute o dată cu începuturile dezvoltării capitalismului în România și care au dat un nou avînt luptelor revoluționare, Programul configurează o frescă vie a tot ceea ce a fost esențial în dezvoltarea istorică a poporului nostru pe calea progresului economic și social, a libertății și neatîrnării. Evocarea și cinstirea marilor personalități din istoria noastră, mari domnitori patrioți de dimensiuni legendare — Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul — conducători de răscoale — Gheorghe Doja și Horea, Cloșca și Crișan — a lui Tudor Vladimirescu, a cărturarilor revoluționari de la 1848, autori ai unui valoros tezaur de gîndire socială și politică, a lui Alexandru Ioan Cuza, se împletesc organic cu analiza în profunzime a proceselor sociale cele mai importante care au marcat evoluția societății românești. Dobîndirea independenței naționale, la scurt timp după Unire, în urma războiului din 1877, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare. La rîndul ei, unirea Transilvaniei cu România, rod al luptei întregii națiuni, a constituit înfăptuirea firească a năzuinței seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

Programul evidențiază, pe bună dreptate, meritul, de importanță și semnificație istorică, al faptului că, încă de la începuturile sale mișcarea noastră muncitorească a fost prezentă atît în momentele hotărîtoare ale dezvoltării poporului român, cît și în marile bătălii revoluționare internaționale.

De peste o jumătate de secol destinele poporului român s-au împletit organic cu viața și lupta Partidului Comunist Român, trup din trupul poporului, forță politică revoluționară care s-a aflat întotdeauna acolo unde a fost mai greu, însuflețind, mobilizînd și conducînd masele în luptă pentru o viață fericită, pentru realizarea celor mai înalte și nobile aspirații.

Istoria certifică faptul că, prin crearea Partidului Comunist Român, prin lupta sa revoluționară împotriva regimului burghezo-moșieresc, pentru interesele celor ce muncesc, pentru cauza democrației și păcii, prin mobilizarea clasei muncitoare, a forțelor patriotice naționale împotriva Germaniei naziste și a dictaturii militaro-fasciste, prin lupta împotriva războiului antisovietic, pentru ieșirea României din război și alăturarea ei coaliției antifasciste, prin înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, poporul român și-a găsit un conducător demn, dîrz, devotat, destoinic, a cărui politică corespunde intereselor sale vitale. În același timp, toate marile izbînzi obținute în ultimele trei decenii și care constituie platforma sigură a edificiului comunismului pe care îl înălțăm pe pămîntul strămoșesc este întruchiparea vie a faptului că partidul nostru și-a îndeplinit cu cinste rolul de forță politică conducătoare a națiunii, asigurînd aplicarea creatoare a legităților generale la condițiile concrete din România și unirea — pe baza politicii sale marxist-leniniste — a eforturilor întregului popor în lupta pentru construirea societății noi socialiste. „Înfăptuind revoluția socialistă, se subliniază în Proiectul de Program, și asigurînd edificarea cu succes a noii orînduiri sociale în patria noastră, poporul român a realizat nu numai o măreață operă istorică națională, ci a adus totodată o contribuție însemnată la lupta forțelor revoluționare de pretutindeni pentru libertate și progres social, la cauza întăririi socialismului în lume, la creșterea prestigiului și influenței sale asupra dezvoltării sociale contemporane".

Anul jubiliar 1974 a oferit un minunat prilej de a trece în revistă victoriile istorice ale poporului român în toate domeniile vieții economice și sociale în cei 30 ani de la eliberare. În numai trei decenii a fost creată economia socialistă unitară. Socialismul a învins definitiv și pentru totdeauna atît la orașe, cît și la sate. A fost abolită exploatarea omului de către om. În această perioadă, România a devenit, din punct de vedere industrial, de 30 ori mai puternică. Dintr-o țară agrară, slab dezvoltată, s-a transformat într-un stat industrial-agrar cu o industrie dinamică ce se dezvoltă în ritm intens pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, cu o agricultură socialistă în plin progres, cu o cultură înfloritoare. România socialistă întreține relații diplomatice și economice cu 120 state, este un membru respectat și prestigios al comunității internaționale, aflat în centrul tuturor acțiunilor de creare a unei noi ordini politice și economice în lume, are prieteni pe toate meridianele. Tezele Comitetului Central pentru Congresul al XI-lea, făcînd o analiză succintă a realizărilor dobîndite și a modului în care s-a muncit pentru îndeplinirea prevederilor precedentului congres și a ultimei Conferințe Naționale, evidențiază, pe temelia de granit a faptelor, că în ultimii cinci ani a fost parcursă o etapă de cea mai mare importanță pe drumul edificării noii orînduiri sociale în patria noastră. Se poate prelimina, de pe acum, că Directivele Congresului al X-lea privind producția industrială globală vor fi îndeplinite înainte de termen. În ultimul an al actualului cincinal, România va produce 10 milioane tone de oțel și 55 miliarde KWh. În primii patru ani ai cincinalului actual s-a înregistrat o creștere anuală în industrie de 13,5 la sută, față de 11-12 la sută cît era prevăzut. Simultan a avut loc un proces intens de îmbunătățire a structurii producției în întreaga industrie, realizîndu-se creșterea mai accentuată a ramurilor strîns legate de progresul tehnic contemporan. Producția globală agricolă obținută în medie

în perioada 1971-1974 este mai mare cu aproape 30 la sută, față de perioada 1966-1970, asigurînd satisfacerea în condiții tot mai bune a nevoilor populației și a cerințelor economiei. Ritmurile superioare de dezvoltare în industrie, creșterea producției globale agricole, avîntul întregii economii impulsionat de mișcarea largă de masă pentru îndeplinirea cincinalului înainte de termen au permis luarea unor măsuri de creștere a veniturilor populației peste nivelurile stabilite inițial. În 1975, veniturile reale totale ale populației vor fi cu 55 la sută mai mari decît în 1970. Retrospectiva succeselor obținute în dezvoltarea forțelor de producție, a activității economico-sociale generale, în perfecționarea relațiilor de producție și a organizării sociale, în lărgirea democrației socialiste și ridicarea nivelului de trai al poporului certifică faptul că Congresul al X-lea, care a stabilit ca obiectiv fundamental al politicii partidului trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, a marcat realmente un moment istoric în evoluția modernă a României.

O însemnătate majoră are faptul că la apropiatul congres vor fi dezbătute și adoptate Directivele cu privire la planul cincinal 1976-1980 și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a României pentru perioada 1981-1990. Parte integrantă din Program, concretizînd prevederile și obiectivele acestuia pentru următorii cinci ani și formulînd prognozele de perspectivă, Directivele înarmează partidul și poporul cu un vast plan practic de acțiune, stabilind prevederi realiste, profund mobilizatoare, menite să ridice la un nivel calitativ superior întreaga activitate economico-socială în noua etapă a istoriei României socialiste în care intră țara noastră. Tocmai cunoașterea profundă a istoricelor documente ale congresului va pune în mișcare noi energii ale omului care acționează în mod conștient pentru făurirea propriei sale istorii, pentru transformarea progresistă a lumii.

Al doilea cincinal (1976-1980) al etapei strategice de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism va asigura o sporire a producției industriale globale de 54-61 la sută și a producției globale agricole de 25-34 la sută. Iar pînă în 1990 — potrivit prevederilor de perspectivă — se va realiza o producție industrială de 6,5-7,5 ori mai mare decît în 1970. Aceasta înseamnă că într-un interval de numai două decenii de la trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate va fi realizat în linii generale și procesul de egalizare a nivelului de dezvoltare a țării noastre cu cel al țărilor socialiste avansate din punct de vedere economic și de apropiere a României de țările industriale dezvoltate ale lumii. Ca urmare a accentuării procesului de dezvoltare economico-socială echilibrată a tuturor județelor, pînă la finele viitorului cincinal se va realiza în fiecare județ o producție industrială de cel puțin 10 miliarde lei, iar pînă în 1990 se vor crea circa 300-400 noi centre orășenești, urmînd ca în jurul orașelor existente și al celor noi să graviteze toate localitățile rurale.

Pentru prima dată în istoria țării, în cursul cincinalului următor, populația ocupată în industrie va depăși pe cea ocupată în agricultură. Se va încheia, de asemenea, acțiunea de generalizare a învățămîntului de 10 ani, prin cuprinderea întregii generații de tineri în prima treaptă de liceu, iar după 1980 va fi generalizată cea de-a doua treaptă a liceului.

Definind obiectivele ce urmează a fi înfăptuite, în absolut toate domeniile activității economico-sociale, documentele la care ne referim, conturează că încă din această fază se va extinde împletirea principiului repartiției socialiste după muncă cu principiul repartiției comuniste, de satisfacere deplină a necesităților raționale de viață ale oamenilor. Dispariția treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală, a deosebirilor dintre oraș și sat vor determina întărirea unității și coeziunii întregului popor, omogenizarea crescîndă a societății noastre, apropiind formarea societății unitare a tuturor oamenilor muncii, ce își bazează existența pe munca pentru sine și pentru societate. „Scopul esențial al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — este acela de a asigura înfăptuirea unor noi relații sociale de egalitate și colaborare între oameni, repartiția în spiritul eticii și echității socialiste a produsului național între toți membrii societății, făurirea unui om nou, deplin stăpîn pe destinele sale, participant activ la întreaga activitate economico-socială, la conducerea generală a societății".

Partidul, ca centru vital al națiunii noastre socialiste, elaborînd științific căile de dezvoltare a României și conducînd cu înțelepciune ampla activitate în vederea înfăptuirii acestei politici, se prezintă la cel de-al XI-lea Congres cu un strălucit bilanț de realizare a misiunii sale istorice. Programul partidului învederează că această misiune va fi încununată de succes, că partidul va fi urmat întotdeauna de întregul popor în făurirea, pe baza comandamentelor superioare ale istoriei, a destinului colectiv al societății socialiste și comuniste, pentru realizarea fericirii personale în contextul fericirii întregului popor.

Prin Programul său — Carta care trasează direcțiile generale de orientare și acțiune interne și internaționale — prin celelalte documente ce vor fi supuse Congresului XI, Partidul Comunist Român dovedește cu strălucire încă odată că se află la înălțimea misiunii pe care poporul, istoria i-au încredințat-o.

„Anul 1893 este anul naşterii detaşamentului revoluţionar, de avangardă al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiţii de luptă ale poporului şi îşi are rădăcinile implîntate adînc în mişcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activităţii partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluţionară marxistă, creat cu 8 decenii în urmă".

NICOLAE CEAUŞESCU

Fişă de istorie politică

TREPTE ÎN ISTORIE SPRE MARELE FORUM DIN NOIEMBRIE 1974

Conf. dr. GH. I. IONIŢĂ, dr. MIRCEA MUŞAT

Desfăşurînd în toată amplitudinea ei, opera de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României, întregul nostru popor întîmpină, în aceste zile, cu remarcabile succese în toate domeniile de activitate, marele Congres al Partidului Comunist Român — eveniment cu excepţionale semnificaţii, care va jalona drumul ce-l avem încă de străbătut pentru a ajunge pe culmile înalte ale societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi trecerea la comunism.

Puternic ancoraţi în realitatea prezentului, cu sentimentul optimismului în inimi pentru tot ceea ce ne propunem să realizăm în viitor, ne întoarcem privirile în trecut, rememorînd momente din zbuciumul atîtor generaţii care au gîndit şi acţionat pentru marile idealuri socialiste şi comuniste pe care le înfăptuim astăzi. Gîndurile noastre se îndreaptă cu recunoştinţă spre eroicul nostru partid care, de mai bine de opt decenii este iniţiatorul, organizatorul, dinamizatorul şi conducătorul tuturor victoriilor maselor largi ale poporului.

Cele 22 congrese ale partidului, pe care le evocăm în cele ce urmează, începînd cu Congresul din martie 1893, au constituit pe firul istoriei, prilejurile cele mai bune de dezbatere a marilor probleme ale luptei revoluţionare şi de dimensionare a eforturilor politice viitoare.

În şirul acestor evocări este firesc să se înscrie şi cîteva dintre cele 9 Conferinţe Naţionale ale partidului, care prin adîncile lor semnificaţii în viaţa economică, politică şi socială a ţării, s-au ridicat la nivelul unor adevărate congrese.

Prezentăm, de asemenea, succint şi congresele Partidului Social-Democrat, făurit în 1927 şi a cărui activitate, după cum se ştie, s-a desfăşurat paralel cu a Partidului Comunist Român, pînă în februarie 1948 — moment în care s-a realizat partidul politic unic al clasei noastre muncitoare din România.

Prin problematica lor, congresele partidului îndeamnă şi azi la reflecţii. Pe magistrala timpului ce ne-a condus spre socialism, ele au constituit şi constituie adevărate trepte în creşterea şi maturizarea partidului, pe linia îndeplinirii cu succes a sarcinilor revoluţionare pe care şi le-a asumat în faţa clasei muncitoare, a poporului.

1. București, 31 martie-3 aprilie 1893: Congresul de creare a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.)

„Acest eveniment a intrat în istoria noastră — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare, ca momentul ce marchează înfăptuirea organizării politice a clasei muncitoare pe scară națională. Partidul clasei muncitoare din România înființat în anul 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a teoriei de clasă a lui Marx și Engels, și-a asumat din prima clipă misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către proletariat și celelalte mase muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești".

Ordinea de zi: 1) Programul partidului; 2) Organizarea partidului; 3) Organul de presă al partidului; 4) Atitudinea social-democrației față de celelalte partide politice; 5) Alegerea Consiliului General al P.S.D.M.R.

Dezbaterile au fost extrem de cuprinzătoare, în jurul tuturor problemelor înscrise pe ordinea de zi; cum era și firesc, a fost amplu dezbătut Programul partidului, document care preciza țelul final al luptei clasei muncitoare: „desființarea relațiilor de producție capitaliste", „întemeierea societății socialiste" — și stabilea o serie de revendicări imediate, printre care: garantarea dreptului de întrunire și de organizare, votul universal, învățământul gratuit etc. Subliniind rolul istoric al clasei muncitoare, Programul definea drept sarcină centrală a partidului „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor" în lupta revoluționară.

În cadrul congresului, partidul și-a spus cuvîntul față de toate marile probleme care frămîntau societatea românească din acea vreme, luînd poziție și preconizînd soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului. Orientările tactice adoptate și activitatea practică desfășurată de partid încă de la începuturile activității sale au demonstrat că acesta se afla pe poziții marxiste clare.

Luptînd pentru interesele proletariatului român, ale maselor muncitoare din țara noastră, partidul clasei muncitoare din România s-a manifestat ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale.

Congresul din 1893 a adoptat Programul și Statutul partidului și a ales ca organ de conducere un Consiliu General, alcătuit din cinci membri.

2. București, 20-22 aprilie 1894: Congresul II al P.S.D.M.R.

Ordinea de zi: 1) Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R.; 2) Votul universal, referendum, mandat imperativ și irevocabil, agitarea pentru votul universal; 3) Referendum la comună, legea maximului; 4) Propaganda la țară, sindicate de țărani; 5) Organizarea cluburilor din țară; 6) Societățile de consumație și producție; 7) Manifestația zilei de 1 Mai; 8) Gazeta cotidiană a partidului; 9) Modificarea alcătuirii Consiliului General (ca număr); 10) Alegerea Consiliului General P.S.D.M.R.

Continuîndu-se dezbaterile începute la primul congres, au fost adoptate cu acest prilej o serie de hotăriri în probleme importante ca: votul universal, propaganda socialistă la sate, organizarea cluburilor muncitorești din țară, sărbătorirea zilei de 1 Mai. Printre moțiunile adoptate s-au numărat și cele consacrate protecției muncii femeilor, luptei împotriva bătăii în armată, pregătirii apariției unui ziar cotidian al partidului.

În final, congresul a ales noul Consiliu General, alcătuit din șapte persoane.

3. București, 4-5 aprilie 1895: Congresul III al P.S.D.M.R.

Dezvoltînd dezbaterile din primele două congrese asupra unor probleme majore ale vieții partidului, Congresul III a adoptat următoarea ordine de zi: 1) Darea de seamă a Consiliului General al P.S.D.M.R. și rapoartele organizațiilor locale; 2) Tactica electorală a partidului; 3) Ziarul Lumea nouă; 4) Organizația interioară a partidului; 5) Alegerea Consiliului General al P.S.D.M.R.

În cadrul congresului au fost amplu dezbătute problemele agitației pentru votul universal și ale tacticii electorale a partidului. În încheiere a fost ales noul Consiliu General, alcătuit din nouă membri și patru membri supleanți.

4. București, 14-16 aprilie 1897: Congresul IV al P.S.D.M.R.

Ordinea de zi: 1) Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R.; 2) Votul universal; tactica electorală; 3) Lumea nouă; tipografia ziarului; 4) Finanțele partidului; un nou sistem de percepere a cotizațiilor; serate și serbări socialiste; fondul pentru propagandă; fondul pentru broșuri; 5) Propaganda la orașe; reorganizarea cluburilor întemeiate; cluburi noi; societăți pe bresle; sindicatul breslelor, ziarul breslelor; 6) Chestia țărănească; propaganda la sate; sindicate și cluburi de țărani; 7) Broșuri de propagandă; 8) Agitația politică și economică; reforme la sat și comună; legislația muncii; sărbătorirea internațională a muncii și altele.

Printre hotărîrile cele mai importante adoptate de congres s-au numărat cele legate de reorganizarea cluburilor și propagandei la orașe, organizarea țărănimii

în cluburi socialiste, editarea și difuzarea literaturii socialiste.

Congresul a ales Consiliul General al partidului.

5. București, 7-9 aprilie 1898: Congresul V al P.S.D.M.R.

Ordinea de zi: 1) Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R.; 2) Organizarea și tactica electorală a partidului; 3) Reorganizarea breslelor; 4) Propaganda socialistă la sate; 5) Internaționalismul mișcării; 6) Ziarul partidului; tipografia și broșurile; 7) Finanțele partidului; 8) Sărbătorirea zilei de 1 Mai și altele.

S-au adoptat o serie de hotărîri în probleme de mare interes: intensificarea propagandei socialiste la sate și organizarea țărănimii în cluburi, sprijinirea materială a presei partidului.

A fost ales noul Consiliu General al partidului, alcătuit din cinci membri.

6. București, 20-22 aprilie 1899: Congresul VI al P.S.D.M.R.

Ordinea de zi: 1) Activitatea parlamentară; 2) Situația partidului; 3) Tactica partidului.

Pe lîngă discuțiile constructive purtate de mai mulți delegați, la acest congres, s-au manifestat mai evident decît pînă atunci și o serie de limite și confuzii determinate de stadiul dezvoltării sociale, de lipsa de experiență și de insuficienta maturitate ideologică a proletariatului și a conducătorilor săi din acea perioadă. Prezența în conducerea partidului a unor elemente nelegate de clasa muncitoare, inconsecvența din punct de vedere politic și ideologic determinau frămîntări și convulsii din ce în ce mai grave. Aceste frămîntări au ieșit la iveală și în timpul dezbaterilor congresului, care, de altfel, și-a întrerupt lucrările.

Exprimînd hotărîrea majorității membrilor partidului de a continua lupta, Al. Ionescu a publicat articolul-manifest Sîntem și rămînem, în care se combătea atitudinea elementelor ce duseseră la zdruncinarea echilibrului mișcării. „Noi nu putem să renunțăm la partidul și la idealul nostru, se arăta în articol. Sîntem muncitori socialiști și vrem să rămînem ca atare, căci interesele noastre și politice și economice nu ne îngăduie să fim altfel [...]

Noi sîntem și rămînem soldați credincioși ai steagului roșu al proletariatului internațional și în această direcție vom lupta".

7. București, 31 ianuarie-2 februarie 1910: Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat din România (P.S.D.R.)

„Congresul socialist din 1910 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — statuează constituirea Partidului Social-Democrat din România, care se proclamă în mod solemn «vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o distruge», continuatorul firesc al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România creat în 1893. Dezvoltînd în noile condiții linia politică a mișcării noastre revoluționare, partidul clasei muncitoare își propune ca obiectiv fundamental intensificarea luptei pentru eliberarea proletariatului și a maselor populare de exploatare și asuprire, pentru înlăturarea vechilor orînduiri și făurirea noii orînduiri sociale".

Ordinea de zi: 1) Darea de seamă materială și morală a Uniunii Socialiste; 2) Transformarea Uniunii Socialiste în partid. Votarea programului și statutelor partidului: a) Partea principală, b) Programul politic, c) Programul de reforme economice, d) Programul agrar, e) Statutele; 3) Alegerea comitetelor. Alte chestiuni. Presa și editura mișcării. Cooperativele și Casa poporului.

Congresul a dezbătut și votat Programul și Statutul P.S.D.R. În program se arăta că scopul final al partidului ca „partid revoluționar" era „completa prefacere a societății", adică „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție".

A fost ales un Comitet Executiv al P.S.D.R., alcătuit din șapte membri.

8. București, 29 iunie - 1 iulie 1912: Congresul II al P.S.D.R.

Ordinea de zi: 1) Darea de seamă materială a P.S.D.R.; Darea de seamă morală a partidului; presa; cercul de editură; 2) Reorganizarea; 3) Legea meseriilor; 4) Legea asigurărilor; 5) Votul universal.

În cadrul congresului s-au dezbătut amplu problemele pericolului izbucnirii războiului în Balcani. Au fost adoptate cîteva rezoluții (în problema organizării, a tacticii mișcării muncitorești, a votului universal) și o serie de moțiuni (în legătură cu sărbătorirea zilei de 1 Mai, cu scumpirea traiului și problema agrară). Trei moțiuni au exprimat salutul față de lupta revoluționară din Rusia, față de unitatea mișcării muncitorești din Bulgaria și a solidarității cu lupta clasei muncitoare din Ungaria.

Congresul a ales Comitetul Executiv al P.S.D.R., alcătuit din șapte membri.

9. București, 6-8 aprilie 1914: Congresul III al P.S.D.R.

Ordinea de zi: 1) Rapoartele asupra partidului; 2) Modificarea statutelor; 3) Votul universal; 4) Chestiunea agrară; 5) Politica externă a social-democrației; 6) Ieftinirea traiului; 7) Presa mișcării și altele.

În cadrul congresului a fost pe larg dezbătută atitudinea P.S.D.R. față de reformele preconizate de guvernul liberal*.

Congresul a votat noul Statut al P.S.D.R. și Regulamentul pentru funcționarea secțiunilor partidului.

În final, a fost ales un nou Comitet Executiv al P.S.D.R., alcătuit din șapte membri.

---

*Vezi Magazin istoric, nr. 9/1973.

10. București, 10 august 1914: Congresul Extraordinar al P.S.D.R.

Ordinea de zi: **1) Războiul european, socialismul român și neutralitatea; 2) Războiul și lipsa de lucru.**

Congresul a adoptat Declarația cu privire la poziția României față de război.

11. București, 25-27 octombrie 1915: Congresul IV al P.S.D.R.

Ordinea de zi: **1) Raportul Comitetului Executiv. Organizarea și propaganda; 2) Ziarul; 3) Reformele; 4) Social-democrația și războiul; Federația muncitorilor interbalcanici; Conferința de la Zimmerwald și altele.**

Într-o serie de rezoluții și moțiuni, congresul a exprimat poziția partidului față de problemele acute ale mișcării muncitorești din acel timp (organizarea și propaganda, războiul și poziția social-democrației față de acesta, regimul din închisori, specula și scumpetea, propaganda de partid printre femei). O moțiune specială a fost adoptată în memoria lui Jean Jaurès, alta pentru omagierea lui C. Dobrogeanu-Gherea.

Congresul a ales Comitetu Executiv al partidului, format din șapte membri.

12. București, 13-14 octombrie 1919: Congresul Extraordinar al Partidului Socialist din România

Ordinea de zi: **Stabilirea poziției partidului față de alegerile din noiembrie 1919.**

Congresul a hotărît abținerea partidului de la primele alegeri parlamentare organizate pe baza votului universal la 19 noiembrie 1919 și organizarea, la 3 noiembrie 1919, a unei greve generale demonstrative de protest împotriva teroarei electorale. Această tactică s-a dovedit însă greșită, nemulțumind clasa muncitoare și pe alți oameni ai muncii care voiau să-și dea votul pentru Partidul Socialist. În final, congresul a completat Comitetul Executiv cu încă zece membri.

13. București, 8-12 mai 1921: Congresul de transformare a Partidului Socialist în Partidul Comunist Român

„Răspunzînd necesităților obiective ale dezvoltării sociale a țării noastre — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezentanții socialiștilor români hotărăsc la Congresul din mai 1921, prin vot unanim, transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român. Prin aceasta se ridică pe o treaptă superioară activitatea detașamentului de avangardă, revoluționar al clasei muncitoare din România. Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională. Tocmai de aceea apreciem acest moment ca un moment de răscruce în dezvoltarea României Noi".

Membri reprezentați la congres — 45 098.

Ordinea de zi: **1) Darea de seamă morală și materială; 2) Raportul delegației care a fost în Rusia; 3) Afilierea și programul; 4) Problema agrară; 5) Cooperativele; 6) Presa și propaganda; 7) Modificarea statutelor; 8) Chestiunea naționalităților; 9) Mișcarea feminină; 10) Alegerea comitetului; 11) Diverse.**

Congresiștii au adoptat următoarele moțiuni: Pentru pace, contra războiului, Pentru amnistie, Pentru cei închiși, Contra cenzurii și stării de asediu, Pentru cei loviți de grevă, Pentru proletariatul rus.

După ample dezbateri străbătute de dorința fierbinte de a deschide largi orizonturi de activitate partidului, a fost adoptată în unanimitate propunerea de transformare a Partidului Socialist în Partidul Comunist Român*. Crearea detașamentului de avangardă marxist-leninist al clasei muncitoare, conducătorul luptei revoluționare a tuturor oamenilor muncii pentru eliberarea reală de sub orice exploatare, a reprezentat împlinirea dezideratului pentru care luptaseră nenumărați și neînfricați fii ai clasei muncitoare și ai poporului român.

Intrate în panică, autoritățile guvernamentale au procedat în după-amiaza zilei de 12 mai la o intervenție brutală, cu forțe polițienești și militare, în sala congresului. Suprimarea samavolnică a lucrărilor congresului a împiedicat atît epuizarea ordinei de zi, cît și alegerea conducerii partidului.

O parte a socialiștilor nu au urmat hotărîrea istoricului Congres din mai 1921 și au constituit grupări aparte, care, în 1927, s-au reunit în Partidul Social Democrat, producînd sciziune politică în rîndul clasei muncitoare din România.

14. Ploiești, 3-4 octombrie 1922: Congresul II al P.C.R.

Ordinea de zi: **1) Rapoartele Comitetului; 2) Chestiunea sindicală; 3) Chestiunea agrară; 4) Chestiunea naționalităților; 5) Presa; 6) Program și tactică; 7) Organizare și statute; 8) Alegerile comitetelor; 9) Diverse.**

Participanții la congres au abordat o problematică foarte largă privind dezvoltarea mișcării revoluționare și democratice din România în acea etapă, au făcut un util schimb de vederi în problemele ce preocupau partidul comunist într-o apropiată perspectivă. Congresul a adoptat Statutul Partidului Comunist Român, îndreptar temeinic pentru activitatea viitoare și a ales Comitetul Central al Partidului Comunist, alcătuit din 9 membri și 3 membri supleanți. Secretar general — Gheorghe Cristescu (1882-1973)**

15. Viena, august 1924: Congresul III al P.C.R.

Ordinea de zi: **1) Raportul delegației P.C.R. la cel de-al V-lea Congres al Cominternului; Raportul cu privire la situația economică și politică a țării; Raportul de activitate a C.C. al partidului; 2) Raportul Comisiei de control; 3) Problema țărănească; 4) Problema națională; 5) Problema sindicală; 6) Problema organizatorică; 7) Problema electorală; 8) Alegerea organelor conducătoare ale partidului.**

---

* Despre desfășurarea Congresului de creare a P.C.R. Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1971.

** Vezi **Magazin istoric**, nr.2/1974.

Ilegalizarea partidului intervenită în acel timp nu a permis desfăşurarea congresului în ţară şi nici participarea la lucrările de la Viena a tuturor acelora care ar fi trebuit să ia parte la dezbaterea problemelor celor mai complexe ce se puneau în activitatea P.C.R.

Congresul a dezbătut căile de continuare a activităţii partidului în condiţiile aspre ale ilegalităţii şi a adoptat hotărîri într-o serie de probleme importante ale procesului revoluţionar din România. Dificultăţile care au trebuit învinse pentru convocarea şi desfăşurarea congresului au făcut ca multe din discuţiile purtate să nu poată fi duse pînă la capăt, formulîndu-se şi unele concluzii eronate împotriva cărora, în perioada următoare, partidul a trebuit să lupte.

În final, s-a procedat la alegerea noului Comitet Central al partidului, alcătuit din opt persoane (ca prevedere — pentru cazul în care conducerea partidului ar fi căzut în mîna Siguranţei — a fost ales şi un Comitet Central de rezervă). Secretar general — Elek Köblös (1887-1937).

16. Harkov, iunie 1928: Congresul IV al P.C.R.

Desfăşurîndu-se în condiţiile în care partidul comunist se afla în ilegalitate, nici acest congres n-a reuşit să constituie o tribună de analiză aprofundată şi de adoptare a unor hotărîri pe deplin corespunzătoare şi aplicabile în viaţa partidului. Cu toate că s-a încercat analiza fiecăreia dintre problemele fundamentale ale procesului revoluţionar din România, greutăţile pe care partidul le întîmpina în acel timp, erorile existente în judecarea unor fenomene şi situaţii, nu au permis congresului să schiţeze un plan clarvăzător, capabil să direcţioneze cu justeţe eforturile viitoare ale mişcării muncitoreşti, revoluţionare şi democratice din România.

În ultima zi a lucrărilor a fost ales Comitetul Central al P.C.R. alcătuit din şapte persoane. Totodată a fost desemnat un birou al C.C. al P.C.R. în ţară şi un altul în străinătate. Secretar general — Vitali Holostenco: nume conspirativ Barbu (născut în 1900).

17. Moscova, 3-24 decembrie 1931: Congresul V al P.C.R.

Ordinea de zi: 1) Situaţia internaţională şi pericolul unui război contra U.R.S.S.; 2) Situaţia economică şi politică a României şi sarcinile partidului în mişcarea sindicală; 3) Munca partidului la sate; 4) Sarcinile partidului în mişcarea naţională revoluţionară; 5) Sarcinile organizatorice şi politico-organizatorice ale partidului; 6) Alegerea organelor conducătoare.

Spre deosebire de Congresele III şi IV, Congresul V al P.C.R. a reuşit să facă o analiză profundă asupra diverselor aspecte ale situaţiei economice, sociale şi politice. Prin aceasta, partidul şi-a format o imagine mai clară cu privire la contradicţiile regimului burghez, la raportul forţelor de clasă şi, pe această bază, a stabilit obiective de perspectivă şi sarcini imediate pentru activitatea sa. În urma analizei întreprinse, congresul a desprins concluzii de mare importanţă pentru activitatea ulterioară a partidului, între care concluzia principală că România se găsea în faţa desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice, a precizat sarcinile şi forţele motrice ale revoluţiei. Odată cu stabilirea liniei generale strategice şi tactice au fost amplu dezbătute căile întăririi organizatorice a partidului, ale sporirii rolului său conducător în luptele revoluţionare ale maselor.

Congresul a desemnat noul Comitet Central, format din 11 persoane. Secretar general — Alexander Danieluk-Stefanski: nume conspirativ Gorn (1897-1937).

18. Bucureşti, 21-23 februarie 1948: Congresul VI al P.C.R. Congresul făuririi partidului politic unic al clasei muncitoare din România

Membri reprezentaţi la congres — 820 delegaţi, reprezentînd 937 846 membri dintre care peste 80 la sută proveniţi din rîndurile P.C.R.

Ordinea de zi: 1) Raportul politic general; 2) Raportul asupra Proiectului de statut; 3) Alegerea Comitetului Central.

Congresul a analizat amplu condiţiile interne şi internaţionale din acel timp, caracterul şi semnificaţia transformărilor revoluţionare ce avuseseră loc în România după 23 August 1944.

Un spaţiu larg s-a acordat reliefării trăsăturilor fundamentale şi principiilor pe baza cărora a fost concepută făurirea partidului unic al clasei muncitoare. „Partidul Muncitoresc Român — se arăta în Raportul politic general — se închegă ca un partid al luptei neîmpăcate împotriva exploatării, împotriva tuturor exploatatorilor muncitorimii şi ai ţărănimii muncitoare, pentru dezvoltarea mai departe a democraţiei populare, pe care noi o considerăm ca drum spre realizarea măreţului nostru scop final — societatea socialistă şi societatea comunistă".

Partidul politic unic a luat naştere pe baze monolitice, sudat printr-un program şi o tactică unică, prin unitatea de voinţă şi de acţiune a membrilor săi.

Făurirea, în februarie 1948, a partidului revoluţionar unic al clasei muncitoare, pe temelia marxism-leninismului, a reprezentat o necesitate obiectivă a dezvoltării revoluţiei în ţara noastră. În acest moment istoric s-a asigurat realizarea unităţii depline politico-organizatorice a proletariatului, condiţie a îndeplinirii de către clasa muncitoare şi partidul ei a rolului de forţă conducătoare în societate.

Pentru întîia oară în existenţa partidului şi poporului nostru, congresul a stabilit jaloanele trecerii la construirea socialismului în România. În prim-planul discuţiilor s-a situat orientarea spre industrializarea ţării, pe baza dezvoltării industriei grele, prin folosirea tuturor posibilităţilor interne şi valorificarea maximă a tuturor rezervelor materiale şi umane ale patriei. În strînsă legătură cu aceasta a fost discutată şi situaţia agriculturii, au fost direcţionate eforturile spre modernizarea acesteia.

19. București, 23 - 28 decembrie 1955: Congresul VII al P.C.R.

Membri reprezentați la congres — 538 815.

Ordinea de zi: 1) Raportul de activitate al C.C. al P.C.R.; 2) Raportul Comisiei Centrale de Revizie; 3) Raportul asupra Directivelor Congresului VII, cu privire la cel de-al II-lea plan cincinal de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1956-1960; 4) Raportul cu privire la modificarea Statutului P.C.R.; 5) Alegerea organelor centrale ale partidului.

Congresul VII a făcut bilanțul realizărilor obținute de oamenii muncii în construcția socialistă, în perioada planurilor de stat pe 1949-1950 și a primului plan cincinal (1951-1955); a stabilit directivele dezvoltării economiei naționale pentru anii 1956-1960. Sarcina centrală a construcției socialiste în această perioadă a constituit-o făurirea economiei socialiste unitare, industrializarea țării, creșterea industriei grele și în special a industriei constructoare de mașini, transformarea socialistă a agriculturii.

În încheierea lucrărilor, congresul a ales Comitetul Central, alcătuit din 61 membri și 35 supleanți. Prim secretar al C.C. al P.C.R. — Gheorghe Gheorghiu-Dej.

20. București, 20-25 iunie 1960: Congresul VIII al P.C.R.

Membri reprezentați la Congres — 662 017 și 145 123 candidați de partid.

Ordinea de zi: 1) Raportul C.C. al P.C.R. cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul VII și Congresul VIII al partidului, cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960-1965 și la schița planului economic de perspectivă pe 15 ani; 2) Raportul Comisiei Centrale de Revizie; 3) Alegerea C.C. al P.C.R. și a Comisiei Centrale de Revizie. Congresul a ales Comitetul Central al P.C.R., alcătuit din 79 membri și 31 membri supleanți. Prim-secretar al C.C. al P.C.R. — Gheorghe Gheorghiu-Dej.

În domeniul construirii statului socialist, congresul a indicat necesitatea trecerii imediate la elaborarea unei noi Constituții, la crearea organelor centrale și locale ale puterii oamenilor muncii, la înfăptuirea unor reforme radicale în domeniul învățămîntului, al organizării armatei etc.

O mare importanță pentru întărirea și dezvoltarea partidului a avut-o adoptarea în congres a Statutului care preciza că: „Partidul Muncitoresc Român este avangarda organizată a clasei muncitoare din România, care are la bază ideologia marxist-leninistă iar ca scop final desființarea oricărui fel de exploatare a omului de către om, construirea socialismului și comunismului".

În ultima zi a lucrărilor, congresul a ales Comitetul Central, alcătuit din 41 membri și 16 supleanți. Prim secretar al C.C. al P.C.R. — Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901-1965).

21. București, 19 - 24 iulie 1965: Congresul IX al P.C.R.

Membri reprezentați la Congres — 1 221 887 și 189 189 candidați de partid.

Ordinea de zi: 1) Raportul C.C. al P.C.R. cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul VIII și Congresul IX al P.C.R.; 2) Raportul Comisiei Centrale de Revizie; 3) Raportul asupra Directivelor Congresului IX al P.C.R. privind planul de dezvoltare a economiei naționale pe perioada 1966-1970; 4) Raportul asupra Directivelor Congresului IX al P.C.R. privind planul de 10 ani pentru dezvoltarea energeticii; 5) Raportul cu privire la proiectul Statutului P.C.R.; 6) Alegerea C.C. al P.C.R. și a Comisiei Centrale de Revizie.

Raportul C.C. al P.C.R. a cuprins o amplă analiză a celor „cinci ani care au trecut de la ultimul congres" și care „au fost ani de mari victorii, de adînci transformări în economia țării, în structura societății, în viața celor ce muncesc". Încă la începutul raportului s-a apreciat că „triumful deplin al socialismului la orașe și sate, lichidarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om, reprezintă cea mai mare victorie politică a partidului nostru după cucerirea puterii; ea întruchipează înfăptuirea visurilor pentru care au luptat și s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare, ai poporului român".

Comitetul Central a raportat Congresului IX că sarcinile fundamentale trasate de anteriorul congres în domeniul dezvoltării economiei naționale au fost îndeplinite cu succes. Un accent deosebit a fost acordat analizei modului în care „cooperativizarea agriculturii a creat condiții pentru avîntul continuu al acestei importante ramuri a economiei pentru sporirea producției agricole în toate regiunile țării, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale țărănimii".

Pe baza analizei întreprinse, raportul a propus direcțiile de dezvoltare a României socialiste pentru următorii cinci ani, „în vederea continuării pe o treaptă superioară a procesului de desăvîrșire a construcției socialiste în toate domeniile de activitate economică, științifică, culturală".

O analiză aprofundată a întreprins Congresul IX asupra problematicii orînduirii socialiste în România, asupra înfloririi națiunii și statului socialist. A fost însușită de congres propunerea ca schimbările revoluționare petrecute în societatea românească să se reflecte în adoptarea în viitor a unei noi Constituții în locul celei din 1952, depășită de marile acumulări și transformări intervenite. Pe marginea proiectului noii Constituții — pus în dezbaterea maselor largi de cetățeni — congresul a formulat judecăți de valoare, stabilind coordonatele de bază pe care noul document trebuia să le reflecte.

O mare importanță a acordat Congresul IX problemelor creșterii continue a forței și coeziunii partidului, pornindu-se de la constatarea că „realizările de însemnătate istorică obținute de poporul român, practica socială care verifică cel mai bine activitatea unui partid, au confirmat pe deplin justețea liniei politice a partidului, eficacitatea muncii sale politico-organizatorice".

În mod deosebit s-a apreciat faptul că, mai mult ca oricînd, „caracteristica fundamentală a partidului nostru este strînsa coeziune a rîndurilor sale, unitatea de nezdruncinat în jurul Comitetului său Central — chezăşia dobîndirii de noi victorii în lupta pentru construirea socialismului şi comunismului". Congresul a abordat pe larg problematica muncii şi conducerii colective — principiu suprem al conducerii de partid, atrăgînd atenţia asupra necesităţii respectării consecvente la toate verigile a acestui principiu. S-a subliniat pe larg necesitatea îmbunătăţirii muncii U.T.C., a sindicatelor şi celorlalte organizaţii de masă.

Faţă de complexitatea sarcinilor propuse de congres, o atenţie deosebită a fost acordată îmbunătăţirii muncii ideologice a partidului, dezvoltării conştiinţei socialiste a maselor, atrăgîndu-se atenţia asupra unor rămîneri în urmă şi propunîndu-se măsuri concrete pentru viitor.

Congresul a analizat, de asemenea, activitatea internaţională a partidului. În acelaşi timp, în Raportul Comitetului Central şi în discuţiile care au avut loc a fost abordată contribuţia României la lupta pentru triumful cauzei păcii şi socialismului în lume.

Dînd glas sentimentelor unanime ale congresiştilor, ale tuturor comuniştilor, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a apreciat în încheierea raportului că „Cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român va rămîne înscris cu litere de aur în istoria României". Totodată s-a arătat că „În următorii cinci ani poporul român va parcurge încă o etapă pe drumul vieţii sale noi, se va apropia şi mai mult de piscurile înalte ale civilizaţiei, de societatea comunistă".

Extrem de semnificative au fost cuvintele de caldă apreciere rostite de reprezentanţii altor partide comuniste şi muncitoreşti la adresa politicii marxist-leniniste clarvăzătoare a P.C.R.

În ultima zi a lucrărilor congresului s-a procedat la alegerea C.C. al P.C.R., alcătuit din 121 membri şi 75 supleanţi. Secretar general al C.C. al P.C.R. —tovarăşul Nicolae Ceauşescu (n. 1918).

22. Bucureşti, 6 - 12 august 1969: Congresul X al P.C.R.

Membri reprezentaţi la congres — 1 915 232.

Ordinea de zi: 1) Raportul C.C. al P.C.R. cu privire la activitatea desfăşurată în perioada dintre Congresul IX şi Congresul X al P.C.R. şi sarcinile de viitor ale partidului; 2) Directivele Congresului X al P.C.R. privind planul cincinal pe anii 1971-1975 şi liniile directoare ale dezvoltării economiei naţionale pe perioada 1976-1980; 3) Raportul Comisiei Centrale de Revizie; 4) Modificările ce se propun a fi aduse Statutului P.C.R.; 5) Alegerea C.C. al P.C.R. şi a Comisiei Centrale de Revizie.

Făcînd bilanţul marilor înfăptuiri ale poporului român, condus de partid pe drumul construcţiei socialismului, Congresul X a relevat saltul calitative înregistrate în răstimpul deceniilor care au trecut de la eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă, în August 1944. În tot acest timp, s-a subliniat în Raport, „Viaţa a confirmat din plin justeţea liniei generale, marxist-leniniste a partidului nostru, priceperea sa de a aplica principiile socialismului la condiţiile concrete din România, capacitatea sa de a uni eforturile întregului popor în vederea propăşirii economice şi sociale a ţării".

Pe temelia de granit a realizărilor obţinute pînă atunci, Congresul X al partidului a schiţat şi aprobat obiectivele de bază şi liniile directoare ale dezvoltării viitoare economice şi social-culturale a României.

În raportul C.C. al P.C.R. prezentat congresului de tovarăşul Nicolae Ceauşescu se arăta că „obiectivul fundamental al acestui program este lărgirea şi perfecţionarea continuă a bazei tehnice-materiale a ţării, făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Realizarea acestui ţel major de perspectivă al partidului nostru presupune, în primul rînd, creşterea intensă a forţelor de producţie, crearea unei economii avansate, a unei industrii şi agriculturi moderne, în stare să satisfacă cerinţele mereu sporite ale societăţii. În al doilea rînd, aceasta înseamnă dezvoltarea susţinută a ştiinţei, învăţămîntului şi culturii — factori de bază ai progresului şi civilizaţiei. Aceasta cere, în al treilea rînd, crearea condiţiilor în vederea ridicării bunăstării materiale şi spirituale a tuturor oamenilor muncii, înfăptuirea repartiţiei bunurilor produse de societate în spiritul dreptăţii şi echităţii socialiste. În al patrulea rînd, aceasta presupune perfecţionarea continuă a relaţiilor de producţie, a organizării societăţii, crearea cadrului organizatoric care să permită manifestarea în sfera vieţii sociale a fiecărui cetăţean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor ţării, lărgirea libertăţilor, dezvoltarea democraţiei socialiste.

Societatea socialistă multilateral dezvoltată se va înfăţişa din toate punctele de vedere superioară orînduirii capitaliste. Se vor pune astfel baze trainice trecerii treptate spre comunism — societatea care va ridica omenirea pe noi trepte de civilizaţie materială şi spirituală".

În ultima zi a lucrărilor congresului a fost ales C.C. al P.C.R., alcătuit din 165 membri şi 120 membri supleanţi.

Secretar general al partidului — tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

În perspectiva înaltului forum din noiembrie 1974

Anii care au trecut de la Congresul IX al P.C.R. reprezintă perioada cea mai fertilă, cea mai bogată în realizări de seamă, perioada cea mai dinamică pe linia progresului ţării, nu numai în ansamblul celor trei decenii scurse de la Eliberare, ci în întreaga istorie a patriei. Niciînd într-un interval de timp similar nu au fost obţinute înfăptuiri de asemenea amploare ca în aceşti ani.

Întreaga politică a Partidului Comunist Român, în indisolubila unitate a laturilor sale interne şi externe, corespunde pe deplin intereselor fundamentale ale po-

porului nostru și cauzei socialismului în lume, colaborării între popoare, statorniciri și întăririi păcii.

Datorită succeselor interne, precum și politicii sale externe, principiale și constructive, România a ajuns astăzi să se bucure de un prestigiu în lume fără precedent în întreaga sa istorie.

O contribuție esențială, hotărîtoare, la elaborarea și fundamentarea teoretică și practică a liniilor directoare ale politicii interne și externe stabilite de Congresele IX și X ale partidului, de Conferințele sale Naționale, momente de deosebită importanță în înnoirea întregii noastre vieți social-politice și de stat a adus-o tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., Președintele Republicii Socialiste România. Legătura strînsă cu poporul și realitățile țării, capacitatea remarcabilă de dezvoltare creatoare a marxism-leninismului, dinamismul și spiritul novator, înaltele calități de militant și conducător comunist — clarviziunea, pasiunea și principialitatea revoluționară, devotamentul nestrămutat față de partid și popor, internaționalismul consecvent — fac ca numele tovarășului Nicolae Ceaușescu să fie indisolubil legat de toate marile transformări petrecute în anii aceștia în societatea românească. Activitatea prodigioasă a conducătorului partidului și statului se dovedește un puternic factor de accelerare a mersului înainte al patriei.

În prezent, partidul nostru, întregul popor român întîmpină cu noi și prestigioase succese în toate sectoarele de activitate cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român care va avea loc la 25 noiembrie a.c.

Ordinea de zi a congresului va fi următoarea: 1) Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea desfășurată în perioada dintre Congresul X și Congresul XI ale partidului; 2) Raportul Comisiei Centrale de Revizie; 3) Proiectul de Program al Partidului Comunist Român; 4) Proiectul de Directive ale Congresului XI al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1976-1980 și liniile directoare ale acestei dezvoltări pe perioada 1981-1990; 5) Proiectul de norme ale eticii și echității socialiste; 6) Cu privire la modificarea unor prevederi ale Statutului Partidului Comunist Român; 7) Alegerea Comitetului Central al partidului, a secretarului general al Partidului Comunist Român și a Comisiei Centrale de Revizie.

Proiectele documentelor pregătite pentru congres, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu „prefigurează în mod minunat viitorul strălucit al patriei noastre, înarmează partidul și poporul cu un program clar de acțiune în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României pe calea edificării comunismului".

La Congresul XI vor participa peste 2460 delegați. Prin normele de reprezentare stabilite și prin criteriile aprobate de Plenara C.C. al P.C.R. din 27-29 iulie a.c., se asigură congresului o structură corespunzătoare, participarea în cel mai înalt for a celor mai bune cadre de partid din toate sectoarele de activitate.

Congresul din noiembrie va fi o nouă manifestare istorică în care Partidul Comunist Român va da noi contururi — pe coordonatele contemporaneității — operei căreia i se dedică de decenii — făurirea societății socialiste și comuniste în patria noastră.

CONFERINȚE NAȚIONALE ALE P.C.R.

● București, 16 - 21 octombrie 1945

Ordinea de zi: *1) Raportul politic al Comitetului Central; 2) Proiectul de Statut al P.C.R.; 3) Alegerea Comitetului Central și a Comisiei Centrale de Revizie.*

Conferința a elaborat linia politică, strategică și tactică care a stat la baza activității partidului în lupta pentru întărirea rolului său conducător, pentru desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice și consolidarea regimului democratic-popular.

Conferința a ales Comitetul Central al partidului, alcătuit din 27 membri și 8 membri supleanți; secretar general al C.C. al P.C.R. a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej.

● București, 6 - 8 decembrie 1967

Conferința a jalonat direcțiile de acțiune pentru promovarea celor mai potrivite forme și melode de organizare și conducere socială, a elaborat și a adoptat un complex de măsuri concrete, adecvate realităților noastre, corespunzătoare etapei date și exigențelor revoluției tehnico-științifice contemporane. La baza acestor măsuri au fost așezate principiile majore ale organizării și conducerii societății — creșterea rolului conducător al partidului în societate, centralismul democratic, conducerea colectivă, legalitatea socialistă, dezvoltarea și adîncirea continuă a democratismului socialist prin atragerea maselor populare la opera de guvernare, creșterea operativității în stilul de muncă al organelor statului, prin combaterea fenomenelor de formalism și birocratism.

● București, 19 - 21 iulie 1972

Conferința a dezbătut Raportul intitulat Cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în următorii ani și în perspectivă, la perfecționarea conducerii planificate a societății și dezvoltarea democrației socialiste, la creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, în activitatea internațională a partidului și statului.

„Transpunerea în viață a obiectivelor propuse — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — *va marca parcurgerea unei etape istorice de importanță decisivă pentru viitorul poporului român, asigurînd crearea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, așezarea temeliilor trainice pentru edificarea comunismului în România".*

La capătul fructuoasei dezbateri, secretarul general al partidului a spus: „De fapt, s-ar putea spune că, prin amploarea problemelor la ordinea zilei, Conferința noastră

(Continuare în p. 26)

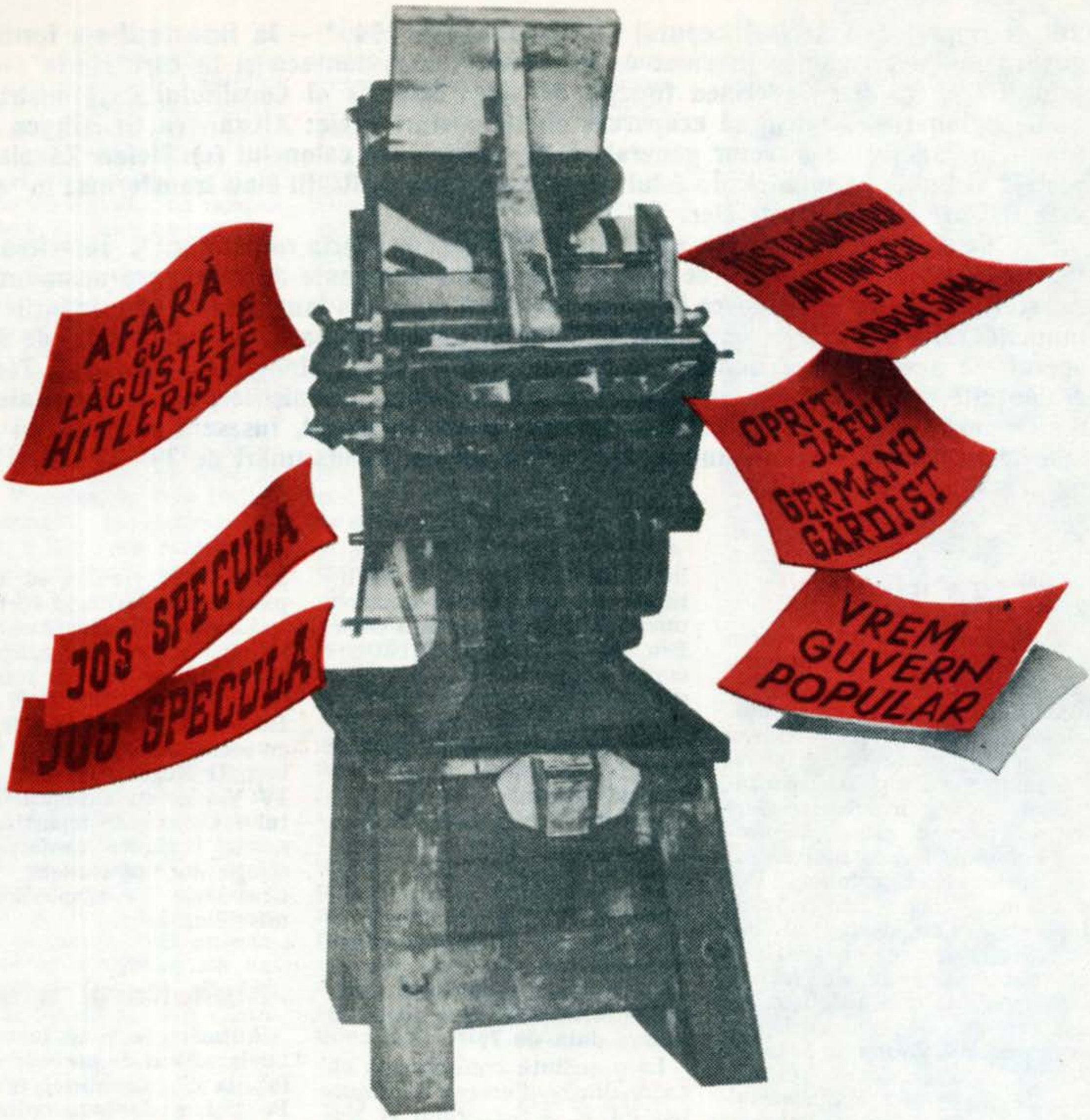

3 NOIEMBRIE 1940:

AUTORITĂŢILE SE TEM DE STEAGUL ROŞU

FL. DRAGNE

În noiembrie 1940, războiul sfîrtecase cea mai mare parte din suprafața bătrînului nostru continent. Reichul hitlerist cotropise un șir de state — Polonia, Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, Franța ș.a. — și făcea eforturi să înfrîngă rezistența Angliei, aruncînd asupra ei valuri de bombe. Cu cîteva zile în urmă, Italia fascistă dezlănțuise agresiunea împotriva Greciei.

Poziția strategică a României, resursele sale materiale, erau vizate de mai multă vreme de către hitlerişti. Situația țării noastre s-a agravat în special, după ce — în comple-

xul de împrejurări de la începutul lunii septembrie 1940* — la București s-a format un guvern militaro-legionar prezidat de generalul Ion Antonescu și în care Horia Sima — șeful Gărzii de fier — deținea funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Mai mult, legionarii au reușit să acapareze cîteva posturi cheie: Alexandru Gr. Ghyca a fost numit în funcția de director general al Siguranței, iar colonelul (r) Ștefan Zăvoianu — prefect al Poliției Capitalei. În felul acesta cele două instituții s-au transformat în adevărate fief-uri ale Gărzii de fier.

Ce a urmat se știe: cea mai cruntă teroare din istoria românilor. Întărirea poziției legionarilor în aparatul de stat a declanșat o campanie de reprimare nemaiîntîlnită. Arestările abuzive ale celor ce li se împotriviseră se țineau lanț, mai ales în rîndurile clasei muncitoare. Poliția legionară, mai abuzivă și mai sîngeroasă, adăugată celei de stat, a operat, în acea vreme, numeroase arestări, percheziții, schingiuiri, asasinate. Teroarea dezlănțuită a provocat numeroase victime în rîndurile comuniștilor, uteciștilor și ale militanților antifasciști. Pentru acțiuni ai căror autori, în trecut, fuseseră pedepsiți cu cîteva luni de închisoare, regimul militaro-gardist a aplicat condamnări de 20 - 25 ani și chiar muncă silnică pe viață...**

Pregătiri febrile

Deși crunt lovit de teroarea legionară, P.C.R. s-a ridicat cu curaj împotriva crimelor și samavolniciilor regimului militaro-gardist, împotriva prezenței trupelor hitleriste pe teritoriul României*** și a politicii de înfeudare a țării intereselor Germaniei naziste. Sub conducerea comuniștilor, în multe orașe (București, Constanța, Reșița, Lugoj, Brașov, Bacău, Arad, Iași etc.) s-au desfășurat demonstrații de protest, s-au împrăștiat manifeste cu lozinci antifasciste și antihitleriste. În noaptea de 4-5 octombrie, de exemplu, la Fabrica de avioane S.E.T. și la „Vulcan" au fost lansate peste 200 manifeste și fluturași: „Pregătiți-vă de lupte mari prin lupte de zi cu zi, muncitori ai uzinelor și fabricilor, asupriți și exploatați ai satelor din România! Strîngeți forțele voastre, revoluționari, uniți-vă în coloanele frontului unic popular al tuturor celor ce muncesc, al tuturor celor asupriți! Dîrji și hotărîți, sub steagul roșu al partidului comunist, steagul internaționalismului proletar, veniți cu toții, muncitori, țărani, soldați, femei și tineret, indiferent de naționalitate".

În ziua de 1 noiembrie 1940, Comitetul P.C.R. București, al cărui secretar era Petre Gheorghe, a hotărît ca a 23-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie să fie întîmpinată și prin organizarea unei manifestații în Piața Obor. Era, de altfel, o sărbătoare care intrase în tradiția clasei noastre muncitoare. Acest lucru îl știau și forțele represive, ale căror măsuri de preîntîmpinare era de presupus că nu vor întîrzia să vină.

Pentru reușita manifestației, data organizării ei a fost devansată cu cîteva zile, stabilindu-se pentru duminică, 3 noiembrie. Fiind zi de odihnă, se putea asigura o mobilizare corespunzătoare; se urmărea în același timp, deturnarea atenției autorităților, care aveau în vedere data de 7.

La o ședință conspirativă cu cadre din conducerea organizației P.C.R. a Sectorului II Negru — pe teritoriul căruia urma să se desfășoare manifestația — s-a stabilit ca toate comitetele de acțiune create în acest scop, celulele de fabrică și de stradă să fie mobilizate prin secretarii lor spre a se aduna în piață sau în vecinătate; la momentul potrivit, grupurile de oameni urmau să se îndrepte spre locul unde se va instala vorbitorul. Acest loc, ca și textele lozincilor ce trebuiau să fie scandate aveau să se comunice doar în ajunul manifestației.

Pentru excluderea eventualelor căderi, la aceeași ședință s-a hotărît ca la demonstrație să nu participe comuniștii cunoscuți de autorități; s-a format o gardă de apărare a steagului roșu, alcătuită dintre oamenii cei mai voinici și încă o gardă care trebuia să asigure paza celui ce urma să vorbească.

Alexandru Farcaș, Anton Moisescu, Miron Constantinescu, Matei Socor și alți comuniști desemnați de Comitetul P.C.R. București au luat apoi legătura cu secretarii sectoarelor I Galben, II Negru, III Albastru și IV Verde, cu Uniunea Tineretului Comunist, repartizîndu-le sarcini concrete (confecționarea steagurilor, placardelor, pregătirea lozincilor, răspîndirea manifestelor etc.).

Muncitorul tribun

Autoritățile și-au luat și ele unele măsuri de prevedere. Astfel, la 2 noiembrie, prefectul Poliției a dat un ordin prin care atrăgea atenția asupra faptului că duminică 3 noiembrie, comuniștii ar putea organiza „manifestațiuni și demonstrațiuni de stradă în piețele de aprovizionare ale Capitalei, determinînd populația să protesteze contra scumpetei și să ceară ieftinirea traiului...". Neștiind cu exactitate locul acțiunii, el cerea să fie supravegheate piețele Obor, Națiunii, Amzei, Traian, Grivița, Crîngași, Matache. În consecință, începînd cu data de 3 noiembrie, ora 6 dimineața, întreg personalul poliției era mobilizat: comisariatele în a căror rază de acțiune existau piețe, aveau să primească ca sprijin forțe jandarmerești. Staționarea în grupuri a cetățenilor era interzisă „spre a nu se produce manifestațiuni contrare ordinei și siguranței statului".

---

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1968 și nr. 7/1974.

** Vezi **Magazin istoric**, nr. 11 și 12/1970.

*** Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974.

În ciuda acestor măsuri, în noaptea de 2 noiembrie, pe numeroase străzi ale Capitalei au apărut manifeste comuniste. Într-unul din ele se arăta: „Alimentele poporului sărac dispar pe zi ce trece de pe piață înghițite de armata de ocupație. Pîinea, cartofii, carnea, untul, untdelemnul, zahărul, ceapa au ajuns la prețuri nemaipomenite și se scumpesc mereu. Ca niște lupi flămînzi, ofițerii hitleriști golesc în cîteva minute rafturile băcăniilor. Ei trimit mii de colete cu alimente, pe zi, în Germania...".

În aceeași noapte, pe firele rețelei electrice de pe străzile Foișor, Viespari, în fața Fabricii „Hermes", la Fabrica de avioane S.E.T., au fost arborate steaguri roșii, avînd imprimate pe ele secera și ciocanul.

În zorii zilei de 3 noiembrie 1940, Piața Obor din Capitală cunoștea o animație puțin obișnuită, chiar pentru o zi de tîrg. Din primele ore ale dimineții de pe străzile care o înconjurau, spre centrul ei se scurgeau șiruri lungi de oameni. La un moment dat și-au făcut apariția și cîteva grupuri: erau muncitori de la „Leonida", „Ford", „Tricorache", „Hidrocaloria", „S.T.B." și alte fabrici bucureștene. Grupurile s-au amestecat apoi în mulțimea de oameni (printre care se aflau și numeroși țărani de prin comunele apropiate). De îndată ce s-a luminat, toți au văzut că gheretele și clădirile din piață erau împînzite de lozinci, pregătite în toiul nopții de către comuniști: „Jos trădătorii Antonescu și Horia Sima"; „Afară cu lăcustele hitleriste"; „Opriți exportul în Germania și Italia". Din curtea unei clădiri învecinate au apărut echipe de polițiști și legionari. Șeful acestora a dat ordin să se scoată lozincile și să fie împrăștiați cei ce se adunaseră în jurul lor.

În timp ce polițiștii și agenții de Siguranță încercau să risipească mulțimea, într-un alt loc din piață s-au ridicat spre cer trei steaguri roșii; în jurul lor au apărut placarde cu texte ce îndemnau la luptă împotriva scumpetei și a dictaturii militaro-gardiste, pentru alungarea hitleriștilor din țară. Pe una din placarde, lungă de patru metri, purtată de tinerii comuniști Gheorghe Vasile și Ștefan Tătaru, scria: „Cerem reducerea dărilor. Alungarea germanilor. Opriți jaful germano-gardist. Vrem guvern popular...".

La un semnal dinainte stabilit, un tînăr — comunistul Gheorghe Budnărescu, secretarul celulei de partid de la Tipografia „Universul" — s-a urcat pe o căruță și a început să vorbească celor prezenți. El a explicat oamenilor pericolul prezenței hitleriștilor în țară și în cuvinte hotărîte, a condamnat guvernarea militaro-gardistă. „Consecințele imediate ale acestei politici — a spus vorbitorul — le simțim fiecare dintre noi, prin scumpirea nemăsurat de mare a produselor alimentare și prin înrăutățirea zi de zi a traiului".

Momentul cuvîntării lui Budnărescu este menționat și în dosarul anchetei efectuată de poliție cu privire la demonstrația din Piața Obor. „Comuniștii — se arată în dosar — s-au strîns rînd pe rînd la locul indicat unde au intrat în discuție cu țăranii și consumatorii pe chestia scumpirii traiului, fiind aprobați de unii și, la momentul oportun, oratorul, identificat în persoana lui Gheorghe Budnărescu, s-a urcat pe roțile unei căruțe și a început să strige «jos specula», iar cei din jurul lui, tot comuniști, aplaudînd spuneau: **Ura; Bravo; Are dreptate; Așa este;** etc".

Un „erou" fără voie

Manifestația se afla în plină desfășurare. Poliția, cu ajutorul unei companii de jandarmi adusă în sprijinul ei, a început o adevărată vînătoare a comuniștilor și uteciștilor, ca și a celorlalți participanți la manifestație. Focurile de revolver trase de legionari au sporit și mai mult tumultul ce domnea în întreaga piață.

În aceste împrejurări, unul dintre muncitori a aruncat sub o căruță un băț lung de aproape doi metri. La unul dintre capete, bățul părea ambalat în hîrtie. Plin de zel, un polițist legionar a apucat... „corpul delict", pornind în urmărirea

Regimul militaro-gardist a adus cu sine scumpirea traiului, mizerie, șomaj. În imagine, oameni ai muncii în căutare de lucru, în fața unui oficiu de plasare ▶

„vinovatului". „Ambalajul" s-a desfășurat larg, transformîndu-se într-un drapel roșu de toată frumusețea. Legionarul continua să-l poarte triumfător. Crezînd că au de-a face cu unul dintre cei mai îndrăzneți comuniști, cîțiva polițiști, enervați de „tupeul" acestuia, au tras în plin. Abia cînd s-au apropiat de victimă, și-au dat seama de ispravă. Pentru că aceasta era Niță Chirică, membru al poliției legionare din Prefectura Capitalei, ale cărui vaiete „camarazi, m-ați omorît" au fost auzite de toți cei din apropiere.

Autoritățile au făcut totul pentru a tăinui modul în care Chirică și-a pierdut viața. În documentele oficiale, cazul a fost înregistrat astfel: „Organele polițienești, procedînd la arestarea agitatorilor, comuniștii au opus rezistență și, făcînd uz de revolvere, a fost rănit grav legionarul Niță Chirică, care la spital a încetat din viață, în momentul cînd reușise să smulgă din mîna comuniștilor un steag roșu".

Sub această explicație cusută cu ață albă prefectul Poliției Capitalei a sintetizat lapidar „căzut la datorie". Funeraliile, organizate cu discursuri și cîntece de genul „Noi sîntem echipa morții..." au prilejuit noi incitări împotriva comunismului și a mișcării muncitorești, adversarii declarați ai „ordinii" legionare.

Represaliile împotriva manifestanților din Piața Obor au continuat cu violență. Polițiștii și jandarmii au arestat circa 80 persoane, le-au încărcat în mașini și le-au transportat în beciurile Prefecturii Poliției Capitalei. Audierea și trierea celor arestați a durat pînă la 12 noiembrie 1940, cînd cei reținuți au fost trimiși la Jilava, pentru a fi judecați de Curtea Marțială a Comandamentului Militar al Capitalei. Printre ei se aflau comuniștii Gheorghe Budnărescu, Ștefan Tătaru, Dumitru Stanciu, Alexandru Demeter, Alexandru Horvath, Iancu Sin, Mișu Wolf, Osias Socher, Gheorghe Vasile și mulți alții.

Schingiuirile aplicate de poliția legionară nu i-au putut determina pe comuniști să vorbească. Instanța a dispus, pentru toți cei implicați, pedepse dintre cele mai aspre. Semnificativă pentru starea de spirit ce cuprinsese pe conducătorii dictaturii militaro-gardiste este rezoluția pusă de Ion Antonescu pe raportul Siguranței: „Orice manifestație de dezordine să fie reprimată cu armele... Se vor stabili inițiatorii și agitatorii. Aceștia să fie condamnați la muncă silnică pe viață. Dacă nu este lege, să se facă imediat. Se va prevedea munca silnică pe viață și pentru tipografiștii [sic!] care imprimă manifestele sau acei care scriu și le multiplică într-un fel sau altul"

* * *

Lupta comuniștilor împotriva regimului militaro-fascist a continuat neabătut. Cei căzuți au fost înlocuiți cu alții, organizațiile de partid și celulele au fost refăcute. Chiar în noaptea de 3 spre 4 noiembrie 1940 pe zidurile Fabricii textile „Apretura" și a clădirilor învecinate au apărut etichete pe care erau imprimate lozincile: „Jos impozitele și scumpetea"; „Luptați pentru salvarea voastră de la moarte prin foamete". Zona Obor, Șoseaua Pantelimon și Șoseaua Iancului — teatrul dramaticelor întîmplări din dimineața de 3 noiembrie — au fost împînzite peste noapte cu manifeste revoluționare, prin care comuniștii, antifasciștii și toți democrații cu dragoste de patrie erau chemați să continue lupta pînă la răsturnarea regimului de dictatură militaro-fascistă și izgonirea ocupanților naziști din România.

TREPTE ÎN ISTORIE SPRE MARELE FORUM DIN NOIEMBRIE 1974

(Urmare din p. 22)

Națională depășește multe congrese din trecutul partidului nostru. Iată de ce Conferința are o însemnătate istorică pentru partidul nostru".

CONGRESELE P.S.D. DUPĂ 1927

Congresul de constituire al P.S.D., din 7-9 mai 1927, București

Ordinea de zi: 1) Raportul Comitetului Executiv; 2) Partidul și situația politică; 3) Proiectul de Program; 4) Presa partidului; 5) Statutul de organizare.

Congresul a ales Comitetul Executiv, alcătuit din 14 membri și 5 membri supleanți.

Congresul P.S.D. din 18 - 20 mai 1930, București

Ordinea de zi: 1) Raportul Comitetului Executiv Central; 2) Raportul casieriei centrale; 3) Raportul comisiei de control; 4) Raportul reprezentanților la Internaționala Socialistă; 5) Raportul fracțiunii parlamentare; 6) Programul partidului; 7) Statutul de organizare; 8) Problema agrară; 9) Presa de partid; 10) Educația culturală și fizică.

Congresul a ales Comitetul Executiv, alcătuit din 15 membri și 5 membri supleanți.

Congresul P.S.D. din 14 - 16 mai 1933, București

Ordinea de zi: 1) Raportul activității partidului; 2) Raportul material; 3) Situația politică și economică; 4) Discuții asupra situației politice și Programului imediat; 5) Programul agrar.

Congresul a ales Comitetul Executiv, alcătuit din 15 membri și 5 membri supleanți

Congresul P.S.D. din 5 - 7 aprilie 1936, București

Ordinea de zi: 1) Social-democrația și problemele politice și economice; 2) Politica externă; 3) Organizarea partidului; 4) Gazeta zilnică.

Congresul a ales Comitetul Executiv, alcătuit din 15 membri și 4 membri supleanți.

VOINŢA DE NEÎNFRÎNT A CLASEI MUNCITOARE

Solidaritatea internaţionalistă militantă

NATALIA VÎLCU

Întreaga istorie a mişcării muncitoreşti din România ilustrează consecvenţa cu care proletariatul din ţara noastră şi-a manifestat solidaritatea internaţionalistă.

Stau mărturie a acestui fapt participarea activă, încă de pe baricadele Comunei din Paris, a muncitorilor români la lupta dusă de proletariatul din alte ţări împotriva exploatării, legăturile directe ale unor conducători ai muncitorimii române cu fruntaşi ai mişcării muncitoreşti internaţionale, prezenţa lor în cadrul diverselor foruri internaţionale, aniversarea cu consecvenţă — din 1890 — a zilei de 1 Mai, ziua solidarităţii internaţionale a muncitorilor de pretutindeni. Participarea socialiştilor români la congresele internaţionale a fost totdeauna activă, ei aducîndu-şi contribuţia la clarificarea unor mari probleme privind activitatea şi ţelurile mişcării muncitoreşti internaţionale, la lupta pentru refacerea unităţii acestei mişcări. Socialiştii români au meritul de a fi înţeles însemnătatea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi de a-şi fi manifestat solidaritatea cu aceasta sub cele mai diverse forme, culminînd cu participarea directă la lupta dusă de armata roşie împotriva duşmanilor interni şi externi.

Îmbinarea organică a patriotismului cu internaţionalismul, elocvent exprimată în programul şi în activitatea vechii mişcări socialiste din România, a îmbrăcat forme noi de manifestare după crearea P.C.R. şi îndeosebi după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare. Detaşament activ al mişcării comuniste internaţionale, Partidul Comunist Român a militat şi militează cu o neobosită consecvenţă pentru dezvoltarea legăturilor de colaborare frăţească cu partidele comuniste şi muncitoreşti din toate ţările, cu toate forţele revoluţionare, democratice, antiimperialiste, aducîndu-şi contribuţia la cauza unităţii mişcării comuniste şi muncitoreşti, la triumful luptei pentru socialism în întreaga lume.

Presa vremii, alături de numeroase documente şi lucrări — din care am extras şi cele cîteva fragmente care urmează — atestă cît de bogate şi îndelungate sînt tradiţiile de solidaritate internaţionalistă manifestată de mişcarea muncitorească din ţara noastră.

● *Nu desconsiderăm supremul principiu al Comunei, nu condamnăm, ci apreciem scopul principal şi general al ei; pricepem sublimul şi îndreptăţirea aceluia; înţelegem cum miile cuprinse de adevărul aceluia merg cu bucurie la moarte pentru afirmarea [...] lui.*

Albina, *18/30 aprilie 1871.*

● *Erau, aşadară, în lupta francezo-teutonică la 900 români, cari, parte sub comanda generalilor Garibaldi, parte sub a lui Chancy Chany, au fost totdeauna rezoluţi a muri în diferitele lupte şi atacuri şi a-şi vărsa voioşi sîngele lor pentru măreţele idei civilizatoare, ale căror puncte de plecare erau Franţa.*

Gazeta Transilvaniei, *24 aprilie 1871.*

● *Fraţi socialişti din Rusia,*

Sîntem cu voi în duelul vostru ca un om, cum veţi fi şi voi cu noi şi toţi din toată lumea împreună în ora apropiată cînd se va da marea bătălie cu toate drapelele roşii nepătate desfăşurate în faţa palidelor agonii, a cadavrelor şi scheletelor societăţii actuale cu ordinea ei infamă.

Trăiască Rusia cea tînără!

Trăiască Rusia revoluţionară!

Înainte, *20 noiembrie 1880.*

● *Şcolari ai socialismului ştiinţific, membri ai marii familii socialiste europene, noi ştim că felul activităţii noastre atîrnă de condiţiile reale ale ţării noastre şi mai ales de cele economico-sociale.*

C. Dobrogeanu-Gherea, **Ce vor socialiştii români?,** *Iaşi, 1886.*

● *Îndreptăţirea partidului socialist român şi strînsa sa legătură cu socialismul european constă în aceea că amîndouă părţile au aceleaşi convingeri, aceleaşi tendinţi, precum stabilirea unei societăţi solidare şi armonice, a unei societăţi în care toate uneltele de muncă vor fi socializate. Cît despre mijloacele prin care s-ar ajunge la acest scop, fiecare va întrebuinţa pe acele cerute de condiţiile speciale ale ţării sale.*

Din raportul înfăţişat de către delegaţia română la Congresul internaţional socialist din Bruxelles, în **Munca,** *18 august 1891.*

(Continuare în p. 48)

23 AUGUST – 25 OCTOMBRIE 1944

TOATE FORŢELE ÎN SLUJBA ELIBERĂRII PATRIEI

PARASCHIVA NICHITA

Duminică 27 august 1944, la trei zile de la declanşarea insurecţiei din România în şedinţa Consiliului de Miniştri, preşedintele guvernului, generalul C. Sănătescu, anunţă că cel de-al treilea punct de pe ordinea de zi este consacrat analizei situaţiei militare.

„Generalul Mihail: **Orice primejdie asupra Capitalei este definitiv înlăturată [...] Azi situaţia este mai grea pe Valea Prahovei, fiindcă [germanii] vor să iasă din ţară şi eu nu vreau să-i las, astfel că acum sînt lupte în regiunea Ploieşti. Pentru că asupra Capitalei nu mai este primejdie, am luat hotărîrea să organizăm din trupele disponibile — infanterie, artilerie — transportate cu camioanele, să le trimit în regiunea Buzău, pentru că voinţa mea este de a le bara ieşirea nemţilor ca să-i dezarmez şi să-i iau prizonieri.**

În ceea ce priveşte trupele noastre de pe front — acelea care erau pe linia Siret, Valea Dunării — aceste trupe se retrag către liniile de concentrare Ploieşti, Buzău [...] Am reuşit să aduc din Dobrogea Divizia 9 [...]

Domnul ministru Pătrăşcanu: **În momentul de faţă trupele noastre luptă cu succes cu trupele germane. Interesează că sîntem în stare să eliberăm ţara [...]**

Domnul general Aldea: **Ce misiune urmează să se dea armatei române: o parte în Moldova, o parte aici. Trebuie stabilit care ar fi obiectivul final care se ridică armatei române [...] Tot ce avem de prisos în Oltenia şi Muntenia, să treacă în Ardeal şi cu ce avem acolo cred că putem să oprim orice trecere a nemţilor...“**

Problema participării armatei române la lupta pentru desăvîrşirea eliberării patriei de sub dominaţia fascistă a fost mereu prezentă pe ordinea de zi a şedinţelor Consiliului de Miniştri.

Apreciind participarea României alături de Uniunea Sovietică şi de celelalte puteri din coaliţia antihitleristă la războiul împotriva Germaniei fasciste, ca fiind principala sarcină naţională,

P.C.R. a acordat o atenție deosebită mobilizării armatei și a populației civile la lupta efectivă sau de sprijinire a războiului. Stegar neînfricat al luptei poporului nostru pentru redobîndirea independenței naționale, pentru instaurarea unui regim real democratic, P.C.R. s-a manifestat ca principalul mobilizator al maselor largi pentru sprijinirea eliberării teritoriului național și înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste. Comuniștii erau conștienți de faptul că înfrîngerea definitivă a hitlerismului va da o puternică lovitură rămășițelor fasciste din interior, cercurilor reacționare care înfeudaseră țara Germaniei naziste. În acest fel, participarea armatei române la războiul antihitlerist era o componentă importantă a amplului proces de profunde transformări declanșat prin victoria insurecției din august 1944.

Începută la 23 august 1944, prin insurecția națională antifascistă, lupta armatei și poporului român împotriva Germaniei naziste și a sateliților ei a unit într-un front comun toate forțele politice și sociale principale din țară, de la clasa muncitoare și pînă la grupările burgheze nefasciste. Dealtfel, toate partidele politice antifasciste și organizațiile aflate sub influența lor au acționat într-o unitate de voință pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei. Acestor forțe politice le era clar că de înfrîngerea militară a Germaniei hitleriste depindea asigurarea independenței și suveranității naționale, că de gradul participării armatei române la războiul antihitlerist erau legate soarta României la Conferința de pace, locul ei în viața internațională postbelică.

Cele afirmate mai sus sînt ilustrate în documentele programatice ale principalelor partide politice și organizații nefasciste, în declarații ale guvernului format la 23 august, manifeste și platforme ale diverselor blocuri și coaliții politice create în acea perioadă din inițiativa P.C.R., în proclamația către țară a regelui difuzată în seara de 23 august 1944. Iată cîteva EXTRASE din aceste documente — limitîndu-ne numai la cele emise în perioada luptei pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupația trupelor naziste și horthyste (23 august - 25 octombrie 1944).

Declarația C.C. al P.C.R. din 24 august:

● În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său.

Chemarea C.C. al P.C.R. din 26 august: către întregul popor român:

● Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de Nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și agenții lor care se găsesc încă în țară [...]

Cetățeni patrioți!

Formați comitete patriotice pentru asigurarea luptei și ordinei patriotice în străzi, cartiere și suburbii.

Înăbușiți în față orice încercare de jaf, răzbunări personale sau de tulburare a ordinii de către agenții hitleriști.

Colaborați cu armata și cu unitățile patriotice la zdrobirea rezistenței nemților.

Înrolați-vă în detașamentele patriotice!

Apelul Comandamentului formațiunilor de luptă patriotice (26 august):

● Lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor nemți a început. Din această clipă, fiecare român e un soldat al României libere [...]

Cetățeni ai Capitalei!

Muncitori, funcționari, intelectuali, patrioți!

Pentru respingerea și exterminarea cotropitorilor sînt necesare toate forțele și toate resursele noastre. Urmați fără șovăire ordinele și dispozițiile Comandamentului formațiunilor de luptă patriotice, înrolați-vă în detașamentele patriotice. Prezentați-vă la locurile

August 1944: subunități române de infanterie nimicesc rezistențele hitleriste din zona Ploieștilor

indicate în comunicatele noastre, cu arme sau fără arme...

Apel al P.C.R. adresat femeilor la 27 august:

● Romînce! Nu este timp pentru lacrimi și jeluiri!

Este clipa acțiunilor fără șovăire, a acțiunilor eroice! [...]

Înrolați-vă în echipele formațiunilor de luptă patriotice!

Ajutați cu alimente și medicamente vitezele echipe în lupta lor!

Adăpostiți și dați primele ajutoare fraților noștri răniți de fiarele dezlănțuite de Hitler asupra poporului român!

Îndemnați bărbații care mai șovăie să pună mîna pe arme și să răpună pe dușmanul poporului nostru!

Apelul C.C. al P.C.R. din 28 august:

● Români!

Alăturați-vă în mod activ luptei glorioasei armate roșii, luptei ofițerilor și soldaților români care, umăr la umăr cu soldații sovietici, dau bătălia pentru nimicirea hitlerismului și eliberarea completă a țării și a fraților noștri din Ardeal.

Manifestul C.C. al P.C.R., către armată (4 septembrie):

● Ofițeri, subofițeri, soldați români!

De la întronarea regimului democratic, luptați într-un război drept, război de eliberare a țării de cotropitorii nemți, război victorios, avînd sprijin măreț din partea eroicei și neînvinsei armate roșii.

Întregul popor român înconjoară cu dragoste lupta voastră plină de elan și jertfă, căci lupta voastră este lupta întregului popor pentru libertate, independență și o viață mai bună.

Apel al Uniunii Tineretului Comunist (16 septembrie):

● Tineri și tinere!

Toți ca unul să luptăm alături de armata română și de armata roșie, pentru dezrobirea Ardealului, pentru nimicirea definitivă a bandelor germano-hitleriste și pentru stîrpirea slugilor din țară, Antoneștii și legionarii.

Apelul C.C. al P.C.R. (21 septembrie):

● Ofițeri, subofițeri, soldați!

Fiți la înălțimea măreței voastre misiuni. Îndreptățiți nădejdea pe care poporul nostru o pune în curajul și devotamentul vostru patriotic [...]

Toate forțele naționale — Blocul Național-Democratic, Uniunea Patrioților, Sindicatele Unite, Frontul Plugarilor, Apărarea Patriotică, asociațiile liber-profesioniștilor, meseriașilor, MADOSZ-ul, asociații feminine, întregul tineret patriotic trebuie să dea concursul cel mai larg armatelor sovietice și române, să sprijine prin toate mijloacele sforțările războiului nostru de eliberare și consolidare a independenței țării [...]

Muncitori! Vouă vă revine sarcina de a sta, ca forță organizată, în fruntea acțiunii patriotice de susținere a frontului, asigurînd bunul mers al producției, împiedicînd orice încercare de sabotaj din partea oricui ar veni. Sabotajul în împrejurările actuale este un act de trădare națională, este o crimă împotriva patriei. Apărați întreprinderile împotriva răufăcătorilor [...]

Țărani! [...] sarcina voastră este să munciți cu sîrguință ogoarele, să asigurați cu produsele voastre o bună aprovizionare a trupelor de pe front și a populației orășenești.

Intelectuali!

Puneți cunoștințele și capacitățile voastre în slujba intereselor națiunii. Alăturați-vă luptei patriotice contra hitlerismului și fasciștilor, pentru îndeplinirea loială a armistițiului încheiat cu aliații.

Manifest al Partidului Social-Democrat (25 august):

● Hitlerismului care se apără cu ultimele-i forțe, trebuie să i se dea lovitura de grație. Poporul român, luptînd de acum înainte alături de națiunile libere ale lumii, în frunte cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite ale Americii, luptă prin aceasta pentru însăși libertatea și independența sa în Europa viitoare.

Eliberarea Ardealului de Nord, răpit prin dictatul fascist de la Viena, trebuie să fie răsplata imediată a acestei lupte românești. Jertfele și greutățile care ne mai așteaptă nu vor fi astfel zadarnice.

Chemarea Comitetului Executiv al P.S.D. către cetățenii Capitalei (28 august):

● Toți românii fără deosebire, muncitori, funcționari, liber profesioniști, precum și toți aceia care țin ca țara lor să fie liberă și stăpînă pe destinele sale, să nu mai stea în pasivitate, ci **să se considere din acest moment mobilizați în slujba patriei.**

Cetățeni ai Capitalei!

Nici o ezitare nu este permisă. Toată lumea la acțiune [...]

Dați tot concursul vostru armatei române și tuturor organizațiilor care luptă alături de ea.

Chemarea către țară a Grupului Patriotic Antihitlerist (17 septembrie):*

● Cetățeni!

Ardealul marilor tradiții luptătoare își cere eliberarea! Războiul just pe care-l ducem dimpreună cu armata roșie își are necesități peste care nu se poate trece.

Or, dușmanii poporului care v-au trimis la moarte pentru Hitler, astăzi murmură împotriva alianței noastre salvatoare cu Uniunea Sovietică și infectează atmosfera cu vaiete și zvonuri tendențioase.

A-i tăinui pe aceștia, e o crimă de înaltă trădare, a-i denunța, e o nobilă datorie cetățenească.

Faceți-vă datoria!

---

* S-a constituit la 6 septembrie 1944, din P.C.R., P.S.D., Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Țărănesc și Frontul Plugarilor.

Proiect de platformă a Frontului Național Democrat (26 septembrie):

● Interesele vitale ale poporului român cer ca el să participe în modul cel mai activ la lupta de eliberare a țării de sub jugul cotropitorilor fasciști, nemți și unguri, la lupta de nimicire a hitlerismului, luptă pe care o duce întreaga omenire înaintată.

Se impune mobilizarea tuturor puterilor poporului și a tuturor resurselor materiale ale țării, pentru a da tot ajutorul trupelor sovietice și române în lupta lor comună împotriva Germaniei hitleriste.

Proclamația regelui către țară (23 august):

● Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru. Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui. Toți cetățenii să se strîngă în jurul tronului și al guvernului pentru salvarea patriei. Cel care nu va da ascultare guvernului se opune voinței poporului și este un trădător de țară [...]

Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină.

Români,

De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre.

Toamna 1944: oamenii muncii din România își manifestă totala lor adeziune față de lupta armatei române împotriva hitleriștilor ▶

Declarația guvernului format la 23 august 1944:

● Recunoașterea de către guvernele din Moscova, Londra și Washington a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești, alături de armatele aliate să elibereze Transilvania de Nord de ocupația străină.

Comunicat al guvernului, adoptat în ședința Consiliului de Miniștri din 22 septembrie:

● Guvernul cere tuturor cetățenilor țării, funcționarilor și lucrătorilor ordine, legalitate, cumpătare și o conștiincioasă îndeplinire a datoriei.

Activitate intensă și neîntreruptă în orele de serviciu, cum și scrupuloasa executare a programului de lucru, iată poruncile ceasului de față.

Toți cetățenii din cuprinsul țării trebuie să se arate la înălțimea ostașilor care, dincolo de Carpați, luptă pentru îndeplinirea idealului național.

Manifestul Blocului Național Democratic (27 august):

Exprimînd comunitatea de vederi a principalelor forțe politice participante la guvern în problema continuării luptei pentru eliberarea deplină a țării de sub dominația fascistă, documentul semnat de reprezentanții partidelor componente (Lucrețiu Pătrășcanu — P.C.R., Constantin Titel-Petrescu — P.S.D., Iuliu Maniu — P.N.Ț., C.I.C. Brătianu — P.N.L.) cheama pe toți cetățenii, civili și militari, să participe la această luptă.

● Cetățeni și ostași!

Scoateți din țară orice soldat german, dezarmați și împiedicați pe germani în orice împrejurare și orice loc ca să nu mai poată lucra nici ca formațiune militară, nici ca particular la nimicirea avutului țării. Luați-le din mînă orice mijloc de luptă și faceți-i să iasă cît mai curînd de pe pămîntul sfînt al țării.

Telegramă adresată președintelui Consiliului de Miniștri de comandantul Armatei 4, general de corp de armată, Gheorghe Avramescu

(citită în ședința Consiliului de Miniștri din 27 octombrie):

● În momentul cînd trupele Armatei 4 române au cucerit, prin lupte grele, frontiera de nord-vest a României, eliberînd pentru vecie ultimul colț robit al pămîntului românesc, împărtășim domniei voastre și guvernului țării bucuria și mîndria acestui fapt de arme menit să asigure unitatea și libertatea patriei.

Caracterul just, eliberator al războiului antihitlerist, obiectivele sale profund patriotice au însuflețit în luptă armata și masele largi ale poporului. Animați de înalt patriotism, de dorința fierbinte de a asigura independența națională a țării, muncitorii, țăranii, intelectualii și alți cetățeni au aprovizionat frontul cu cele necesare ducerii luptelor. Mulți civili au acționat cu arma în mînă alături de ostași, au dat sprijin răniților români și sovietici, au furnizat informații unităților noastre militare sau celor sovietice, s-au oferit drept călăuze în incursiuni, au sabotat spatele frontului inamic. Armata română — cu un efectiv de peste o jumătate de milion de ostași — avînd sprijinul întregului popor, a adus o contribuție importantă în luptele pentru eliberarea patriei, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pentru înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste.

PLANȘELE NOASTRE

① Conducătorul revoluției de la 1821 așa cum l-a văzut un contemporan al său **(Cel mai vechi portret al lui Tudor Vladimirescu,** p. 33)

② ③ Marea răscoală a țăranilor din 1907 (stînga), pictură de Ion Grigore **(Răscoala și cancelariile din Berlin și Viena,** p. 52)

O mărturie a unei arte străvechi: cap din stuc pictat (față și profil) descoperit în cetatea lui Agamemnon **(Un secol de la descoperirea Micenei „cea bogată în aur“,** p. 65)

④ „Mascaron“ — una din piesele decorative, sculptate și aurite, care împodobea o veche navă regală și Muzeul Wasa din Stockholm **(Dubla celebritate a corăbiei WASA,** p. 80)

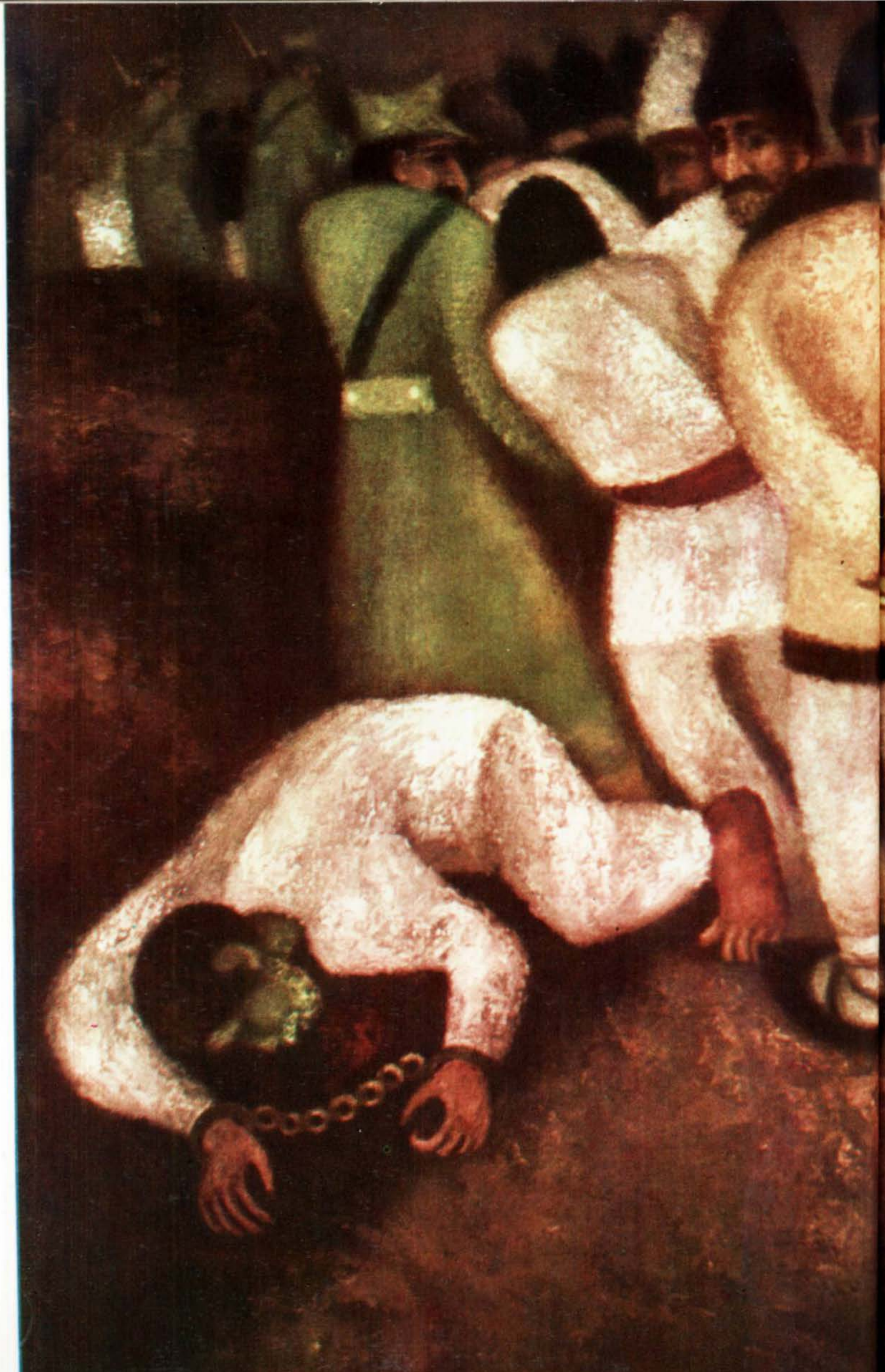

PENTRU PRIMA OARĂ ÎN CULORI

CEL MAI VECHI PORTRET AL LUI TUDOR VLADIMIRESCU

MARIN MATEI POPESCU

În Prejna Mehedinților, în fostul plai al Cloșanilor, Tudor Vladimirescu dura o biserică pentru și în amintirea tatălui său, născut în acel sat. Era o biserică modestă din lemn de gorun, acoperită cu șiță, cu o singură turlă**. Pe un Triod tipărit la Blaj în 1806, se păstrează o însemnare autografă a ctitorului: „Acest Triod s-au cumpărat dă mine, la leat 1808, martie 9, pentru sfânta beserică ot Preșna, hramul Sfintei Adormiri al Precesti, care s-au făcut iarăși cu cheltuiala mea și am iscălit. Theodor biv vel sluger și comăndir". Biserica a fost înălțată deci în primăvara anului 1808 sau cel mult cu un an înainte. Pentru înzestrarea ei, după un vechi obicei, Tudor — ajuns la oarecare stare — a cumpărat 30 stînjeni de pămînt.*

De la biserica din Prejna provine un portret destul de puțin știut al Vladimirescului. În tabloul votiv al lăcașului amintit, Tudor este înfățișat în picioare, ținînd în mînă macheta bisericii. Arată a fi cam de 30-35 ani, de statură nu prea înaltă, vînjos, bine legat, cu trăsăturile feței regulate, ochi mari negri și sprîncene adunate a încruntare. Sub nasul fin se desenează o mustață subțire, neagră, lăsată după obiceiul vremii în jos. Pe cap are o căciulă lățită spre partea superioară, încheiată cu postav roșu. Peste haina lungă, neagră, încinsă cu un brîu vărgat, are o mantie roșie, tivită pe margine cu bordură aurie. Poartă încălțări din piele cafenie, cu carîmbii scurți. La mijloc îi atîrnă sabia scurtă de comandant al corpului de voluntari-panduri, ce au luptat sub ordinele generalului Isaiev în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812.

*Al doilea personaj din tabloul votiv îl reprezintă pe Gheorghe Duncea, țăran fruntaș, prieten al lui Tudor, ctitor și el al bisericii din Prejna***. Portretul îl arată a fi cam de aceeași vîrstă cu Tudor, căruia, se spune că într-un rînd, i-ar fi fost de mare folos. Era pe vremea cînd Tudor slujea ca logofăt pe moșia puternicului boier Glogoveanu. Se înțelesese cu un alt logofăt, Covrea din Cerneți, să nu plece din slujba Glogoveanului pînă nu vor strînge bani destui cu care să cumpere arme și praf de pușcă din țările vecine, spre a porni lupta pentru libertatea țării. La o vînzare de vite în Transilvania, Tudor și Covrea au dobîndit un plus de bani. Deși se juraseră cu legămînt aspru să nu se spună unul pe altul, Covrea l-a trădat pe Tudor, povestind stăpînului lor întîmplarea. Glogoveanu a trimis atunci scrisoare comandantului garnizoanei turcești din Ada-Kaleh cum că Tudor strîngea bani să cumpere arme și să ridice țara împotriva Porții. Glogoveanu i-a cerut să-l prindă și să-i taie capul.*

Turcul i-a răspuns în scris că de se va dovedi acuzația, vinovatul va fi condamnat la moarte. Conținutul scrisorii a ajuns printr-o întîmplare, să fie cunoscut de Tudor. Gheorghe Duncea, om cu oarecare trecere la turcii din Ada-Kaleh, a sărit în ajutorul prietenului său. Cu daruri, el a obținut de la turci promisiunea că Tudor nu va fi executat, ci numai judecat de ei. Pentru a se afla dacă vina ce i s-a adus era dreaptă sau nu, legenda spune că Tudor a fost condamnat să stea legat în știeanguri cu mîinile la spate, de un stejar dintr-o pădure, timp de trei zile și trei nopți. Dacă fiarele codrului nu-l vor sfîșia, pîra se dovedea nedreaptă și Tudor scăpa. Și a scăpat. A scăpat mai cu seamă pentru că prietenii lui, printre care poate va fi fost și Gh. Duncea, l-au păzit de fiare toată vremea cît a stat legat de stejar. Tradiția orală care a păstrat această întîmplare spune că Tudor i-ar fi zis lui Duncea că de va scăpa din acel necaz, îl va considera „cel dintîi frate al său din întreaga Oltenie". Se pare că Gh. Duncea ar fi fost omorît în 1825. Oricum, în timpul revoluției din 1821, prietenul marelui revoluționar n-a jucat un rol proeminent.

Al treilea personaj din panoul votiv de la Prejna este necunoscut: o femeie în plină maturitate, îmbrăcată în veșmînt verde, cu pantofi galbeni cu tocuri roșii și cu maramă pe cap. S-au emis două ipoteze cu privire la identitatea personajului. Întîi că ar fi vorba de Maria Gîdioane, din neamul moșnenesc cu stare al Gîdeștilor. Ea și-ar fi găsit loc în scena votivă pentru că a dăruit bisericii o livadă cumpărată de la Gheorghe sin Curea Chelcea, tot din Prejna, livadă alăturată de aceea donată de Tudor. După alții, ar fi vorba de Stanca, soția lui Gheorghe Duncea. Înclinăm să credem mai probabilă prima ipoteză. Maria Gîdioane și-a cerut drept de ctitor ca urmare a daniei făcute după construcția bisericii, deci după ce se va fi realizat tabloul votiv, meșterului zugrav nemairămînîndu-i pentru reprezentarea ei decît spațiul foarte limitat din spatele lui Duncea. În cazul cînd ar fi fost vorba de Stanca, soția lui Duncea, credem că pictorul înștiințat din timp ar fi paginat altfel scena.

(Continuare în p. 64)

* Tatăl lui Tudor Vladimirescu, Constantin zis Ursu, a văzut lumina zilei probabil în jurul anului 1750, în satul Prejna. Între anii 1770-1780 s-a căsătorit cu Ioana, sora preotului Grigore Bondoc din Vladimir. A avut trei copii: Tudor — în acte și Theodor sau Teodor — născut la o dată ce nu se cunoaște exact (se pare că înainte de 1780), Papa și o fată care i-a purtat numele: Constantina. Dintre copiii lui Constantin, doar Tudor a rămas necăsătorit și fără urmași direcți.

** Biserica, a cărei înfățișare inițială se poate vedea în tabloul votiv, a fost modificată în 1859, cînd structura de lemn a fost înlocuită cu una din cărămidă. Din vechiul lăcaș nu s-au păstrat decît catapeteasma și icoanele.

*** Prin partea locului se păstrează tradiția cum că Gheorghe Duncea a clădit pe cheltuiala lui biserica din Prejna iar Tudor a zugrăvit-o, i-a făcut clopotul și a înzestrat-o cu 30 stînjeni de livezi. Inscripția de pe *Triod*, ca și poziția celor două personaje din scena votivă dovedesc însă că Tudor a fost principalul ctitor al bisericii.

POLITICA P.C.R. DE REFACERE A ECONOMIEI NAȚIONALE 1944-1947

ION ALEXANDRESCU

După victoria insurecției naționale antifasciste acțiunea de refacere a economiei țării a devenit o preocupare prioritară a Partidului Comunist Român.

Sînt cunoscute condițiile grele în care se afla România în acea perioadă. Starea de înapoiere a țării era agravată de jaful Germaniei hitleriste, de distrugerile provocate de război, iar după 23 August 1944, situația a devenit și mai grea în condițiile eforturilor pentru sprijinirea războiului antifascist, cît și datorită sabotajului forțelor reacționare. Producția industrială reprezenta la sfîrșitul anului 1944 doar circa jumătate din nivelul antebelic; rezervele agricole erau în curs de epuizare; se constata o agravare crescîndă a situației finanțelor statului și o adîncire considerabilă a crizei alimentare. În aceste condiții, P.C.R. s-a orientat spre soluționarea celor mai urgente probleme economice: asigurarea unui minimum de bunuri necesare populației, ameliorarea situației materiale a maselor muncitoare, sprijinirea frontului antihitlerist*, îndeplinirea obligațiilor din Convenția de armistițiu.

Asupra necesității și importanței refacerii economice exista consensul unor clase și pături sociale largi: clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, o însemnată parte a burgheziei; cît privește scopurile, mijloacele și căile practice de înfăptuire se constatau concepții și puncte de vedere diferite, uneori diametral opuse. Pornind de la realitățile social-economice și poli-

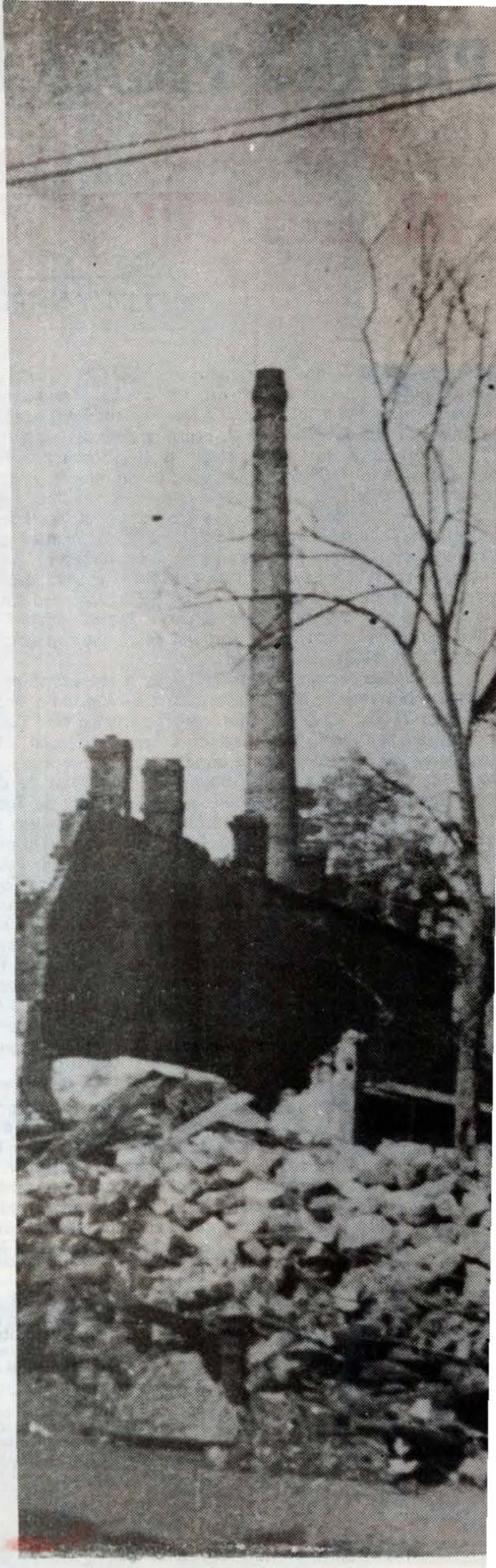

* Contribuția economică a României la războiul antihitlerist, dus alături de Națiunile Unite, se ridică după date estimative la peste un miliard dolari (socotiți la cursul anului 1938), ceea ce echivala cu de peste patru ori cheltuielile bugetare pe exercițiul 1937-1938.

tice ale epocii, partidul comunist a apreciat că de cîştigarea bătăliei economice depindea, în ultimă instanţă, însuşi succesul desfăşurării, în continuare, a procesului revoluţionar declanşat în zilele insurecţiei. În aceste condiţii, a elaborat şi înfăptuit, în lumina învăţăturii marxist-leniniste, o politică economică corespunzătoare acelei etape istorice în vederea redresării ţării şi adîncirii procesului transformărilor revoluţionar-democratice, cerute de mersul obiectiv al societăţii româneşti.

Dată fiind complexitatea operei de reconstrucţie economică, P.C.R. a considerat că ea trebuia să fie rezultatul eforturilor marii majorităţi a poporului. În Platforma-program a Frontului Naţional Democratic (F.N.D.), elaborată în septembrie 1944, se sublinia că drumul cel mai sigur pentru refacerea şi dezvoltarea economiei îl constituia factorul intern — munca a tot ceea ce era activ, energic şi competent în ţara noastră. Alături de clasa muncitoare — care era în centrul acestei acţiuni — partidul comunist a căutat să atragă toate clasele şi păturile sociale interesate: ţărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii ale populaţiei de la oraşe, o parte a burgheziei. Mărturie a acestor eforturi stau alianţele politice încheiate, ca şi prevederile economice din documentele P.C.R. şi ale celorlalte forţe progresiste conduse de partid. Dînd dovadă de realism şi suplete în analizarea situaţiei existente, urmărind atragerea marii majorităţi a factorilor productivi, în ianuarie 1945, de pildă, partidul comunist a renunţat, temporar, la unele prevederi din Platforma-program a F.N.D., care stipulau naţionalizarea Băncii Naţionale a României şi a altor 18 mari bănci, precum şi a cartelurilor din industria de bază, apreciate ca fiind inoportune în acea perioadă.

Acţiunea de refacere şi dezvoltare a economiei româneşti postbelice s-a desfăşurat în condiţiile unei aprige bătălii de clasă duse împotriva forţelor reacţionare care, suferind înfrîngeri din ce în ce mai mari pe plan politic, îşi concentraseră eforturile în sectorul economic unde deţineau puternice poziţii. Pentru a le contracara acţiunea, partidul comunist a preconizat, încă din toamna anului 1944, introducerea controlului muncitoresc în întreprinderi. Această formă de control a apărut concomitent cu reorganizarea mişcării sindicale în ultimele luni ale anului 1944. Prin „comisiile de producţie", comitetele sindicale din întreprinderi puteau trata cu conducerile acestora probleme referitoare la producţie şi retribuţia salariaţilor. Ceva mai tîrziu, în ianuarie 1945, pe lîngă Comitetul Executiv al Confederaţiei Generale a Muncii a luat fiinţă „Comisia Centrală de documentare şi îndrumare a producţiei", care se ocupa cu studierea resurselor şi instalaţiilor fiecărei întreprinderi şi înlăturarea greutăţilor care împiedicau funcţionarea lor la capacitatea maximă.

La sate, masele ţărăneşti, îndrumate şi conduse de comunişti, au trecut la împărţirea pămîntului în pofida opoziţiei uneori violentă a moşierilor*; în acelaşi timp, ţărănimea, la îndemnul şi sub conducerea P.C.R., a realizat lucrările agricole în ciuda a nenumărate greutăţi, dintre care multe se datorau marilor proprietari de pămînt.

---

* Vezi Magazin istoric, nr. 9/1974.

Industrializarea — singura cale

Desfășurarea vastei acțiuni de redresare și dezvoltare a economiei naționale, necesita, implicit, un guvern care să poată concentra eforturile tuturor forțelor înaintate ale societății pe baza unui program unitar, menit să accelereze procesul de adînci transformări cerute de legile de dezvoltare a societății. Referindu-se la această problemă Programul de guvernare al F.N.D., publicat în ziarul **Scînteia** din 29 ianuarie 1945, arăta, printre altele: „Numai un guvern F.N.D. poate aduce siguranța unei activități normale pentru toți factorii economiei naționale, dornici de a colabora la refacerea economică și financiară a țării noastre". Ducînd o luptă dîrză, înverșunată, împotriva cercurilor reacționare, la 6 martie 1945 masele largi populare au instalat la cîrma țării guvernul dr. Petru Groza. De la această dată partidul comunist s-a orientat spre punerea în practică a concepției potrivit căreia creșterea producției trebuia să se facă prin folosirea integrală a capacităților de producție și, pe un plan mai larg, prin schimbarea din temelii a vechilor structuri social-economice, care să creeze condiții propice progresului multilateral și rapid în economie. În primul rînd, noul guvern a trebuit să adopte o serie de măsuri social-economice de primă urgență. Astfel, a fost legiferată reforma agrară, act de profundă dreptate socială, măsură deosebit de importantă în acțiunea de democratizare a țării și de susținere a războiului antihitlerist, în refacerea și dezvoltarea economiei naționale, în închegarea alianței muncitorești-țărănești. În fața situației precare din industrie, guvernul a elaborat și unele reglementări cu caracter de tranziție. La începutul lunii mai 1945 au fost adoptate legi privind reglementarea salariilor, stabilirea unui echilibru între acestea și prețuri, înființarea economatelor pentru aprovizionarea salariaților cu produse de larg consum la prețuri oficiale, reprimarea speculei și a sabotajului economic; toate aveau ca țel consolidarea puterii de cumpărare a maselor salariate și crearea unui cadru care să permită normalizarea vieții economice.

Un program cuprinzător care a înmănuncheat într-un tot unitar concepția partidului comunist asupra reconstrucției economice (multe din elementele acestuia se conturaseră încă în perioada anterioară) a fost elaborat la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945. În lunile premergătoare acestui eveniment, în rîndul comuniștilor a avut loc un larg schimb de idei, s-au făcut numeroase propuneri care au demonstrat o profundă cunoaștere a realităților economice ale țării în acea perioadă.

Raportul Comitetului Central al P.C.R. prezentat Conferinței Naționale a fundamentat științific direcțiile dezvoltării economice a României. El a pornit de la premisa că reconstrucția și dezvoltarea generală a țării trebuiau să se bazeze în primul rînd pe utilizarea și valorificarea la maximum a resurselor umane și materiale interne, pe concentrarea eforturilor în ramurile de bază. Aplicînd în mod creator, în condițiile țării noastre, teoria leninistă despre importanța industriei grele ca temelie a refacerii și reconstruirii întregii economii, Conferința Națională a P.C.R. a respins cu hotărîre teza acelora care destinaseră României rolul de țară „eminamente agricolă". Împotriva acestor teoreticieni reacționari, se arăta în raport, „ne-am ridicat din totdeauna noi, marxiștii, comuniștii, susținînd că progresul țării noastre este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării țării și **că de tăria industrială a țării** depinde în mare măsură însăși

I.A.R.-22, primele tractoare fabricate în țara noastră

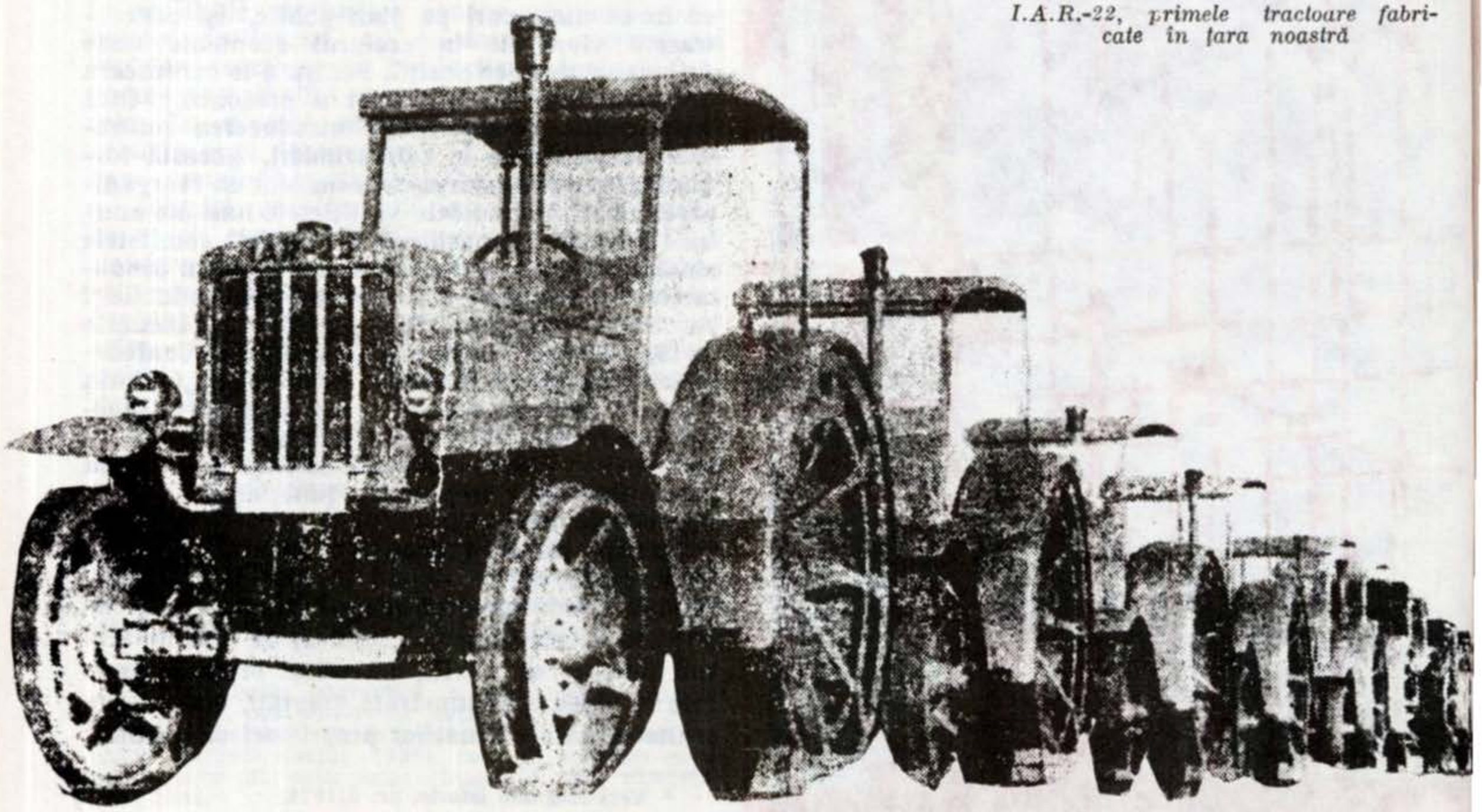

independența statului nostru". Referindu-se la combaterea acestor teorii, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „Comuniștii, clasa muncitoare, poporul nostru, au aruncat peste bord aceste teorii false și au demonstrat că un popor stăpîn pe destinele sale poate să făurească într-un timp istoric scurt o economie înaintată, o industrie puternică". În același timp, printr-o argumentare riguros științifică, Conferința Națională a demonstrat nu numai necesitatea, ci și posibilitatea dezvoltării unei puternice industrii care, bazată pe folosirea rațională a rezervelor naturale, avea să constituie pivotul în jurul căruia urma să se dezvolte întreaga economie. Acest punct de vedere n-a reprezentat doar o modalitate oarecare de refacere și reconstrucție economică; istoria a dovedit că concepția partidului comunist a fost singura cale de propășire a țării noastre. Conferința Națională — a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale din 22 august 1974 —„a pus la ordinea zilei reconstrucția națională, realizarea reformelor revoluționare ce se impuneau, a indicat ca linie de perspectivă dezvoltarea industriei naționale — ca bază a progresului economic general al societății românești, a întăririi independenței țării".

Conferința a enunțat un program de activitate care aprecia că reconstrucția economică era sarcina întregului popor și apela la „tot ce este activ, energic și competent în țara noastră" pentru realizarea sa. Programul elaborat de P.C.R. a stabilit măsuri concrete de refacere și dezvoltare a economiei în etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, punîndu-se accentul pe întărirea sectorului dirijat de stat și pe intensificarea controlului statului asupra întreprinderilor capitaliste. Generalizînd experiența cîștigată de tînăra putere democrat-populară în cele opt luni de activitate, Conferința Națională a P.C.R. a precizat dreptul statului de a îndruma distribuirea materiilor prime, de a reglementa prețurile de desfacere, de a controla circulația mărfurilor și de a asigura orientarea creditelor în primul rînd spre ramurile de producție care contribuiau în mod esențial la refacerea țării. P.C.R. a apreciat că acțiunea de dirijare a economiei putea fi realizată încă înainte de cucerirea deplină a puterii de către clasa muncitoare și în condițiile în care principalele mijloace de producție se aflau încă în mîinile burgheziei. Conferința a exprimat hotărîrea P.C.R. de a utiliza această posibilitate prin folosirea pozițiilor deținute în stat de clasa muncitoare și aliații săi firești, în concordanță cu interesele dezvoltării procesului revoluționar. În acest scop s-a preconizat folosirea la maximum a pîrghiilor economice și financiare existente. Elementul principal trebuia însă să-l constituie crearea unor organisme noi, a unui aparat de control economic suplu și eficace, ca și reorganizarea administrației de stat corespunzător situației existente și totodată scopurilor propuse. Conferința a făcut dovada capacității partidului comunist de a elabora linia politică, formele și metodele corespunzătoare pentru mobilizarea întregului popor la redresarea economică a țării, de a defini pe baze științifice căile de dezvoltare a României, în scopul ridicării nivelului de viață al poporului nostru.

În perioada următoare principalele prevederi stipulate în documentele Conferinței Naționale au fost incluse în programul întruchipat de „Platforma-program a Blocului Partidelor Democratice", dată publicității în luna mai 1946.

Un ansamblu de măsuri radicale

Victoria B.P.D. în alegerile din noiembrie 1946 și reglementarea situației externe a României prin semnarea Tratatului de pace la 10 februarie 1947 au creat condiții noi pentru dezvoltarea revoluției democrat-populare, au marcat începutul unei noi etape în lupta pentru redresarea economiei naționale. Preluarea Ministerului Economiei Naționale la 29 noiembrie 1946 de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al C.C. al P.C.R., precum și majoritatea stabilă pe care o avea coaliția guvernamentală în Parlament, au constituit elemente importante în acțiunea de refacere a economiei naționale. În aceste condiții, la sfîrșitul anului 1946 și în cursul anului 1947, s-a trecut la elaborarea și aplicarea unui ansamblu unitar de măsuri prin care s-a imprimat politicii economice a partidului comunist și a statului democrat-popular un tot mai pronunțat caracter anticapitalist. Prima dintre acestea a fost etatizarea B.N.R. la sfîrșitul lunii decembrie 1946. Legea adoptată permitea îmbunătățirea activității de finanțare a tuturor ramurilor economiei, în funcție de interesele statului; în același timp prevederile sale asigurau controlul statului asupra tuturor instituțiilor bancare și de credit, publice sau particulare, asupra emisiunii de monedă.

În aprilie 1947 Ministerul Economiei Naționale a fost reorganizat, fiind transformat în Ministerul Industriei și Comerțului cu largi atribuții în îndrumarea, supravegherea și controlul activității în domeniul producției, al repartizării materiilor prime și creditelor, al stabilirii regimului prețurilor și al comerțului interior și exterior. În acest scop au fost create oficiile industriale, organe de coordonare a activității economice pe ramuri industriale, formate din reprezentanți ai Ministerului Industriei și Comerțului, ai patronilor și ai sindicatelor muncitorești. Întreaga activitate a noilor organisme se desfășura în baza directivelor ministerului, ai cărui reprezentanți în consiliile de administrație ale oficiilor împreună cu cei ai sindicatelor aveau rolul hotărîtor în adoptarea deciziilor. Împreună cu ministerul, oficiile industriale stabileau planurile de producție, se îngrijeau de procurarea și repartizarea materiilor prime, realizau schimburile cu străinătatea, îndrumau și controlau procesul de producție, fixau procentul beneficiilor, ni-

velul salariilor etc. În acest fel, fără a se desființa proprietatea burgheză asupra mijloacelor de producție, prin oficiile industriale s-a instituit un control asupra modului de folosire a proprietății privat-capitaliste, s-au limitat posibilitățile de exploatare ale acesteia în interesul exclusiv al burgheziei, au fost frînate afacerile speculative facilitate de inflație și s-a dirijat activitatea sectorului capitalist pe linia cerințelor refacerii și consolidării economiei naționale. Oficiile industriale au prefigurat măsurile ulterioare, de tip socialist, privind dirijarea și controlul întregii economii naționale.

Primele luni ale anului 1947 pot fi considerate ca o perioadă de însemnate înfăptuiri pe linia refacerii economice și a trecerii la faza hotărîtoare a luptei pentru reconstrucție. În această situație, Consiliul de Miniștri a adoptat la 14 iunie 1947 „Propunerile P.C.R. pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării", amplu program pentru înlăturarea inflației și a haosului economic, reprezentînd totodată o intervenție hotărîtă a statului în economia națională în condițiile în care mijloacele de producție se aflau încă în mîinile capitaliștilor. Răspunzînd nevoilor reale ale reconstrucției și dezvoltării României, propunerile partidului comunist au orientat principalele eforturi în direcția creșterii producției și productivității muncii, astfel ca la sfîrșitul anului 1947 aceasta din urmă să reprezinte 60-70 la sută față de nivelul anului 1938. În acest sens, se recomanda realizarea unor măsuri care să asigure folosirea mai rațională a forței de muncă, extinderea sistemului de lucru în acord, întărirea disciplinei în întreprinderi; se preconiza, de asemenea, elaborarea unui sistem de stimulare materială a salariaților pentru sporirea producției. Propunerile stabileau ca o sarcină de bază a guvernului efectuarea reformei monetare, care trebuia să curme inflația, să dea stabilitate leului și să creeze condiții prielnice accelerării refacerii economice. Ea a fost realizată în august 1947 și a zdruncinat serios pozițiile economice ale burgheziei, ale capitalului speculativ național și străin. Avînd la bază resursele economice interne, fără împrumuturi din afară — în opoziție cu propunerile făcute de cercurile politice burgheze, inclusiv de gruparea tătărescianã — reforma monetară a reprezentat o manifestare a independenței politice și economice a țării, o contribuție apreciabilă la însănătoșirea economiei românești. Ea a contribuit la îmbunătățirea situației materiale a maselor muncitoare prin redistribuirea venitului național în favoarea acestora.

Ca urmare a măsurilor luate în prima jumătate a anului 1947 și a realizărilor obținute în cel de-al doilea semestru al aceluiași an, s-a trecut la introducerea programelor de producție pe ultimele șase luni ale aceluiași an. Pentru întocmirea lor, întreprinderile au înaintat propuneri care au fost discutate de către reprezentanții Consiliului Economic Superior, Confederației Generale a Muncii și ai diferitelor ramuri industriale. După analiza posibilităților de aprovizionare cu materii prime și combustibil, programele au fost ratificate de ministerele de resort și publicate în **Monitorul oficial** devenind obligatorii pentru întreprinderi.

La sate au fost luate măsuri cu caracter anticapitalist îndreptate împotriva speculanților și cămătarilor, a burgheziei sătești, ceea ce a dus la întărirea alianței muncitorești-țărănești și la transformarea ei dintr-o forță predominant antimoșierească într-una anticapitalistă. Astfel, în iunie 1947, a fost votată legea pentru interpretarea dispozițiilor legale privitoare la înfăptuirea reformei agrare, prin care se preciza că lucrările pentru aplicarea acesteia sînt acte de guvernămînt și nu pot fi atacate în justiție pe nici o cale. În acest mod s-a pus capăt încercărilor foștilor moșieri de a lovi în reforma agrară prin darea în judecată a țăranilor. În aceeași lună a fost votată legea de reglementare a circulației și stabilire a regimului juridic al imobilelor agricole, prin care se împiedica formarea marii proprietăți funciare în dauna celei mărunte, limitîndu-se suprafața de pămînt care putea fi cumpărată și interzicîndu-se divizarea proprietăților mici. Vînzările terenurilor agricole sub 5 ha din regiunile secetoase făcute după 1 august 1946, presupuse că au fost realizate sub imperiul constrîngerii, au fost declarate nule.

* * *

Realizarea programului de redresare a vieții economice elaborat de P.C.R., creșterea constantă a producției și productivității muncii, apariția unor elemente de stabilitate economică în cea de-a doua jumătate a anului 1947 au demonstrat cu prisosință capacitatea creatoare a poporului român, a componentelor sale fundamentale — clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Drept rezultat, la sfîrșitul anului 1947, producția globală industrială a atins 75 la sută din nivelul antebelic. Refacerea și reconstrucția economică în perioada de după 23 August 1944 s-a desfășurat în ritm crescînd, pe măsura lărgirii și întăririi pozițiilor politice deținute de proletariat și aliații săi. Acest proces a dus mai întîi la îngrădirea capitalului și a burgheziei, pentru ca, la 11 iunie 1948, prin naționalizarea principalelor mijloace de producție, puterea economică a burgheziei industriale și financiare să fie lichidată. În noile condiții create, producția industrială a anului 1950 a reprezentat 147 la sută față de nivelul antebelic, dezvoltarea economică luînd un curs rapid, în anii 1949-1950 trecîndu-se la realizarea primelor planuri anuale.

ANUL MARILOR BILANŢURI

— a treia serie de întrebări —

1) Un rol important în pregătirea și organizarea glorioasei insurecții antifasciste a poporului român din August 1944 l-a avut editarea de către P.C.R. a numeroase publicații (ziare, manifeste, broșuri, fluturași). Cu ajutorul lor, comuniștii explicau căile, metodele și obiectivele de luptă, necesitatea ridicării generale a poporului la acțiunea pentru înlăturarea regimului militaro-fascist, alungarea hitleriștilor și instaurarea libertăților democratice. „Viitorul țării — **se spunea într-un articol** — depinde de contribuția noastră la înfrîngerea lui Hitler. Azi încă ni-l putem asigura..."

În ce publicație și cînd a apărut articolul care conține acest fragment?

2) În noaptea de 23 august, generalul hitlerist H. Friessner a avut o convorbire telefonică cu comandanții a două mari unități române. Întrebîndu-i ce atitudine adoptă față de noul guvern român, cei doi generali și-au exprimat adeziunea lor față de forțele insurecționale.

Indicați numele celor doi generali români.

3) Ca urmare a sprijinului pe care locuitorii unui sat l-au acordat trupelor sovietice pătrunse pe teritoriul nostru în urmărirea inamicului, hitleriștii s-au răzbunat cu ferocitate.

Indicați numele așezării și în ce anume au constat represaliile.

4) Presa de peste hotare, documentele aflate în arhivele de la Palatul Națiunilor din Geneva consemnează modul în care un proeminent om politic și de cultură român era privit de opinia publică internațională în perioada dintre cele două războaie mondiale. „Nici un om de stat al continentului nu este mai lucid și nu are o mai mare forță de convingere. Am salutat întotdeauna în personalitatea domniei sale una din cele mai mari forțe ce s-au afirmat pînă acum pentru menținerea tratatelor, adică pentru apărarea păcii..."

Despre cine era vorba și cine a formulat această apreciere?

5) „După cum în timpul războiului din 1870 a venit Comuna din Paris și în timpul războiului ruso-japonez revoluția rusească, tot așa un război european va aduce o revoluție, dar mai mare și mai grozavă". **Cuvintele aparțin celui care, după cum consemna o gazetă românească a epocii a fost** „unul din cei mai mari, mai nobili și mai geniali fii" **ai Franței.**

Cui aparține declarația citată și în ce publicație au fost tipărite aprecierile amintite cu privire la personalitatea sa.

---

* Talonul se află în p. 95.

Cînd s-a cîntat pentru prima oară INTERNAȚIONALA?

ION FELEA

Cu prilejul zilei de 1 Mai, anul acesta, s-a scris din nou că la primul 1 Mai (1890) s-a cîntat Internaționala**. Iată că adevărul istoric este însă altul.**

Deși România a fost printre primele țări care au sărbătorit primul 1 Mai — studentul român Emil Racoviță, savantul de mai tîrziu, fiind printre semnatarii manifestului din 1889 privind declararea zilei de 1 Mai ca sărbătoare internațională a muncii — Internaționala **nu s-a cîntat atunci, în 1890, nici la noi, nici în altă parte a lumii.**

De ce?

La această întrebare trebuie să răspundem prin evocarea cîtorva momente istorice.

În **Scînteia,** din 5 octombrie 1966, a apărut un articol intitulat **150 de ani de la nașterea poetului Internaționalei,** al regretatului tovarăș și prieten Nicolae Deleanu. Era vorba în acel articol despre poetul și revoluționarul Eugène Pottier, cel care a dăruit muncitorimii nemuritoarele versuri ale **Internaționalei.** Ca scriitor — după cum remarca comunardul Jules Vallès — Pottier rămăsese „un poet necunoscut, pierdut în umbră". Unii biografi l-au considerat drept „șansonetist", ceea ce însemna atunci „un trubadur veșnic flămînd". Un contemporan al său comentînd calificativul de „șansonetist", preciza: „el era șansonetist, alcătuitor nu de cîntece frivole, ci purtător de cuvînt al suferințelor, al bătăliilor din uzine, de la porțile uzinelor, din temnițele pline cu «oropsiți ai vieții», așa cum i-a denumit Pottier în primul vers al **Internaționalei**".

Eugène Pottier a fost un revoluționar. A luptat pe baricadele Parisului în 1848, a combătut imperiul lui „Napoleon cel mic". Urmărit de poliție, s-a adăpostit adesea pe sub podurile Senei. În timpul Comunei din Paris, a fost ales membru al guvernămîntului muncitoresc în arondismentul II. În luna mai s-a aflat pe baricade. Scăpat de masacre, s-a refugiat în Anglia, apoi în America. A mîncat pîinea neagră a exilului, militînd neîncetat pentru idealurile primei Internaționale, al cărei membru era. După nouă ani de exil s-a întors în țară, îmbătrînit și paralizat, stingîndu-se din viață în 1888, fără să fi avut bucuria să vadă cum versurile sale au răsunat în imnul de luptă și de izbîndă al muncitorimii de pretutindeni.

În anul 1888, Gustave Delory, conducătorul mișcării socialiste din orașul Lille, organizînd o serbare muzicală cu subiectul **Lirica muncitorească,** a dat de lucrarea lui Pottier și s-a oprit asupra versurilor cu titlul **Internaționala.** Delory s-a adresat compozitorului Pierre Degeyter, solicitîndu-i o melodie adecvată și mobilizatoare. Com-

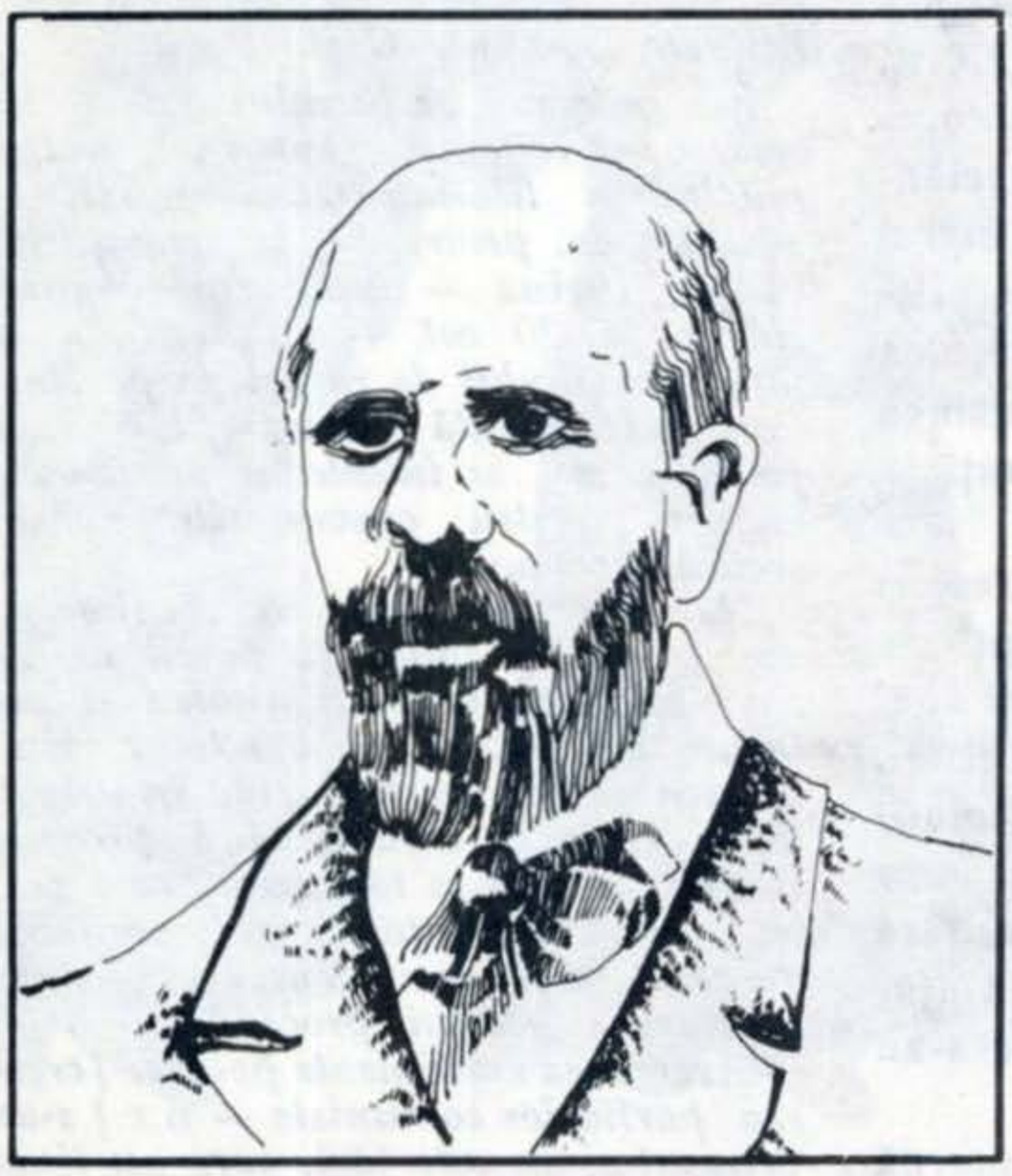

Eugène Pottier, cel care a dăruit muncitorimii nemuritoarele versuri ale Internaționalei

...compozitorul Pierre Degeyter și...

punerea melodiei a durat trei zile. Prima ediție a **Internaționalei** a apărut în 6 000 exemplare. Sunetele acestui cîntec revoluționar s-au auzit mai întîi în orașul Lille la serbarea organizată în 1888, apoi în tot nordul Franței.

În ziua de 20 iulie 1896, în sala primăriei din Lille, s-a deschis Congresul Partidului Muncitoresc Francez. Au participat 200 delegați, precum și socialiști din Franța, Germania, Austria, Spania și România.

În ziua de 23 iulie, la ora 9 seara, pe cînd congresiștii, însoțiți de mii de muncitori se îndreptau spre Palatul Rameau, s-a produs o ciocnire cu bande de reacționari. În timp ce reacționarii strigau: „Jos socialismul!" muncitorii francezi răspundeau „Trăiască Franța!" intonînd refrenul **Internaționalei**:

„Hai la lupta cea mare
Rob cu rob să ne unim
Internaționala,
Prin noi s-o făurim".

Muncitorii i-au pus pe fugă pe huligani.

La Congresul Internaționalei II de la Copenhaga (28 august-3 septembrie 1910) delegații francezi au intonat **Internaționala,** cei austrieci **Cîntecul muncii,** suedezii, danezii, norvegienii și englezii — cîntecele lor de luptă. Apoi, la sfîrșit, întregul congres a cîntat, într-un vibrant entuziasm, **Internaționala.**

Astfel, imnul lui Eugène Pottier, scris în 1871, cînd poetul lupta pe baricadele Comunei din Paris, pus pe muzică de Pierre Degeyter în 1888, cîntat mai întîi de cîțiva militanți din Franța de Nord, popularizat de Congresul de la Lille (1896) iar după aceea de către diferite congrese internaționale, a făcut curînd înconjurul întregii lumi, devenind imnul proletariatului de pretutindeni. Astăzi, **Internaționala** este imnul universal al clasei muncitoare.

În țara noastră, acest cîntec revoluționar s-a făcut cunoscut în ultimul deceniu al veacului trecut. Versurile au văzut lumina tiparului în paginile organului de presă al P.S.D.M.R. **Lumea nouă,** la 16 aprilie 1900. Mai întîi au circulat două traduceri. Cea care a rămas definitivă se datorește poetului și militantului socialist C. Z. Buzdugan. Textul și muzica **Internaționalei** au apărut prima oară în românește în **Calendarul muncii,** din 1907.

„...AM DORI SĂ AUZIM ŞI CUVÎNTUL DV...“

Asupra perioadei de timp scursă de la arestarea şi deţinerea ilegală a delegaţilor participanţi la Congresul I al P.C.R. pînă la înscenarea juridică, cunoscută sub numele de Procesul din Dealul Spirii, există o bogată literatură de specialitate. Autorii studiilor respective au subliniat caracterul ilegal al acţiunii ordonate de autorităţi împotriva congresiştilor care votaseră afilierea la Internaţionala III, puternica solidaritate cu cei arestaţi a forţelor democratice, atitudinea dîrză, demnă şi demascatoare a comuniştilor deţinuţi la Văcăreşti şi Jilava.

Deşi supuşi unui aspru regim de teroare, lipsiţi deseori de regimul deţinuţilor politici, congresiştii internaţi în cele două închisori au făcut totul pentru a-şi pregăti apărarea şi a demasca samavolniciile săvîrşite de autorităţi. Acţiunile protestatare materializate în numeroase memorii şi scrisori trimise Parlamentului*, autorităţilor şi unor personalităţi marcante, de către cei arestaţi n-au rămas fără ecou. Întreaga noastră clasă muncitoare le-a venit în ajutor, intelectualitatea progresistă, forţele democratice s-au ridicat împotriva odioasei înscenări.

Campania amplă întreprinsă de opinia publică internă şi internaţională în sprijinul şi apărarea militanţilor revoluţionari întemniţaţi, pentru demascarea „acestui act nemaipomenit al guvernului de a aresta un întreg congres politic, pe motiv că nu-i plac ideile dezbătute acolo“, act considerat ca „cel mai calificat abuz de putere...“ şi ca „un atentat la libertatea individuală şi de cugetare“, exprima, de fapt, forţa şi larga simpatie de care se bucura partidul comunist în rîndurile opiniei publice chiar din zorii existenţei sale.**

Publicăm o scrisoare inedită* purtînd semnătura lui** Gheorghe Cristescu, Mihail Cruceanu, Constantin Mănescu, Mihail Macavei **şi** Elek Köblös — **membri ai Comitetului de iniţiativă al congresiştilor deţinuţi la Văcăreşti — adresată cunoscutului avocat C. Gh. Costa-Foru — proeminentă personalitate a vieţii politice româneşti interbelice prin care acesta era solicitat să ia atitudine faţă de odioasa înscenare.**

Dan RÎPĂ-BUICLIU, Nicolae VASILESCU-CAPSALI

1 octombrie 1921

Stimate Domnule Costa-Foru,

În vederea respectului pe care credem că-l aveţi pentru libertăţile publice şi libertatea convingerii, ne adresăm dv. pentru a vă încunoştiinţa că, în curînd — după cum anunţă ziarele, la 20 oct. — va avea loc în faţa Consiliului de război de pe lîngă Corp. II Armată — Bucureşti, procesul politic ce ni se intentează de actualul guvern, pentru convingerile noastre socialiste-comuniste.

Ne place a crede că evenimentul acesta nu va putea fi privit ca un caz izolat de intelectualitatea şi oamenii de gîndire ai acestei ţări, că el va avea o mare influenţă în dezvoltarea socială, caracterizînd procesul nostru civic şi că toţi aceia care cred în această privinţă ca noi, vor avea dreptul să-şi spue cuvîntul lor în dezbaterile acestui proces.

Asemenea evenimente politice [crearea partidelor comuniste — n.r.] s-au petrecut şi în alte ţări, care au ţinut să le soluţioneze fără a jigni principiile drepturilor omului, cucerite cu atîtea jertfe.

Astfel e în memoria fiecăruia procesul comuniştilor din Franţa, la achitarea cărora au ţinut să lupte gînditori şi artişti ca Anatole France, Henri Barbusse etc., oameni politici, Liga drepturilor omului etc. etc. În atari împrejurări am dori să auzim şi cuvîntul Dv. în apărare, dacă bineînţeles nu v-ar împiedica alte consideraţiuni pe care nu le cunoaştem.

În speranţa că dorinţa noastră va concorda cu vederile Dv. vă rugăm să primiţi salutările noastre cu totul distinse.

Vom aştepta cu plăcere răspunsul Dv. care ar fi necesar cît mai neîntîrziat, pe adresa: Avocat I. Crătunescu, Calea Moşilor 117, Bucureşti.

Comitetul de iniţiativă al Congresiştilor socialişti-comunişti deţinuţi la închisoarea Văcăreşti.

Gheorghe Cristescu, deputat
M. Cruceanu, avocat, publicist
C. Mănescu, Ploeşti, cazangiu
Mih. Macavei, avocat
Köblös Elek, tîmplar

---

* Vezi **Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România (1916-1921)**, Bucureşti, 1966, pp. 735-738.

** Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1971 articolul: **Republica din Dealul Spirii.**

*** Originalul se află în posesia lui N. Vasilescu-Capsali.

PETRU I MUŞATINUL

O verigă dintr-un lanţ neîntrerupt

ŞTEFAN S. GOROVEI

„Pătru Vodă pre urmă purceasă cu viţă
Carele-i zic Muşatin în bună priinţă"

În a doua jumătate a veacului XVII, cărturarul mitropolit Dosoftei caracteriza în aceste două versuri domnia lui Petru I; mai mult nici nu ar fi putut spune, căci vechile cronici moldoveneşti nu consemnează nici măcar anii între care a domnit acest voievod, ci numai durata domniei lui: 16 ani. Situaţia e, de altfel, aceeaşi pentru toţi domnitorii Moldovei din veacul XIV, aşa încît înţelegem amărăciunea lui Grigore Ureche: „ce se va fi lucrat în zilele acestor domni, nu se află scris nimic..." Astfel, istoria domniei lui Petru I a început să fie scrisă abia în sec. XVIII, de Gheorghe Şincai, a cărui cronică, însă, nu a fost cunoscută decît la mijlocul veacului trecut. Putem spune, de aceea, că această parte a istoriei noastre a fost realmente „redescoperită" de istoriografia românească, treptat, prin cercetări metodice şi interpretări riguroase.

De-a lungul acestor cercetări, cei 16 ani ai domniei lui Petru I au fost plasați de către istorici între limite foarte variate; studierea amănunțită și atentă a întregii cronologii a voievozilor moldoveni din veacul XIV a permis, în cele din urmă, stabilirea acestei domnii între anii 1375-1391. În **Letopisețul anonim al Moldovei** (așa-zisul **Letopiseț de la Bistrița),** Petru I e arătat ca „fiu al Mușatei". S-a crezut, o vreme, că această formulă ar putea indica originea drepturilor domnești ale lui Petru; în acest caz, Mușata ar fi trebuit să fie fiica lui Bogdan I. Or, întreaga noastră istorie dovedește că drepturile la domnie nu s-au transmis niciodată, în veacurile XIV-XVI, prin femei. Printr-o înțelegere greșită a textelor, s-a socotit că indicația cronicii trebuie tradusă „fiu al lui Mușat"; în realitate, termenul **Mușatin,** în contextul amintit, nu înseamnă altceva decît **al Mușatei**! Apoi, confuzia s-a adîncit și mai mult, prin adăugarea unui misterios **Costea Voievod,** menționat în pomelnicul Mănăstirii Bistrița imediat înaintea lui Petru I și „identificat" cu acel inexistent Mușat! Încă în veacul XVIII, această confuzie era formată și Axinte Uricariul a consemnat-o astfel: „Acest Pătru Vodă, precum îl scrie istoriia, iaste ficior lui Coste Mușatin Vodă..." Deși e clar că avem a face cu un personaj inexistent ca atare, născut prin alăturarea arbitrară a două nume, prin aceeași înțelegere confuză s-a socotit că Mușat sau Mușatin ar fi reprezentat numele de familie al voievozilor moldoveni. Așa s-a ajuns ca dinastia întemeiată de Bogdan I să fie numită a **Mușatinilor.**

Petru I era, după toate probabilitățile, fiul unui Ștefan, fiu, la rîndul său, al lui Bogdan I (interpretare propusă de P.P. Panaitescu și adoptată de mai mulți istorici). Acest Ștefan murise înainte de 1367, lăsînd în urmă cîțiva copii minori, de a căror creștere s-a îngrijit soția sa, numită în textele slave Doamna Mușata, iar în cele latine — Doamna Margareta.

Zodiile unei domnii

Petru I a luat domnia țării Moldovei la moartea unchiului său Lațcu Vodă (1367-1375), care nu avusese decît o singură fiică, Anastasia; împrejurările interne în care a ocupat tronul, ca și primii ani ai domniei tînărului voievod rămîn, încă, în același con de umbră, care acoperă într-o largă măsură perioada anterioară anului 1400. În schimb, ne sînt cunoscute împrejurările externe, și, din acest punct de vedere, două perioade distincte compun domnia lui Petru I. În prima perioadă, domnia pare a nu-și îngădui nici o manifestare, pe plan intern sau extern; în a doua, din contră, politica moldovenească se manifestă cu deosebită vigoare pe ambele planuri. Cu două excepții — care se raportă, însă, la aspecte particulare — toate știrile despre domnia lui Petru I datează din această a doua perioadă.

În momentul nașterii sale ca stat prin „descălecatul" lui Dragoș, în 1347*, Moldova avusese doar doi vecini: regatul maghiar și Hoarda de Aur. În înfruntările dintre aceste două forțe, populația românească din Moldova și-a croit, treptat, drumul spre viața de sine stătătoare, pe care a și dobîndit-o în 1363**, cînd, sub conducerea lui Bogdan I, a scuturat suzeranitatea regelui Ungariei, Ludovic de Anjou (supranumit cel Mare). În toată întreaga sa domnie (1342-1382), acest monarh a dus, conform cu visurile sale de cavaler cruciat, o politică expansionistă, luptînd, uneori ani în șir, pentru a-și statornici influența pe o considerabilă parte a continentului european din Italia pînă în ținuturile tătarilor, din Balcani pînă în Halici și Lituania. Bogdan își alesese foarte bine momentul acțiunii sale în Moldova, căci, după un conflict cu suveranul Sfîntului Imperiu romano-german, Carol de Luxemburg, Ludovic a pornit, în 1365, asupra Bulgariei, iar luptele de acolo i-au solicitat trupele mai mulți ani. Acestui fapt și-a datorat, desigur, Bogdan I liniștea domniei sale (1363-1367).

În 1366, la hotarul nordic al Moldovei a apărut însă un nou vecin: Polonia lui Cazimir cel Mare. De mai mulți ani, acest rege instituise ca moștenitor al său pe nepotul de soră care era... Ludovic cel Mare, regele Ungariei! O vreme, antrenarea acestor doi monarhi în acțiuni pe direcții diferite a permis Moldovei menținerea independenței ei, și o încercare de amestec polon, în 1367, în legătură cu succesiunea lui Bogdan I, a fost prompt zdrobită, în lupta de la Plonini, înregistrată greșit sub anul 1359.

Doi ani mai tîrziu, urmașul lui Bogdan, Lațcu Vodă avusese prevăzătoarea abilitate de a intra în legătură directă cu papa — aflat, pe atunci, în celebra captivitate de la Avignon — cerîndu-i întemeierea unui episcopat catolic în Moldova. Episcopul numit la Siret, după tratative care s-au prelungit pînă în martie 1371, a fost ales

În p. 43: ***Petru I Mușatinul*** *(în postura de ctitor al bisericii Mirăuți din Suceava) și cîțiva contemporani...*

...Doamna Margareta-Mușata, mama sa...

* Vezi **Magazin istoric,** nr. 1/1972.
** Vezi **Magazin istoric,** nr. 2/1973.

în persoana fostului confesor al mamei lui Ludovic cel Mare. Se poate vedea în acest act o încercare a lui Lațcu de reconciliere cu regele Ludovic, în perspectiva urcării acestuia pe tronul polonez, dar și o încercare — reușită, de altminteri — de a stăvili tendințele cotropitoare ale feudalilor poloni și maghiari, care, sub pretextul luptei pentru răspîndirea credinței catolice, urmăreau să-și întindă propriile lor stăpîniri pămîntești.

În noiembrie 1370, la moartea lui Cazimir cel Mare, regele Ludovic a urcat pe tronul Poloniei, țară în care, însă, a reprezentat și a apărat mai mult interesele Ungariei, ceea ce nu a rămas fără urmări. Moldova se găsea acum prinsă din două părți între stăpînirile lui Ludovic cel Mare. Nu se poate ști, de aceea, care ar fi fost cursul istoriei Moldovei din acești ani și din cei următori, dacă marele regat angevin, rezultat din uniunea polono-maghiară, nu ar fi avut un adversar redutabil, care tocmai în acești ani își consolida stăpînirea la hotarele nord-estice ale Moldovei: marele ducat al Lituaniei. În 1363, sub conducerea marelui duce Olgierd, lituanienii frînseseră puterea tătarilor și, prin victoria de la Sinie Vodî („Apele Albastre", afluent al Bugului), luaseră în stăpînire Podolia, înaintînd încet spre țărmul Mării Negre. Astfel, marele ducat al Lituaniei a devenit și el vecin cu Moldova; la Camenița, în imediata apropiere a frontierei nordice, au fost așezați, ca duci ai Podoliei, frații Koriatovici, nepoții lui Olgierd.

Vechea cronică lituaniană ne informează că unul din acești frați, anume Iurie, ar fi fost „luat" de moldoveni să le fie domn, și apoi otrăvit (în alte variante, omorît la Suceava). Am arătat într-un studiu* mai amănunțit că această știre poate fi interpretată cel mult în sensul unei suzeranități lituaniene asupra Moldovei în perioada anterioară anului 1377; în nici un caz, însă, nu se poate admite o efectivă domnie a lui Iurie Koriatovici în Moldova. O asemenea suzeranitate formală, acceptată ca o măsură preventivă față de eventualele încercări ale lui Ludovic cel Mare de a-și subordona din nou Moldova este, după părerea **noastră, ipoteza cea mai rea**listă căci nici mențiunea cronicii lituaniene nu poate fi respinsă sau negată. Evenimentele petrecute în anul 1377 ne întăresc această presupunere.

Anume, în acel an, în vară, regele Ludovic a întreprins o expediție militară în Halici și Lituania, așezînd pe tronul acestei din urmă țări pe Jagaillo (Jagello), fiul lui Olgierd. Nu este încă deplin clarificată poziția lui Petru I față de acest conflict, dar se pare că frămîntările dinafară s-au repercutat și asupra Moldovei. Astfel, un document din 10 noiembrie 1377 menționează pe un anume Giurgiu, voievod al românilor, care, din cauza „trădării neașteptate" a poporului său, a trebuit să se refugieze sub oblăduirea ducelui Vladislav de Oppeln, guvernator al Haliciului în numele Ungariei. Iar în decembrie, o cronică a Ordinului cavalerilor teutoni amintește că „lituanienii au pornit împotriva celor din Moldova și acolo au fost învinși, încît n-au mai adus înapoi decât puțini din caii lor". Sensul exact al acestor evenimente scapă, încă, înțelegerii depline, din lipsă de izvoare, dar lupta din 1377 nu poate fi considerată altfel decît o nouă bătălie dată — și cîștigată — pentru apărarea independenței țării.

„...în Moldova, la Petru Voievod"

În septembrie 1382, mormîntul din catedrala de la Alba Regală (Szekesféhérvar) a primit rămășițele celui ce fusese Ludovic cel Mare. Cu moartea lui, întinsa stăpînire angevină s-a sfărîmat, desfăcîndu-se în vechile-i părți componente. Neputîndu-și stabili succesiunea din timpul vieții, regele Ludovic lăsa, în urma lui, două fiice nevîrstnice (Maria, de 11 ani și Hedviga, de 8 ani), două regate redevenite rivale și o situație politică tulbure, vecină cu anarhia. Mărul discordiei era fostul cnezat al Haliciului (cunoscut și sub numele de Rusia Roșie sau Galiția Apuseană), socotit, în virtutea unui vechi tratat, drept proprietatea dinastiei de Anjou. Logodnicul Mariei — viitorul împărat Sigismund de Luxemburg — pretinzînd coroanele ambelor regate, a întreprins cîteva expediții în Polonia; pe de altă parte, în Halici au reapărut reprezentanții Ungariei, în persoana aceluiași Vladislav de Oppeln, care-l guvernase și între 1372-1378. Toate acestea au iritat pe marii feudali poloni, întotdeauna ostili influenței ungare în Halici, și i-au determinat s-o cheme pe mica prințesă Hedviga încoronînd-o, la 10 ani, ca rege al Poloniei! În 1386, tot ei au căsătorit-o cu marele duce al Lituaniei Jagello, care, în aceeași zi (4 martie 1386), a fost botezat în religia catolică, cununat și încoronat. În felul acesta Polonia a intrat într-o nouă uniune personală, de data aceasta cu Lituania, stat care o depășea considerabil ca întindere. Spre deosebire, însă, de Ludovic cel Mare, Vladislav Jagello a devenit un credincios apărător al intereselor Coroanei polone, chiar cînd acestea veneau în contradicție cu cele ale marelui ducat lituanian.

Noua conjunctură externă nu a rămas fără urmări asupra poziției Moldovei și nu este, desigur, o întîmplare, faptul că primul negustor moldovean e semnalat în actele Liovului — capitala și marele centru comercial al Haliciului — exact la o lună după moartea regelui Ludovic, în octombrie 1382. Contactele de acest gen se înmulțesc în anii următori și în actele liovene numele unor moldoveni revine tot mai des. După cum nu poate fi o simplă coincidență faptul că, tocmai acum, în acești primi ani de după moartea lui Ludovic cel Mare, cancelaria moldovenească a emis cel dintîi document intern al său; deși pergamentul original — din 1 mai 1384 — nu a ajuns pînă la noi, îi cunoaștem înfățișarea și conținutul după copiile făcute în veacul XVI la Liov, unde se păstra în arhiva Ordinului dominican de acolo. Prin acest act, Petru I — care se intitula acum, ca și unchiul său Lațcu la 1370-1371, duce al Țării Moldovei — a dăruit venitul cîntarului (după alte interpretări — venitul vămii) din orașul Siret bisericii dominicanilor din acea cetate, după rugămintea făcută de „strălucita și prea nobila (nobilissima) **Doamna Margareta, ma-**

---

* **Dragoș și Bogdan,** Editura Militară, București, 1973.

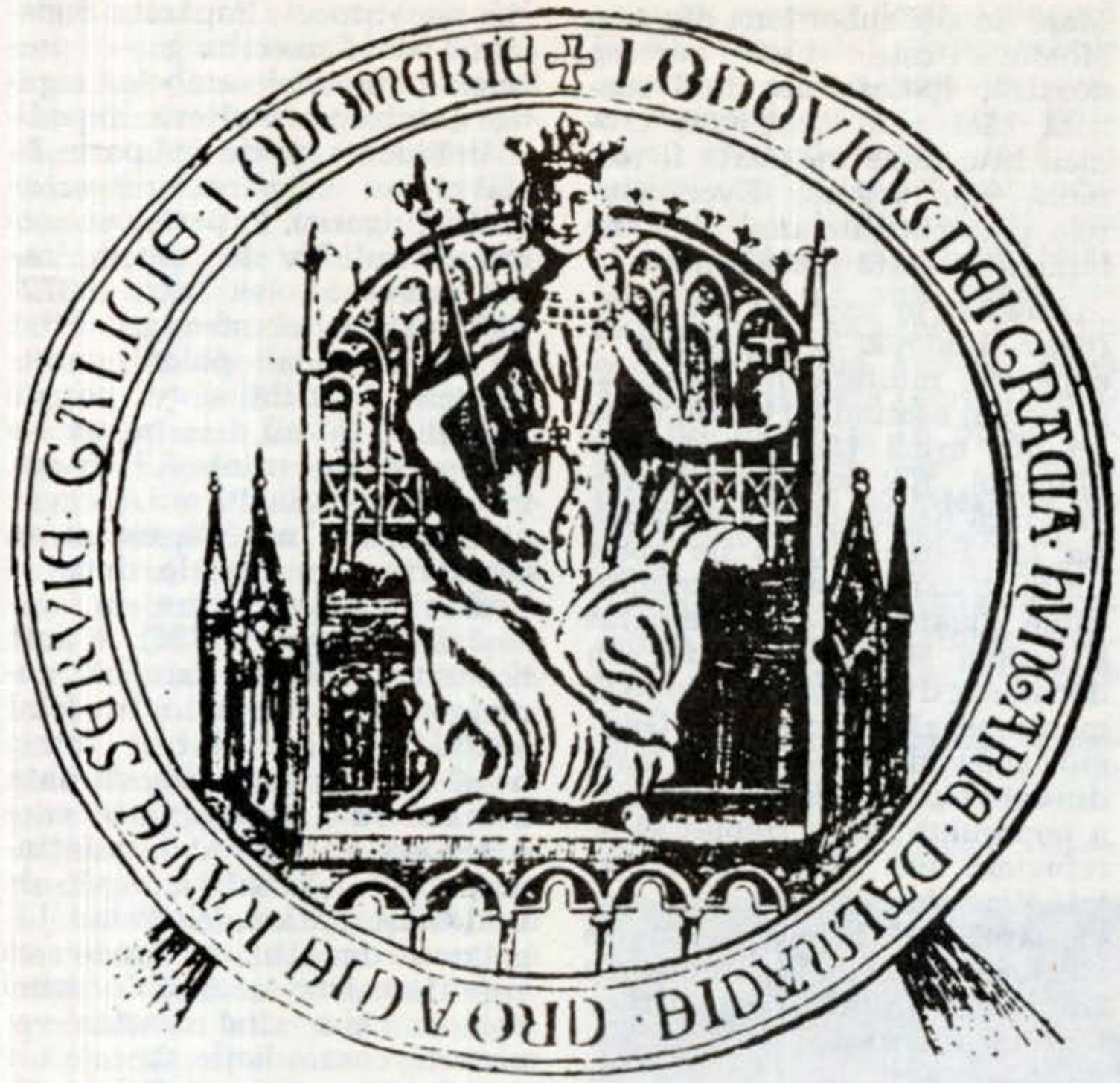

...regele Ludovic cel Mare al Ungariei...

ma noastră iubită și vrednică de cinste", care își pregătise locul de veci în acel lăcaș. Misiunea dominicană din Siret fusese chemată de Doamna Margareta-Mușata de la Liov. Iar în februarie 1386, documentele din același mare oraș comercial menționează o scrisoare dată de „domnul Roman, fratele domnului Petru, voievodul Moldovei" în legătură cu niște negustori prădați în timpul trecerii lor prin Moldova. După cum se vede, toate aceste știri documentare sînt într-o anume legătură cu Liovul.

În același an 1386, constatăm, însă, și două manifestări pe care le putem trece în rîndul celor de politică internațională de mai mare amploare, depășind simpla politică externă, mărginită pe atunci la relațiile cu vecinii nemijlociți. Anume, cronicile rusești menționează că, în acel an, fiul marelui cneaz al Moscovei, Vasile Dimitrievici, reușind să fugă din robia tătarilor, a găsit adăpost „în Moldova, la Petru Voievod". Aspect al aceleiași politici, trebuie să fie și însemnarea din arhivele genoveze, din care rezultă că, în august 1386, la curtea lui Petru I au poposit doi reprezentanți ai cetății italiene, Illario de Doria și Carlo de Orto, în problema războiului tătaro-genovez pentru stăpînirea unui port din Crimeea: „pentru a face obiectul unei solii genoveze legate de problema tătară, Moldova trebuia să aibă un cuvînt de spus în această chestiune; faptul e revelator pentru poziția internațională a țării în această vreme" (Șerban Papacostea).

În 1387, feudalii poloni au pus capăt diferendului pentru Halici, anexînd în mod definitiv această țară, organizată sub numele de Voievodatul Rusiei. Situația la granița nordică a Moldovei se clarificase. În toamnă, regele a venit să inspecteze noua provincie. Atunci, Petru I a plecat cu sfetnicii săi la Liov, unde, la 26 septembrie 1387, a depus, în prezența regelui Vladislav Jagello, jurămîntul de vasalitate față de Coroana polonă. Marii feudali moldoveni au dat și ei un act cu același conținut.

Ce l-a determinat pe voievodul român să facă acest pas? S-a spus că instituirea suzeranității polone asupra Moldovei s-a făcut, din inițiativa Poloniei, pe temeiuri economice, rezidînd în interesul acestei țări de a avea siguranța drumului comercial care lega cetățile de la Marea Neagră (Chilia și Cetatea Albă) de Liov, oraș care primise în 1380 dreptul de depozit asupra mărfurilor venite pe acest drum. Ni se pare, însă, că, deși premisa principală e corectă — cauza economică — explicarea ei e oarecum nefirească și, în tot cazul, unilaterală; la urma urmei, în absența drumului prin Moldova, legătura comercială se putea face și de-a lungul malului stîng al Nistrului, traversînd regiunile controlate de lituanieni și Podolia fraților Koriatovici, adică pe ruta vechiului drum tătăresc, practicat în vremea cînd tătarii erau stăpînii — vremelnici, dar atotputernici — ai acestor locuri. De aceea, a spune că ocuparea Haliciului de către Polonia a trezit brusc interesul acestui regat pentru Moldova ni se pare exagerat, căci tot atît de mare — dacă nu chiar mai mare — trebuie să fi fost și interesul Moldovei de a avea drumul comercial spre Liov pe teritoriul ei, și nu în afara granițelor. Se știe că, pentru statul feudal modovenesc, așezat de-a lungul acestui drum, vama rezultată din comerțul de tranzit era una din principalele surse de venituri. Iar comerțul practicat pe „drumul moldovenesc" era, la rîndul lui, atît de însemnat, încît, la scurt timp, un proces va izbucni între Cracovia și Liov, pentru întîietate în privința dreptului de depozit.

Putem, deci, crede că interesele Moldovei și cele ale Poloniei, de același ordin — economic — s-au întîlnit pe un teren comun. De altfel, analiza documentelor nu lasă impresia că jurămîntul din 1387 ar fi fost depus la cererea regelui Vladislav Jagello; din contra, ea ne întărește ideea că inițiativa a aparținut lui Petru I, care a „întrunit un sfat în mod special", cum se spune în actele omagiului. Deci, Petru I a fost acela care, cumpănind bine noua conjunctură, a socotit mai prudentă și mai folositoare o apropiere de regatul polon, care, prin unirea

cu Lituania, devenise o mare forță în această parte a Europei.

Va fi avut, desigur, Petru Vodă și alte argumente în sprijinul acțiunii sale; tradiția unor mai vechi legături moldo-lituane, precum și unele alianțe dinastice, vor fi tras și ele, cu oarecare greutate, în cumpănă.

„Ginerele și prietenul nostru..."

Actul de la 26 septembrie 1387 nu trebuie interpretat într-un sens care să depășească însăși mentalitatea epocii căreia îi aparține. Or, în această mentalitate medievală, seniorii erau legați între ei, pe scara ierarhiei feudale, prin legături de vasalitate în virtutea cărora seniorul mai puternic acorda protecție și sprijin celui mai slab, iar acesta, la rîndul său, îi era dator cu **auxilium et consilium** („ajutor și sfat"). Toți marii feudali erau, fiecare, vasalii altora, cu excepția stăpînului suprem — regele sau împăratul — care era nu numai **suveranul,** dar și **suzeranul** tuturor. În Franța, de pildă, ducii, conții, prinții — suverani în statele lor — erau vasalii regelui de la Paris, alături de regele Angliei, care datora această situație faptului că stăpînea cîteva teritorii franceze.

De altfel, nici un text contemporan nu îngăduie concluzia că, prin încheierea tratatului din 1387, Petru I și-ar fi știrbit autoritatea sau independența; din contră, judecînd după cele ce au urmat, putem crede că depunerea omagiului și trecerea sa în rîndul vasalilor regelui Vladislav Jagello, i-a adus un spor de prestigiu, reflectat în cîteva fapte din ultimii ani ai domniei sale. Astfel, dintr-o scrisoare a marelui maestru al Ordinului cavalerilor teutoni se știe că „regele Poloniei, după botezul său [...] a dat în căsătorie pe o rudă a sa lui Steţco*..." Petru însuși era căsătorit, la vremea aceea, tot cu o rudă a lui Vladislav Jagello, ca și fratele său, viitorul domn Roman I (1391-1394), dar căsătoriile lor s-au făcut — judecînd din punct de vedere cronologic — cu mult înainte de 1387.

O altă dovadă a însemnătății Moldovei și a puterii ei economice o constituie împrumutul acordat în 1388 regelui polon; acesta ceruse lui Petru I suma de 4 000 ruble frînceşti, din care a primit numai 3 000, în schimbul cărora a dat voievodului Moldovei, ca amanet, un teritoriu din vechiul cnezat halician. După calculele cele mai recente, împrumutul acordat de Petru I echivalează cu 538 kg argint fin sau 52 kg aur fin. În scrisoarea sa, regele Vladislav se adresa domnului român numindu-l „ginerele și prietenul nostru". Interpretarea acestei informații a generat multe ipoteze; unii autori au presupus că, realmente, Mușatinul moldovean se căsătorise cu o fiică sau o soră a lituanianului devenit rege polonez (după cum termenul slavon **zeat** a fost interpretat drept „ginere" sau „cumnat"). În realitate, soția domnului Moldovei trebuie să fi fost o rudă mai îndepărtată a regelui, căci, în vechime, acești termeni de înrudire nu aveau sensuri atît de precise și restrînse ca astăzi.

În anul următor, 1389, Petru I a primit un nou semn al prestigiului țării și al prețuirii contemporanilor; Mircea cel Bătrîn, domnul Munteniei l-a rugat să îndeplinească rolul de mijlocitor, pentru încheierea unui tratat de alianță între el și regele Poloniei. Și astfel, și cu ajutorul lui Petru Vodă și al sfetnicilor săi, s-a încheiat la 20 ianuarie 1390 Tratatul de la Radom**, confirmat în martie și iulie 1391. Aceasta a fost, după cît se pare și ultima manifestare politică a lui Petru I. Spre sfîrșitul anului 1391, el a murit și a fost îngropat — după părerea noastră — în biserica de la Rădăuți, necropola dinastiei începînd cu Bogdan I. Nu atinsese, credem, vîrsta de 50 ani; lăsa în urmă doi fii, Roman și Ivașcu, înaintea cărora, însă, a fost preferat ca domn fratele

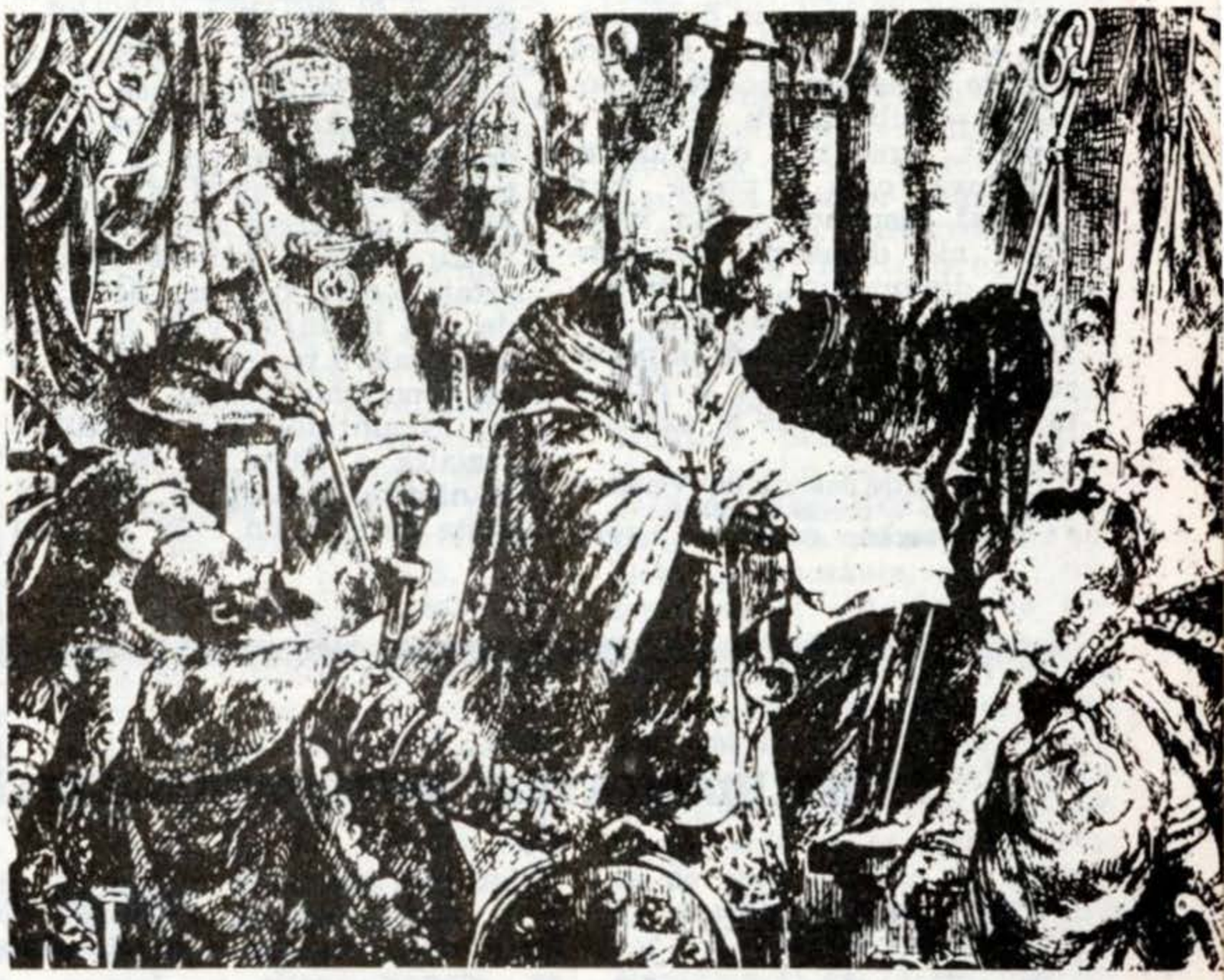

...și regele Cazimir cel Mare al Poloniei

său, Roman I, care era prezentat ca un fel de asociat încă din 1386 și 1388. El și fiul său Ștefan I (1394-1399) și apoi celălalt fiu, Alexandru cel Bun (1400-1432) au dus mai departe opera constructivă începută de Petru I.

Căci, realmente, domnia acestui voievod a fost o mare perioadă de construcție a țării, din toate punctele de vedere. Dacă pe plan extern a reușit să conducă deosebit de abil

---

* Fiul lui Roman I și nepotul de frate al lui Petru I, domn al Moldovei între 1394-1399.

** Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1967.

politica moldovenească, pe plan intern activitatea să constituie nu mai puțin un titlu de glorie. Însuși faptul că s-a menținut în scaun 16 ani, interval de timp în care la cîrma Munteniei s-au succedat patru voievozi — Vladislav-Vlaicu (1364-1377)*, Radu I (1377-1384), Dan I (1384-1386) și Mircea cel Bătrîn (1386-1418) — a constituit o chezășie a progresului și a liniștii.

Realizările domniei lui Petru I sînt astfel și multe, și însemnate. În legătură cu statornicirea drumului comercial prin Moldova stă emiterea celei dintîi monede moldovenești, avînd pe avers capul de bour (stema țării) și pe revers scutul cu fascii și flori de crin (stema dinastiei)**. Cancelaria domnească, ale cărei servicii fuseseră inițiate — pentru necesități sporadice — sub Lațcu Vodă, a căpătat, treptat, organizarea complexă care o putea face aptă să răspundă noilor necesități ale domniei: corespondență diplomatică, acte omagiale, hrisoave de donație etc. În același timp, și sub imperiul aceleiași diversificări a activității politice interne și externe, raporturile dintre domnie și marii feudali s-au clarificat, punîndu-se bazele colaborării dintre acești factori la conducerea țării: un număr de boieri l-au asistat pe voievod la depunerea jurămîntului, chezășuind îndeplinirea obligațiilor asumate prin el, în numele lor și „al tuturor celorlalți locuitori ai Țării Moldovei". Din acești primi „supremi consiliarii", în domnia lui Roman I și a urmașilor s-a dezvoltat sfatul domnesc, ca „organ reprezentativ al feudalității" moldovene.

Situația economică prosperă s-a reflectat și în înălțarea unor construcții militare, religioase și civile; astfel, specialiștii au stabilit că lui Petru I i se datorează cetatea de la Suceava, ridicată în marginea tîrgului unde, pe la 1380, și-a mutat și capitala, ceea ce a impus, firește, construirea curții domnești de acolo; pe rîul Neamțului, păzind drumul care venea din sud și mergea spre Suceava, Petru Vodă a ridicat încă o cetate a cărei origine, cărturarii de mai tîrziu au vrut s-o lege de cavalerii teutoni, bazîndu-se pe toponimia locului — Cetatea Neamțului. Iar de partea cealaltă a rîului, a întemeiat Mănăstirea Neamțului, devenită peste decenii, un focar al artei și culturii medievale din Moldova.

Voind să marcheze și mai hotărît independența țării sale, Petru I a pus bazele organizării unei ierarhii bisericești autonome, înălțînd la rangul de mitropolit pe episcopul Iosif, ceea ce a stîrnit protestul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol; conflictul pe această temă a fost lichidat abia la 1401! Pentru nevoile noii instituții, voievodul a înălțat, tot la Suceava, biserica al cărei nume evocă însăși destinația ei — Mirăuți — și în care a funcționat, o vreme, Mitropolia Moldovei.

Opera sa constructivă și organizatorică îl așează pe Petru I în rîndul acelor „descălecători de țară, dătători de legi și datini" evocați de Eminescu, demn urmaș al lui Dragoș, Bogdan I și Lațcu și strălucit precursor al lui Roman I, Ștefan I, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și al tuturor celorlalți voievozi pe care dinastia Mușatinilor i-a dat Moldovei feudale timp de două secole. Verigă solidă dintr-un lung lanț neîntrerupt, domnia lui Petru I și propria sa personalitate pot fi judecate și apreciate, în perspectiva istoriei, ca avînd un rol covîrșitor pentru veacul XIV și fundamental pentru veacul XV.

* Limita dintre domnia lui Vlaicu și Radu I nu e precis stabilită.

** Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1972.

SOLIDARITATEA INTERNAȚIONALISTĂ MILITANTĂ

(Urmare din p. 27)

● *Adînc pătrunsă de solidaritatea internațională a tuturor popoarelor muncitoare, social-democrația română va îndeplini toate îndatoririle ce urmează din această solidaritate.*

Din Programul P.S.D.M.R. (1893), în **Munca,** *11 aprilie 1893.*

● *Întreg poporul rus, ca un singur om, își va impune voința sa hotărîtă claselor stăpînitoare din Rusia.*

E pentru noi un mare prilej de bucurie [...] *Onoare tovarășilor ruși! Proletariatul e mîndru de eroismul nobililor comunarzi de la 1871, el va fi și mai mîndru încă de vitejia și de abnegația socialiștilor ruși, căci ei ne dau dovezi de adîncimea convingerilor și a credinței lor.*

Cauza proletariatului și a libertății tuturor popoarelor va profita mult de pe urma vredniciei lor

Din articolul **Cinste vouă, tovarăși din Rusia!,** *în* **România muncitoare,** *26 iunie 1905.*

● *Credincioși ideilor noastre internaționaliste vom căuta nu numai de a dezvolta sentimente corespunzătoare în muncitori, ținîndu-i la curent cu luptele fraților noștri din celelalte țări, dar încă de a face din revista noastră organul socialiștilor de limbă românească din toate țările.*

Viitorul social, *august 1907.*

● **Către frații ruși!**

Slavă și mărire vouă, muncitori ruși! [...] *care prin hotărîrea voastră eroică, prin sîngele vostru vărsat în luptele cu dușmanii poporului, ne-ați întărit credința în puterea socialismului și ați arătat lumii calea cea dreaptă ce duce la pace și la înfrățirea popoarelor.*

Adevărul, *26 noiembrie/9 decembrie 1917.*

În urmă cu patru decenii

ISTORIE SOVIETICĂ ÎN PAGINILE „VIEȚII ROMÂNEȘTI“

Totdeauna viu, interesul opiniei publice românești pentru Uniunea Sovietică s-a manifestat din plin în perioada imediat următoare reluării relațiilor diplomatice dintre țara noastră și U.R.S.S., în iunie 1934. După cum se știe, în luna iulie a aceluiași an a luat ființă organizația de masă legală de sub conducerea P.C.R. „Amicii U.R.S.S.“, care a editat și o publicație purtînd acest nume. Și tot în iulie 1934, revista lunară de binemeritat prestigiu Viața românească **a închinat practic un număr întreg* realităților sovietice ale vremii.**

Răsfoind cele 124 pagini ale numărului, ceea ce frapează de la prima vedere este bogăția și varietatea conținutului. Un amplu articol, semnat de dr. Ernest Ene, se ocupă, după cum arată și titlul său, de industria, țărănimea și agricultura în U.R.S.S. Prezentînd profundele transformări revoluționare care au avut loc în urma Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, autorul, după ce subliniază că țarismul a fost înlocuit cu **„o nouă întocmire, de o originalitate și de o proporție unică în istoria lumii“**, își justifică astfel textul pe care-l supune atenției cititorilor: **„După 17 ani de activitate intensă, turburată și atacată destul de des de încercările de revoltă ale elementelor ruse cari mai sperau într'o schimbare a împrejurărilor, încercări sprijinite adeseori de State străine, și după o rezistență care a contrazis toate profețiile pesimiste, nu este prea devreme de a încerca să facem o schiță a întocmirei economice sovietice, și să judecăm rezultatele la cari a ajuns marea experiență, în cele două mari domenii economice: industria și agricultura“**.**

Schița anunțată cu modestie e mai curînd un tablou ce se bazează pe o remarcabilă documentare. Fapt demn de subliniat într-o perioadă cînd, pe cuprinsul întregii Europe, circulația materialului informativ referitor la U.R.S.S. se lovea de mari dificultăți (atunci cînd nu era manipulat fără scrupule, pentru a se încadra în parametrii noului pat al lui Procust pe care îl construise în toate țările capitaliste, propaganda antisovietică). Imaginea furnizată de autor asupra tinerei economii socialiste se caracterizează, dimpotrivă, printr-o vizibilă străduință spre obiectivitate, mai ales în ceea ce privește imensul efort de industrializare a țării. De pildă, după ce prezintă producția industrială a U.R.S.S.. Statelor Unite, Angliei, Germaniei și Franței în 1933, în comparație cu ultimul an de pace dinaintea primului război mondial, articolul subliniază: **„Examinarea cifrelor de mai sus ne arată că industria engleză și germană nu au revenit încă la nivelul dinaintea războiului, industria Statelor Unite și a Franței a depășit acest nivel numai cu cîteva puncte, pe cînd Uniunea Sovietelor și-a mărit producția în aceiași perioadă cu 290%. Creșterea producției industriale sovietice este continuă, ceea ce explică lipsa completă a șomajului în această economie închisă. Din țară agricolă, Rusia a devenit o țară industrială în plină desvoltare. Piatiletka, primul plan de 5 ani, și noul plan cincinal pus în lucru, vor termina — spre surprinderea întregii lumi — transformarea aceasta unică în istorie, prin proporțiile și rapiditatea ei“.**

Analizînd transformările în agricultură și, îndeosebi, procesul de colectivizare care se apropia de sfîrșit, articolul formulează o serie de rezerve. Dar, pînă și pentru ele, se face apel tot la bibliografia sovietică, în loc să recurgă — asemenea multor confrați occidentali — la fantezistele statistici sau la tendențioasele judecăți de valoare care abundau în publicistica din Franța, Anglia și Germania.

O temă de o deosebită actualitate pentru acel mijloc al deceniului patru este abordată de Titus Cristureanu sub titlul **Organismul economic sovietic și România,** care debutează astfel: **„Acum cînd România prin recunoașterea Uniunii Sovietice și prin reluarea raporturilor diplomatice, a umplut cel mai mare gol în angrenajul relațiunilor sale internaționale, acum cînd nici un singur stat nu se mai îndoiește de rolul pacific și organic al vecinului nostru de zece ori mai mare ca populație decît România și de 73 ori mai întins ca teritoriu, problema cea mai importantă care rămîne încă să fie rezolvată, e aceea a raporturilor economice dintre Soviete și noi“.**

După o scurtă trecere în revistă a progreselor realizate de economia U.R.S.S., autorul notează: **„Cari sunt posibilitățile economice ale Uniunii Sovietice, e greu de evaluat. Se știe doar vag numai că acolo există bogății naturale cari întrec orice imaginație și că cea mai mare parte din uriașul teritoriu n'a fost încă pe deplin cercetată și examinată. Un lucru e cert, că în anii din**

---

* **Viața românească,** nr. 13-14, anul XXVI, iulie 1934.

**În transcrierea citatelor am respectat ortografia și punctuația originalului.

urmă dezvoltarea economică de acolo a cunoscut progrese pe care nici un alt stat de pe suprafața întregului glob nici pe departe n'a putut să le înregistreze". Iar ceva mai departe: „De a reconstrui economicește o țară atît de uriașe, de a hrăni peste 170 milioane guri și de a găsi în fine și posibilitățile pentru organizarea pe noui baze a unui comerț exterior, este într'adevăr o prestație de prim rang, mai ales cînd știm că în 1931 comerțul exterior al Uniunii se ridicase la aproape 2 miliarde ruble sau, în lei, la peste 170 miliarde lei. Cu toată criza care a bîntuit în anii următori și care firește că a influențat și comerțul exterior al Uniunii, anul comercial 1933 (anul trecut) arată totuși în favoarea Sovietelor o balanță activă, deci un sold activ de aproape 13 miliarde lei".

Prezentînd pe larg organismele de comerț exterior ale U.R.S.S., T. Cristureanu pledează, cu puternice argumente, în favoarea inițierii și dezvoltării unor relații comerciale româno-sovietice. Ar fi o mare greșeală, arată el, „dacă a priori vom ridica din umeri zicînd că între un stat ca al nostru și un stat socialist raporturile nu pot fi decît de natură pur diplomatică și nicidecum și de natură economică și comercială. Defetismul și scepticismul n'au ce căuta mai ales în viața economică. Căci pulsul economic este însuși pulsul vital al statului".

După ce face o serie de sugestii privitoare la mărfurile pe care le-ar fi putut exporta România de atunci în U.R.S.S., articolul continuă: „În ceea ce privește importul nostru din Rusia, cred că putem afirma cu certitudine că aceea ce Sovietele au într'adevăr pentru export, nu va fi în nici un caz mai scump, de cît în alte țări și cred că nici calitativ, inferior". Și, în final, un judicios comentariu: „Odată cu reluarea raporturilor comerciale dintre aceste două state, firește că și pulsul comercial în unele regiuni ale țării noastre va cîștiga din ritmul accelerat al circulației intensificate de bunuri".

În același număr al **Vieții românești,** N. Tatu încearcă o prezentare a filozofiei marxist-leniniste sub titlul **Linia generală**. Autorul se simte dator să combată prejudecățile din acest domeniu: „În noua Rusie nu este disprețuit și neglijat travaliul filosofic, așa după cum se crede îndeobște. Dimpotrivă, în vremea din urmă eforturile și încercările de a se închega un sistem de filosofie sintetică devin din ce în ce mai numeroase. Numărul celor cari se interesează de ideile filosofice deaproape sporește mereu, odată cu interesul tot mai viu pentru teoria generală. Ceva mai mult. Discuția în jurul problemelor filosofice, firește cu totul altele decît cele din cultura țărilor europene, a ajuns atît de departe încît să înzestreze filosofia cu o deplină autonomie, eliberînd-o de sub primatul științelor naturale. Prin filosofia aceasta nouă pe care încearcă s'o complecteze necontenit militantismul ideologic al tinerimii sovietice, alături de generația vechilor doctrinari, se înțelege discuția din cadrul marxismului și leninismului. Există o întreagă și vie mișcare, un adevărat sector care se ocupă să elaboreze «linia generală», adică o filosofie în spiritul marxismului și leninismului, o concepție bazată pe aceste două fundamente, capabilă să dirijeze munca teoretică și activitatea practică a proletariatului în tendința sa revoluționară de creare a unei noi societăți".

Articolul face dovada unei remarcabile lucidități atunci cînd spune: „«Linia generală» este sinteza marxismului și leninismului. Elaborarea ei nu este terminată, închisă, întrucît ea este îmbogățită prin experiența revoluționară din etapa constructivă. Teoria orientează acțiunea politică. La rîndul său însă, experiența revoluționară este izvor de cunoaștere teoretică. Teoria și practica se fecundează reciproc, fiind astfel indisolubil legate. Aci trebuie căutată sursa acelui dinamism viguros, a activismului frenetic care caracterizează proletariatul U.R.S.S.-ului".

În **Tolstoi și revoluția rusă,** Petre Pandrea arată motivele pentru care „studiul operii lui Tolstoi în perspectiva evenimentelor politico-sociale sintetizate în Revoluția de la 1905 și Marea Revoluție din 1917 cîștigă în adîncime". După ce se oprește îndelung asupra cîtorva concludente luări de atitudine ale marelui scriitor împotriva nedreptăților orînduirii țariste, Pandrea conchide: „«Domnii revoluționari» au luat conducerea și aplică de aproape 17 ani o experiență la care se gîndise în tinerețe Leo Tolstoi: transformarea societății după

1934 la Moscova: constructorii metroului participă la inaugurarea primei părți a traseului Sokolniki — Piața Komsomolskaia...

...iar exploratorii polari de pe nava CELIUSKIN sînt primiți în triumf

vederile clasei proletariene, care a preluat moștenirea burgheză.

Opera lui Tolstoi apărea mutilată în timpul țarismului. Editura de Stat din Moscova a însărcinat pe Vladimir Grigorievici Certcov, nobil declasat, adeptul cel mai iubit al lui Tolstoi, să-și petreacă ultimile zile ale vieții cu supravegherea unei ediții complete a lui Tolstoi în 90 (nouă zeci) de volume, în care să intre și fragmentele interzise de cenzura țaristă, dar tipărite pe vremuri de Certcov în tipografia exilului său elvețian. Cu ocazia centenarului s'au mai tipărit cîteva uriașe ediții populare din romanele apostolului de la Iasnaja-Poleana, punîndu-le la îndemîna unui public flămînd de cunoaștere, cum n'a mai existat altul în Istorie. Materialul uman al lectorilor este scos din «Puterea Întunericului», dar trecut, purificat și luminat prin laboratoriul lăsat de trei revoluții: 1905, Februarie 1917 și — mai ales! — Octombrie 1917.

Ce-ar spune bătrînul Tolstoi dacă s'ar reîntoarce încă odată în trupul și cu creerul de geniu stins în dimineața zilei de 20 Noembrie 1910 la Astapowo?".

„Nu fără emoție am deschis acum trei săptămîni, la puțină vreme după restabilirea relațiilor cu Rusia Sovietică, primul ziar ce mi-a sosit din Moscova". Așa își începe Octav Livezeanu rîndurile intitulate **Pe marginea unui ziar din Moscova.** E vorba de **Journal de Moscou,** pe care autorul îl definește ca **„primul sol al unei lumi scoasă — prin silă — din preocupările noastre",** mărturisind ceva mai departe: **„Am citit acest ziar, cu setea omului care de 17 ani așteaptă o veste directă și reală, dintr-o lume asvîrlită atît de departe, deși numai la cîțiva pași de noi"**

O simplă cronică? Mai curînd un pretext, care-i permite lui Livezeanu să-și exprime cu curaj opiniile și să se răfuiască cu protagoniștii anticomunismului dezlănțuit. O face cu incisivă ironie la adresa enormităților debitate, arătînd că în acele condiții **„a anunța numai că ai citit un ziar de la Moscova pare un lucru extraordinar".** Dar și cu grija de a deschide ochii celor ce s-au lăsat orbiți de o campanie savant orchestrată: **„Spectacolul pe care-l oferă un șantier nu e întotdeauna plăcut și cată să fie adesea acoperit de o fațadă simpatică. Se pare că azi, fațada începe să devie inutilă, opera realizată în spatele ei putîndu-se înfățișa publicului, întreagă".**

Vorbind despre **Journal de Moscou,** Livezeanu vorbește de fapt despre cîteva dintre cele mai recente realizări sovietice din acea epocă: stadiul avansat al îndeplinirii planului în agricultură, o expediție științifică în Pamir, festivitatea de închidere a cursurilor școlare la Moscova. Din fiecare rînd, răzbat simpatia și admirația autorului față de succesele înregistrate de tînărul stat socialist, sincera sa dorință de a le împărtăși cititorului. Căci, explică el, **„marea experiență de la răsărit trebue cercetată obiectiv, cu ochiul critic, dar fără patima aceea care întunecă orice privire și condamnă totul, fără a lăsa măcar dreptul de replică".**

O amplă, minuțioasă și (iarăși!) scrupulos de obiectivă analiză pe care Gr. Mladenatz o face sistemului cooperatist în U.R.S.S.; un atent și pătrunzător studiu al lui Stanciu Stoian pe marginea progreselor înregistrate de învățămîntul sovietic **(„toată Rusia este astăzi o școală și un laborator");** o scînteietoare prezentare a cinematografiei sovietice, semnată de D.I. Suchianu **(„producătorul rus nu se preocupă de rețeta comercială, deci nu se pleacă supus în fața gustului populației (gust care poate fi inept) și își permite luxul de a îndrăzni să educe acest gust public, dîndu-i lucruri bune, pe care spectatorul mediu ar putea, la început, să le găsească proaste");** două poeme de Serghei Esenin, în tălmăcirea lui George Lesnea, și două schițe ale lui Valentin Kataev completează numărul. Un număr care impune un profund respect și astăzi, după scurgerea a patruzeci de ani. Căci acum patruzeci de ani, într-o vreme cînd, în Europa și în Statele Unite, pînă și ziare sau periodice de veche tradiție democratică și de trainică reputație în materie de imparțialitate cădeau adesea pradă lesnicioasă antisovietismului, **Viața românească** ținea sus stindardul publicisticii progresiste, militînd cu îndrăzneală pentru o cît mai bună cunoaștere a U.R.S.S., pentru cît mai strînse legături de prietenie și colaborare între România și prima țară socialistă din lume.

Nicolae MINEI

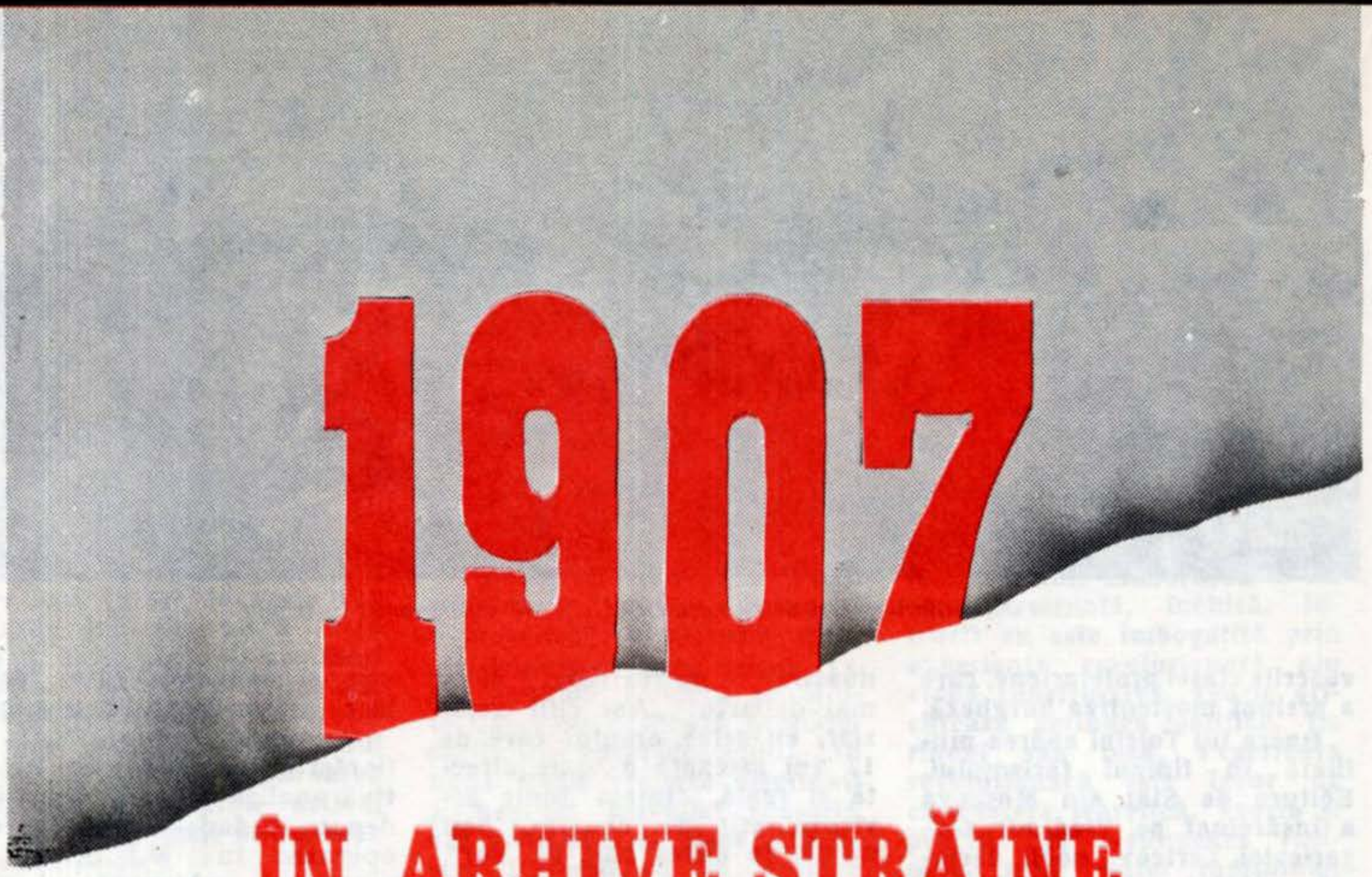

1907 ÎN ARHIVE STRĂINE

România oferea la începutul secolului nostru tabloul unei țări slab dezvoltate, cu o economie predominant agrară, în care relațiile de producție feudale erau încă puternice. Statisticile vremii arată că mai puțin de 8 000 moșieri (0,9 la sută din totalul proprietarilor rurali) dețineau peste 50 la sută din suprafața funciară a țării. Lipsite cu totul sau dispunînd de pămînt insuficient, masele largi țărănești erau nevoite să lucreze în dijmă terenurile moșierilor și ale marilor arendași, îndurînd un întreg cortegiu de apăsări, samavolnicii și privațiuni. Într-o asemenea stare de lucruri își află sorgintea marea răscoală a țăranilor din primăvara anului 1907*, care a înscris o pagină glorioasă în istoria poporului român.

Primele răzvrătiri locale au izbucnit spre jumătatea lunii februarie, în comuna Flămînzi din județul Botoșani. Flăcările răscoalei s-au întins cu repeziciune, cuprinzînd la jumătatea lunii martie întreaga țară și zdruncinînd din temelii edificiul social-politic burghezo-moșieresc. Caracterul predominant spontan al acestei uriașe bătălii sociale, propriu îndeobște luptelor țărănești, s-a împletit cu marcante elemente de conștiință și organizare, derivînd înainte de toate din existența și activitatea mișcării muncitorești. Grăitor în acest sens este faptul că satele în care răscoala a atins o deosebită intensitate au fost tocmai cele în care la finele secolului XIX fiinșaseră cluburi socialiste. O contribuție remarcabilă la dezvoltarea conștiinței civice și a demnității țărănimii române au adus, de asemenea, intelectualii satelor, cu deosebire învățătorii, precum și o pleiadă de prestigioase figuri ale culturii naționale.

Înspăimîntate, moșierimea și burghezia s-au coalizat strîns, iar guvernanții au purces la represiunea armată feroce, soldată cu uciderea a peste 11 000 țărani. În fața baionetelor, gloanțelor și obuzelor, țăranii au dovedit un înălțător spirit de dîrzenie și jertfă. Eroicul și sîngerosul 1907 a reprezentat o uriașă confruntare de forțe de clasă, căpătînd aspectul unui adevărat război țărănesc. Pe plan mai larg, evenimentul a ocupat un loc de seamă în contextul convulsiunilor și zguduirilor revoluționare care au avut loc în Europa și în lume la începutul sec. XX.

Prin proporțiile și intensitatea sa, răscoala țăranilor din 1907 a scos în evidență necesitatea imperioasă a înlăturării relațiilor feudale din agricultura României, a rezolvării problemei agrare în favoarea maselor largi țărănești. În același timp, ea a dezvăluit marile resurse de energie revoluționară ale oamenilor muncii de la sate. În cursul desfășurării răscoalei s-au manifestat, pentru prima dată în mod mai activ și prin fapte elocvente, solidaritatea și colaborarea în luptă a clasei muncitoare cu țărănimea, făcînd să se întrezărească perspectiva realizării alianței muncitorești-țărănești. În opinia publică din țară s-a afirmat cu tărie un curent de sprijin și adeziune la cauza dreaptă a țărănimii. Cele petrecute în primăvara anului 1907 au avut, totodată, un viu ecou în rîndurile celor mai largi straturi ale populației românești din teritoriile aflate sub stăpînire străină.

Marea răscoală țărănească din România a produs o puternică impresie și în rîndurile opiniei publice internaționale, exprimată în numeroase și variate manifestări de simpatie. Congresul internațional socialist de la Stuttgart din august 1907 a ridicat un vibrant glas de protest împotriva măsurilor de teroare și exterminare luate de guvernul reacționar român și a transmis

---

Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1968, 7/1970, și 3/1972.

urările sale de „încurajare și reușită" oamenilor muncii din țara noastră.

Pe de altă parte, cercurile conducătoare reacționare dintr-o serie de state europene, în primul rînd vecine — fie de teamă față de efectele marii ridicări la luptă a țăranilor din România în teritoriile românești aflate sub dominația acestor state, fie din neliniștea pentru forța de contagiune a răscoalei asupra popoarelor din statele respective ca și din preocuparea pentru menținerea pozițiilor economice și politice deținute de cercurile menționate în țara noastră — și-au manifestat sub diverse forme ostilitatea față de răscoala din 1907. Acestui din urmă aspect îi este consacrat alăturatul articol semnat de istoricul vest-german dr. Karl Scheerer, de la Universitatea din Mainz, care vine să confirme și să completeze cu date și fapte semnificative cele deja remarcate în acest sens pînă în prezent în istoriografia românească.

Gh. MATEI

Răscoala și cancelariile din Berlin și Viena

Dr. KARL SCHEERER

Germania și Austro-Ungaria se numără printre țările ale căror cercuri conducătoare au manifestat cele mai vădite semne de neliniște în legătură cu răscoalele țărănești din primăvara anului 1907, cît și criza declanșată de acestea în viața politică a României. Lucru lesne explicabil, dacă ne gîndim că, în acea perioadă, diferite firme germane aveau investit numai în petrolul românesc un capital de aproximativ 74 milioane mărci. Statul român era, de asemenea, dator băncilor germane cu însemnata sumă de 769 422 000 lei. Pentru ocrotirea acestor afaceri, imediat după izbucnirea răscoalelor, reprezentanții la București ai guvernelor Germaniei și Austro-Ungariei au intervenit, în repetate rînduri, pe lîngă autoritățile românești, cerînd protecția și garanția securității supușilor lor (industriași, proprietari de păduri, moșieri etc.) aflați pe teritoriul României.

Prezentăm cîteva elemente din dosarul acestor culise diplomatice, mai puțin cercetate și cunoscute*.

Cancelarul intervine direct

Prima reacție oficială a guvernului german față de răscoalele țărănești din 1907 a fost intervenția cancelarului von Bülow** în favoarea unei persoane particulare. La 21 martie, **un oarecare director Löwenberg i-a cerut lui Bülow** protecția diplomatică pentru soția sa, care se afla în acea perioadă la Iași, la părinții săi bolnavi. Bülow a telefonat, în aceeași zi, consulatului din Iași de unde la 23 martie i s-a răspuns că d-na Löwenberg era în afară de orice pericol.

La rîndul său, ministrul plenipotențiar al Germaniei la București, Alfred von Kiderlen-Wächter a intervenit, din pro-

* Pentru acest articol s-au folosit în special arhivele: Haus-Hof und Staatsarchive și Militärarchiv din Viena, cît și arhivele politice ale Ministerului de Externe de la Bonn — **n.r.**

** Prințul Bernhard-Heinrich-Karl von Bülow (1849-1929) om politic german, ministru de Externe (1897-1900); cancelar (1900-1909). Continuator al politicii de expansiune colonială și de consolidare a forței militare germane, începută de Bismarck. Ministru plenipotențiar al Germaniei în România (1888-1893). Vezi și **Magazin istoric**, nr. 7/1970 — **n.r.**

Țărani răsculați, deținuți în închisoarea din Tg. Ocna

prie inițiativă la 21 martie, pe lîngă ministrul de Externe român, Ion Lahovary, în legătură cu protecția întreprinderilor industriale ale supușilor germani, primind imediat un răspuns pozitiv. Două zile mai tîrziu, la 23 martie Kiderlen-Wächter a trimis lui Lahovary o nouă notă în care și-a precizat rugămintea: „Mai mulți reprezentanți ai societăților germane, care au investit un capital însemnat în industria petrolieră, s-au informat că la Cîmpina și în împrejurimi s-au remarcat unele mișcări ale populației, care ar pune în pericol pe funcționarii societăților, precum și instalațiile respective. Vice-consulul german la Bacău, dl. Adolf, administratorul terenurilor petrolifere de la Fîntînele, din apropierea Bacăului, care aparțin prințului Schönburg, mi-a scris că țăranii acestei regiuni s-au constituit în bande și i-au cerut arendarea terenurilor în condiții inacceptabile, și că ar fi amenințat cu distrugerea proprietăților prințului și cu omorîrea salariaților acestuia, dacă nu se îndeplinesc cererile lor în termen de zece zile. În timp ce aduc cele de mai sus la cunoștința Excelenței voastre, am onoarea să rog pe Excelența voastră să atragă cea mai mare atenție trupelor din regiune asupra situației descrise mai sus și să folosească întreaga influență pentru luarea unor măsuri eficace de apărare a vieții și avutului concetățenilor mei".

Lahovary a considerat atît de urgent răspunsul la această rugăminte încît chiar în ziua demisiei guvernului, la 25 martie, i-a comunicat lui Kiderlen-Wächter că s-au luat toate măsurile posibile pentru ocrotirea proprietăților prințului Schönburg. În aceeași zi, Kiderlen a trimis din nou o telegramă către Lahovary, cerînd insistent ocrotirea tuturor supușilor germani, cît și a averii acestora. I-a comunicat, totodată, și cîteva firme germane pe care le socotea mai periclitate: „I. Julius Ettinger și Michael Sussman, oameni de afaceri germani, au arendat în jud. Argeș, moșii la Izvorul de Sus, proprietatea d-lui Ionescu și la Izvorul de Jos, proprietatea d-nei Fortunatu, cît și hanul gării Mirosi. Toate străduințele de a lua legătura cu administratorul lor Orest Zerman, un supus italian, au dat greș; este întemeiată temerea că proprietatea lor a fost greu încercată de ultimele răscoale. 2. Interesele germane se referă și la silozul de grîne din Corabia, aparținînd d-lui N. Cardaraș. 3. În județul Dîmbovița, unde viața și proprietățile mai multor supuși germani par a fi în pericol, dl. Walter Szmula s-a adresat legației pentru ca aceasta să ceară ajutor autorităților locale. 4. Firma «Grimm și Dörffel» care a investit milioane de lei în exploatarea pădurii din Gugești, jud. Rîmnicul-Sărat, pare a fi amenințată vital în interesele ei de răscoale".

Probabil că s-au luat imediat măsuri energice pentru protecția acestor supuși germani, deoarece, cîtva timp mai tîrziu, împuternicitul cu administrarea patrimoniului „Uniunii industriașilor saxoni", viitorul cancelar dr. Gustav Stresemann*, a mulțumit secreta-

---

* Gustav Stresemann (1878-1929), om politic german, fondator și lider al Partidului Populist. Cancelar (august-noiembrie 1923) și ministru de Externe (1923-1929). Laureat al premiului Nobel pentru pace (1926) — **n.r.**

rului de Stat de la Ministerul de Externe, von Schoen, în numele lui Dörffel pentru prompta intervenție a Legației germane în timpul răscoalelor.

În legătură cu o atitudine comună pe care ar fi urmat s-o ia față de răscoală, Legația germană din București s-a aflat în strînse legături și cu misiunile diplomatice rusă și austro-ungară din capitala României. La 25 martie 1907, Kiderlen-Wächter l-a întrebat pe Bülow dacă avea permisiunea să semneze o notă împreună cu trimișii plenipotențiari ai Austro-Ungariei și Rusiei. După cît se pare, nu s-a ajuns la aceasta, întrucît o astfel de notă nu se cunoaște și nu există nici vreo relatare despre o intervenție în comun a acestor trei miniștri. În fapt, se pare că supușii germani n-au fost deloc păgubiți, deoarece autoritățile române au luat măsuri prompte de ocrotire a acestora.

Trimișii cezaro-crăiești raportează

În Austro-Ungaria, știri despre posibilitatea izbucnirii unei puternice răscoale țărănești în România par să fi circulat încă din februarie 1907. La 1 martie 1907, ministrul de Externe austro-ungar. Aerenthal dădea instrucțiuni precise plenipotențiarului său din București de a examina urgent rapoartele ataşatului militar cezaro-crăiesc din Belgrad și cele ale viceconsulului din Niș, potrivit cărora se profilau în România puternice mișcări țărănești. După declanșarea răscoalelor, la 26 martie, Aerenthal l-a rugat pe Alexandru Em. Lahovary, ministrul României la Viena, să comunice primului ministru român ceea ce fusese, de altfel, transmis și prin trimisul austriac la București, Schönburg: „Austro-Ungaria nu poate privi cu indiferență răscoalele care bîntuie în România. În afară de pagubele materiale și morale pe care le îndură concetățenii noștri și în afară de acele stricăciuni pe care funcționarii noștri caută să le evalueze cît mai precis, trebuie să ne ocupăm în aceeași măsură de marile tulburări din țara dv., întrucît avem o graniță comună foarte întinsă"*. La 23 martie, consilierul de legație austro-ungar, prințul Szapary, l-a înștiințat pe Aerenthal că „a adus în cea mai mare grabă la cunoștința ministrului de Externe român, necesitatea ca cetățenii austrieci să fie puși sub ocrotire".

Neliniștea pricinuită cercurilor guvernante austro-ungare de izbucnirea răscoalei trebuie să fi fost foarte mare, pentru că, la 27 martie, Alex. Em. Lahovary a telegrafiat primului ministru Dimitrie Sturdza că atașatul militar român la Viena a aflat că Corpul 12 armată austriac din Brașov a fost mobilizat ca măsură de siguranță. În Bucovina, guvernatorul ordonase instalarea unui puternic contingent de jandarmi la granița cu România, pentru a zădărnici o eventuală întindere a răscoalelor. În seara zilei de 25 martie, în timp ce orașul Giurgiu era amenințat de țăranii răsculați, Aerenthal i-a telegrafiat lui Schönburg, cerîndu-i să intervină pe lîngă ministrul României la Viena, Lahovary, aflat la București cu ocazia schimbării guvernului, pentru a solicita urgent guvernului român protecția consulatului și a coloniei austriece din Giurgiu. Temerile lui Aerenthal par să fi fost atît de mari, încît a rugat, pentru siguranță, Compania dunăreană de navigație ca, la o eventuală cerere a legației sau a consulatului, să pună la dispoziție vapoare pentru evacuarea cetățenilor austrieci. Schönburg a cerut foarte energic primului ministru Sturdza, în același timp și ministru de Externe, să se ia măsuri corespunzătoare și urgente pentru apărarea graniței către Transilvania și Bucovina, solicitînd rapoarte amănunțite asupra măsurilor care fuseseră luate.

Legația austriacă a solicitat, de asemenea, într-o serie de cazuri concrete, măsuri pentru protejarea persoanelor individuale și a firmelor austriece. Astfel, la 24 martie, Schönburg a intervenit, așa cum făcuse Kiderlen-Wächter pentru firmele germane, în favoarea Societății de industrializare a lemnului din Bucovina, care își avea întreprinderile la Agasu, județul Bacău. O zi mai tîrziu, a făcut un demers în favoarea proprietăților diplomatului austriac de origine română, Constantin Dumba, al cărui grădinar Iosif Scalitzeki fusese omorît pe moșia sa de la Bragadiru. De asemenea, la 25 martie, a îndemnat la asigurarea gaterelor proprietatea firmei „Wiener Bankverein", care se găseau tot la Agasu. La 26 martie, trimisul austriac la București a solicitat insistent primului ministru Sturdza, ca urmare a unei rugăminți personale a lui Aerenthal, punerea sub ocrotire specială a întreprinderii chimice din Mărășești, aparținînd austriacului Karl König, cît și a proprietăților firmei „Engelmann & Levy" din Cernăuți. La 1 aprilie, Schönburg a determinat luarea unor măsuri de pază la depozitele de grîne ale comerciantului D. Kohn, din Calafat, Cetate și Corabia.

După reprimarea răscoalelor, guvernul cezaro-crăiesc a manifestat o vădită ușurare. Într-o conversație cu ministrul german la Viena, von Wedel, Aerenthal și-a manifestat mulțumirea, considerînd ca și înlăturată primejdia unei extinderi a răscoalelor în Transilvania. În Bucovina, primejdia izbucnirii revoltei fusese, după aprecierea lui Aerenthal, mai mare, dar nici aici nu se mai putea vorbi de posibilitatea vreunei răscoale. La rîndul său, împăratul Franz Iosif a trimis, la 4 aprilie 1907, o telegramă de felicitare regelui Carol I, prin care și-a exprimat satisfacția pentru rapida reprimare a răscoalei. Mai multe ziare austriece au văzut în această telegramă expresia intenției lui Franz Iosif de a recunoaște, astfel, inutilitatea unei intervenții militare austro-ungare în România în timpul răscoalelor.

---

* Prin aceasta, Aerenthal dădea expresie îngrijorării guvernului său față de o eventuală „contagionare" a provinciilor austro-ungare de răscoalele din România — n.r.

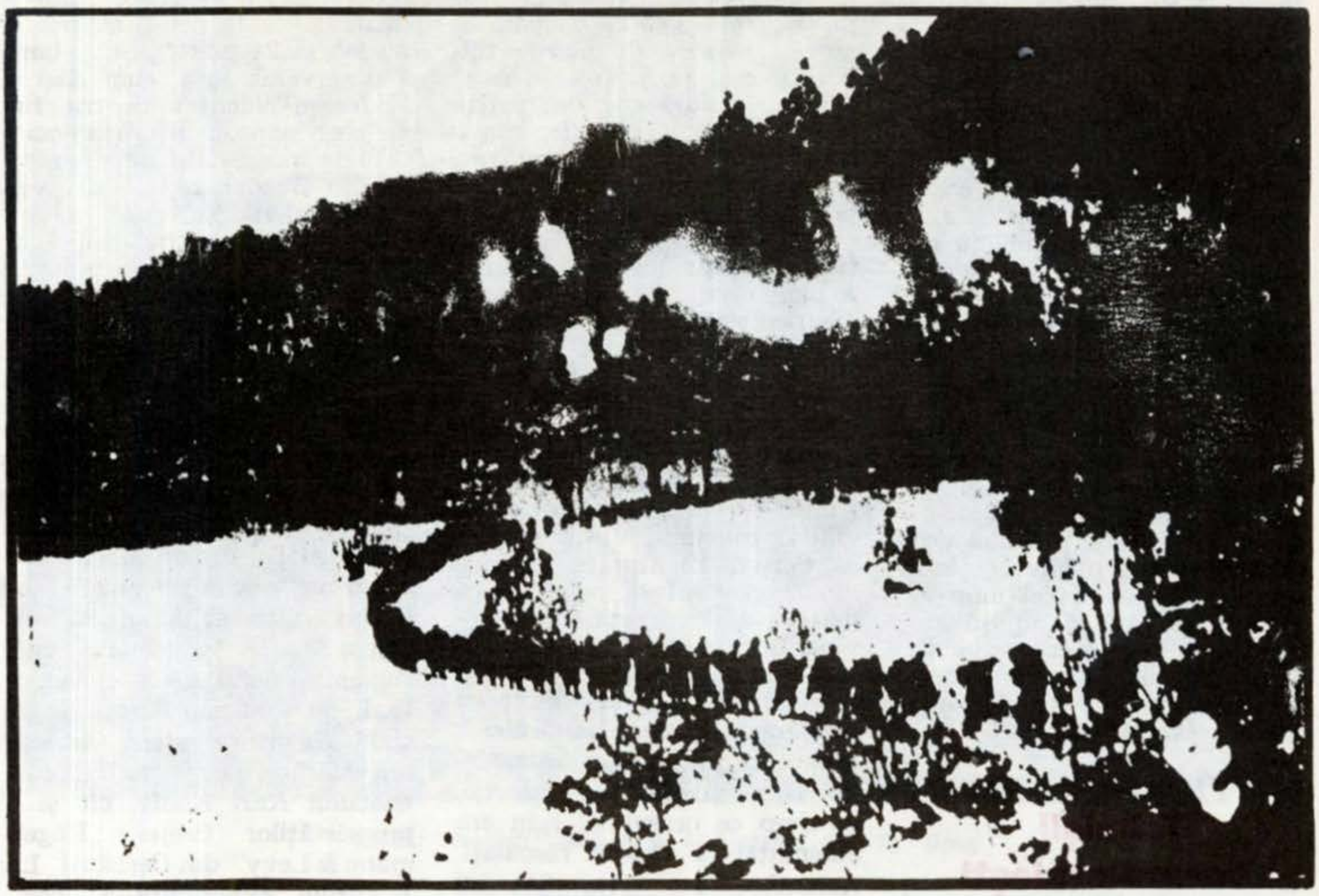

Unități ale brigăzii 9 iugoslave în marș peste masivul Gorski Kotar (noiembrie 1943)

RĂZBOIUL DE ELIBERARE NAȚIONALĂ A IUGOSLAVIEI

La 20 octombrie 1974, se împlinesc treizeci de ani de cînd, prin efortul comun al unităților armatei de eliberare națională a Iugoslaviei și armatei sovietice, a fost eliberat Belgradul.

Mișcarea de rezistență antifascistă iugoslavă s-a numărat printre cele mai puternice mișcări de acest fel din timpul celui de-al doilea război mondial. De la început, ea a îmbrăcat forma unui adevărat război popular de eliberare națională. Numărul unităților armatei de eliberare și efectivele acesteia au crescut continuu, cifrîndu-se la sfîrșitul ostilităților, la aproape 1 milion de luptători, organizați în corpuri de armată, divizii, brigăzi și batalioane de infanterie, artilerie, tancuri, aviație, marină și geniu. De partea forțelor eliberatoare au luptat și cetățeni ai multor națiuni, printre care și cetățeni români. Forțele de eliberare au provocat inamicului mari pierderi în tehnica de luptă și oameni, eliberînd pas cu pas întregul teritoriu al țării. În cursul războiului s-au creat și dezvoltat în Iugoslavia organele noii puteri populare, lupta împotriva cotropitorilor îmbinîndu-se strîns cu o profundă revoluție populară cu caracter socialist. Conducătorul consecvent și încercat al luptei popoarelor Iugoslaviei a fost de la început partidul comunist, în frunte cu secretarul său general, Iosip Broz Tito.

Dar să derulăm cîteva secvențe din filmul marii epopei a luptătorilor iugoslavi, pe care revista noastră a mai abordat-o și cu alte prilejuri*.

---

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1970; 9, 10, 11/1972.

1940

19 octombrie-23 octombrie. În prezența a 105 delegați se ține la Dubrava, lîngă Zagreb, Conferința a V-a a Partidului Comunist din Iugoslavia. Conferința trasează ca sarcină tuturor organizațiilor și membrilor de partid, de a se împotrivi războiului și implicării Iugoslaviei într-o asemenea eventuală conflagrație; de a lupta împotriva politicii capitularde a guvernului Cvetković-Maček, pentru încheierea unui tratat de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică; de a milita pentru drepturi și libertăți democratice, pentru egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor Iugoslaviei ș.a.

1941

25 martie. Guvernul Cvetković-Maček semnează aderarea Iugoslaviei la Pactul Tripartit. Sub lozinci ca „Mai bine moartea decît robia", „Mai bine război decît pact", în toată țara izbucnesc acțiuni de protest la care masele cer crearea unui guvern popular, încheierea unui tratat de prietenie cu Uniunea Sovietică etc.
26 spre 27. Printr-o lovitură de stat militară este înlăturat guvernul Cvetković-Maček și regentul filogerman, prințul Pavel. Se formează un guvern condus de comandantul aviației, generalul Dušan Simović; moștenitorul tronului Petru II devine rege.
6 aprilie. Aproximativ 50 divizii germane, italiene și ungare atacă prin surprindere Iugoslavia. Asupra Belgradului încep să cadă bombele lansate de aviația germană.
10. Trupele germane intră în Zagreb. În oraș are loc ședința C.C. al P.C.I., care hotărăște organizarea rezistenței împotriva ocupanților și formarea unui Comitet militar pe lîngă C.C. al P.C.I., în fruntea căruia este desemnat secretarul general al partidului, Iosip Broz Tito. De asemenea, se decide constituirea unor astfel de comitete pe lîngă organele conducătoare de partid din Croația, Slovenia, Muntenegru etc., precum și pe lîngă cele locale, ca organe de pregătire nemijlocită pentru lupta armată.
14. Regele și guvernul părăsesc țara, luînd cu ei și tezaurul Băncii Naționale.
15. C.C. al P.C.I. lansează un manifest în care cheamă pe comuniști și întreaga clasă muncitoare să se situeze „în primele rînduri ale luptei poporului împotriva invadatorilor", luptă ce va fi dusă „pînă la victoria finală".
17. La Belgrad, reprezentanții Comandamentului suprem al armatei Regatului Iugoslav, Al. Cincar Marković și Radivoj Janković semnează actul de capitulare necondiționată a armatei iugoslave.
1 mai. C.C. al P.C.I. lansează un manifest în care se subliniază că „partidul va organiza și călăuzi cu și mai multă perseverență lupta poporului împotriva ocupanților și împotriva colaboratorilor acestora din țară, împotriva atîtării urii naționale, pentru frăția popoarelor iugoslave și a tuturor popoarelor din Balcani".
Mai (începutul lunii). La Zagreb are loc Consfătuirea P.C.I., cunoscută sub numele de Consfătuirea din mai, la care participă delegați ai aproape tuturor conducerilor naționale și locale ale partidului. Consfătuirea stabilește ca sarcină principală și imediată realizarea frontului unic de luptă al întregului popor împotriva ocupanților și colaboraționiștilor. Consfătuirea confirmă ca definitivă linia ce trebuie urmată: insurecția. După consfătuire, C.C. al P.C.I. își mută sediul la Belgrad.
22 iunie. Biroul Politic al C.C. al P.C.I. lansează apelul intitulat **Popoarelor Iugoslaviei,** în care condamnă atacul Germaniei asupra Uniunii Sovietice și cheamă popoarele Iugoslaviei la insurecție.

I.B. Tito rostindu-și cuvîntarea la cea de-a doua sesiune a Vecei Antifasciste (AVNOJ) — noiembrie 1943

27. Biroul Politic al C.C. al P.C.I. ia hotărîrea de transformare a Comitetului Militar de pe lîngă C.C. al P.C.I. în Stat Major principal al detașamentelor de partizani de eliberare națională a Iugoslaviei (NOPOJ) al cărui comandant este numit Iosip Broz Tito.
Iulie-septembrie. În Serbia, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina se creează sub diferite denumiri (Comitete de eliberare, Comitete de eliberare națională, Comitete ale Fondului de eliberare națională, Comitete populare de eliberare), organe ale puterii populare. Embrioane ale noii puteri, în forme specifice în funcție de condițiile locale, apar și în Croația și Slovenia ca și în alte părți ale Iugoslaviei.
4 iulie. Are loc la Belgrad ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.I., care decide începerea în întreaga țară a luptei armate împotriva ocupanților. În acest sens este adresat un apel tuturor popoarelor Iugoslaviei.
7. Detașamentul de partizani condus de Živorad Jovanović (Žikica Španac), fost membru al brigăzilor internaționale din Spania, dă prima luptă cu jandarmii lîngă Bela Crkva. Acesta este semnalul începerii războiului de partizani în Serbia.
13. Au loc primele ciocniri între partizanii din Muntenegru și ocupanți, ciocniri care în zilele următoare se tranformă în insurecție populară. În decurs de cîteva zile, partizanii sprijiniți de populație distrug garnizoanele din Andrijevica, Žabljak, Berane și din alte localități, eliberînd o mare parte din teritoriul Muntenegrului.
22. Au loc primele acțiuni ale partizanilor din Slovenia împotriva unităților inamice.
27. Se desfășoară primele acțiuni ale partizanilor din Bosnia și Herțegovina.
Iulie-octombrie. Acțiunile de partizani iau proporții în cea mai mare parte a Bosniei și Herțegovinei. Forțele răsculaților eliberează o serie de localități. În Serbia Apuseană, luptele partizanilor capătă caracterul unei răscoale populare, fiind eliberate numeroase localități. Se extind acțiunile armate ale detașamentelor de partizani în Slovenia, Dalmația, Gorski Kotar, în regiunile de litoral și Voivodina.
10 august. Apare primul număr al **Buletinului Statului Major Principal al detașamentelor de partizani de eliberare națională a Iugoslaviei.**
16 septembrie. Pentru conducerea directă și eficace a luptei, Statul Major Principal își mută sediul de la Belgrad în satul Stolica, pe teritoriul eliberat al Serbiei.
26. Conducerea P.C.I. și Statul Major Principal convoacă la Stolica consfătuirea șefilor comandamentelor naționale și locale și a comandanților detașamentelor de partizani. Se hotărăște transformarea Statului Major Principal în Stat Major Suprem și crearea de state majore principale naționale, regionale etc. Consfătuirea hotărăște reorganizarea detașamentelor de partizani pe principii strict militare. Unitatea principală de organizare a formațiilor militare urmează să fie detașamentul de partizani, format la rîndul lui din companii și batalioane.
28. Este declanșată prima mare ofensivă a trupelor de ocupație în vederea înăbușirii mișcării de partizani, distrugerii detașamentelor și capturării Statului Major Suprem.
Septembrie (sfîrșitul lunii). Este eliberată de către partizani o mare parte din Serbia. Statul Major Suprem se mută la Užice. Tot aici se constituie primul Comitet orășenesc al Frontului de eliberare. Pe teritoriile eliberate se aleg noi organe ale puterii populare — Comitete de eliberare națională.
19 octombrie. Apare primul număr al ziarului **Borba,** organ de presă al P.C.I.
21. La Kragujevac hitleriștii execută ca represalii pentru acțiunile partizanilor, 7 000 cetățeni.
26. La Brajcim este semnată înțelegerea între reprezentanții Statului Major Suprem al NOPOJ și Comandamentului detașamentelor cetnici-

lor* care stabilea principiile conlucrării pe cîmpul de luptă împotriva ocupanților, libertatea transportului prin teritoriul aflat sub autoritatea celor două părți, precum și crearea tribunalelor de război mixte. D. Mihailović nu a acceptat propunerea creării unui stat major operativ comun și organizarea unei aprovizionări comune. Această înțelegere limitată nu a durat mult. Între cele două părți s-a ajuns la ciocniri. Partizanii (NOPOJ) au capturat dovezi ce demascau legăturile lui Mihailović cu quislingul sîrb, generalul Nedić, care urmăreau organizarea în comun a luptei împotriva detașamentelor de partizani conduse de comuniști.

20 noiembrie. La Čačak se încheie o nouă înțelegere între Statul Major Suprem și Comandamentul detașamentelor cetnicilor conduși de D. Mihailović.

25. Începe a doua fază a primei ofensive a trupelor germane împotriva partizanilor. Forțele hitleriste sînt sprijinite de cetnicii lui D. Mihailović.

29. Trupele germane intră în Užice, **în timp ce detașamentele de partizani** în frunte cu Statul Major Suprem trec peste Zlatibor în Sandžak.

21 decembrie. Este formată prima mare unitate a armatei regulate, Brigada 1 proletară. Constituirea ei reprezintă începutul procesului de creare a armatei de eliberare națională.

Sfîrșitul anului. Mișcarea de partizani din Iugoslavia numără 80 000 combatanți organizați în 62 detașamente, 9 bătalioane independente și 9 companii independente etc. Teritorii întinse din Serbia Meridională, Muntenegru, Bosnia, Herțegovina și Croația sînt eliberate.

---

* Formații organizate de către gruparea monarhistă naționalist-șovină a burgheziei sîrbe, după ocuparea Iugoslaviei bucurîndu-se o lungă perioadă de sprijinul lui Churchill. Formal s-au declarat împotriva ocupanților, **de facto** însă, și-au îndreptat principalul efort împotriva comuniștilor și a detașamentelor de partizani, colaborînd cu ocupanții.

1942

15 ianuarie. Trupele germane, italiene și ustașii declanșează a doua ofensivă împotriva partizanilor din Bosnia Răsăriteană. Partizanii străpung dispozitivul inamic ajungînd în spatele lui. Brigada 1 proletară pătrunde în raionul Foča, unde eliberează un **întins teritoriu.**

Februarie. Statul Major Suprem dă publicității așa-numitele documente de la Foča, în care se delimitează strict funcțiile și competențele organelor militare și civile. În teritoriul eliberat o mare atenție acordă comitetelor de eliberare națională, ca și funcționării normale a învățămîntului.

1 martie. Se constituie Brigada 2 proletară.

20 aprilie. Începe a treia ofensivă a ocupanților împotriva forțelor principale ale partizanilor în Bosnia Răsăriteană, Herțegovina și Muntenegru.

Mai. Statul Major Suprem este obligat să părăsească Foča.

10 iunie. Forțele germane și cele ale ustașilor** declanșează ofensiva împotriva partizanilor din Kozara Luptele durează pînă la jumătatea lunii iulie.

22. Începe ofensiva și marșul armatei de partizani în Bosnia Apuseană.

16 iulie. Începe ofensiva trupelor italiene, sprijinite de unități ale cetnicilor, împotriva forțelor partizanilor din Slovenia.

10 septembrie. Este creat primul detașament de partizani marinari.

26. Eliberarea orașului Jajce de către unități ale armatei de eliberare naționale.

1 noiembrie. Se constituie Diviziile 1 și 2 proletare, dispunînd de un efectiv de cca. 3 200 ostași fiecare.

26-27. În localitatea Bihać are loc prima sesiune a Vecei Antifasciste de Eliberare Națională a Iugoslaviei (AVNOJ). Participă 51 din cei 71 delegați desemnați, care reprezintă comitetele de eliberare națională și organizații ale Frontului Național Antifascist de Eliberare a Iugoslaviei. Se încheie prima etapă a constituirii bazelor statului popular. Sesiunea adoptă două documente importante: **Rezoluția** cu privire la crearea AVNOJ și **Proclamația** AVNOJ către popoarele Iugoslaviei. Se constituie un corp central politic al mișcării de eliberare, care însă nu ia denumirea de organ al puterii de stat decît un an mai tîrziu.

6-8 decembrie. Are loc conferința Uniunii Femeilor Antifasciste care hotărăște crearea Frontului Antifascist al Femeilor din Iugoslavia.

27-29. La Bihać se desfășoară lucrările Congresului de constituire a Uniunii Tineretului Antifascist Unit al Iugoslaviei.

Sfîrșitul anului. Este organizată Armata de Eliberare Națională a Iugoslaviei. Statul Major Suprem își schimbă denumirea în **Stat Major Suprem al armatei de eliberare națională și al detașamentelor de** partizani din Iugoslavia. El are în subordine 150 000 luptători organizați în 2 corpuri de armată, 8 divizii și 36 brigăzi, 79 detașamente de partizani, 70 batalioane independente, 15 companii independente și un detașament marinăresc.

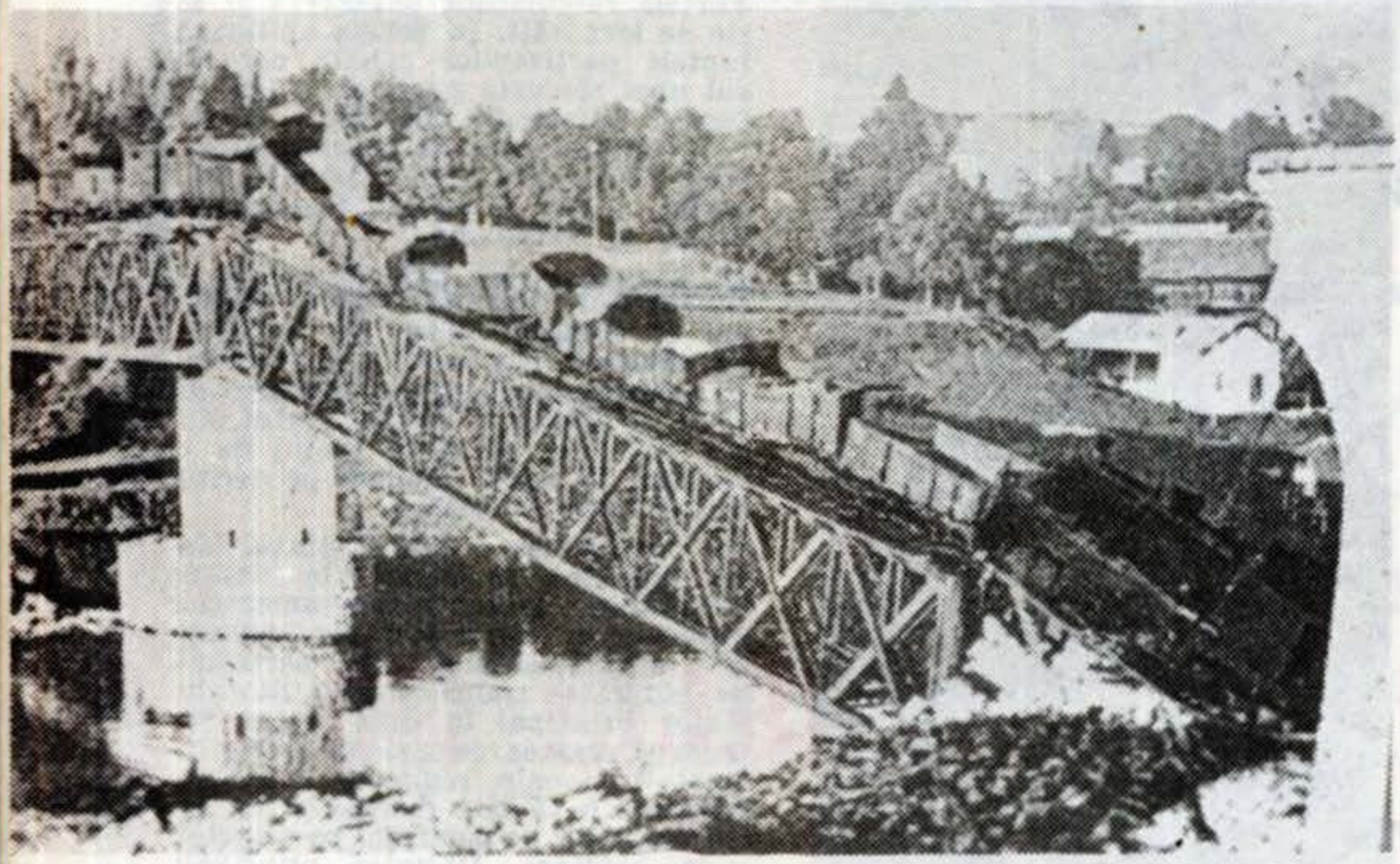

Podul de cale ferată de la Novo Mesto, distrus de unități ale Diviziei 15 iugoslave (septembrie 1943)

1943

20 ianuarie. Începe cea de-a patra ofensivă a trupelor germane, italiene, ustașe și cetnice împotriva tuturor teritoriilor eliberate de luptătorii armatei de eliberare națională. Pînă la 25 mai 1943, au loc cele mai crîncene bătălii din cursul războiului de eliberare națională.

6 februarie. Declarația Statului Major Suprem al armatei de eliberare națională prin care este denunțată colaborarea lui D. Mihailović cu ocupanții. Declarația apreciază că „Armata de eliberare națională și detașamentele de partizani sînt singurele forțe în Iugoslavia care luptă împotriva ocupanților".

27 mai. La Statul Major Suprem al armatei de eliberare națională sosește prima misiune militară britanică, în frunte cu maiorul F.B. Deakin, ofițer al **Intelligence Service**-ului, înlocuit mai tîrziu cu colonelul F.H. Mac Lean.

15 mai-15 iunie. Cea de-a cincea ofensivă a trupelor de ocupație în cursul căreia are loc bătălia de la Sutjeska.

8 septembrie. Capitularea Italiei fasciste. Din cele 15 divizii italiene aflate pe teritoriul Iugoslaviei, armata de eliberare națională dezarmează 11.

22 septembrie 1943-22 ianuarie 1944. Forțele germane dezlănțuie cea de-a șasea ofensivă asupra teritoriilor eliberate. Armata de eliberare națională opune o rezistență îndîrjită respingînd numeroase atacuri.

2 octombrie 1943. Comandantul Statului Major Suprem al armatei de eliberare națională, I.B. Tito, trimite la Moscova o telegramă în care se spune: „În legătură cu pregătirile conferinței reprezentanților U.R.S.S., Angliei și Americii va fi foarte posibil pusă și problema Iugoslaviei. În legătură cu aceasta vă rog să informați guvernul U.R.S.S. despre ur-

---

** Membri ai organizației șovine, separatiste, de tip fascist, fondată în Croația în anul 1929 și condusă de Ante Pavelić. În timpul războiului a constituit principalul lui sprijin în cadrul statului marionetă croat, format sub tutela hitleriștilor.

mătoarele: Vecea Antifascistă a Iugoslaviei, Croației și Sloveniei și Statul Major Suprem al armatei de eliberare națională și detașamentelor de partizani din Iugoslavia m-au împuternicit să declar următoarele:

În primul rînd. Noi nu recunoaștem nici guvernul iugoslav, nici pe regele din străinătate, deoarece ei au sprijinit timp de doi ani și jumătate și continuă să sprijine și acum pe colaboratorul ocupantului, pe trădătorul Draža Mihailović și din această cauză poartă întreaga răspundere pentru trădarea popoarelor Iugoslaviei.

În al doilea rînd. Noi nu vom permite ca ei să vină în Iugoslavia, pentru că aceasta ar însemna un război civil.

În al treilea rînd. Vorbim în numele uriașei majorități a popoarelor, care dorește o republică democratică bazată pe comitetele de eliberare națională.

În al patrulea rînd. Unica putere legală a poporului în prezent o constituie comitetele de eliberare națională, în frunte cu consiliile antifasciste.

O astfel de declarație vom face și misiunii engleze de pe lîngă statul nostru major".

7 noiembrie. Proclamația C.C. al P.C.I., prin care opinia publică iugoslavă este informată despre noile schimbări social-politice intervenite în cursul războiului de eliberare și necesitatea unor schimbări profunde în domeniul puterii de stat.

29-30. La Jajce se ține cea de-a II-a sesiune a Vecei Antifasciste (AVNOJ) la care participă 208 delegați din întreaga Iugoslavie. Vecea refuză în continuare recunoașterea guvernului din emigrație ca reprezentant legal al puterii, interzice reîntoarcerea în țară a regelui, sancționează principiile politicii naționale bazate pe egalitatea în drepturi a popoarelor și transformarea Iugoslaviei în Federație și constituie noile organe provizorii ale puterii populare. AVNOJ devine organul suprem al puterii legislative și executive pe timpul războiului și transmite funcțiile sale prezidiului său (președinte — I. Ribar) și Comitetului Național de Eliberare a Iugoslaviei (NKOJ) în frunte cu I.B. Tito, căruia i se acordă titlul de mareșal. Ziua de 29 noiembrie, cînd au fost adoptate aceste istorice hotărîri, a devenit sărbătoarea națională a Iugoslaviei.

Sfîrșitul anului Armata de eliberare națională și detașamentele de partizani din Iugoslavia au un efectiv de 300 000 combatanți, organizați în 9 corpuri de armată, 26 divizii (unele independente), 98 brigăzi (unele independente), 108 detașamente de partizani, un comandament al marinei și o flotilă aeriană.

1944

23 februarie. Pe un aerodrom al partizanilor de la Bosanski Petrovac aterizează o misiune militară a U.R.S.S. condusă de generalul Korneev, care va funcționa pe lîngă Statul Major al armatei de eliberare națională a Iugoslaviei.

25 mai. Comandamentul trupelor germane lansează importante unități de desant aerian la Drvar, unde se află Statul Major Suprem, declanșînd în același timp o puternică ofensivă cu scopul încercuirii și capturării lui. Statul Major Suprem și Comitetul Național își mută sediul pe Insula Vis.

7 iunie. Pe Insula Vis sosește Ivan Šubašić, noul premier al guvernului din emigrație, pentru convorbiri și contacte directe cu reprezentanții puterii populare.

16. Înțelegere între I.B. Tito și I. Šubašić, care nu include cererile premierului din emigrație în problema unirii Comitetului Național de Eliberare a Iugoslaviei cu guvernul din emigrație și recunoașterea regelui Petru II drept comandant suprem al forțelor armate iugoslave. I.B. Tito își exprimă acordul cu crearea unor organe care să asigure colaborarea centrului din emigrație cu autoritățile din țară. Se acceptă ca guvernul din emigrație să reprezinte interesele Iugoslaviei pe lîngă aliați.

16 iulie. Este creată Brigada 1 tancuri.

17 august. Are loc a doua înțelegere de pe Insula Vis, referitoare la subordonarea unităților armate iugoslave din străinătate Statului Major Suprem al armatei de eliberare națională a Iugoslaviei.

Septembrie. Armata de eliberare națională dispune de un efectiv de 500 000 combatanți organizați în 16 corpuri de armată, 49 divizii, 283 brigăzi infanterie, 1 brigadă tancuri, 2 brigăzi artilerie, 1 brigadă geniu, 1 brigadă marină, 1 flotă aeriană, 140 detașamente de partizani.

21. I.B. Tito pleacă la Moscova pentru a discuta cu guvernul sovietic problema coordonării acțiunilor armatei de eliberare națională și a armatei roșii pe teritoriul Iugoslaviei. Guvernul sovietic acceptă cererea Comitetului Național ca pe teritoriul Iugoslaviei, pe care vor acționa unitățile armatei roșii, puterea să fie exercitată de administrația civilă a Comitetului Național. Guvernul sovietic acceptă să furnizeze echipament pentru dotarea a 12 divizii infanterie și 2 divizii aeriene ale armatei de eliberare națională.

5 octombrie. Acordul de la Craiova dintre Comitetul Național de Eliberare a Iugoslaviei și Frontul Patriei din Bulgaria referitor la încetarea războiului dintre Iugoslavia și Bulgaria și participarea trupelor bulgare la luptele împotriva germanilor pe teritoriul iugoslav.

20. Unitățile armatei sovietice și armata de eliberare națională a Iugoslaviei eliberează Belgradul.

25. Este eliberat Novi-Sadul, ținutul Kosovo și Metohija și în scurt timp întreaga Serbie.

2 noiembrie. La Belgrad au loc convorbiri între I.B. Tito și I. Šubašić, în urma cărora se ajunge la un acord privind crearea unui guvern din care să facă parte și unele persoane necompromise din cadrul guvernului Šubašić.

13. Este eliberat orașul Skoplje și, în scurt timp, întreaga Macedonie.

18 decembrie. Este eliberat orașul Podgorica (astăzi Titograd) după care întregul Muntenegru.

1945

1 martie. Armata de eliberare națională își ia denumirea de armata iugoslavă, dispunînd acum de un efectiv de 1 000 000 combatanți organizați în 4 armate, 51 divizii infanterie, 180 brigăzi infanterie, 30 brigăzi ale Corpului Apărării Naționale a Iugoslaviei, 2 brigăzi tancuri, 26 brigăzi artilerie, 6 brigăzi geniu, marină militară etc.

5. Demisia guvernului regal al Iugoslaviei și a Comitetului Național de eliberare a Iugoslaviei.

7. La Belgrad, mareșalul I.B. Tito desemnează Guvernul Popular Provizoriu al Iugoslaviei Democratice și Federative. În noul guvern intră 22 membri ai fostului Comitet Național, 5 persoane din cabinetul Šubašić, precum și reprezentantul Partidului Democrat.

20. Armata iugoslavă declanșează ofensiva generală finală pentru eliberarea întregului teritoriu al țării.

15 mai. Capitularea ultimelor trupe germane aflate pe teritoriul iugoslav.

Hitleriștii execută pe patrioții iugoslavi capturați

Cronologie întocmită de
C. ILIESCU, M. MOLDOVEANU

Cărți sosite la redacție

● **Colonel Leonida Loghin, colonel Alexandru Petricean — GĂRZILE PATRIOTICE DIN ROMÂNIA.**

Editura Militară, București, 1974: *principalele momente din istoricul gărzilor patriotice, formațiuni de luptă create de către P.C.R., în condițiile ilegalității, pentru a da bătălia împotriva trupelor naziste și a dictaturii antonesciene.*

● **SOLIDARITATEA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA CU MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ȘI DEMOCRATICĂ DIN BULGARIA.**

Editura Politică, București, 1974: *167 documente din perioada 1889-1944, ilustrînd principalele momente din cronica legăturilor de solidaritate dintre mișcările revoluționare din cele două țări; apărut sub egida Institutului de Studii Istorice și Social-Politice, volumul a fost pregătit pentru tipar de către un colectiv format din:* **dr. Ion Babici** *(responsabil),* **Simion Cutișteanu, dr. Augustin Deac, Crișan Iliescu, Natalia Vîlcu.**

● **ACTES DU XIV-e CONGRÈS INTERNATIONAL DES ÉTUDES BYZANTINES.**

Editura Academiei R.S.R., București, 1974: *primul volum al documentelor celui de-al XIV-lea Congres Internațional de Studii Bizantine, desfășurat între 6-12 septembrie 1971 la București, congres despre care* Magazin istoric *a relatat pe larg în numerele 9/1971 și 12/1971.*

● **General-maior Vasile Anescu — EFORTUL ECONOMIC AL POPORULUI ROMÂN ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST.**

Editura Militară, București, 1974: *mai mult de un miliard dolari la cursul valută din 1938 — evaluarea contribuției economice a poporului român, care și-a mobilizat toate resursele pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste.*

● **300 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI DIMITRIE CANTEMIR.**

Editura Academiei R.S.R., București, 1974: *lucrările sesiunii științifice, organizate sub egida Academiei R.S.R. și a Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R., cu prilejul aniversării tricentenarului nașterii marelui cărturar și domn al Moldovei.*

● **D. Berciu — CONTRIBUTION À L'ÉTUDE DE L'ART THRACO-GÈTE.**

Editura Academiei R.S.R., București, 1974: *studiu consacrat monumentelor de artă traco-getă descoperite pînă în prezent pe teritoriul României.*

● **Octavian Metea — ULTIMA „ȘARJĂ".**

Editura Militară, București, 1974: *evocarea vieții comandantului Regimentului 13 Călărași, colonelul Ion Enescu, căzut la datorie în luptele pentru apărarea Timișoarei (16-17 septembrie 1944).*

● **Suzana Dolinescu-Ferche — AȘEZĂRI DIN SECOLELE III ȘI VI E.N. ÎN SUD-VESTUL MUNTENIEI. CERCETĂRILE DE LA DULCEANCA.**

Editura Academiei R.S.R., București, 1974: *reconstituirea principalelor trăsături ale culturii materiale din sec. III și VI e.n. în Cîmpia Burdea (Cîmpia Română).*

● **Mihail Guboglu — CRONICI TURCEȘTI PRIVIND ȚĂRILE ROMÂNE.**

Editura Academiei R.S.R., București, 1974: *al doilea volum de extrase din operele cronicarilor turci (majoritatea textelor sînt publicate acum pentru prima dată în limba română) referitoare la istoria țării noastre din secolul XVII și începutul sec. XVIII.*

File din rezistența albaneză antifascistă

GELCU MAKSUTOVICI

După primul război mondial, Italia fascistă a încercat, ani de-a rîndul, să-și impună „protectoratul“ asupra tînărului stat albanez. Politica antipopulară și antinațională, practicată de mai toate guvernele patronate de Ahmet Zogu — mai întîi prim-ministru, apoi președinte al republicii și, în sfîrșit, rege al Albaniei — a aruncat țara în brațele Italiei fasciste. Ocuparea brutală a Albaniei, săvîrșită la 7 aprilie 1939, a fost rezultatul acestei politici de pactizare cu fascismul mussolinian.

În acel început de aprilie, albanezii și-au strîns rîndurile, au pus mîna pe arme și au trecut la organizarea marii epopei a rezistenței armate împotriva cotropitorilor. Apărîndu-și ființa sa națională, acest popor mic a dat minunate pilde de eroism, înfruntînd și biruind un agresor puternic.

Opinia publică progresistă din România, zguduită de acest nou act de agresiune a fascismului, a salutat rezistența poporului albanez. Ziarul Scînteia, **organul Comitetului Central al P.C.R., în numărul său din 1 iunie 1939 releva faptul că, în ciuda ocupării Albaniei de către trupele Italiei fasciste, „poporul albanez n-a încetat lupta pentru eliberarea sa de sub cotropitorii mussolinieni. Lupta armată a albanezilor continuă și se desfășoară în diferite părți ale Albaniei“.**

Muntele frate cu albanezul

7 aprilie 1939. Dușmanul este primit cu foc în toate punctele unde debarcă, în orașe și sate, iar atunci cînd superioritatea lui tehnică și numerică își spune cuvîntul și Albania este complet ocupată, munții devin redute ale apărării țării. Aici se formează primele grupe și detașamente de partizani.

Dușmanul trebuie să se simtă mereu în pericol, să fie permanent hărțuit și lovit. În înfruntarea cu el, grupele de guerilă acționează peste tot, organizează acțiuni de sabotaj, mobilizează masele la demonstrații de protest și greve, paralizează activitatea guvernului colaboraționist.

Pentru a întări regimul de ocupație și a pregăti terenul unei noi agresiuni, îndreptată de data aceasta împotriva poporului grec, fasciștii italieni iau o serie de măsuri: oferă coroana Albaniei lui Victor Emmanuel III, acesta devenind „rege al Italiei și Albaniei și împărat al Etiopiei", aduc noi forțe militare și polițienești care ating cifra de 100 000 soldați, numesc ca „regent" pe Francesco Jacomoni, fost ambasador italian la Tirana, unul din cei mai fideli acoliți ai lui Mussolini. La 2 iunie 1939 este dat publicității un decret prin care deținătorii de arme sînt obligați să le predea în termen de 30 zile, cei care nu se conformează fiind pasibili de pedepse grele, care merg pînă la condamnarea la moarte. Tot la 2 iunie apare decretul regentului italian privind exilarea unei „categorii de oameni periculoși"; o zi mai tîrziu este adoptat un alt decret special, prin care toți funcționarii albanezi sînt obligați să depună „jurămîntul de credință" față de regele Victor Emmanuel III. Aceste măsuri nu reușesc însă să înfrîngă voința de luptă a patrioților albanezi. Amploarea mișcării de partizani determină pe fasciștii italieni să aducă noi trupe în Albania, efectivele lor depășind, în 1940, 200 000 soldați.

Cînd armatele italiene atacă Grecia, în octombrie 1940, poporul albanez își amplifică lupta împotriva acțiunilor agresive ale fascismului. Ostașii albanezi din batalioanele „Tomori" și „Taraboshi", trimiși cu forța pe frontul grec, dezertează în masă. La 22 noiembrie 1940, într-o scrisoare trimisă lui Hitler, Mussolini se tînguie că „aproape toate trupele albaneze au trădat. Ele s-au răzvrătit împotriva trupelor noastre...". Dictatorul italian consideră că acest fapt este unul din factorii care au contribuit la nereușita acțiunii din Grecia. Aceleași considerații le împărtășește și lui Ion Antonescu, într-o discuție avută la Roma, referitoare la războiul italo-grec.

În lunile care urmează ocupanții înăspresc teroarea. Sînt arestați și întemnițați sute de patrioți. Mii de oameni sînt trimiși în lagărele de concentrare din Italia. În mai 1941 numărul acestora se ridică la cifra de 5 279.

Moarte fascismului! Libertate poporului!

Creșterea mișcării de rezistență impune, cu tot mai multă acuitate, crearea unei forțe politice capabile să conducă lupta de eliberare națională și socială a poporului albanez. La 8 noiembrie 1941, în focul luptei împotriva invadatorilor este creat Partidul Comunist Albanez, care strînge sub steagul său toate forțele națiunii, întregul popor.

La sfîrșitul anului 1941 și începutul anului 1942 în Albania se formează noi unități de guerilă care, beneficiind de o conducere unică, își extind activitatea asupra întregii țări. Astfel, în noaptea de 24 iulie, 1942 partizanii întreprind o vastă acțiune, tăind liniile telegrafice și telefonice și, paralizînd comunicațiile inamicului.

În timp ce-și sărbătorea cu fast căsătoria, regele Zogu nu bănuia că numai peste cîteva luni avea să părăsească definitiv tronul Albaniei

Constituirea Brigăzii VI de şoc a partizanilor albanezi

Fraţii Margarita şi Kristaqi Tutulani, tineri eroi comunişti executaţi la 6 iulie 1943

În lupta inegală cu ocupanţii fasciști cad numeroşi comuniști. La 5 mai 1942 este ucis la Tirana eroul Qemal Stafa, membru al C.C. al partidului comunist şi secretar general al tineretului comunist. În luna iunie, la Shkodra, îşi pierd viaţa, angajaţi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte cu ocupanţii fasciști, trei tineri comuniști: Perlat Regepi, Branko Kadija şi Jordan Misja, iar în august sînt executaţi prin spînzurare doi tineri din Korcea, comuniştii Midhi Kostani şi Kiço Greço. Sînt numai cîteva nume din lungul şir al eroilor căzuţi în lupta pentru libertate.

Într-un document diplomatic de la sfîrşitul anului 1942, redactat de consulul român de la Tirana, se subliniază că: „Numărul celor care se refugiază în munţi şi care formează categoria celor mai nemulţumiţi contra regimului actual, este în continuă creştere. Printre ei figurează un mare număr de elevi de liceu şi tineri apţi de a purta armele. De asemenea, printre refugiaţi mai figurează profesori, învăţători, funcţionari, doctori etc.". În continuare se arată: „Niciodată pînă acum n-a fost o atît de mare solidaritate naţională în Albania pentru o idee şi niciodată populaţia n-a fost mai hotărîtă la sacrificii ca acum".

Victoriile obţinute de poporul albanez atrag atenţia puterilor aliate din coaliţia antihitleristă. În decembrie 1942, într-o declaraţie făcută de Departamentul de Stat al S.U.A. se recunoaşte contribuţia sa la războiul antifascist: „Eforturile diferitelor unităţi de partizani ce operează în Albania împotriva duşmanului comun provoacă admiraţia şi aprecierea noastră cea mai înaltă".

Îngrijoraţi de succesele partizanilor, fasciştii italieni atacă în vara anului 1943, cu peste 14 000 oameni, zona Peza, unde dau foc la 300 case şi împuşcă numeroşi ţărani paşnici. Riposta partizanilor albanezi nu se lasă aşteptată. Împresuraţi, fasciştii sînt nevoiţi să se retragă, lăsînd pe cîmpul de luptă sute de morţi şi răniţi. La 25 iunie, mai mult de 8 000 soldaţi italieni năvălesc în regiunea Mallakastra-Tepelena. Dar şi aici, după lupte crîncene de mai multe zile, ei sînt obligaţi să se retragă cu grele pierderi. Curînd inamicul reîncepe operaţiile, aruncînd în luptă patru divizii de infanterie, sprijinite de care de luptă şi de aviaţie. Cei 2 000 partizani, după o rezistenţă de patru zile, se repliază. Drept represalii, trupele fasciste incendiază 78 sate şi masacrează sute de ţărani.

La 10 iulie 1943, în orăşelul Labinot, se întrunesc delegaţi ai unităţilor de partizani din toate provinciile Albaniei şi aleg Statul Major General al armatei de eliberare naţională; această dată intră în istorie ca ziua creării armatei populare a Albaniei. Existenţa unui stat major general permite trecerea la insurecţia generală populară.

În faţa dîrzeniei poporului albanez, Victor Emmanuel III declară întreg teritoriul Albaniei zonă de operaţii militare. Sînt aduse noi forţe de represiune, la care se adaugă şi unităţi hitleriste.

Italia capitulează... dar lupta continuă

După capitularea Italiei, la începutul lunii septembrie 1943, Albania este ocupată de trupele hitleriste. Comandamentul Wehrmachtului hotărăşte ca operaţiile împotriva partizanilor albanezi să se desfăşoare în două faze principale. Prima (noiembrie-decembrie 1943) cuprinde o serie de atacuri împotriva celor mai importante baze ale partizanilor din Albania Centrală şi de Nord, însoţite de acţiuni locale în sudul ţării. La 5 noiembrie 1943, peste 6 000 soldaţi germani, însoţiţi de jandarmi, declanşează din cinci direcţii, operaţii de represiune în regiunea Peza. După cîteva zile de lupte înverşunate, în care inamicul suferă grele pierderi, batalioanele grupului de partizani din Peza reuşesc, prin manevre îndemînatice, să evite nimicirea, după care atacă inamicul din spate. În regiunea Dibra, 5 000 hitlerişti deschid focul împotriva a două batalioane de partizani. Aceştia rezistă eroic două zile, apoi sînt nevoiţi să se retragă.

Cotropitorii germani organizează în continure o operaţie mai vastă în zona Cermenika-Shëngjergj-Martaneshi, cu scopul de a nimici Statul Major General al armatei de eliberare naţională albaneză, care se afla în această zonă. Atacul începe la 19 decembrie, din şapte direcţii. Timp de două săptămîni se desfăşoară lupte crîncene în condiţii deosebit de grele pentru partizani, aceştia rămînînd fără muniţii, fără alimente şi îmbrăcăminte. Sute de luptători se îmbolnăvesc, alţii pier, acoperiţi de zăpadă. Forţele rămase ies din încercuire trecînd în zona muntoasă de la Mati, Lura şi Kruja. Dar Comandamentul Statului Major General, o parte a Consiliului general de eliberare şi a C.C. al P.C.A. în frunte cu Enver Hodja, rămîn blocaţi în zona încercuită de inamic. Cu sprijinul ţăranilor ei reuşesc însă să străpungă încercuirea şi, trecînd rîul Shkumbini, să iasă în zona Korcei.

La începutul anului următor, trei divizii germane, lansează un atac concentric asupra cîtorva oraşe. Lupte deosebit de grele se dau la 20 ianuarie la Tenda de Qypi şi consemnează un insucces al invadatorilor. Alte încercări ale hitleriştilor, chiar şi marea ofensivă din iunie 1944 se soldează cu un eşec lamentabil, armata de eliberare naţională albaneză apărîndu-se cu succes şi trecînd la contraatacuri nimicitoare pe toate fronturile.

Insurecţia naţională antifascistă din România, care a avut o puternică înrîurire asupra situaţiei din Balcani, s-a repercutat în mod indirect şi asupra Albaniei. Într-un raport diplomatic al Consulatului General al României de la Tirana, se arată: „Imediat după aceasta, o vădită nervozitate a început să se manifeste nu numai în cercurile germane, dar şi în acelea politice albaneze [colaboraţioniste] din Tirana. Opinia publică însă şi-a manifestat simpatia, căci acest armistiţiu dacă nu interesa direct, constituia totuşi preludiul unor noi evenimente ce urmau să se producă în curînd şi în această ţară".

În septembrie 1944 duşmanul este izgonit de pe trei sferturi din teritoriul Albaniei. Nu mai era departe ziua pentru care patrioţii albanezi au luptat din greu, răstimp de mai mulţi ani.

La 20 octombrie 1944, în oraşul liber Berat se deschid lucrările celei de-a doua adunări a Comitetului Antifascist de Eliberare Naţională, adunarea hotărînd în unanimitate transformarea acestui comitet în Guvern Democratic al Albaniei condus de Enver Hodja. Cîteva zile mai tîrziu începe bătălia pentru eliberarea capitalei, Tirana. Înaintarea ostaşilor armatei de eliberare nu mai poate fi oprită. La 29 noiembrie 1944, dată memorabilă în istoria poporului albanez, întreaga ţară este eliberată.

CEL MAI VECHI PORTRET AL LUI TUDOR VLADIMIRESCU

(Urmare din p. 33)

Pe panou sînt unele inscripţii în litere chirilice. Deasupra portretului lui Duncea este însemnat numele lui: „Iipan Gheorghe Duncea"; în dreptul lui Tudor: „Bive [I] sulgerĭ Theodorŭ Cumăndirii". Din inscripţia de pe acest portret, ca dealtminteri şi din aceea de pe Triod, se vede că Tudor avea rangul de sluger cel puţin din 1808.

Tabloul votiv a fost executat în tempera, pe o preparaţie slabă de grund aplicat pe scînduri de tei. Dimensiunile lui sînt de 1,17 m×1,89 m. Din punct de vedere artistic, lucrarea prezintă calităţile şi scăderile epocii sale. Ca majoritatea picturilor de la sfîrşitul sec. XVIII şi prima jumătate a celui următor, se remarcă în primul rînd printr-un decorativism specific, cu caracter popular. Artistul a făcut abstracţie de detaliile nesemnificative. A utilizat o paletă cromatică restrînsă, pură, ferită de preţiozităţi. I s-ar putea reproşa lucrării dacă nu un oarecare schematism, cel puţin o neîndemînatică punere în pagină a subiectului (fapt explicabil dacă se acceptă supoziţia că artistul a fost obligat tardiv să introducă în lucrare al treilea personaj).

Pe două din icoanele bisericii din Prejna se păstrează numele autorului lor şi data execuţiei: „1808. Ghiţă zugravu Siciofi [sic!] ot Ploştina". De bună seamă că şi panoul unde este înfăţişat Tudor Vladimirescu a fost executat de preotul Ghiţă zugravul din Ploştina (tatăl lui Mihăiţă Ploştinaru şi el reputat pictor de icoane şi biserici de lemn).

Panoul votiv de la Prejna a fost adus încă din 1873 la Bucureşti de Grigore Miculescu (astăzi se găseşte în patrimoniul Muzeului de Artă al R.S.România). C.D.Aricescu a publicat prima dată o fotografie în culori a unui desen făcut după portretul lui Tudor, cu unele inexactităţi faţă de original. Pentru întîia oară, panoul în întregime, a fost publicat în 1941. Fotografia a apărut, însă, în alb-negru. Acum, în paginile Magazinului istoric, pentru prima dată vede lumina tiparului, în culori şi integral, cel mai vechi portret ce se cunoaşte al lui Tudor Vladimirescu.

UN SECOL DE LA DESCOPERIREA MICENEI „CEA BOGATĂ ÎN AUR“

Acad. EM. CONDURACHI

La începutul anului 1874, după răsunătoarele succese de la Troia*, entuziastul și pasionatul cercetător al eroilor Iliadei **și** Odiseei, **H. Schliemann, începea săpăturile sale nu mai puțin celebre de la Micene, în Peninsula Pelopones. Călăuzit de opera lăsată de neobositul călător grec Pausanias, din secolul II e.n., Schliemann vizitase Micene cu cîțiva ani mai înainte. Foarte probabil că încă de atunci se hotărîse să revină în cetatea lui Agamemnon, Micene „cea bogată în aur“, unde avusese loc după căderea Troiei, tragedia Atrizilor, unul dintre cele mai bogate izvoare ale tragediei clasice grecești. Pausanias mai putuse vedea în sec. II e.n. urmele cuibului de vulturi al acestei dinastii urmărite de blestemul sorții. Cîțiva călători din vremurile mai apropiate de noi schițaseră, de asemenea, niște rămășițe de ziduri ciclopice, pe care le mai putuse vedea în zare și Schliemann pe colina înaltă a Micenei.**

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1967 și nr. 11/1973.

Primele stele funerare

În februarie 1874, renumitul arheolog s-a instalat la Micene unde, după metoda sa de lucru, practicată de altfel de mulți căutători contemporani de comori arheologice, a executat treizeci și patru de puțuri de sondaj în interiorul cetății. Paralel cu acestea a efectuat în 1876 primele sondaje în cetatea vecină de la Tirint, căreia i se va consacra însă de abia din anul 1884, împreună cu W. Dörpfeld. Faima rezultatelor obținute în aceste cetăți și palate miceniene — un oarecare timp contestate și considerate a fi doar simple cetăți bizantine — îndemnase și pe alți cercetători, arheologi de profesie, să-și îndrepte atenția asupra unor astfel de așezări și monumente.

Începuseră primele sondaje din Tesalia și Macedonia, din Rodos, Creta și Teba; se descoperiseră mormintele de lîngă Templul zeiței Hera din Argos și cele de la Nauplion. Dintre aceste morminte, cel cercetat de marele arheolog grec Tsoundas, la Vafio, în Laconia, avea să aducă prin descoperirea a două celebre cupe de aur, noi lumini în problema artei miceniene și a legăturilor sale cu Insula Creta. În fine, Schliemann însuși, însoțit în continuare de W. Dörpfeld, va deschide în 1886 la Orchomenos, în Beoția, ultimul său mare șantier arheologic. Și astfel, grație lui și independent de erorile sale de metodă și de interpretare, a început un nou și extraordinar capitol al istoriei vechilor greci, supus unei tot mai vii discuții în deceniile următoare. La drept vorbind, în ciuda marilor progrese realizate de-a lungul unui secol de cercetări, unele din aceste probleme se discută la fel de aprins și în zilele noastre. La ce punct au ajuns cercetările arheologice, istorice și lingvistice; ce a urmat descoperirilor sale de o valoare incontestabilă nu numai pentru istoria civilizației grecești, ci pentru întreaga civilizație mediteraneană și sud-est europeană?

Săpăturile de la Micene au atacat aproape concomitent trei sectoare devenite clasice: „tezaurul" lui Atreu — de fapt un uriaș mormînt cu boltă, construit în sec. XIV î.e.n., situat în afara zidurilor cetății, celebra „Poartă a leilor", prin care se intra în cetate; în sfîrșit, nu mai puțin celebrele „morminte cu puț", descoperite în interiorul zidurilor cetății, îndată după „Poarta leilor". În acest ultim sector au apărut încă din 1874 primele stele funerare miceniene, unele dintre ele decorate cu motive geometrice, altele cu stîngace dar sugestive figuri de războinici, luptînd pe care de luptă (amintim că, încă din cele mai vechi timpuri, grecii, apoi romanii, așezau peste mormintele lor monumente funerare împodobite cu sculpturi, însoțite sau nu de inscripții. Cele mai vechi monumente grecești de acest fel sînt tocmai aceste „stele funerare", de la Micene). Continuate cu înfrigurare, cercetările din acest sector au dus, în noiembrie 1876, la descoperirea celebrelor morminte așezate în cerc — astăzi cunoscute în terminologia științifică sub numele de „cercul A" — pe care Schliemann le-a considerat ca fiind mormintele eroilor lui Homer: Casandru, Eurimedon și alții, întorși acasă din războiul troian și uciși împreună cu Agamemnon, de Egist și de regina Clitemnestra. Cele cinci morminte descoperite — un al șaselea a apărut în anul următor — conțineau șaptesprezece schelete, cu un inventar funerar de o rară frumusețe și bogăție. Măștile de aur așezate pe chipul defuncților, cupele de aur — din care una, împodobită cu doi porumbei, poartă și astăzi numele de „cupa lui Nestor", întrucît seamănă cu cea descrisă în **Odiseea** de Homer ca aparținînd înțeleptului Nestor, regele Pilosului — numeroasele și prețioasele obiecte de podoabă, toate de aur (inele, rondele gravate, diademe, pandantive etc.), reprezintă un tezaur de o bogăție extraordinară,

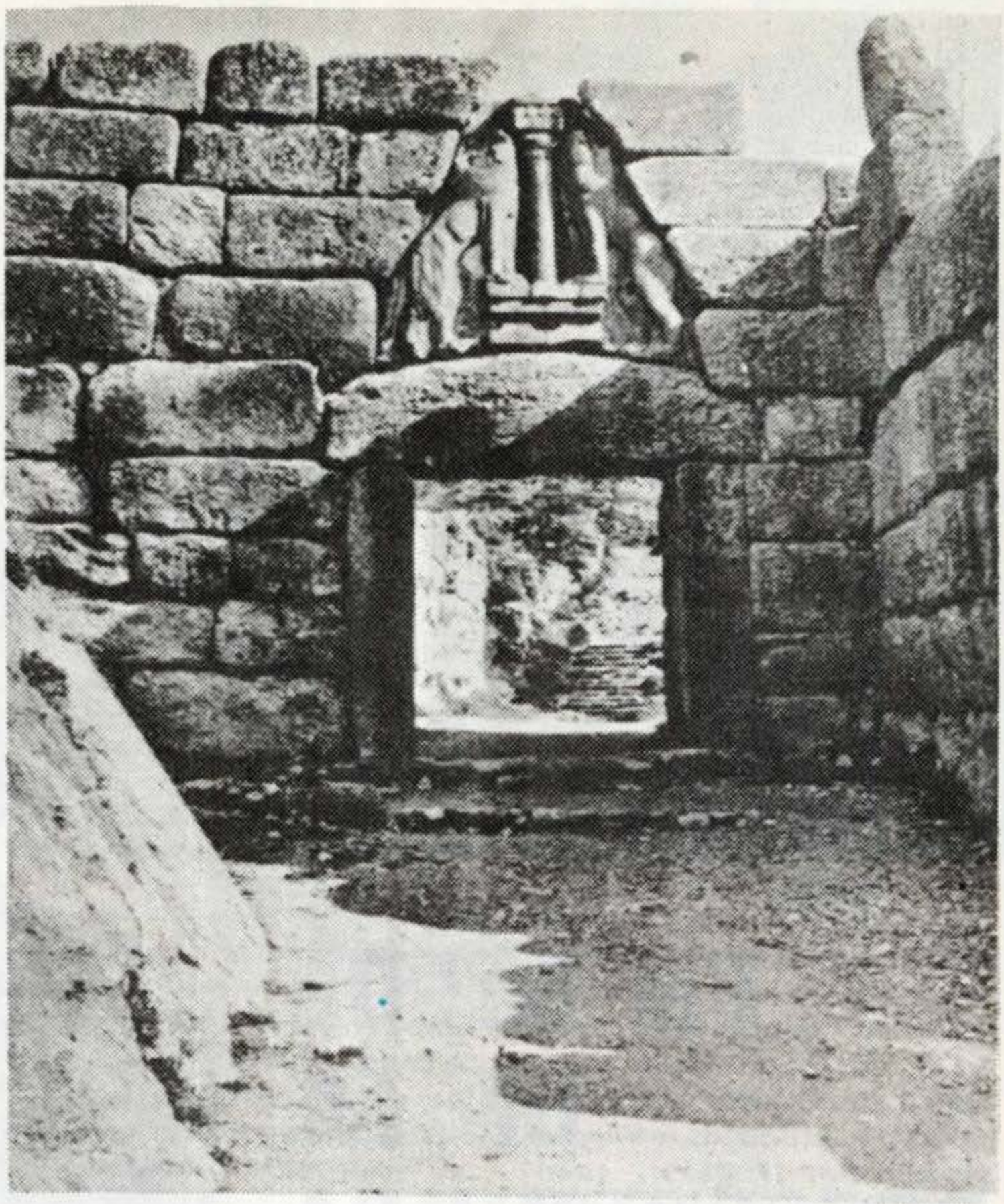

Celebra poartă prin care se intra în cetate, denumită „Poarta leilor"

În p. 65: ***Homer (după un portret imaginar) și H. Schliemann***

ce depășește pe cel de la Troia. El se află astăzi în Muzeul Național din Atena. Spre deosebire însă de Troia care, singură și în aparență izolată, nu a dat numele său unei întregi civilizații, descoperirile lui Schliemann de la Micene și Tirint, completate, revăzute și reconsiderate timp de un secol, au impus concluzia că ne aflăm nu numai în fața unor splendide monumente, ci a unei complexe și durabile civilizații. De altfel, în mormintele din antichitate s-au descoperit, atît în Orient cît și în Europa, o mare cantitate de obiecte prețioase, arme și podoabe de aur, argint sau bronz, care reprezintă atît prin valoarea lor intrinsecă, cît mai ales din punct de vedere istoric, adevărate tezaure. Prezența lor în morminte reflecta nu numai bogăția și puterea aristocrației, dar și credința că într-o lume viitoare, cei defuncți vor avea nevoie de toate aceste obiecte.

Originile și orizonturile ei, precum și influențele economice, politice și culturale, constituie unul dintre capitolele cele mai însemnate nu numai ale istoriei și civilizației grecilor, dar și ale întregului spațiu egeo-balcanic și ale bazinului oriental și central al Mediteranei.

O adevărată „cutie a Pandorei"

Astăzi nu mai avem nici o îndoială că toți acesti șefi, ca și războinicii cîntați de Homer în epopeile sale, erau greci.

Cînd au venit însă primii greci în Hellada și dacă creatorii civilizației miceniene, așa cum a descoperit-o acum un secol Schliemann, au fost descendenții primilor greci — populație de grai indo-european ce s-a așezat în ultimele decenii ale sec. XXI î.e.n. în mijlocul unei populații mai vechi din Grecia și din insule — aceasta este o altă problemă, pe cît de pasionantă, pe atît de complicată. Astfel, Schliemann nici nu bănuia că deschisese istoricilor, arheologilor și lingviștilor, o adevărată „cutie a Pandorei".

Primii greci, reprezentați de un grup de păstori de grai indo-european, par a fi pătruns prin nordul Greciei supunînd populația anterioară, denumită de izvoarele grecești de mai tîrziu, pelasgi. Săpăturile arheologice din Asia Mică, din Insulele Ciclade și din Grecia Continentală ne oferă azi date numeroase privind această civilizație. Pătrunderea grecilor pe pămîntul ce va purta de acum înainte pecetea geniului lor, ar fi avut loc după unii arheologi, în mici grupuri, pe la anul 2200-2100 î.e.n., după alții, pe la 2000-1950 î.e.n. Așezările mai vechi, ca cele de la Lerna, Asine, Eutresis etc. au fost distruse în această perioadă agitată. Este foarte probabil că acești păstori de grai indo-european — strămoșii „aheilor lui Homer" — să fi ajuns pe pămîntul grecesc nu din Balcani, cum se credea altădată, ci din Asia Mică, unde, timp de cîteva secole (XXIV-XXIII î.e.n.), deprinseseră unele tehnici proprii epocii bronzului anatolian. Vor fi trecut ei prin apropierea Troiei? Vor fi contribuit ei la distrugerea celei de-a doua cetăți, anticipînd astfel cu un mileniu războiul troian? Nu avem cum răspunde la astfel de întrebări. Nu se știe cu ce prilej a fost distrusă puternica și bogata cetate denumită Troia II. Faptul că, potrivit ultimelor cercetări, aheenii au venit în Grecia nu din Balcani, ci au trecut din Asia Mică în Europa peste strîmtori permite — ca o simplă ipoteză — întrebările noastre de mai sus.

De pe urma contactului acestor păstori cu populația anterioară din Grecia au rămas în limba greacă o seamă de cuvinte cu terminația în -nth sau -ssos, toponime sau nume de plante: Corinthos, Tirynthos, Illissos, Parnassos, hyakinthos, narkissos, hyparissos, de origine pre-indo-europeană. În cursul acestei

„Cercul A" — șirul de morminte cu un bogat inventar de podoabe din aur

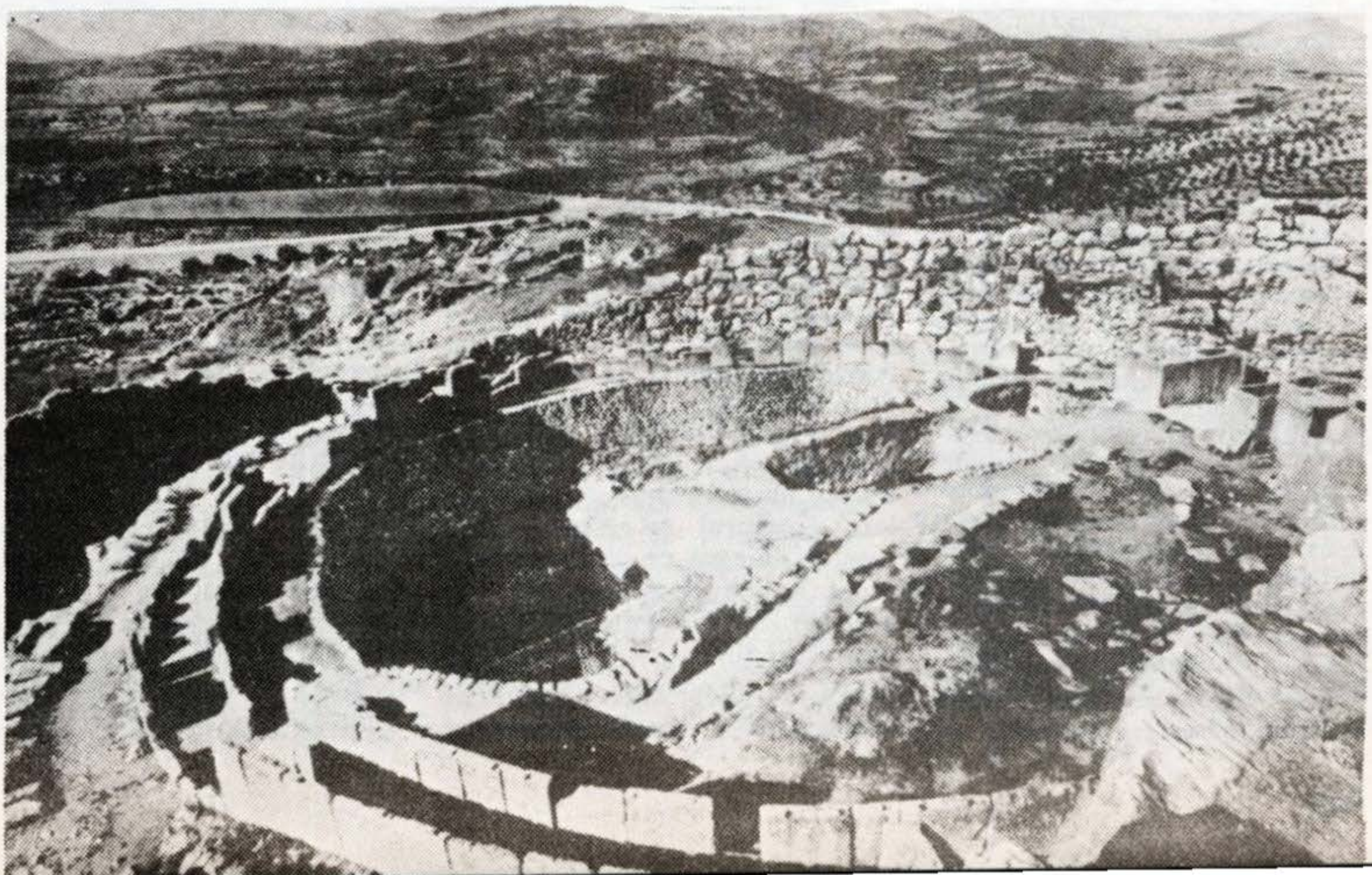

perioade, denumită în terminologia științifică helladicul mijlociu (I,II,III), noii veniți, în special cei așezați în insule — în Pelopones și în Grecia Centrală — au realizat încetul cu încetul o seamă de progrese, în bună parte și de pe urma contactului cu civilizația din Insula Creta, unde tocmai în această vreme se construiau palatele de la Knossos, Festos, Malia și altele. Progresele au fost însă lente, deoarece abia prin 1700-1600 î.e.n. efectele influențelor cretane s-au făcut mai puternic simțite.

Un al doilea val de greci?

Și astăzi încă, există în privința acestor schimbări două puncte de vedere deosebite, care pornesc în bună măsură de la descoperirile lui Schliemann. „Cercul A" de morminte miceniene, cu luxuriantul lor inventar de podoabe de aur, face dovada că ne aflăm în fața unor războinici bogați și puternici. E vorba, oare, tot de aceiași greci care după o lungă ucenicie cretană, au ajuns în sfîrșit să constituie o mare putere politică, dominată de o aristocrație mîndră și războinică? Numeroși arheologi, în frunte cu A.Wace, consideră că între acești șefi de la Micene — pe care Schliemann îi socotea drept tovarășii de luptă ai lui Agamemnon — și predecesorii lor, îngropați mult mai modest în morminte în formă de cutii de piatră (**ciste**) există suficiente deosebiri, care ne obligă să vorbim de un nou grup de greci, creatorii adevăratei Micene „cea bogată în aur". Deosebiri fundamentale apar și între ceramica „miniană" și noua ceramică „micenianâ", studiată cu minuțiozitate de arheologul suedez Furumark, care dovedește un mare progres tehnic în prelucrarea argilei, ca și în adaptarea și în stilizarea graficii ornamentale de origine cretană. Numeroși arheologi consideră că, așadar, abia de pe la anul 1600 î.e.n. putem vorbi de adevărații „aheeni", că de abia acum au apărut cetățile miceniene de la Micene, Tirint, Pilos, Orchomenos, ca și cea din Insula Gla din Lacul Copais (Beoția) etc.

Preludiul acestei puternice aristocrații s-a oglindit în inventarul mai modest la început — așa-zisul „cerc B" al mormintelor de la Micene, urmat apoi (1550-1500 î.e.n.) de mormintele din „cercul A", cu bogatul lor inventar în arme și podoabe, descoperite de Schliemann. Acest din urmă cerc — închis ulterior în interiorul cetății, prin construirea unor puternice ziduri — a făcut obiectul unui veritabil respect, legat de tradițiile religioase ale acestei aristocrații și ale șefilor ei, adevărații „regi" de la Micene și Tirint. În afara zidurilor Micenei se vor construi ulterior (pe la 1400 î.e.n.) marile morminte regale, ca cel denumit de Schliemann după textul lui Pausanias „tezaurul lui Atreu" sau ca cel descoperit după primul război mondial și atribuit în chip convențional reginei Clitemnestra. Ele dovedesc, prin dimensiunile și excelenta construcție, nu numai o deosebită capacitate tehnică, ci și o mare autoritate politică, capabilă să mobilizeze atîtea energii umane pentru realizarea lor. „Tezaurul lui Atreu", la care se ajungea pe un drum de acces, a fost tăiat în stîncă și acoperit cu o boltă de formă conică. Prin dimensiunile și semnificația sa, el poate fi comparat cu Mausoleul lui Augustus sau cu Pantheonul lui Agrippa de la Roma. Splendid decorat în interiorul său — din nefericire jefuit încă din antichitate — acest mausoleu oglindește atît puterea, cît și bogăția regilor micenieni.

Răspîndirea fastuoasei lor civilizații

Numai o societate bine organizată — se pare după sistemul orașelor-cetăți din Orientul Apropiat — putea construi imensele ziduri de apărare ca cele de la Micene, Tirint, Gla etc.

Uriașul mormînt cu boltă: „Tezaurul lui Atreu"

Foarte probabil că, în cursul sec. XIII î.e.n. primejdia unor atacuri ale triburilor balcanice care vor ajunge la punctul lor culminant la începutul sec.XII î.e.n., i-au obligat pe micenieni să construiască ziduri deosebit de puternice. Pînă atunci însă, civilizația miceniană va atinge maxima sa înflorire și se va răspîndi în toate insulele Mediteranei și Mării Egee. În Balcani, pînă departe în țara noastră, au pătruns sau au fost imitate spadele miceniene. Unele dintre ele — ca cea de la Perșinari, lîngă Ploiești — sînt de aur, după cum tot de aur sînt și pumnalele descoperite în

aceeași localitate. Evident, nu mai este vorba de arme de luptă ci de adevărate tezaure sacre, reflectînd o influență miceniană deosebit de puternică ce a pătruns în Balcani și la nord de Dunăre. Această influență urma, de altfel, o cale și o tradiție mai veche, așa cum au dovedit și alte săpături arheologice din România, ca de pildă, bogata necropolă de la Cîrna (județul Dolj). Zeci de statuete funerare feminine, găsite aici, de formă și de decor proprii stilului egeean, au adus o dovadă de netăgăduit în acest sens.

Cu atît mai puțin ne putem mira de produsele meșteșugărești și artistice miceniene descoperite în stratul VII de la Troia, sau pe malurile orientale ale Mediteranei, la Ras-Shamara, unde se afla vechea cetate de la Ugarit. Micenienii cuceriseră pe la 1450-1400 î.e.n. Insula Creta ocupînd și distrugînd marele și fastuosul palat de unde porniseră altădată, timp de mai multe secole, corăbiile, vasele frumos împodobite și chiar meșterii cretani, de la care micenienii deprinseseră gustul și rafinamentul propriei lor arte.

Astăzi, în special după săpăturile efectuate nu numai în interiorul cetăților și palatelor miceniene, dar și în cartierele civile dinafara lor, după descifrarea de către Ventries și Chadwick a tabletelor scrise în alfabetul linear B — de fapt cele mai vechi documente scrise într-o limbă greacă arhaică — ne dăm seama mult mai bine de structura societății, de rolul economic și politic al palatelor miceniene, decît o puteau face acum un secol Schliemann și succesorii săi, obsedați de imaginea tardivă și deformată a eroilor lui Homer. Regii și aristocrației, artiștii și meșteșugarii de la Micene, Tirint, Orchomenos, Pilos etc. au trăit cu cîteva secole înainte de ceea ce cu un termen generic denumim „epoca homerică". În fruntea acestor aristocrați se afla un rege **(Waneka),** ce juca, foarte probabil, și rolul de mare preot. El locuia în palatul **(megaron)** descoperit de Schliemann la Micene, ca și regele de la Tirint, ca și cel din palatul de la Pilos, atribuit de Homer înțeleptului Nestor. În aceste palate — care au fiecare o gospodărie foarte complexă — se păstrau și arhivele regale, scrise pe tablete de lut. Din ele rezultă că regele avea o armată de slujitori, oameni liberi și neliberi — sclavi — ce lucrau în atelierele regale și produceau pentru uzul palatului, dar și pentru comerțul maritim, acele minunate arme, vase și bijuterii, care dovedesc oriunde apar în cercetările arheologice, puternica influență a civilizației miceniene. De altfel, în afara palatelor împodobite cu prețioase picturi, reprezentînd pe șefii micenieni la luptă sau la vînătoare, pe femeile miceniene în elegantele lor costume de modă cretană, s-a dezvoltat și o populație urbană, ale cărei locuințe au fost în parte cercetate în ultimele decenii. O dovadă categorică în această privință o constituie locuințele descoperite de arheologi în afara zidurilor Micenei, pe care le-au denumit a „negustorului de ulei" și a „negustorului de vin", după tabletele scrise în alfabetul linear B, găsite în interiorul lor și în care este vorba de diferite activități comerciale.

Atîta fast, atîta bogăție — să ne amintim încă o dată că timp de secole s-a păstrat amintirea „Micenei cea bogată în aur" — nu puteau să nu atragă invidia altor triburi. Zidurile groase, din ce în ce mai groase, de la Micene și Tirint, denotă preocupări de apărare militară, pe deplin justificate. Din nord, de dincolo de Balcani, începuse cu două secole mai înainte, expansiunea unor triburi — ale celor care se îngropau în cimitire cu urne funerare — a căror presiune formidabilă avea să producă o adîncă perturbație în toată zona balcano-egeeană, greacă și mediteraneană. Printre efectele înaintării acestor triburi spre sud și a presiunii exercitate de ele asupra altor triburi se numără căderea puternicelor cetăți miceniene și apusul acelei civilizații care, acum un secol începea grație inițiativei lui Schliemann, să apară aevea în fața ochilor noștri. La fel se întîmplase și cu Troia (cetatea atribuită de Schliemann lui Priam — TroiaII — ca și cetățile miceniene, de unde pornise „războiul troian", căzuse

„A" și „B"

Cele mai vechi documente scrise în limba greacă veche datînd din sec. XIV-XIII î.e.n. — adică din vremea în care înfloreau atît palatul de la Knossos cît și cetățile miceniene — tabletele, sînt scrise la Knossos, într-un alfabet ideografic ce poartă numele de „alfabetul linear A". Ele sînt redactate într-o limbă — foarte probabil neindo-europeană — ce n-a fost încă descifrată. După modelul acestui alfabet linear A, aheenii, deci grecii micenieni, au ajuns și ei să scrie în limba lor, în cea mai veche limbă greacă, tot pe tablete de lut, cu un alfabet ideografic denumit „linear B". Este meritul unui tînăr arhitect englez, Ventries, bun cunoscător al limbii vechi grecești, de a fi descoperit că aceste tablete găsite atît la Pilos, cît și la Knossos, au fost scrise în limba greacă. Pentru descifrarea lor el a folosit sistemul aplicat în timp de război de serviciile secrete ale armatei, pentru „decodarea" mesajelor și documentelor transmise într-un anumit cod.

Primele încercări ale lui Ventries (mort tînăr într-un accident) au fost continuate de învățatul elenist englez, profesorul Chadwick.

probabil datorită atacurilor unor invadatori dinafară, de pe urma cărora au rămas doar ruinele și tezaurele ascunse în morminte. Schliemann considera aceste cetăți contemporane unele cu altele. De fapt, în timp, Troia II era mai veche cu peste opt secole decît cetățile miceniene).

Cel de-al treilea val: dorienii

Multă vreme s-a considerat că aceste puternice cetăți — Micene, Tirint, Gla, Orchomenos, Pilos și altele — au căzut de pe urma invaziei altor triburi grecești — dorienii — care, pe la 1200 î.e.n., trecînd prin Balcani, ar fi reușit să le cucerească și să le distrugă. Tradițiile vechi grecești vorbeau despre aceste repetate atacuri sub numele de „întoarcerea Heraclizilor". Pretutindeni în calea lor, acești dorieni ar fi lăsat numai ruine, obligînd pe mulți dintre micenieni să ia calea mării și să se refugieze în Asia Mică. Porniți pe urmele lor, dorienii ar fi cucerit o parte din insule, în primul rînd Creta, și ar fi pătruns pe coasta de sud-vest a Asiei Mici, unde s-au și instalat. Astfel ar fi luat naștere dialectul doric și s-ar fi pus temeliile unor noi cetăți în care s-a vorbit în continuare acest dialect — la Megara și Corint, în Sparta, ca și în centrele dorice din insule și de pe coasta Asiei Mici. Deși păstori, ca și predecesorii lor — aheenii — care cuceriseră cu cîteva secole mai înainte Grecia și insulele din Marea Egee, deși inferiori ca civilizație micenienilor, dorienii ar fi reușit, prin atacuri repetate, să cucerească puternicele și bogatele cetăți și palate descoperite de Schliemann. Dar cum putuseră oare noii veniți, dorienii, mult mai primitivi decît aheenii, să cucerească niște cetăți atît de puternice? Răspunsul în fond simplist era că, așa cum spunea legenda despre „întoarcerea Heraclizilor", atacurile repetate ale dorienilor ar fi adus pînă la urmă acest dezastru, cu atît mai mult cu cît micenienii ar fi fost mult prea împrăștiați și deci tot mai puțini ca număr în bazinul Mărilor Egee și Mediterană.

Un al doilea răspuns era că dorienii posedau fierul din care își confecționau armele, considerate superioare celor de bronz. Acest al doilea răspuns e dezmințit de faptul că obiectele de fier, descoperite în săpăturile arheologice ale perioadei XII-X î.e.n., sînt încă foarte rare. Cercetările arheologice au dovedit că în Europa uneltele și armele de fier au început cu adevărat să înlocuiască pe cele de bronz abia după sec. VII î.e.n. (spre deosebire de Asia Mică, unde metalurgia avea o veche tradiție, mai veche aproape cu un mileniu). În chip convențional, prima epocă a fierului (Hallstatt), este considerată a fi început în Europa, în sec. XII, dar de fapt, tocmai în această perioadă depozitele, armele și podoabele de bronz au atins pe continentul nostru punctul lor maxim de înflorire. Nu se poate astfel afirma că dorienii, care au ajuns să ocupe ruinele cetăților miceniene în cursul sec. XII î.e.n., ar fi folosit arme de fier, de care ar fi dispus într-un număr atît de mare, încît ar fi depășit capacitatea de luptă a micenienilor.

Triburile „cîmpurilor de urne funerare" și distrugerea cetăților miceniene

Cauza prăbușirii puternicelor cetăți miceniene — și nu numai a lor, ci și a multor altor cetăți dinafara lumii grecești, inclusiv a Troiei — a fost migrația triburilor cunoscute în arheologie sub numele de purtătorii „civilizației cîmpurilor de urne funerare", a căror zonă de formație și de răspîndire trebuie căutată în regiunea Dunării de Mijloc. Valul acestor triburi migratoare — printre care și ilirii din vestul Peninsulei Balcanice — s-a abătut peste vestul și sud-estul continentului european în perioada de sfîrșit a epocii bronzului, pregătind astfel condițiile viitoarei epoci a fierului. Acest val a provocat o reacție în lanț a altor triburi, împinse din Balcani spre Asia Mică și de aici mai departe, pînă în Egipt. Într-adevăr, în două rînduri (pe la 1225 și între 1198-1167), faraonii Merneftah și Ramses III au făcut cu greu față atacurilor „popoarelor maritime", cum sînt denumite aceste triburi, tot mai mult amestecate între ele, pe măsură ce valul lor în migrație creștea în intensitate.

Această puternică mișcare de triburi, ca și enorma presiune pe care ea a exercitat-o asupra Greciei, explică măsurile de siguranță pe care regii din orașele miceniene au fost obligați să le ia în vederea apărării lor. Zidurile ciclopice de la Micene, Tirint, Gla, Atena au fost consolidate și completate din cauza acestei primejdii. Atacul, care s-a produs cu violență, explică în primul rînd distrugerea cartierelor miceniene așezate în afara zidurilor și apoi, pe la 1150 î.e.n., căderea cetăților. Dorienii n-au făcut altceva decît să ocupe aceste cetăți deja distruse și toate acele regiuni unde aristocrația micenianâ, decimată sau fugară, nu mai putea opune nici o rezistență. În jurul ruinelor începea odată cu așezarea dorienilor în mijlocul unei populații sărăcite, o nouă perioadă istorică, destinată ea însăși peste cîteva secole unei lente dar ireversibile ascensiuni, aceea a Greciei arhaice și apoi clasice. Amintirea vremurilor de odinioară, a bogățiilor și puternicilor șefi de la Troia și Micene, Tirint și Pilos, s-a transmis însă mai departe. Rapsozii populari au reconstituit în versurile **Iliadei** și **Odiseei** vremurile de mult apuse în care au amestecat, fără voia lor, imaginile de odinioară cu noile realități, proprii vremurilor noi.

Epoca eroică își păstrează strălucirea sa de odinioară în versurile poemelor homerice, dar amestecă tradiții, fapte și obiceiuri noi. Ele dovedesc că din acest amestec între vis și realitate se năștea o lume nouă, alta în fond decît aceea pe care o descoperise Schliemann.

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Căsătorie cu bucluc

E cunoscut faptul că Matei Millo interpreta în travesti cu mult succes, roluri feminine. Aristizza Romanescu, la rîndul ei a jucat în cîteva roluri bărbăteşti. Nici unul dintre aceşti mari actori nu s-a gîndit să trăiască în travesti şi dincolo de luminile rampei.

Alţi oameni, însă, au făcut-o. Un document de la începutul secolului trecut, păstrat în Arhivele Statului, Bucureşti (Colecţia Manuscrise, ms. nr. 43, f. 601) vorbeşte de un asemenea caz, petrecut în Bucureştii acelor vremuri.

O femeie din satul Herăstrău (în document „Fierăstrău"), din cauza relei „vieţuiri" cu soţul, a fugit de acasă la Bucureşti, unde, de teama de a nu fi recunoscută, s-a îmbrăcat bărbăteşte, şi-a schimbat numele din Maria în Marin şi a intrat slugă la un postelnic, Iacovache. Un vătaf de arabagii (căruţaşi) Costea, din mahalaua Sfînta Ecaterina, bănuind că „Marin" ar fi avut legături cu o slujnică de-a sa, Maria, a socotit necesară căsătoria celor doi. De teamă, falsul Marin s-a cununat cu slujnica. Unirea nepermisă a fost descoperită de şeful poliţiei, aga Constantin Caragea care, prin raportul din 7 octombrie 1801, a comunicat-o domnitorului.

În cele ce urmează, prezentăm această întîmplare, aşa cum o relatează documentul, respectînd întru totul ortografia originalului.

Marcel CIUCĂ

„Printr-această plecata mea anafora înştiinţez înălţimii tale că, după datoria ce are plecată sluga mării tale a priveghia întru toate, aflînd şi pentru o Maria, fămeia, ce de felu ei este dă aici din pămînt, de la Fierăstrău, închipuită fiind în port bărbătescu, au făcut învoire cu o Maria, fata ce sluja la Costea vătafu de arabagii de la Sfînta Ecaterina, cu care s-au şi cununat. Dă loc am trimis zapcii dă au făcut chibzuire cu cercetare amăruntă. Şi adevărată fiind urmarea aceasta, am rădicat-o pă numita la Agie. Căriia, după cercetarea ce i-am făcut, au mărturisit adevăru, arătîndu-să că esta fata unui Lazăr, slujitor agiesc ot Fierăstrău, ce au murit. Şi de sînt ca la şase ani, mai întîi au ţinut în căsătorie pe un Petre Olteanu, birnic ot Fierăstrău, cu care au făcut un copil şi, trăind cătăva vreme, au murit şi el şi copilul. Apoi s-au măritat dă al doilea şi au luat pe un Stancu birnicu, nălbitoru dă pînze, tot dă la Fierăstrău, cu carele avînd vieţuire rea, au fugit în Bucureşti, dă sînt vreo doi ani şi, dă frică ca să nu o cunoască, s-au schimbat în portul bărbătesc, cum şi numele din Maria, Marin şi s-au băgat slugă la dumnealui postelnicul Iacovache, unde s-au aflat şi pînă acum. Şi fiindcă o prepunea numitul Costea, stăpănu fetii, că ar fi avut a face cu fata, şi va să i-o dea în spinare, socotind-o dă bărbat ca una ce au avut libov curat cu fata, temîndu-să dă vreo pedeapsă, au cugetat în sine să săvîrşească numai cununia, precum au şi săvîrşit-o, mai vărtos ca cu mijlocul acesta să să cotorosească şi dă bărbatu-său şi apoi dă locu să şi fugă. Şi de aceia zise că au urmat o faptă ca aceasta. Deci, cercetînd atăt la pravilile împărăteşti cît şi la cele din urmă politiceşti curgătoare, nu s-au putut afla nici o închipuire dă vreo urmare ca aceasta, adică cu a să cununa muere cu muere, spre a se orîndui la pravili şi pedeapsa învinovăţirii. Ci să vede curat că este urmare făcută dă numita Maria numai dintr-o becisnică nebunie a ei, iar nu din vre-un cuget cu răutate. Învinovăţirea ei este că au înşălat taina cununii, dar mai multă învinovăţire la Niţa, naşă-sa, ce au cununat-o, căci după ce au venit dă i-au spus o altă fămeie ca să nu-i cunune, că aceasta este muere iar nu bărbat, precum nici ea n-au tăgăduit, ea n-au vrut să înţeleagă a nu-i cununa şi să înştiinţeze Agia, făcînd înşălăciune preoţilor ce i-au cununat.

Dă care dă să va găsi cu cale dă înalta mării tale înţelepciune, pentru numita Maria, ce din proastă mintea ei au căutat dă s-au cununat cu nelegiuire, pentru învinovăţirea ei, să să pedepsească cu bătaie şi să să facă şi surgun la o mănăstire, unde să va cuveni să şază pînă să va pocăi, ca să fie spre pilda şi altora, dă a nu să mai urma o faptă ca aceasta. Cum şi numita naşă-sa să să certe şi ea cu bătaie pentru o îndrăsneală ca aceasta, ce au făcut, fiindu-i prin ştiinţă.

1801, octomvrie 7.
Vel agă Constandin Caragea.
Ioan Creţeanu paharnic„.

■ Cerere şi ofertă

Wilhelm Conrad Roentgen (1845-1923), laureat în 1901 al premiului Nobel pentru fizică, descoperitorul razelor X, a primit o scrisoare prin care un tînăr îi solicita... cîteva raze X şi indicaţii asupra modului de întrebuinţare. „Am un glonte în piept, scria tînărul, dar nu am timpul necesar pentru a veni să mă examinaţi dv." La care, a primit următorul răspuns din partea savantului: „Din păcate, nu dispun pentru moment de nici o rază X. Pe lîngă aceasta, trimiterea lor ar fi o treabă prea complicată. Aştept însă să-mi trimiteţi dv. coşul pieptului".

Vasile COBAN,
Ploieşti

NUME CODIFICATE ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

CONSTANTIN BUȘE

În cursul celui de-al doilea război mondial, o serie de operații au purtat, cum era și firesc, în scopul păstrării secretului militar, denumiri convenționale. Revista Magazin istoric a prezentat pe larg desfășurarea cîtorva dintre principalele operații militare codificate ale conflagrației mondiale. Iată acum un dicționar al cîtorva din aceste denumiri ce vizează operații de mare anvergură desfășurate pe fronturile de luptă.

ACHSE („Axă", în limba germană). Plan întocmit la 27 iulie 1943, de comandamentul german, avînd ca obiectiv capturarea sau distrugerea flotei militare italiene, pentru ca, în eventualitatea capitulării Italiei, aceasta să nu cadă în mîinile aliaților anglo-americani. Deși a fost supusă bombardamentelor aviației germane după 8 septembrie 1943, întreaga flotă italiană a reușit să se salveze, îndreptîndu-se spre baza militară britanică de la Malta.

ADLERANGRIFF („Atacul vulturului", germ.). Operație hotărîtă de Hitler la 1 august 1940, prin Directiva sa nr. 17. Prin anihilarea flotei aeriene engleze din metropolă și obținerea de către Luftwaffe a supremației absolute în spațiul aerian al Insulelor Britanice, se urmărea, în ultimă instanță, facilitarea debarcării germane în Anglia. Pe parcurs, operația s-a transformat în atacuri de teroare asupra Insulelor Britanice. Acțiunea a fost declanșată la 15 august 1940; au intrat în luptă Flota 2 aeriană cu bazele în Olanda și sudul Franței, Flota 3 din nordul Franței și Flota 5, staționată în Norvegia și Danemarca. În total, germanii au utilizat 963 avioane de vînătoare, 998 bombardiere grele și 316 bombardiere în picaj*. Englezii dispuneau la începutul bătăliei de 960 aparate de vînătoare și 250 de bombardament**. Operația a eșuat pînă la urmă, datorită rezistenței dîrze a aviației și apărării antiaeriene engleze, bine susținută prin utilizarea radarului și a potențialului industriei aviatice britanice care a echilibrat decalajul numeric dintre cele două flote aeriene etc.

AIDA. Acțiune ofensivă a Wehrmachtului în zona Deltei Nilului, inițiată de amiralul E. Raeder în martie 1941 și aprobată de Hitler după un an, în martie 1942. Atacul a fost declanșat la 26 mai 1942. În ciuda

* Alte surse indică 1 200 avioane de bombardament și 1 000 avioane de vînătoare.

** Alte surse dau 57 escadrile cu peste 1 000 avioane de vînătoare, în afară de rezerve.

unor defecţiuni provocate de italieni, **Africa Korps** a străpuns apărarea britanică, a cucerit Tobrukul la 21 iunie, şi a pătruns în Egipt pînă la aproximativ 80 km vest de Alexandria. Frontul s-a stabilizat la El Alamein, unde, în octombrie-noiembrie acelaşi an, a avut loc o luptă hotărîtoare, cîştigată de englezi.

ANTON. Ocuparea întregii Franţe de către trupele germane şi italiene. Aflînd despre iminenta debarcare anglo-americană în Africa de Nord Franceză, Hitler a cerut ultimativ, în noaptea de 7 spre 8 noiembrie 1942, guvernului de la Vichy să rupă relaţiile diplomatice cu S.U.A. şi să declare război anglo-americanilor. La 10 noiembrie, operaţia „Anton" a fost declanşată; trupele germane au invadat sudul Franţei, iar cele italiene oraşul Nisa şi Insula Corsica (vezi şi „Attila").

ANVIL („Nicovală", în limba engleză). Denumirea Iniţială a acţiunii de debarcare a forţelor anglo-americane în sudul Franţei, decisă în linii mari la Conferinţa de la Teheran (28 noiembrie- 1 decembrie 1943) şi încredinţată Armatei 7 americană (şase divizii americane şi patru franceze). Debarcarea a avut loc la 15 august, pe plajele de la Saint Tropez, Saint Maxim şi Saint Raphael. La 11 septembrie, în apropiere de Dijon, s-a realizat joncţiunea între forţele aliate debarcate anterior în Normandia şi cele din sudul Franţei. În momentul punerii ei în aplicare operaţia a căpătat un nou nume — **DRAGOON** („Dragon").

APOSTLE I şi **APOSTLE II** („Apostol", engl.). Operaţii executate de forţe militare britanice în Norvegia, începînd cu data de 10 mai 1945, pentru lichidarea ultimelor rezistenţe germane, după capitularea necondiţionată a celui de-al 3-lea Reich.

ATTILA. Acţiune iniţiată de comandamentul german şi aprobată de Hitler, la 11 ianuarie 1941, prin Directiva nr. 22, privitoare la ocuparea zonei libere a Franţei şi capturarea flotei franceze de la Toulon „dacă Franţa devenea stînjenitoare" pentru planurile naziste în zona Mediteranei şi nordul Africii. A fost pusă în aplicare în noiembrie 1942, sub alte denumiri — **ANTON** şi **LILA.**

AVALANCHE („Avalanşă", engl.). Operaţie de cucerire a oraşului şi portului Napoli, începută prin debarcarea Armatei 5 americane (169 000 soldaţi) la Salerno, la 9 septembrie şi încheiată în primele zile ale lui octombrie 1943, după lupte violente cu trupele germane.

BARBAROSSA. Planul gigantic operaţii de atac a forţelor militare ale Germaniei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice, cerut la 21 iulie 1940, de Hitler, feldmareşalului von Brauchitsch, în acel moment comandant şef al armatei germane. La 29 iulie, Hitler a stabilit data atacului pentru primăvara anului următor. Pe baza planurilor preliminare elaborate de generalul Marks, generalul Warlimont, şeful Direcţiei operaţii a armatei germane a întocmit la 9 august 1940 un proiect devenit planul **Aufbau Ost** („Reconstrucţia Estului"). La 5 decembrie 1940, von Brauchitsch şi Halder au prezentat lui Hitler planul de război fulger împotriva U.R.S.S. în ultima sa formă întocmită de generalul Paulus. La 18 decembrie, prin Directiva 21, operaţia a fost definitiv aprobată sub numele de „Barbarossa". Începutul acţiunii a fost fixat la 15 mai 1941. Campania armatelor germane împotriva Greciei şi Iugoslaviei a impus însă amînarea declanşării atacului pînă la 22 iunie.

BAYTOWN („Oraşul golfului", engl.). Debarcarea aliaţilor în Italia de Sud, prin Strîmtoarea Messina, executată la 3 septembrie 1943, de către Armata 8 britanică comandată de mareşalul Montgomery. Operaţia a avut loc la Reggio-Calabria şi la Taranto şi a fost protejată de 4 cuirasate şi 400 tunuri amplasate pe coasta de nord a Siciliei.

BOLERO. Transportarea — decisă în aprilie 1942 — a trupelor americane în Marea Britanie în vederea lansării unui atac de anvergură pe coastele Franţei.

BRIMSTONE („Pucioasă", engl.). Cucerirea Sardiniei de către forţele militare aliate, la 9 septembrie 1943.

CHOKER I („Cravată", engl.). Ofensiva întreprinsă de americani, cu trupe aeropurtate, împotriva liniei fortificate germane „Siegfried", în apropiere de Saarbrück, la sfîrşitul lunii februarie 1945.

CHOKER II. Traversarea Rinului, executată de americani cu trupe aeropurtate, în apropiere de Frankfurt, la începutul lunii martie 1945.

CLARION („Trîmbiţă", engl.). A fost cel mai mare bombardament aerian aliat din perioada războiului, declanşat la 22 februarie 1945 cu scopul paralizării sistemului de transport al Germaniei. Au participat 10 000 avioane, care au aruncat într-o săptămînă 55 000 tone bombe asupra căilor ferate, viaductelor, gărilor de triaj, depozitelor de material rulant, podurilor, instalaţiilor de semnalizare. Au fost atinse 200 obiective principale şi cîteva mii de obiective secundare.

CORKSCREW („Tirbuşon", engl.). Debarcarea la 11 iunie 1943 a forţelor militare anglo-americane în insula italiană Pantelleria din bazinul sudic al Mediteranei, cap de pod între coasta nord-estică a Tunisiei şi Insula Sicilia şi etapă indispensabilă pentru debarcarea în Sicilia şi sudul peninsulei italiene.

CORONET („Diademă", engl.). Planul debarcării forţelor militare americane în insula ja-

poneză Honshu, în regiunea Tokyo, prevăzută să aibă loc în martie 1946. S-a realizat în condițiile prăbușirii militare a Japoniei, la sfîrșitul lunii august — începutul lui septembrie 1945.

CROSSBOW („Arbaletă", engl.). Seria de atacuri de la sfîrșitul anului 1944 și începutul lui 1945 întreprinse de aviația de bombardament britanică împotriva instalațiilor și șantierelor de rachete V, aflate pe teritoriul Germaniei, Olandei și Belgiei.

DYNAMO. Acțiune întreprinsă de Amiralitatea britanică, între 27 mai și 4 iunie 1940, pentru îmbarcarea și evacuarea trupelor aliate în Insulele Britanice, încercuite la Dunkerque ca urmare a prăbușirii frontului în fața asaltului armatelor germane. Au fost salvați 338 226 soldați britanici și francezi.

EICHE („Stejar", germ.). Operație plănuită de germani pentru răpirea lui Mussolini (după arestarea acestuia în iulie 1943) cu sprijinul marinei — dacă s-ar fi aflat pe o insulă — cu sprijinul parașutiștilor — dacă ar fi fost internat în interiorul țării. A fost realizată pe cea de-a doua cale, la 12 septembrie 1943, de către parașutiștii și SS-iștii conduși de Otto Skorzeny.

FALL GELB („Cazul galben", germ.). Planul german de atac împotriva Franței; întocmit la 19 octombrie 1939, reluînd în esență strategia urmată de germani în primul război mondial: executarea loviturii principale împotriva Franței prin Olanda și Belgia. Rolul principal trebuia să revină aripei drepte a armatei germane — Grupul de armate B — pus sub comanda generalului von Bock. Amînat de 11 ori din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile, a pregătirilor neîncheiate și, în ianuarie 1940, a unei deconspirări accidentale, planul a fost completat cu varianta **MANSTEIN** (Directiva din 18 februarie 1940); ponderea principală a revenit Grupului de armate, A, comandat de von Rundstedt la nord și sud de Liège, spre Sedan în zona Ardenilor, unde francezii nu dispuneau de blindate. La 7 martie 1940, comandamentul german încheiase pregătirile pentru declanșarea atacului dar, din cauza operației „Weserübung" (cucerirea Danemarcei și Norvegiei), acțiunea a fost amînată pentru 10 mai 1940.

FALL WEISS („Cazul alb", germ.). Planul militar german de invadare și cucerire a Poloniei, întocmit de comandamentul german, aprobat de Hitler la 3 aprilie 1939 și pus în aplicare în dimineața zilei de 1 septembrie 1939 (ora 4,45).

FELIX. Plănuită de comandamentul german și aprobată de Hitler prin Directiva 18, din 11 noiembrie 1940, acțiunea trebuia să ducă la ocuparea Gibraltarului și închiderea strîmtorii, cucerirea Arhipelagului Canare și a Insulelor Capului Verde, pentru a nu fi folosite de forțele navale și aeriene britanice împotriva puterilor Axei. Gibraltarul trebuia cucerit de pe uscat cu opt divizii, pornind din Franța și traversînd rapid Spania. Din cauza complicării situației în zona Balcanilor (eșuarea atacului armatei italiene împotriva Greciei) și refuzului Spaniei de a permite trecerea germanilor, acțiunea nu s-a putut realiza.

FLINTLOCK („Pușcă cu cremene", engl.). Planul de operații al forțelor aeriene și navale americane împotriva japonezilor în Arhipelagul Marshall, format din circa 2 000 insule și ostroave, care se întindeau pe o distanță de peste 1 000 km. Întocmit de generalul de aviație Forrest Sherman, pe baza sugestiilor amiralului Nimitz și aprobat de conducerea supremă anglo-americană în cadrul Conferinței de la Quebec din august 1943, proiectul a început a fi pus în aplicare prin atacul întreprins la 31 ianuarie 1944 asupra Atolului Kwadjalein și soldat prin victoria americanilor. La 17 februarie, americanii au atacat Atolul Eniwetok și Insulele Truk și Parry, toate cucerite după lupte sîngeroase. Planul a fost realizat în întregime pînă la sfîrșitul primăverii 1944.

FORAGER („Prădătorul", engl.). Debarcarea trupelor americane în Insula Saipan, din Arhipelagul Mariane la 15 iunie 1944. La începutul toamnei 1944 întregul Arhipelag Mariane era în mîna americanilor.

GALVANIC. Acțiunea forțelor militare americane de cucerire a Arhipelagului Gilbert, din Pacificul Central, aprobată în principiu la Conferința aliată, la nivel înalt, de la Quebec, și pusă la punct în detaliu la 4 septembrie 1943. La 19 noiembrie 1943 a început debarcarea în Insula Tarawa. La sfîrșitul anului 1943, Arhipelagul Gilbert, placă turnantă a operațiilor militare din Pacificul de Sud-Vest, trecuse sub controlul forțelor americane.

GREIF („Condor", germ.). Organizarea sub conducerea lui Otto Skorzeny a unui comando de 2 000 germani care vorbeau engleza și care, în uniforme ale armatei americane, cu ajutorul tancurilor și jeep-urilor capturate, urmau să se infiltreze în spatele liniilor americane, concomitent cu contraofensiva nazistă a lui von Rundstedt, în Ardeni, la mijlocul lui decembrie 1944. La 16 decembrie, a doua zi, după punerea sa în aplicare, un ofițer german din comando a fost făcut prizonier și planul operației deconspirat.

GYMNAST. Numele inițial al proiectului lui W. Churchill pentru o debarcare anglo-americană în Africa de Nord Franceză. Acceptată de F.D. Roosevelt la 30 iulie 1942, acțiunea a luat apoi numele de **TORCH.**

HERCULE. Planul unei ofensive aero-navale germane asupra Insulei Malta, unde se afla o puternică bază britanică. Propus de amiralul Raeder și aprobat de Hitler în martie 1942, proiectul trebuia să intre în vigoare la mijlocul lunii iulie 1942. După ce Rommel a repurtat însemnate succese împotriva britanicilor (iunie 1942), Hitler a amînat, iar apoi a trebuit să abandoneze atacarea și cucerirea Maltei, mai ales din cauza marii solicitări de forțe germane pe frontul de răsărit.

CENTENARUL STATUII VITEAZULUI

Colonel în rezervă ILIE DUMITRESCU

„Mihai e, înainte de toate, un ostaș, în cel mai deplin și mai frumos înțeles al cuvîntului... Nerăbdător, pripit uneori, supus cu totul marilor visuri ce-i arătau calea către culmile izbîndei, ascunzîndu-i prăpastia nenorocirii, viața lui, de cînd a început în adevăr să trăiască, e o revărsare de foc... Nu e un Napoleon I, care joacă un rol de tragedie pentru a mișca pe cine nu-i cunoaște apucăturile... Cînd printr-însul s-a săvîrșit o dată uimitoarea minune a strîngerii noastre sub același steag de biruință..., cum aș putea să nu închin prinosul smeritei mele iubiri Străbunului!"

Din același prinos de iubire — cum spunea marele istoric Nicolae Iorga, citat mai sus — față de marele voievod — cel care a înfăptuit prima unire a românilor — poporul nostru i-a păstrat peste veacuri neștearsă amintire.

Un simbol al prețuirii de care se bucură îl reprezintă și sculptura ecvestră ce se ridică în Piața Universității, monument atît de cunoscut bucureșteanului și oricărui vizitator al Capitalei noastre. Luna aceasta se împlinesc 100 ani de la dezvelirea frumosului monument și 375 ani de la intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia. Un prilej nimerit, deci, de a aminti cîteva date legate de această statuie.

Turnată în bronz și așezată pe un soclu din marmură, statuia (operă a sculptorului francez Carrier Belleuse) exprimă curajul, energia clocotitoare și cutezanța voievodului, care, la Călugăreni și în atîtea alte locuri, s-a avîntat în luptă cu un curaj legendar, înfrîngînd cu oștirea sa puternice forțe dușmane.

Deși adusă în țară încă din primăvara anului 1874, sculptura a fost dezvelită abia în noiembrie același an. Întîrzierea a fost pricinuită de prezența la București a unor ofițeri turci, care n-ar fi privit cu ochi buni această acțiune. După cum se știe, România se afla încă sub suzeranitatea Porții și dezvelirea monumentului lui Mihai — simbol al luptei pentru independență și unire — risca să provoace unele complicații. Guvernul a amînat festivitatea pentru ca ea să nu coincidă cu aniversarea niciuneia dintre bătăliile purtate de marele voievod, ceea ce, după cum relatează presa timpului, a stîrnit vii nemulțumiri în rîndul tineretului studios al Capitalei. Din aceleași considerente de prudență, autoritățile au luat măsuri ca ceremonia să nu capete amploarea dorită, data dezvelirii fiind anunțată doar cu trei zile înainte.

În ziua de 8 noiembrie 1874 a avut loc festivitatea mult așteptată. Momentul este relatat pe larg de publicațiile timpului, care inserează și punctele programului susținut cu acest prilej de compania dramatică a lui M. Pascaly. Din ziarul Românul, *de exemplu, aflăm că s-au recitat versuri din Bolintineanu, A. Mureșanu etc. Bardul de la Mircești, Vasile Alecsandri, a scris cu același prilej o Odă statuii lui Mihai Viteazul.*

VICINA LA PĂCUIUL LUI SOARE ?

PETRE DIACONU

Fixarea, pe harta țării, a unor locuri istorice necesită, uneori, o trudă îndelungată, consultarea și confruntarea unor izvoare istorice de categorii și valori extrem de diferite, cercetări de teren și chiar săpături arheologice. Și nu de puține ori, în ciuda tuturor acestor operații, localizarea rămîne, dacă nu enigmatică, cel puțin controversată.

Acordînd atenția cuvenită acestor necunoscute **ale istoriei noastre,** Magazin istoric **a publicat în repetate rînduri, materiale pe această temă*.**

Localizarea Vicinei, mai ales, pare să intereseze pe cititori într-un grad mai înalt. După cum s-a mai arătat, cea mai veche știre despre această localitate se păstrează în** Alexiada **Annei Comnena***. Imperiala scriitoare, referindu-se la luptele bizantino — pecenege desfășurate în nord-estul Bulgariei și în sudul Dobrogei către sfîrșitul veacului XI (pe la 1084), amintește — între altele — numele unor conducători pecenegi. Ea notează că primul dintre aceștia — Tatos, căruia i se mai zicea și Chalis — stăpînea Silistra, iar următorii, adică Sestlav și Saccea, stăpîneau „Vicina și celelalte".**

---

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1971 și nr. 10/1971.
** Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1973.
*** Anna Comnena (1083-1148), fiica lui Alexios I Comnenul, împărat bizantin între anii 1081-1118, autoarea unei lucrări — **Alexiada** — despre domnia tatălui ei — **n.r.**

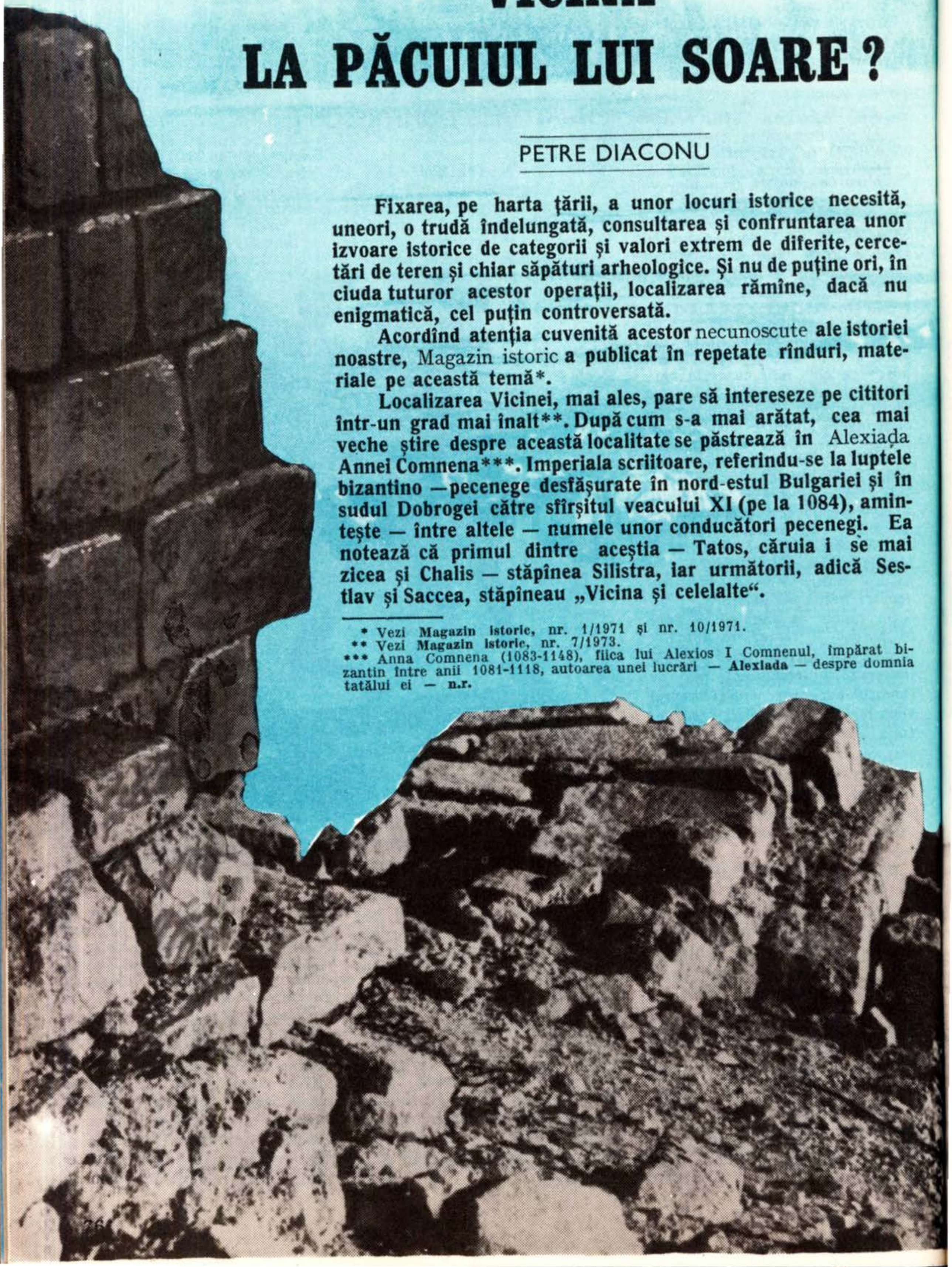

În lipsa altor precizări, orice încercare de localizare a Vicinei numai pe baza relației din cronica Anei Comnena este neviabilă. De altfel, din atenta cercetare a pasajului se pot trage două concluzii: a) Vicina era situată în nord-estul Peninsulei Balcanice și b) trebuie să fi avut, în secolul XI, o oarecare importanță, de vreme ce a fost aleasă de către un șef peceneg drept reședință.

Odată cu sfîrșitul sec. XI, timp de peste 150 ani, localitatea nu a mai fost menționată în nici un izvor. Începînd însă cu mijlocul veacului XII, această așezare a intrat din nou în atenția cronicarilor, iar numele ei a fost consemnat în listele eparhiale, în actele notarilor genovezi din Pera, în portulanele vremii, cum și în diferite alte documente. Ultimele mențiuni despre Vicina datează din prima jumătate a sec. XV.

Din cercetarea izvoarelor literare, rezultă că localitatea a fost un oraș dunărean și că **maxima ei perioadă de dezvoltare se plasează în a doua jumătate a veacului XIII și în primele două-trei decenii ale veacului următor. În aceste vremuri, Vicina a fost cel mai important centru comercial de la Dunărea de Jos.** Totodată, aici s-a aflat și sediul unei mitropolii, care a ființat pînă în preajma anului 1359. De altfel, se știe că Iakynth, primul mitropolit al Ungro-Vlahiei, a fost și ultimul mitropolit de Vicina. În a doua jumătate a sec. XIV, Vicina a început să-și piardă treptat din importanță; întratît, încît în prima jumătate a secolului următor ea și-a încetat existența.

Cîteva locuri pentru un singur nume

Mulți istorici români și străini s-au preocupat de localizarea Vicinei, propunînd diverse soluții și aducînd în sprijinul lor argumentele respective. Rînd pe rînd, s-a propus plasarea acestui vestit oraș undeva, „între Isaccea și Tulcea" (N. Iorga), la Măcin, la Niculițel, la Isaccea, pe ostrovul dunărean din fața ei, la Mahmudia. În această mare varietate de ipoteze, există un punct comun: ideea că Vicina ar trebui căutată cît mai aproape de Delta Dunării. Ideea se întemeiază pe două argumente: în primul rînd pe convingerea că un oraș dunărean a cărui activitate era determinată de negoțul maritim nu se putea dezvolta **decît în nordul Dobrogei** și, în al doilea rînd, pe intrepretarea datelor din **Geografia** călătorului arab Idrisi (circa 1150) și din portulanele medievale.

Primul argument rezultă, însă, după părerea noastră, din exagerarea avantajelor economice pe care apropierea de mare le poate conferi unei așezări: în dezvoltarea unor orașe dunărene, de-a lungul istoriei, au acționat și alți factori decît cel al apropierii de țărmul mării, cum ar fi, de pildă: nivelul ridicat al meșteșugurilor, densitatea mare a populației, existența în apropiere a unor comunități omenești favorabile intensificării schimburilor, asigurarea securității căilor de acces spre zonele de comercializare a mărfurilor etc.

Prin urmare, apropierea de țărmul mării, luată ca atare, fără a se ține seama de **totalitatea** factorilor care concură la dezvoltarea unui oraș, nu poate constitui un argument pentru localizarea Vicinei neapărat în nordul Dobrogei.

În a doua categorie de argumente, un loc însemnat îl deține **Geografia** lui Idrisi, în care, într-adevăr, este menționată o localitate **Disina,** „omologată" de istorici drept misterioasa Vicina. Această interpretare a fost rodul combinării a două pasaje în care apare primul nume, și cărora istoricul austriac Tomaschek le-a dat o traducere nu tocmai exactă. În plus, el a identificat greșit unele localități menționate de geograful arab în legătură cu acea Disina; pe baza acestor raționamente a plasat orașul căutat la... Măcin!

Datele lui Idrisi, interpretate astfel de Tomaschek, au fost acceptate fără nici o rezervă, dată fiind autoritatea științifică de care se bucura acest savant în lumea istoricilor.

După cum se vede, și în acest caz cercetătorii problemei au încercat — așa cum se întîmplă de obicei în chestiunile controversate — să tragă, fiecare, spuza pe turta lui (dacă ne e îngăduit să folosim o atare expresie). Situația se schimbă însă, și interpretările istoricului austriac devin inacceptabile dacă pornim de la însăși analiza **Geografiei** lui Idrisi. Se constată, atunci, că informațiile sale privind nord-estul Peninsulei Balcanice sînt pe cît de încurcate, pe atît de contradictorii. Distanțele de la o localitate la cealaltă sînt greșite, iar punctele cardinale, de cele mai multe ori, eronat indicate. Folosirea datelor din **Geografie** este îngreunată și de faptul că numele localităților sînt redate în forme stîlcite.

La alcătuirea operei sale, Idrisi a folosit știri culese de la negustorii arabi, care le preluaseră de la cei bizantini. Prin urmare, informațiile sale despre realitățile de la Dunărea de Jos erau de mîna a treia sau a patra, ceea ce, evident, mărește coeficientul de eroare. Pe deasupra, el însuși a complicat lucrurile. O atentă confruntare a informațiilor din textul **Geografiei** cu datele consemnate în harta care însoțește textul ne determină să admitem că învățatul arab a făcut mai degrabă o descriere a detaliilor din hartă, decît a reperelor geografice de pe teren. Din acest punct de vedere, pe bună dreptate se poate spune că opera sa este compusă dintr-o hartă explicată printr-un text și nu dintr-un text însoțit de o hartă.

La greșelile lui Idrisi, unii cercetători din zilele noastre au adăugat propriile lor greșeli. De pildă, ei n-au observat că autorul **Geografiei,** descriind drumurile comerciale ce se încrucișau, a fost nevoit să amintească numele unei localități de cîte două sau trei ori și, în conse-

La Păcuiul lui Soare, cinci șesimi din zidurile cetății au pierit de-a lungul secolelor, în valurile Dunării

cință, în opera sa au fost „găsite" mai multe localități cu același nume!

Traducînd corect pasajele care conțin numele **Disinei,** identificînd corect localitățile menționate ca fiind pe aceleași drumuri cu ea și interpretînd logic toate aceste amănunte, se ajunge la concluzia că orașul menționat de învățatul arab **nu se afla pe malul Dunării, ci la oarecare distanță de el,** cum, de altfel, se vede și din harta care însoțește textul **Geografiei.** Deci, **Disina** lui Idrisi și **Vicina** pe care o căutăm nu reprezintă una și aceeași localitate.

Iluzia hărților medievale

A doua serie de documente invocate de cei care plasează Vicina lîngă Delta Dunării o constituie hărțile de navigație din epoca medievală. În unele dintre acestea, Vicina este indicată prin numele ei, înscris fie în dreapta, fie în stînga fluviului, iar în altele și prin conturul unei cetăți cu ziduri puternice.

Cei care plasează Vicina la gurile Dunării se întemeiază pe observația că, în hărți, orașul este marcat undeva înainte de desfacerea fluviului în cele trei brațe ale deltei sale. Această observație, însă, este rodul unei duble erori. În primul rînd, istoricii în cauză au apreciat locul Vicinei în funcție numai de un singur reper, cel răsăritean, adică Delta Dunării. Dacă ei ar fi apreciat poziția Vicinei în raport și de gura rîului Drava, singurul reper danubian dinspre apus — existent în hărți — ar fi remarcat că numele orașului este înscris, spre vest, cam la a treia parte a distanței dintre Deltă și gura Dravei. În hărțile în care Vicina este indicată prin zidurile unei cetăți, locul ocupat de oraș pare a sugera o depărtare încă și mai mare față de Deltă. Astfel, în harta lui Angelino Dulcert (1337), conturul cetății Vicina se află la jumătatea distanței dintre Deltă și locul unde Drava se varsă în Dunăre, iar în harta lui Gugliemo Soleri (sec. XIV), ca și în cea al lui Mercia de Viladestes, aceeași cetate ocupă toată suprafața dintre Delta Dunării și gura Dravei!

În al doilea rînd, trebuie să se țină seama de faptul că hărțile, dacă reproduc cu oarecare exactitate conturul țărmului maritim, nu ne dau, în schimb, decît noțiuni vagi, nesigure asupra teritoriilor din interior. Pentru edificare, vom cita exemplul Dunării, care este redată întotdeauna sub forma unei linii ușor și ritmic ondulate, fără nici un cot de schimbare a direcției cursului și fără nici unul din numeroșii afluenți care brăzdează pămîntul țării noastre. Într-o atare situație, se înțelege de la sine că poziția Vicinei în hărțile medievale are un caracter cu totul relativ. Neținînd seama de această realitate, istoricii care în baza hărților, au plasat Vicina la gurile Dunării, au comis cea de-a doua eroare.

Oricum ar fi, trebuie să subliniem că nici una dintre hărți nu îndreptățește căutarea Vicinei în nordul Dobrogei. Astfel stînd lucrurile, se poate spune că, din stricta analiză a acestor documente, se desprinde un singur fapt: **Vicina era o localitate situată pe cursul Dunării de Jos,** și anume pe acea porțiune a fluviului care era **controlată de bizantini.** Această ultimă precizare rezultă din cercetarea contractelor negustorești încheiate la Pera* și în care Vicina e clar arătată ca aflîndu-se în „Imperiul roman" (bizantin). Mai mult decît atît: după cum a arătat Gh.I. Brătianu, tranzacțiile încheiate de Vicina aveau la bază hiperperii bizantini**. Savantul francez V. Laurent, urmărind aceste contracte, a ajuns la concluzia că bizantinii au pierdut controlul asupra centrului comercial dunărean între anii 1335-1337, ceea ce corespunde cu știrile furnizate de izvoarele literare.

Să reținem deci: **în a doua jumătate a sec. XIII și în primele decenii ale sec. XIV, Vicina se găsea înăuntrul granițelor Imperiului bizantin.** În consecință investigațiile pentru descoperirea ruinelor acestei localități trebuie extinse de-a lungul fluviului, în toată regiunea danubiană dintre Deltă și orașul Durostor Silistra, care mar ca, în acea vreme, limita dintre stăpînirea bulgară și cea bizantină în sudul Dunării.

Ce ne spune o hartă

Aici se cuvine să subliniem că determinarea cu exactitate a locului Vicinei nu poate fi dusă la bun sfîrșit dacă nu se ține seama de următoarele observații: 1) Vicina era în adevăr un oraș dunărean, dar nu era așezat pe un țărm, ci **într-o insulă.** Așa se explică, de altfel, de ce numele ei este marcat în hărți cînd în dreapta, cînd în stînga fluviului. În unele hărți, locul Vicinei este indicat chiar printr-un ostrov, iar în altele prin mențiunea expresă **isola vicinae.** 2) Izvoarele literare menționează existența Vicinei atît în veacul XI, cît și în perioada cuprinsă între mijlocul veacului XIII și prima jumătate a veacului XV. Ca atare insula dunăreană care urmează să fie identificată cu Vicina trebuie să conțină nivelurile arheologice corespunzătoare acestor secole. Este limpede că în lumina acestor două precizări niciuna din localizările propuse pînă acum — Niculițel, Mahmudia, Măcin — nu poate fi acceptată. Urme de viețuire din sec. XIII-XIV au fost descoperite, în schimb, la Isaccea. În plus, aceasta beneficiază și de avantajul așezării în dreptul Obluciței, străvechiul vad de traversare a Dunării. Totuși, orașul căutat nu poate fi localizat aici, fiindcă în vremea în care el exista (sec. XIII - XIV), Isaccea era cunoscută sub numele pe care și l-a păstrat pînă astăzi.

În sfîrșit, întrucît nici una dintre amintitele localități **nu se află pe vreo insulă,** orice discuție privind identificarea cu una dintre ele devine inutilă. Tocmai pentru a evita o atare obiecție s-a produs localizarea pe ostrovul din fața Isaccei. Din păcate, însă, în acest ostrov nu se găsesc urme arheologice databile în sec. XI - XIV. Neexistînd vreo posibilitate de identificare cu vreunul din centrele dunărene din nordul Dobrogei, trebuie să ne îndreptăm atenția spre porțiunea fluviului dintre Măcin și Silistra. De altfel, căutarea Vicinei în această zonă nu contravine izvoarelor literare,

---

* Colonie întemeiată de negustorii genovezi într-un cartier al Constantinopolului.

** Hiperperul bizantin a fost moneda cu cea mai largă circulație în a doua jumătate a sec. XIII și în primele decenii ale sec. XIV.

iar, pe deasupra, este impusă de dreapta interpretare a datelor arheologice și numismatice. Am arătat mai sus că moneda cu cea mai largă circulație la Dunărea de Jos a fost hiperperul bizantin. Harta răspîndirii acestei monede bizantine în zona pe care o studiem, întocmită și publicată nu de mult de cercetătorul Octavian Iliescu, demonstrează că marea majoritate a descoperirilor — pînă în prezent, 13 tezaure — este concentrată în jumătatea de apus a Munteniei și în Oltenia. E de la sine înțeles că dacă Vicina s-ar fi aflat în nordul Dobrogei — la Măcin, Isaccea sau altundeva — teritoriul din stînga Dunării cu cele mai numeroase descoperiri de hiperperi ar fi fost în Moldova și nu în Muntenia și Oltenia.

Intensitatea, relativ mare, a circulației hiperperilor în Muntenia apuseană și în Oltenia nu se poate explica altfel decît prin faptul că Vicina dunăreană se afla cît mai aproape de aceste regiuni.

Unde anume?

Noi credem că la Păcuiul lui Soare (comuna Ostrov, județul Constanța). Cetatea din insula cu acest nume, situată la 18 km în aval de Durostorum-Silistra, a fost construită de bizantini imediat după cucerirea Dobrogei, în anul 971. Din cetate se mai păstrează, astăzi, circa a șasea parte; restul a fost distrus, în decursul timpului, de apele Dunării. Vom mai adăuga că în perioada dintre primii ani ai sec. XI și prima jumătate a sec. XV — exceptînd sec. XII și prima jumătate a sec. XIII — în interiorul cetății s-a dezvoltat o puternică viețuire cu caracter civil.

Mai mult decît metropola!

Ipoteza localizării Vicinei la Păcuiul lui Soare o întemeiem, în primul rînd, pe faptul că așezarea de aici se găsește, ca și Vicina de odinioară, pe o insulă, iar în al doilea rînd, pe raportul cronologic dintre etapele de dezvoltare ale Vicinei, cunoscute doar din documente și cele ale așezării de la Păcuiul lui Soare, cunoscute azi prin săpături arheologice.

Astfel, am menționat, la începutul articolului, pasajul din cronica Anei Comnena, potrivit căreia Vicina era cunoscută în sec. XI. Cercetările arheologice au demonstrat că așezarea de la Păcuiul lui Soare era, în veacul XI,unul dintre centrele cele mai importante de la Dunărea de Jos.

Am arătat apoi că Vicina reapare în izvoarele literare către mijlocul sec. XIII și că ele o vor menționa în continuare pînă la jumătatea sec. XV. Arheologic, se dovedește că viețuirea, în formele sale pe deplin închegate, reîncepe la Păcuiul lui Soare tocmai către mijlocul sec. XIII și continuă în secolul următor, pentru ca să se stingă cu desăvîrșire în prima jumătate a veacului XV. **Prin urmare între etapele de dezvoltare ale Vicinei și cele ale așezării din Insula Păcuiul lui Soare există o perfectă concordanță cronologică.** Trebuie să se rețină că, începînd de la gurile Dunării și pînă la Păcuiul lui Soare, **nu se cunoaște pînă în prezent nici o altă așezare insulară care să conțină vestigii arheologice corespunzătoare istoriei Vicinei.**

Localizînd Vicina la Păcuiul lui Soare, oricine este îndreptățit să se întrebe: ce împrejurări istorice au determinat rapida dezvoltare a acestui oraș într-atît, încît să devină, către mijlocul sec. XIII, cel mai important centru comercial de la Dunărea de Jos și, în același timp, sediul unei mitropolii?

Se știe că, după anul 1186, în urma revoltei Asăneștilor, a luat ființă Imperiul româno-bulgar. Este greu, pentru moment, de stabilit traseul granițelor inițiale ale acestui imperiu. Ceea ce pare sigur e că Dobrogea nu a intrat în anul 1186, în alcătuirea țaratului de la Tîrnovo, rămînînd mai departe sub stăpînire bizantină. În prima jumătate a sec. XIII, la o dată neprecizată încă, granița dintre țaratul româno-bulgar și posesiunile dobrogene ale bizantinilor a fost rectificată în dauna acestora din urmă. De-acum încolo, Dorostolon (Silistra) — cu excepția unei scurte perioade de timp de la începutul sec. XIV — va fi un oraș asănesc. Pierderea lui de către bizantini s-a produs într-un moment în care teritoriile din stînga Dunării începuseră să cunoască, după o îndelungată ocupație pecenego-cumană, o oarecare dezvoltare economică și politică. În asemenea condiții istorice, cînd interesele bizantine de la Dunărea de Jos căpătaseră un nou conținut, locul orașului Dorostolon, ca centru economic, administrativ, politic și religios, trebuia preluat de o altă localitate. Or, o altă așezare mai adecvată intereselor bizantine din punctul de vedere al poziției geografice nu exista, în afară de Păcuiul lui Soare.

Unii cercetători, încercînd să deslușească sensul numelui de Vicina, Vezina, Vecina, opinează că acesta este un nume românesc. Dacă într-adevăr se va dovedi că numele orașului semnifică apropierea (vecinătatea) de ceva, în speță de alt oraș, atunci nu va fi greu să se explice de ce așezarea de la Păcuiul lui Soare s-a numit Vicina. Ea era doar **vecina Silistrei.**

Desigur, ipoteza localizării Vicinei la Păcuiul lui Soare atrage după sine tratarea într-o nouă optică a multora din problemele de istorie a regiunilor de la Dunărea de Jos. Una dintre ele privește rolul celebrului oraș în dezvoltarea economică și social-politică a ținuturilor din Muntenia și Oltenia; căci localizată la Păcuiul lui Soare, Vicina nu mai poate fi considerată fereastra spre mare a teritoriilor din Moldova, ci a acelora care au intrat în alcătuirea voievodatelor lui Seneslav, iar, mai tîrziu, în alcătuirea Țării Românești a primului Basarab.

Dar să nu anticipăm asupra unor probleme cărora doar viitorul le va da poate rezolvarea. În rîndurile de față, ne-am rezumat, în fond, la cercetarea unei chestiuni de geografie istorică. Ocupîndu-ne de un oraș celebru, căruia îi cunoaștem numele, dar nu-i știm locul, și de o așezare tot așa de celebră, căreia îi știm locul, dar nu-i cunoaștem numele, am încercat să transformăm două din necunoscutele istoriei regiunilor de la Dunărea de Jos într-un reper pentru cercetările viitoare.

DUBLA CELEBRITATE A CORĂBIEI WASA

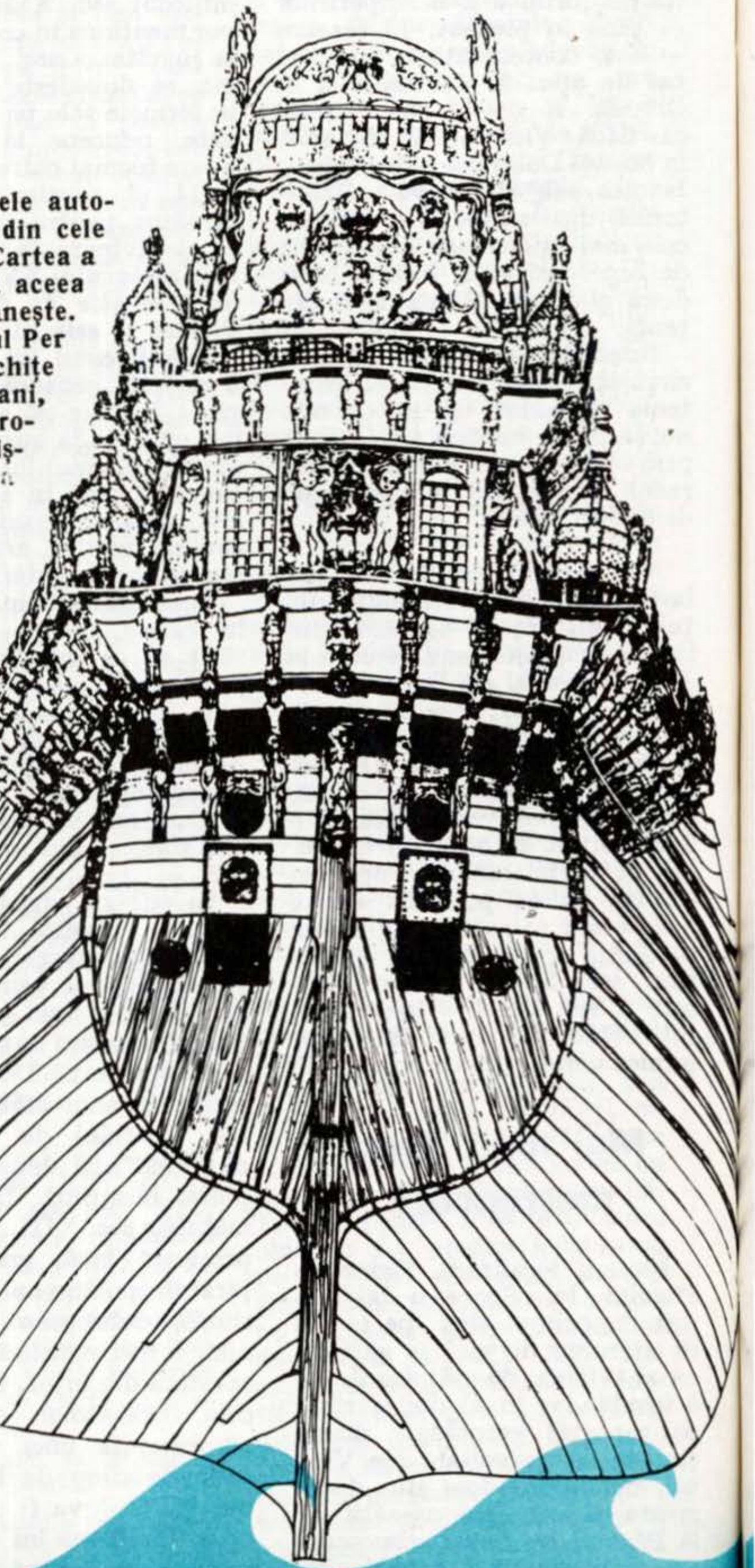

Poate că de o mai mare celebritate decît numele autorului său se bucură N-a dansat decît o vară, **unul din cele mai izbutite romane ale lui** Per Olof Ekström. **Cartea a apărut în 1949, a fost ecranizată la scurt timp după aceea și tradusă apoi în 24 limbi — între care și în românește.**

Născut în 1926 într-un sat din Suedia, scriitorul Per Olof Ekström a debutat încă din adolescență cu schițe și articole în presa locală; în 1947, la numai 21 ani, a înregistrat deja primul său succes de librărie cu romanul Singuraticul. **Personalitate de excepție în mișcarea literară contemporană suedeză, Ekström a înscris în palmaresul său 28 romane și numeroase nuvele, schițe, scenarii, eseuri, articole de critică.** Cînd cineva iubește, În cerul lor, Amprenta bestiei, Arsenic și împărtășanie, Mai în noiembrie **(tradusă și în limba română) sînt numai cîteva titluri, care ne recomandă însă un romancier viguros. Lucrările sale descriu condiția omului contemporan, îndeosebi a omului simplu, surprinzînd cu multă măiestrie manifestările de inechitate socială.**

În urma unei vizite în țara noastră, în 1970, România a trezit un deosebit interes scriitorului suedez. El a urmat apoi un curs de limba română la Facultatea din Stockholm, iar în 1971 cursul de vară de la Sinaia. Mărturie a admirației sale pentru frumusețea peisajului nostru, stau lucrările România, țara izvoarelor de sănătate **și** Drumuri spre Voroneț, **aflate în curs de apariție la două edituri românești; ele trădează un condei inspirat și, totodată, un prieten statornic al țării noastre.**

De data aceasta, Per Olof Ekström se adresează în mod special cititorilor Magazinului istoric, **abordînd o temă deosebit de interesantă, care stabilește un arc peste secole între trecutul și prezentul Suediei.**

B.A.E.

DESTINUL A DOUĂ NAVE

În exclusivitate pentru MAGAZIN ISTORIC

Duminică 10 august 1628. Portul Stockholm. Vremea e frumoasă, vîntul slab. Corabia regală WASA e gata de lansare la apă. Vasul e mare și greu. Cele patru pînze ridicate, care reprezintă cam jumătate din suprafața totală a velelor (1 200 metri pătrați), nu au suficientă forță să-l deplaseze destul de repede. Pe neașteptate, o rafală de vînt înclină corabia; apa începe să pătrundă prin lăcașurile tunurilor de pe puntea inferioară. În numai cîteva minute, sub privirile îngrozite ale celor de pe țărm, WASA se scufundă „cu armament, pînze, steaguri și tot echipamentul", spun cronicile vremii. Rămîn deasupra apei, ca o mărturie că totul n-a fost numai un vis urît, vîrfurile celor trei catarge.

Corabia a străbătut un kilometru. Atît. A fost prima și ultima ei cursă.

Numărul victimelor? Greu de precizat. Se știe doar că la bord s-au aflat cam 130 marinari. Se presupune că au pierit cel mult 50, întrucît în apropierea vasului se aflau multe ambarcațiuni care au venit imediat în ajutorul naufragiaților (în 1961 s-au găsit numai 18 schelete).

Foarte curînd după aceea, regele Suediei, Gustav II Adolf a ordonat deschiderea unui proces. S-a afirmat că scufundarea navei fusese determinată fie de grave erori de echipare, fie de niște manevre greșite. Din depozițiile martorilor a reieșit însă că naufragiul fusese provocat de instabilitatea corăbiei; cum constructorul principal, olandezul Henrik Hybertsson de Goot murise cu un an înainte de lansarea la apă, dosarul a fost clasat.

Efectul imediat al acestei catastrofe a fost hotărîrea regelui Gustav II Adolf de a pune construcția navelor militare sub controlul direct al statului.

Unul din pilonii flotei

WASA ar fi trebuit să facă parte din flota suedeză a Balticii.

În 1625, la șapte ani de la izbucnirea războiului de 30 ani, regele Suediei — participant la conflict — ordonase construirea unei moderne și puternice flote militare pentru Marea Baltică, o măsură de maximă importanță strategică pentru Suedia, care stăpînea pe atunci și Finlanda* și teritoriile din jurul Mării Baltice**. În numele apărării catolicismului, armatele împăratului Ferdinand II de Habsburg (care a ocupat tronul Imperiului romano-german între 1619-1637) și ale aliaților săi începuseră să cucerească nord-vestul Europei. La început, Suedia a dat sprijin principatelor protestante germane, în lupta lor cu forțele imperiale***.

Gustav II Adolf s-a temut că flota spaniolă, coalizîndu-se cu cea a principatelor catolice din Imperiul romano-german, va pătrunde prin strîmtorile daneze în Marea Baltică, mai ales că armatele generalilor imperiali Wallenstein****, Tilly, Piccolomini și alții înaintau vertiginos spre nord. În mai 1628, Wallenstein a ajuns pe coasta sudică a Mării Baltice și a început asediul portului hanseatic Stralsund. Generalul își construise o puternică flotă la Wismar, drept care, ca o recunoaștere a meritelor sale incontestabile, împăratul Ferdinand II îi acordase titlul de „amiral al Balticii".

Pentru a contracara acțiunea lui Wallenstein, Gustav a încheiat un tratat de alianță cu conducătorii orașului Stralsund, iar armatele suedeze, împreună cu cele daneze, au pătruns pe teritoriul german. În luna august a aceluiași an, Wallenstein a fost nevoit să se retragă. Era prima lui înfrîngere în acest război.

Gustav Adolf însă cunoștea bine puterea adversarului; de aceea, el a acordat un statut de excepție flotei din Marea Baltică.

Nenorocoasa WASA trebuia să fie unul din pilonii acestei flote.

În ceața legendelor

Încercările de ridicare la suprafață a corăbiei au început la scurt timp după scufundare și au continuat pînă în anul 1670. Metodele de recuperare au fost propuse chiar din 1628; ceea ce lipsea, însă, era forța mecanică necesară pentru ridicarea unui vas atît de greu. Pînă la urmă, n-au fost recuperate decît tunurile care au fost scoase, pe rînd, pînă în anul 1665. Scafandrii din Keksholm (Finlanda) și din Lübeck au executat această operație cu ajutorul clopotului de scafandru, construcție care, deși primitivă, a funcționat satisfăcător. Corpul navei a rămas însă mai departe pe fundul mării.

De-a lungul secolelor, WASA a fost învăluită în ceața legendelor din portul Stockholm, ascunsă în valuri și în

---

* În 1581, Finlanda a devenit mare ducat dependent de Suedia. A rămas în stăpînirea acestei țări pînă în sec. XVIII.

** În urma păcii de la Stolbovo (februarie 1617), care a încheiat războiul ruso-suedez, Suedia a primit nordul Estoniei, Ingermanland și Carelia, închizînd Rusiei accesul la Marea Baltică. Suedia avea să piardă supremația în Baltica abia peste un secol, în urma înfrîngerii din războiul nordic (1700-1721).

*** Mai tîrziu, într-o altă fază a războiului, Suedia avea să se alieze cu Franța. Vezi în acest sens și **Magazin istoric**, nr. 6/1970.

**** Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1973.

actele uitate pe undeva, într-o arhivă.

Omul care a redescoperit WASA se numește Anders Franzén. El și-a dedicat tot timpul liber cercetărilor de arheologie maritimă și, încă din 1948, a făcut unele supoziții asupra locului unde se afla scufundată nava. În vara lui 1956 a găsit-o. Descoperirea a fost rezultatul unui „pescuit" foarte minuțios. Din apa murdară a portului Stockholm, de la o adîncime de 32 metri, Franzén a scos la suprafață mai întîi o bucată de stejar negru, învechit.

Știrea descoperirii navei a produs efectul unei bombe, mai ales în rîndul arheologilor și istoricilor, întrucît se știa că vasul se scufundase întreg și complet înarmat. Ar fi fost, deci, prima navă de război din secolul XVII la dispoziția cercetătorilor. VICTORY, nava lui Nelson din bătălia de la Trafalgar, este cu 177 ani mai tînără. E drept că mai există în lume nave bine conservate cu mult mai vechi decît WASA; de exemplu, niște corăbii din timpul vikingilor, aflate la Muzeul Bygdoy din Oslo*. Ele sînt însă de dimensiuni reduse — 17 și, respectiv, 19 metri lungime. Acestea par a fi fost destinate ceremoniilor, neavînd deci un caracter practic. Au mai existat „galerele de agrement" ale lui Caligula — scoase în 1931 din Lacul Nemo, aflat în apropierea Romei. Din păcate, ele au fost arse de trupele hitleriste în 1944.

După descoperirea navei WASA, prima întrebare a fost dacă putea fi scoasă din adîncuri intactă. Scafandrii marinei suedeze au început imediat scufundările și, după un an, în toamna lui 1957, specialiștii au putut stabili o serie de date foarte importante:

— nava a fost construită din lemn de stejar; cînd s-a scufundat era într-o stare perfectă; se află în poziție normală, așezată pe un teren argilos; este intactă și bine conservată, în straturi de nisip, mîl și gunoaie; nu este atacată de **terado navalis** („viermele navelor"), acesta nu poate trăi în Marea Baltică din cauza concentrației scăzute de sare; se află foarte aproape de șantierul naval al Stockholmului, ceea ce presupune înlesniri în operațiile tehnice de salvare; apa unde e scufundată nu e niciodată tulburată de valuri puternice.

Pornind de la aceste premise, s-a ajuns la concluzia că WASA putea fi scoasă intactă la suprafață.

După 333 ani

Recuperarea corăbiei avea să devină imediat o întreprindere națională de prim ordin. Mulți cetățeni ai Suediei au cumpărat „medalii Wasa" pentru fondul de salvare și de conservare a navei, iar marile întreprinderi au sprijinit acțiunea prin donații de echipamente și de fonduri destinate „Comitetului Wasa".

Cum s-a procedat pentru ridicarea la suprafață? Cu un fel de „tun de apă" subacvatic numit „Zetterström-jet", scafandrii au forat sub carcasa navei șase tuneluri, de circa 25 metri lungime fiecare. Prin ele au fost trase 12 cabluri de oțel, cu un diametru de cinci centimetri și o lungime de 120 metri fiecare, calculat astfel încît să suporte o sarcină de 120 tone. „Armata de salvare" era compusă din patru nave speciale, două pontoane pneumatice, cu o capacitate de ridicare de 1 200 tone fiecare, și cîteva nave mici.

În ziua de 20 august 1959, a început operațiunea de recuperare a navei din groapa unde se odihnise mai bine de trei secole. Prinsă într-o plasă enormă de 1 500 metri cabluri de oțel, WASA și-a început noul periplu, de data aceasta complet subacvatic. În 28 zile, ea a fost transportată pe o distanță de 600 metri spre un loc unde apa avea o adîncime mai mică. A fost o cursă cu 400 metri mai redusă decît cea din 1628. Transportul s-a făcut pe etape, din cînd în cînd nava fiind lăsată la fund să se... odihnească.

Din vara anului 1959 pînă în primăvara lui 1961, cu mici întreruperi, scafandrii au lucrat intens pentru pregătirea operațiunii de ridicare definitivă a navei. De asemenea, a fost înlocuită o mare parte din pupa care era distrusă. Tot sub apă au fost astupate găurile unde fuseseră lăcașurile tunurilor ca și cele aproape 6 000 orificii rămase de la cuiele mîncate de rugină de-a lungul secolelor.

Ridicarea la suprafață a avut loc pe data de 17 aprilie 1961 în prezența multor corespondenți de presă și radio-televiziune din țară și de peste hotare. La ora 9 și 3 minute, din apă a apărut vîrful a două elemente componente ale navei, iar în jurul orei două după-

Cîteva caracteristici tehnice ale navei WASA

Lungime	70 m
Lățime	11 m
Înălțime „castelul" pupei	20 m
Carena	4,7 m
Deplasament	1 300 t
Înălțime maximă (catargul mare)	52,5 m
Trei catarge	
Suprafața totală a velelor	1 200 mp
Tunuri	64 (dintre care 48 de mare calibru)
Greutatea tunurilor	80 t

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1971.

DESTINUL A DOUĂ NAVE

amiază, putea fi văzut întregul ei contur.

În zilele următoare, nava a fost eliberată de sute de tone de apă și mîl, iar apa murdară a fost filtrată cu multă atenție. Cu acest prilej, au ieșit la iveală o bună parte din cele aproximativ 12 000 obiecte găsite pe WASA și în apropierea sa.

La 4 mai 1961, nava a fost transportată prin plutire într-un doc, pentru a fi plantată, în iunie, pe pontonul de mare capacitate, pe care, mai tîrziu, avea să se construiască hala „Muzeului Wasa".

Analizîndu-se noile date obținute, s-a ajuns la o concluzie destul de contradictorie. Pe de o parte, după calculele specialiștilor, bastimentul ar fi trebuit să aibă un balast de vreo 400 tone: bolovanii de pe fundul navei nu cîntăreau însă decît 120; deci nu este deloc de mirare că nava a fost „instabilă". Pe de altă parte, însă, în ciuda minusului de balast, din actele procesului judecat în 1628 rezultă că vasul se afundase prea mult în apă, peste limita tolerată, lăcașurile tunurilor aflîndu-se abia cu 120 centimetri deasupra nivelului apei. Care să fi fost, deci, viciul real de construcție?

Puntea inferioară a vasului, curățată și spălată de echipa de arheologi după scoaterea la suprafață

În p. 80 : *„castelul" de la pupa; înălțime 20 m (desen)*

WASA în comparație cu un bloc de 18 etaje (desen) ▼

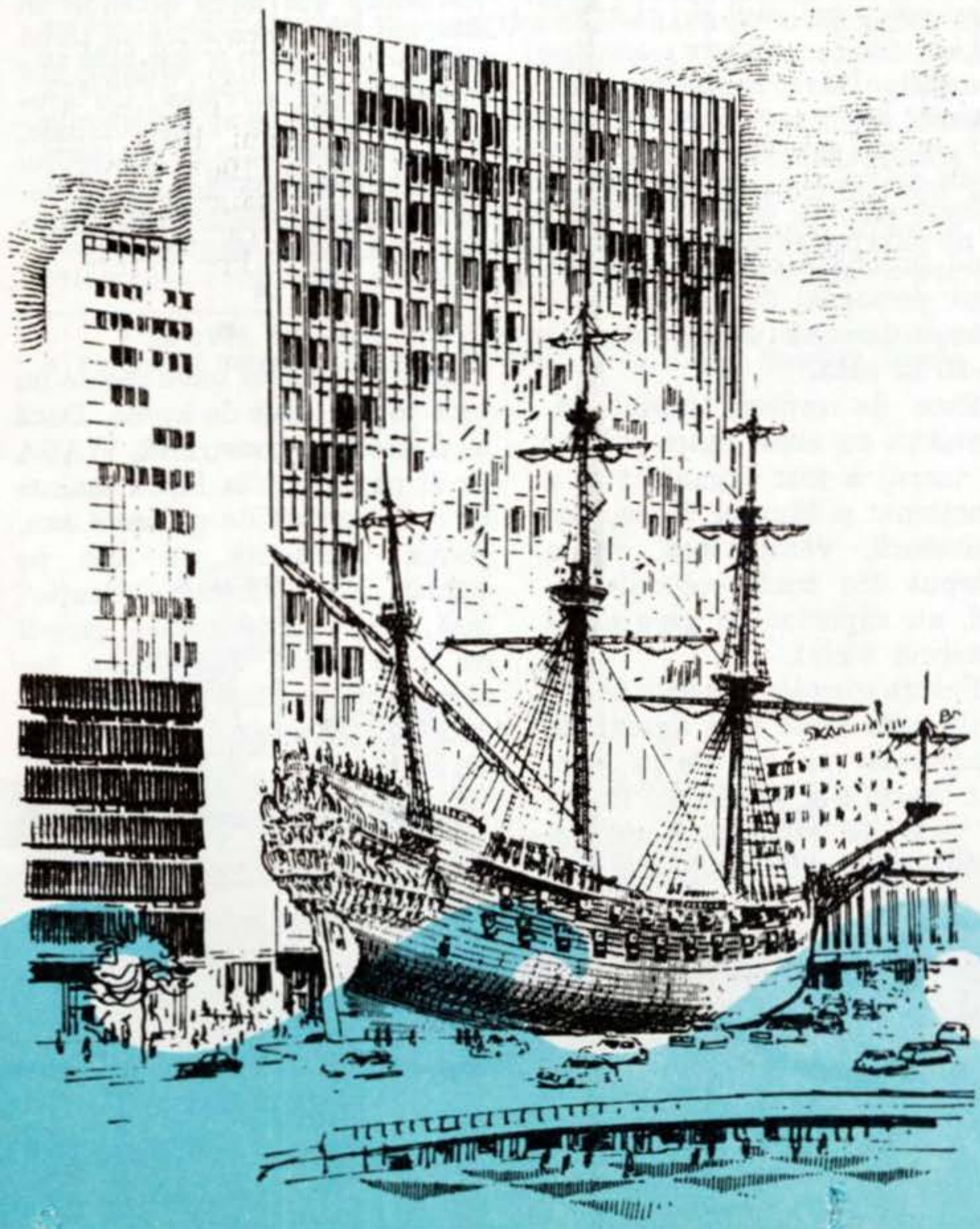

Sub un termos enorm

După scoaterea la suprafață a vasului, o problemă deosebit de dificilă ce s-a pus arheologilor și cercetătorilor a fost conservarea obiectelor aflate la bord: încălțăminte, îmbrăcăminte, arme, muniții, unelte, piese de mobilier, alimente, băuturi etc. Alături de locul unde se aflase corabia s-au mai găsit, în anii 1963-1967, pe o suprafață de 4 000 metri pătrați, mai multe accesorii din velatură, puntea superioară, galionul și „castelul" pupei.

Majoritatea obiectelor sînt din lemn, în mare parte stejar, precum și din alte esențe mai puțin rezistente. Se știe că,

după ce a fost ținut multă vreme în apă, orice lemn se deformează repede în timpul procesului de uscare. De aceea, prima măsură luată de cercetători a fost de a menține umiditatea carcasei: imediat după ce ea a apărut din apă, părțile superioare au fost ambalate în plastic, iar obiectele mai mici au fost cufundate în niște „căzi" speciale. S-a pus desigur și problema conservării unor obiecte de dimensiuni impunătoare. Leul galionului, din stejar sculptat, avea o lungime de peste 3 metri, cîrma o înălțime de 10 metri și o greutate de 3 tone, iar o parte din catargul de la proră o lungime de 20 metri și o grosime de 70 centimetri.

În comparație cu linia sobră a unei nave de război din zilele noastre, WASA era incredibil de împodobită și înzorzonată. Aproximativ 700 sculpturi în stil baroc, de dimensiuni care variază între unu și trei metri, aurite și pictate mai ales în culorile Suediei, galben și albastru, precum și în roșu și negru fac parte din elementele ornamentale. Unele dintre ele au fost atît de bine păstrate, încît urmele de aur și vopsea sînt și acum vizibile pe suprafața lemnului.

În faza a doua a operației de conservare, au fost întrebuințate unele substanțe chimice care împiedică procesul de putrezire și mențin formele și proporțiile obiectelor. Dar WASA este ea însăși o „bucată" de lemn cu dimensiuni enorme, cu un volum de 900 metri cubi de stejar, care se cere conservată. Pentru aceasta s-a propus la un moment dat demontarea navei și conservarea fiecărei componente separat. În această situație exista însă pericolul ca piesele să se deformeze atît de mult, încît asamblarea să devină practic imposibilă.

În cele din urmă, s-a recurs la construirea, deasupra navei, pe pontonul plutitor, a unei hale, un fel de „termos" gigantic, în care umiditatea relativă a aerului s-a menținut la un nivel constant, de 95-98%, iar temperatura la +20°C. Soluția s-a dovedit foarte eficace.

În aprilie 1962, a început „perioada umedă" de conservare, în care asupra navei s-a acționat cu substanța denumită PEG (amestec de polietilenglicol, inovație suedeză din 1952) și bor. Inițial, operația de impregnare a fost făcută manual. Pînă în septembrie, au fost pompate asupra navei, din toate direcțiile, și în exterior și în interior, 90 tone de PEG și bor.

În 1965, a fost introdus un sistem automat de aspersiune (ploaie artificială), nava fiind supusă la „dușuri" de cîte 25 minute, cu pauze de 20 minute. În 1966, soluția a pătruns în întreaga construcție a navei, însă concentrația era încă insuficientă pentru o perfectă conservare a lemnului. Fiind considerată eficientă, metoda a fost aplicată în continuare.

„Perioada umedă" s-a încheiat în 1972, după care a început „perioada uscată". Aceasta va dura mult mai mult, probabil vreo 20 ani. Pentru reconstituirea navei „perioada umedă" nu a fost un impediment, în acest timp galionul și „castelul" pupei fiind refăcute aproape complet. Între timp, obiectele depuse în „căzi" s-au saturat de soluția chimică. La scoaterea din adîncuri, lemnăria era de aproape două ori mai grea, fiind îmbibată cu apă. La sfîrșitul perioadei de uscare, procentul de apă va fi doar de 10-20 la sută.

Este de reținut faptul că, simultan cu acest mare șantier de lucru, a fost organizat și a funcționat și Muzeul Wasa, deși vizitatorii, veniți încă de la început din toate colțurile lumii, au suportat cu greu aerul puternic viciat.

Pentru vizitatori, perioada actuală este mult mai agreabilă, comparativ cu cea de la început. Aerul s-a purificat. Imensa hală de aluminiu, oțel și plastic poate fi acum fotografiată în întregime. Se lucrează mai rapid la restaurare: sculpturile și toate elementele decorative vor fi puse la locurile lor, astfel că nava regală WASA își va recîștiga splendoarea și maiestatea de altădată.

WASA este în prezent muzeul cel mai solicitat din Suedia.

Pînă în 1972, despre dubla celebritate a acestei nave — pe care au făcut-o vestită atît scufundarea, cît și ridicarea ei la suprafață — au fost publicate aproape 100 cărți și broșuri în mai multe limbi, reportaje turistice și diverse studii științifice. S-au turnat șase filme documentare, în limbile germană, engleză, franceză și spaniolă.

Nu s-a stabilit încă cum va arăta în final acest vas. Actuala construcție este o soluție temporară, valabilă pentru primele faze de conservare și reconstituire. Sînt încă discuții în jurul chestiunii restaurării care poate fi integrală, folosind toate detaliile găsite, sau parțială — asamblarea cu piesele păstrate pînă astăzi. Se discută, de asemenea, în contradictoriu dacă este cazul să se vopsească sau nu carcasa în culorile originale etc.

Ceea ce pare stabilit este că vizitatorii vor avea acces și în interior. Ca într-o navă în plină cursă, marinarii și ofițerii vor fi ocupați cu serviciul. Cu ajutorul mijloacelor audio-vizuale, viitorii vizitatori ai Muzeului Wasa vor căpăta informații detaliate despre viața marinarilor de la începutul sec. XVII.

★

★ ★

Destinul fostei nave regale nu este totuși lipsit de ironie. Dacă ar fi fost bine construită, WASA ar fi participat la lupte înainte de a fi distrusă de ghiulele sau, poate, sfărîmată de ape pe stîncile Mării Baltice. „Grație" însă, unor catastrofale greșeli de construcție, beneficiem astăzi de o inestimabilă comoară istorică și științifică.

Traducere de:
Barbu Alexandru EMANDI

DESTINUL A DOUĂ NAVE

Avanpremieră editorială

BĂTĂLIA CONVOAIELOR

Cel de-al treilea Reich n-a fost niciodată o putere maritimă capabilă să rivalizeze cu Marea Britanie. Îndeosebi la capitolul nave de suprafață, supremația britanică pe mare a fost absolută; în vreme ce Royal Navy dispunea de 18 cuirasate și crucișătoare grele, 10 portavioane, 15 crucișătoare cu tunuri de peste 8 țoli, 62 crucișătoare ușoare cu tunuri de sub 6 țoli, 205 distrugătoare și 112 vase mai mici, flota germană consta din: patru cuirasate și crucișătoare grele, trei cuirasate de buzunar (DEUTSCHLAND, ADMIRAL GRAF VON SPEE și ADMIRAL SCHEER), un portavion, patru crucișătoare cu tunuri de peste 8 țoli, șase crucișătoare ușoare cu tunuri de sub 6 țoli, 25 distrugătoare, 59 vase mai mici.

În mare parte situația se datora politicii ezitante de construcții navale a Reichului: unii conducători ai Kriegsmarinei („marina militară") nutreau ambiția de a construi o puternică flotă de suprafață, pe cînd alții înclinau în favoarea submarinelor. O contribuție negativă a avut și certitudinea lui Goering că Luftwaffe („aviația militară") va fi capabilă nu numai să suplinească decalajul existent, ci să dea și lovituri grele Home Fleet-ului („marina metropolitană" a Angliei). Succesele înregistrate pe fronturile terestre din Polonia (1939), Danemarca, Norvegia, Franța, Olanda, Belgia (1940) păreau să confirme acest arogant pronostic. În expediția din Norvegia (aprilie 1940), flota britanică a scufundat trei crucișătoare și zece distrugătoare naziste și a avariat alte două crucișătoare și un distrugător.

Pierderile pe mare ale Germaniei n-au fost niciodată recuperate, deși în 1941 au intrat în funcțiune două noi cuirasate (BISMARCK și TIRPITZ) și un crucișător (PRINZ EUGEN). Mai mult, începînd din 1942, Germania nu a mai construit nici o navă de suprafață.

În nord, în Marea Norvegiei, marina germană avea totuși o poziție deosebit de avantajoasă, care compensa în bună parte superioritatea numerică a Home Fleet-ului. Numeroasele porturi de pe țărmul dantelat al Norvegiei septentrionale* constituiau tot atîtea baze de operații ale flotei germane împotriva convoaielor cu destinația est. Începînd din toamna anului 1941, lungi convoaie de vase aliate, încărcate cu armament destinat Uniunii Sovietice și escortate de bastimente ale Home Fleet-ului, se îndreptau spre Murmansk și Arhanghelsk. Ruta nordului, cea mai directă spre porturile sovietice, străbătea Marea Norvegiei, ocolind Capul Nord. Pînă în vara lui 1942, convoaiele Arcticii au înregistrat pierderi nesemnificative. Odată cu acest anotimp însă,traficul din nordul Atlanticului se afla sub o mare amenințare. În Fiordul Trondheim, fusese instalat în ianuarie cuirasatul german TIRPITZ, cea mai puternică navă din ambele tabere angajate în cel de-al doilea război. Avea un deplasament de 42 900 tone, un echipaj de 2 400 oameni și 8 tunuri de 381 mm, pe lîngă o puternică artilerie mijlocie și ușoară, iar blindajul gros îl făcea practic inexpugnabil. Lansat la apă în aprilie 1939, la Wilhelmshaven, TIRPITZ nu luase parte la nici o bătălie navală pînă la acea dată. Făcuse primele încercări în larg, în Marea Baltică, abia în 1941 iar acum primise sarcina de a fi nava-amiral a unei puternice escadre trimise de comandamentul german în fiordurile Norvegiei, cu misiunea de a intercepta convoaiele aliate. Imobilizînd în apele arctice o parte din potențialul naval al aliaților, care

---

* În 1940, Norvegia fusese ocupată de trupele hitleriste, împotriva cărora poporul norvegian desfășurase o puternică mișcare de rezistență. Vezi în acest sens **Magazin istoric,** nr. 3,4/1970 și 7/1973.

TIRPITZ, cel mai puternic vas angajat în al doilea război mondial

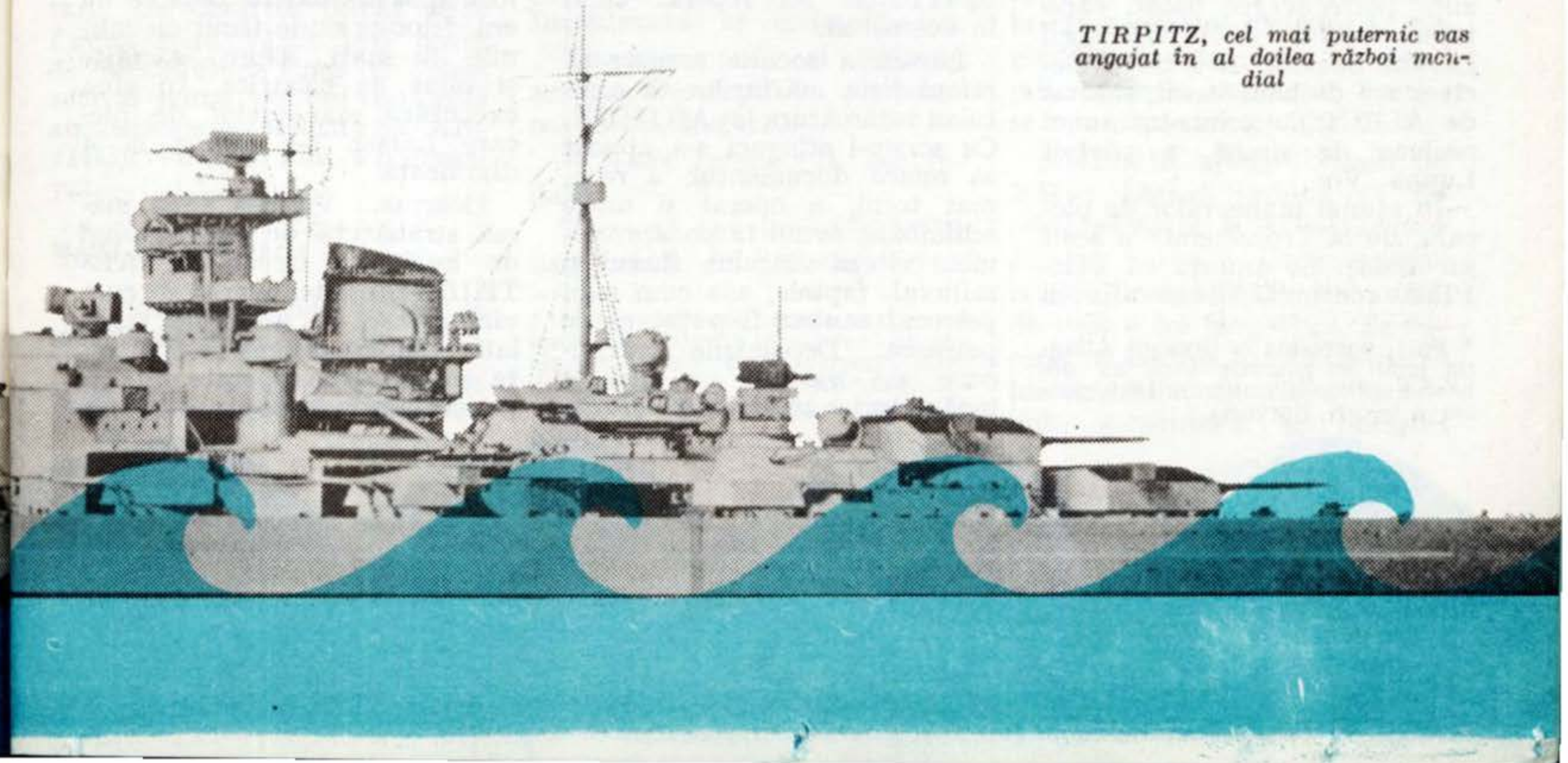

altfel ar fi putut opera pe alte teatre de acțiuni militare, „mamutul“ german provoca indirect grave pierderi navelor aliate aflate în această zonă.

Temîndu-se de o repetare a pierderilor suferite de Royal Navy în ciocnirile cu BISMARCK (scufundat după grele lupte în mai 1941), premierul englez Churchill a dispus ca în eventualitatea ieșirii lui TIRPITZ, în larg, navele britanice de escortă ale convoaielor să părăsească cargoboturile, evitînd lupta cu cuirasatul german. Efectul cel mai catastrofal al acestui ordin l-a înregistrat convoiul P.Q. 17 în iulie 1942; informată greșit că TIRPITZ a părăsit baza Trondheim, Amiralitatea britanică și-a retras escortoarele, lăsînd pradă U-BOOT-urilor și Luftwaffei 24 din cele 35 vase comerciale.

În fața acestei situații, Churchill s-a decis să treacă la ofensivă, dînd ordin ca TIRPITZ să fie scufundat sau scos din luptă, ceea ce n-avea să fie deloc ușor.

Întrucîtva prescurtat și cu o serie de note aparținînd redacției revistei Magazin istoric, prezentăm cititorilor noștri — care au putut urmări în paginile revistei și alte episoade dramatice din bătălia Atlanticului* — un prim fragment din cartea scriitorului francez Léonce Peillard: Scufundați Tirpitzul!, a cărei traducere este în curs de apariție la Editura Politică. Fragmentul descrie prima încercare de scufundare a navei, operația „Title“ — desfășurată în toamna anului 1942 — în care au fost folosite torpilele ghidate.

Un cuter norvegian — vasul pescăresc ARTHUR, tip de ambarcațiune frecvent întîlnit în regiunea Fiordului Trondheim — urma să transporte în apropierea cuirasatului german două echipaje de cîte trei englezi [doi scufundători pentru manevrarea torpilei — Brewster și Brown, Craig și Evans — și cîte un om care să-i ajute la îmbrăcarea costumelor de scafandru autonom și la fixarea rezervelor de oxigen] pentru fiecare din cele două torpile ghidate care trebuiau apoi pilotate pînă sub coca lui TIRPITZ. Torpilele — fixate sub coca lui ARTHUR pentru a fi remorcate cu cîteva ore înainte ca vasul să se prezinte în porturile germane de control de la intrarea în Fiordul Trondheim — cîntăreau cam două tone fiecare, aveau o autonomie de 7 ore și un parcurs maxim de 20 mile.

Echipajul lui ARTHUR se afla sub comanda skipperului norvegian Leif Larsen, secundat de trei norvegieni, membri ai mișcării de rezistență și marinari încercați.

Titlul și notele de subsol aparțin redacției.

Florentina VLĂDĂȘCĂU

* Vezi Magazin istoric, nr. 5/1968 și 7/1972.

Operația „Title“

LÉONCE PEILLARD

Luni 26 octombrie 1942, ora 10

Obosit după ultimele două zile petrecute pe uscat, căpitanul vasului ARTHUR, Leif Larsen doarme. N-a trecut decît o oră de cînd vasul, salutat de ALECTO printr-un sunet prelung de sirenă, a părăsit Lunna Voe.

În ajunul manevrelor de plecare, de la Trondheim* a sosit un mesaj. Se anunța că TIRPITZ continuă să se afle la locul lui din Fiordul Faetten, în spatele rețelei din plase protectoare. Dealtfel, un avion SPITFIRE l-a reperat chiar în aceeași zi.

Larsen a socotit necesar să refacă lista mărfurilor ce alcătuiau încărcătura lui ARTHUR. Cu scrisu-i stîngaci s-a apucat să refacă documentul, a recopiat totul, a operat și unele schimbări, avînd în vedere vremea, viteza vîntului, fluxul și refluxul, faptele, așa cum s-au petrecut sau ar fi putut să se petreacă. Deplasările anterioare ale vasului cu diverse încărcături au trebuit și ele bine precizate, eliminînd orice lucru care ar fi putut părea neverosimil. Documentele au fost apoi murdărite, ceea ce nu era deloc greu de făcut cu mîinile lui mari, aspre, năclăite și pline de cicatrice. În ziua executării manevrelor de plecare Larsen s-a culcat la 4 dimineața.

Doarme... Vremea e rea, marea străbătută de valuri lungi de hulă. La cîrma lui ARTHUR, Brewster le privește cum vin strînse, la intervale regulate; ambarcațiunea se opintește sub șocurile repetate, apa șiroiește continuu pe geamurile de

* Port norvegian la Oceanul Atlantic, unul din punctele unde au debarcat germanii, în aprilie 1940, pentru a cuceri Norvegia.

la timonerie. „Dacă nu va avea o pană de motor — Brewster îi auzea «tac-tac-tac-ul» regulat — ARTHUR îi va duce pînă la TIRPITZ".

Din cînd în cînd el aruncă prin hubloul din spate o privire celor două torpile. Sînt acolo, ascunse sub plase și prelate; uneori talazurile mării le acoperă, dar n-are nici o importanță. Înainte de a coborî, Larsen îl ajutase să întărească mai bine cablurile. Bine amarate pe cavaleții* lor, torpilele ghidate nu se vor mișca din loc nici cu un deget.

În timonerie, Johannes Kalve este oricînd gata să-i dea o mînă de ajutor; jos, Björnöy supraveghează motorul. Din cînd în cînd, prin trapa care duce la postul echipajului se văd capetele lui Billy și Causer.

Shorty („Scundul"), Craig și Evans, lungiți pe o cușetă, încearcă și ei să doarmă. Marinarii norvegieni, ca și englezii dealtfel, nu arată prea bine, deși pînza ridicată a îmbunătățit stabilitatea lui ARTHUR.

În primele douăzeci și patru de ore, ARTHUR a făcut în medie 3 noduri pe oră. Acum marea este acoperită de o ceață ușoară. ARTHUR nu se vede nici de la zece metri. Larsen știe că riscurile serioase vor începe la vreo 50 mile de coasta norvegiană, zonă în care toate vasele sînt suspectate că se îndeletnicesc cu orice, numai cu pescuitul nu. Aviatorii germani le mitraliază fără cruțare. De cînd au plecat de la Lunna n-au văzut nici urmă de barcă. Dacă timp de douăzeci și patru de ore condițiile atmosferice nu se schimbă, ARTHUR va trece fără a fi observat.

Marți 27 octombrie

Zi fără incidente. Vîntul se mai liniștește, dar, la intervale regulate, o hulă de fund zguduie vasul și pe cei zece oameni care se află pe el.

Miercuri 28 octombrie, ora 16

Johannes Kalve ține timona; în față, la tribord, deasupra stratului de ceață, apare un lanț de munți cu crestele înzăpezite. Larsen recunoaște vîrfurile care se ridică deasupra orășelului Büd, la sud de portul Kristiansund. Urmează să intre în apele de la Hustadvija. În amurg, la 15 mile de punctul Büd, Larsen ordonă Cap nord-vest. Avem timp , îi explică lui Brewster, aplecat peste hartă. În noaptea asta vom urca încet de-a lungul coastei, ținîndu-ne la o distanță de 30 mile de țărm. Vom trece prin fața farului Grip, situat pe o insuliță, apoi vom da de cîmpurile cu «ciuperci»**, din fața Insulei Smöla și a portului Edöy. Acolo trebuie să încărcăm turba.

Nici nu își termină Larsen bine explicațiile, că motorul începe să tușească, apoi se oprește și se așterne tăcerea. Björnöy — aflat pe punte — sare în picioare și coboară în sala mașinilor. Legănîndu-se, ARTHUR derivă încetișor. Brewster și Larsen se străduiesc să rămînă calmi, să-și spună că nu s-a întîmplat nimic grav... Motorul nu este un lucru care nu se poate repara... Au luat cu ei și cîteva piese de schimb, poate nu acelea care trebuie... Întotdeauna se întîmplă așa.

Nu trece mult și Björnöy reapare. Pe chipul lui prietenos se citește bucuria.

— N-are nimic. Îl fac îndată.

Timp de trei ore ARTHUR navighează cu pînzele, expus privirilor santinelelor din posturile germane de pe coastă. Marea este pustie. Norvegienii privesc spre uscat, spre țara lor, lăsînd să li se citească pe față o tulburare absolut firească.

„Tac...tac...tac...tac...tac", motorul își reia melodia. Răsuflă ușurați.

Brewster coboară să se culce, lăsîndu-l peste noapte pe Larsen la cîrmă. Dar nu adoarme imediat. Știe că peste cîteva ore, așezat pe torpila lui ghidată, va pleca împreună cu Bob Evans să-l scufunde pe TIRPITZ... Doi purici împotriva unui elefant!

Noapte fără lună. ARTHUR cu motorul redus este legănat ușor de valuri.

Joi 29 octombrie, ora 7

ARTHUR se apropie de Edöy, un mic port așezat în partea de sud a marei Insule Smöla. Ziua se anunță printr-o lungă dîră trandafirie așternută peste mare. Toată lumea este în picioare. Fiecare își face toaleta, ca și cum ar ști că multă vreme de-acum înainte nu va mai fi curat și bărbierit. Pentru prima dată de la plecare, o barcă de pescuit trece prin apropierea lor. ARTHUR este înconjurat de insulițele stîncoase de la vest de Edöy. Acolo sînt cîmpurile de mine. Se apropie momentul ca plasele să fie aruncate peste bord, căci vasul de pescuit ARTHUR se va transforma în transportor de turbă. Se gîndesc de asemenea să degajeze conurile explozive, ascunse în cală, sub turbă...

ARTHUR ajunge la vest de Edöy; Larsen ordonă să fie oprit motorul și să se arunce ancora. E ora 8. Brewster stabilește poziția. Sînt pe coasta de vest a lui Hogorkke. Se începe încărcarea acumulatoarelor torpilelor, dar după 15 minute generatorul se oprește.

---

* **Cavalet** — suport pe care se așază ambarcațiile la bordul navelor sau pe uscat.

** Este vorba de minele magnetice așezate de hitleriști pe rutele obișnuite ale convoaielor. După oarecare pierderi, englezii au găsit antidotul: demagnetizarea navelor în docuri amenajate special.

N-au noroc.

— Acumulatorul e suficient încărcat, spune Brewster. Putem acoperi distanța.

Nu se mai aude decît mugetul mării... Locul este pustiu. Un mic cap pare să-l protejeze pe ARTHUR de orice privire indiscretă.

— Înainte Kalve! ordonă Larsen. La cea mai mică primejdie strigi.

Și pornesc la treabă; Brewster și Bill Tebb, coborîți în cală, încep să scoată de sub turbă cele două capete conice. Evans, ajutat de Strand, Tebb, Causer și Craig dezvelesc torpilele ghidate, pregătind palanele bigii*.

— Un avion!

Cel care a strigat a fost Kalve.

În aceeași clipă se aude vîjîitul motoarelor.

— Întindeți plasele peste torpile. Repede. Închideți tambuchiurile**, ordonă Larsen.

După un viraj scurt, înclinat pe o aripă, avionul vine în picaj asupra lor. Germanul l-a observat pe ARTHUR și vrea să arunce o privire asupra navei. Torpilele, camuflate sub plase, nu se văd.

Doi norvegieni se fac că aruncă o plasă în mare. Deodată Larsen îl vede pe Billy alergînd spre pupa. Vrea să ridice capacul butoiului și să pună mitraliera în poziție de tragere... să tragă...

— **What the hell, you, bloody fool!***,** strigă Larsen cu o autoritate și o perfecțiune în mînuirea înjurăturilor engleze, pe care nimeni nu i le cunoștea.

Billy își regăsește pe loc sîngele rece, iar avionul trece vuind la douăzeci de metri deasupra lor. Se îndepărtează apoi revine și face, în imediata apropiere a lui ARTHUR, o serie de exerciții: picaje, ieșiri din picaj, viraje, ca și cum pilotul vrea să le demonstreze acestor amărîți măiestria lui. În afară de degajarea capetelor conice în cală, nu se poate lucra nimic. Exercițiile de înaltă clasă ale avionului durează cîteva ore, pînă la prînz. Brewster turbează de furie. Se gîndește la timpul pierdut, la TIRPITZ, care ar putea să-și schimbe locul de staționare sau chiar să plece. Dar nu poate face altceva decît să aibă răbdare și să aștepte ca pilotul ăsta să obosească. În cele din urmă, atingînd în zbor crestele valurilor, avionul dispare!

Cînd să pornească la treabă, un alt avion le vine pe cap. Este un MESSERSCHMITT care coboară în picaj asupra lui ARTHUR, apoi se ridică vertical și dispare în înaltul cerului.

S-a pierdut prea mult timp; dacă vor să intre în fiord înainte de căderea nopții, trebuie să riște, nu se mai poate aștepta. Prima torpilă este în sfîrșit ridicată... Conul cu exploziv e pregătit pentru a fi fixat la cap.

Lui Larsen nu-i trebuie mult timp pentru a găsi pentru ARTHUR un loc mai adăpostit un fel de faleză stîncoasă, a cărei creastă străjuiește o apă liniștită. Dar, din păcate, adîncimea este atît de mare, încît ancora aruncată nu prinde. Larsen nu spune nimic, sare în barcă, duce ancora pe uscat și o înțepenește între stînci.

Toate manevrele astea iau timp. Iar în această perioadă a anului și la această latitudine, zilele sînt scurte. Noaptea este prea aproape pentru ca ei să poată coborî torpilele ghidate pe mare și, mai mult chiar, să le fixeze sub coca lui ARTHUR.

— Vom petrece noaptea asta aici, spune Larsen. Voi cei cu torpilele, duceți-vă la culcare. Mîine aveți o zi grea. Oamenii mei și cu mine asigurăm veghea.

Vineri 30 octombrie

— Tot ce este englezesc pe bord, în afară de lucrurile din ascunzătoare, trebuie să dispară: etichetele de pe cutiile de conserve, pachetele de țigări, cutiile de **Navy Cub****** etc. Totul peste bord. În curînd o să-i întîlnim pe germani. Nu uitați că vor inspecta vasul cu toată meticulozitatea, spune Brewster și, dînd chiar el exemplu, își aruncă cu regret pipa englezească în mare. Mitraliera este demontată și coborîtă în compartimentul secret. Patul armei deteriorat, ca să nu i se poată identifica originea, ia drumul mării. Strand își scoate cu părere de rău postul emițător pe punte, ezită o clipă, căci e un aparat perfecționat și foarte scump, și-i face vînt peste parapet.

Traficul devine acum mai intens și ARTHUR se încrucișează în drumul lui cu vase comerciale înarmate cu tunuri; la pupa lor flutură pavilionul german de război. ARTHUR urcă pe lîngă coasta de sud a marei Insule Hitra. Acum pot vedea căsuțele norvegiene de lemn vopsite în roșu sau albastru, cu fundamentul de piatră sau beton pentru a rezista zăpezilor și cu ramele obloanelor albe.

Deodată se aude un zgomot nefiresc; motorul funcționează neregulat, regimul lui scade și ARTHUR pierde din viteză.

Larsen, lăsîndu-i lui Brewster timona, sare.

— Ce s-a întîmplat?

Capul lui Björnöy apare din tambuchiu. Face o grimasă expresivă.

— Sper că nu este nimic.

Larsen coboară în camera mașinilor și cei doi bărbați privesc motorul, îi ascultă respirația gîfîită, sacadată. Björnöy își apropie urechea:

— Apa a pătruns probabil în cilindru, îi spune lui Larsen, stînd aplecat asupra motorului.

Așadar, motorul lui, după ce i-a mers perfect în cursul

---

* Grindă de metal sau de lemn, care printr-un sistem de scripete (palane) servește la încărcarea și descărcarea mărfurilor pe nave.

** **Tambuchiu** — deschidere în puntea unei nave, folosită pentru accesul personalului în încăperile de sub punte.

*** „Ce dracu faci! Nebun afurisit!" — **n.t.**

**** Cunoscută marcă de țigări și tutun de pipă britanic — **n.t.**

atîtor traversări din Shetland* în Norvegia, îi face figura asta, tocmai lui care l-a dichisit atîta. Un fum negru, acru, umple camera mașinilor.

— Poate că este pistonul... să-l lăsăm să meargă mai departe, înseamnă să riscăm să se strice de tot, adaugă Björnöy.

— Nu, trebuie să meargă mai departe, dar cu viteză redusă, răspunde Larsen care, într-o secundă a examinat situația și a luat o hotărîre: un vas cu motor care navighează cu pînze le-ar putea părea dubios germanilor, care ar și veni să vadă ce s-a întîmplat. Trebuie să meargă pînă la Hestvik...

La capătul de răsărit al Insulei Hitra, în satul de pescari Hestvik, locuiește un anume Nils Ström, care ține un mic magazin de alimente. Larsen poate să i se adreseze cu toată încrederea. Aceste informații i-au fost date înainte de plecare de către Odd Sörli. Englezilor, enervați că sînt ținuți atît de mult în interiorul bărcii și neliniștiți de zgomotele nefirești ale motorului, li se anunță avaria.

— Peste o oră se va înnopta, adaugă Larsen, și veți putea urca pe punte.

Altă problemă îl frămîntă acum pe Larsen. Între Insula Hitra și continent sînt cîmpuri de mine; există un șenal** liber, dar pe unde trece? Desigur, ARTHUR, cu pescajul lui redus, poate trece fără nici un pericol peste aceste mine, dar prezența lui în asemenea locuri n-ar risca să atragă atenția germanilor?.

Tocmai atunci, un vas mare sub pavilion german îl depășește pe ARTHUR, îl prinde în vîrtejul său și intră direct pe șenal. Larsen n-are decît să-l urmeze.

Jos, Björnöy, cu fruntea acoperită de broboane mari de sudoare, ascultă zgomotul motorului. Se va opri definitiv? Sughite, bate, dar merge mai departe. La căderea nopții, englezii ies pe punte și se așază pe plase.

— La ce distanță sîntem de țintă? îl întreabă Brewster pe Larsen.

— Aproximativ 75 mile.

— Dacă motorul ne lasă, este imposibil să ajungem cu torpilele. E prea departe.

Drept orice răspuns, Larsen arată cu bărbia spre mal, unde se zăresc cîteva lumini. Se apropiau de Hestvik. Oamenii de la torpile coboară în cală. Pe uscat se observă mișcare, oameni mulți; li se pare ciudată această animație la 11 noaptea, într-o țară ocupată; s-ar putea ca pe chei să fie germani.

Larsen aruncă ancora.

— Palmer, îi ordonă Larsen lui Björnöy, apucă-te și demontează motorul. Johannes, tu dă-i o mînă de ajutor; eu cobor pe uscat împreună cu Strand.

Și sar amîndoi în barcă.

În sat e sărbătoare; pe drum se văd tineri care se plimbă. Barca acostează și Larsen urmat de Strand se îndreaptă spre un mic grup de adolescenți.

Nils Ström locuiește într-una din primele case din sat. Înțelege numaidecît ce vor de la el: alimente.

— Prăvălioara mea este alături, mergeți cu mine s-o deschid. Dar nu vă așteptați să găsiți rafturile pline. Germanii au curățat tot.

Larsen nu-i dă răgaz să mai adauge nimic.

— Aveți nevoie de turbă? îl întreabă el.

Fraza aceasta, convenită cu agentul Sörli înainte de plecare, este parola. Răspunsul însă nu-i cel pe care-l așteaptă Larsen

— De turbă ducem lipsă, așa cum ducem lipsă de toate. Sînt dispus să iau toată încărcătura voastră, dacă doriți.

Larsen îl informează despre avaria motorului. Reparația trebuie neapărat făcută peste noapte. Atît îi spune.

Cîteva minute mai tîrziu, Nils Ström și fiul său sînt pe ARTHUR. Îl găsesc pe Björnöy murdar tot, cu unsoare pe obraz, ținînd în mînă pistonul plesnit.

— Gazele de la eșapament au fost respinse în carter***. Am avut mare noroc că am ajuns pînă aici. Am încercat deja să fixez o placă filetînd pistonul. Dar nu ține. Trebuie să găsim altceva.

Ström propune să meargă să-l trezească pe fierarul satului, un prieten de nădejde. Björnöy, luînd cu sine pistonul, este condus de către cei doi norvegieni pînă la casa fierarului.

Cîteva minute mai tîrziu, Björnöy lucrează în atelierul fierarului. Fără să ridice o clipă capul, fără să respire, sfredelește găuri, nituiește cu înverșunare... În timpul acesta Larsen îi cere lui Nils Ström să-i arate documentele micului vas pe care îl avea el, pentru a le compara cu cele ale lui ARTHUR.

Două ore mai tîrziu, pistonul e gata pentru a fi montat la loc. În tot acest răstimp petrecut împreună cu fierarul și prăvăliașul, aceștia nu pun nici o întrebare indiscretă. Larsen și Björnöy le mulțumesc și

---

* Arhipelag în nordul Oceanului Atlantic, situat în nord-estul Marii Britanii și compus din peste 100 insule.

** Porțiune navigabilă în lungul unui curs de apă.

*** Înveliș metalic de protecție ce acoperă elementele în mișcare ale unui motor.

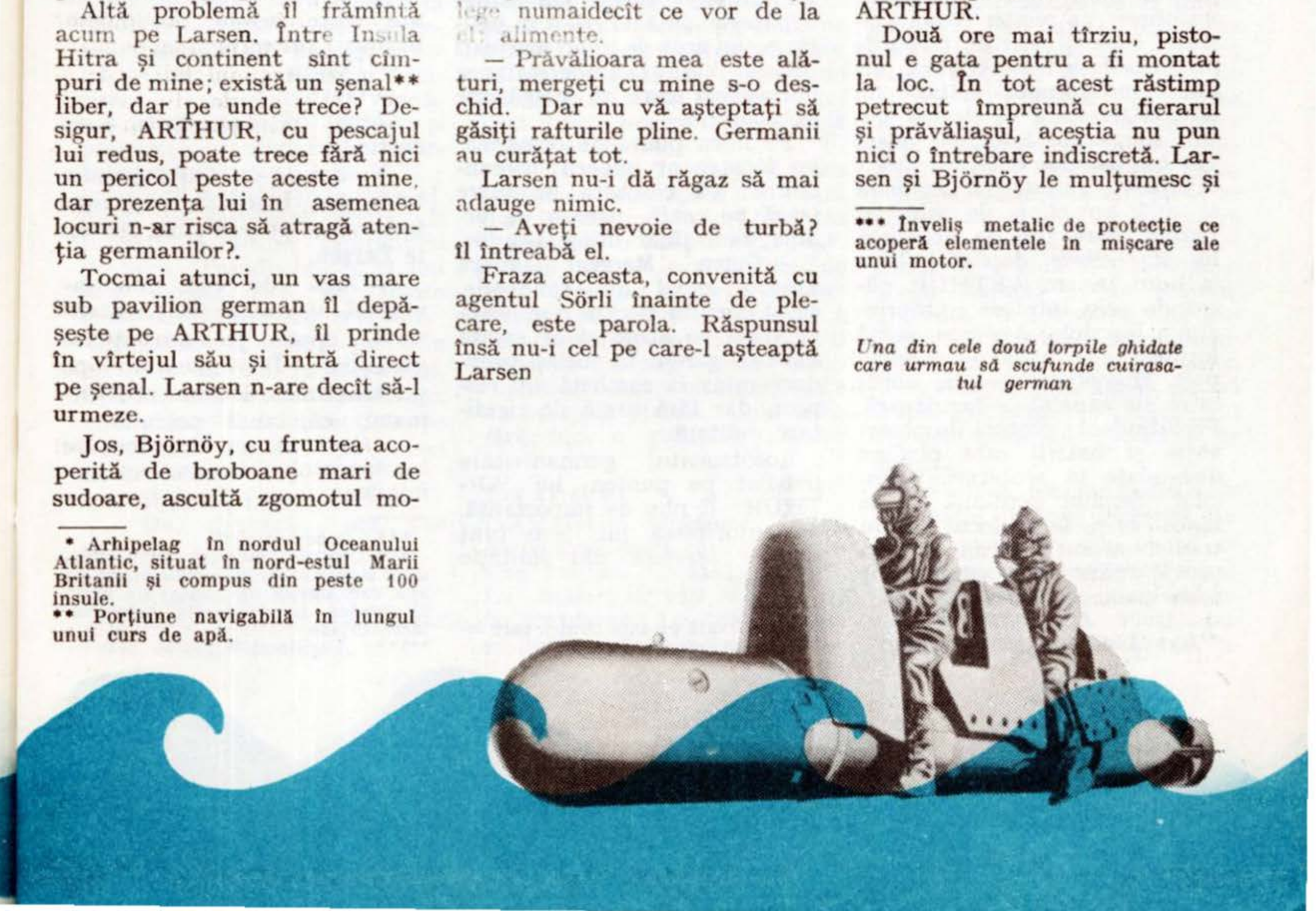

Una din cele două torpile ghidate care urmau să scufunde cuirasatul german

o apucă în direcţia lui ARTHUR.

Pînă la Trondheim pistonul va merge, dar nu se poate conta că va rezista şi înapoi. Björnöy montează la loc motorul şi îl încearcă. ARTHUR se îndepărtează de Hestvik.

Sîmbătă 31 octombrie, ora 7

Cu viteză redusă ARTHUR înaintează spre intrarea fiordului, care este, de fapt, un canal îngust între Bresktad şi Agdenes. Pătrunde într-o zonă îndeaproape supravegheată de germani. Vîntul încetează brusc. Marea, verde ca un brad, albul imaculat al crestelor, cerul albastru cenuşiu, totul e numai calm şi pace; doar „tac-tac-tac"-ul lui ARTHUR sparge liniştea. Un vas german de patrulare se îndreaptă spre ARTHUR. Aruncînd o ultimă privire asupra punţii, Larsen îşi mai spune o dată că nimic nu poate da de bănuit, că barca aceasta mare, ca alte sute care trec zilnic de-a lungul coastelor, n-ar putea transporta altceva decît turbă!

Ora 10

Vasul german se încrucişează cu ARTHUR. Le despart o sută de metri. Sus la comandă, un ofiţer; pe punte, cîţiva marinari care îşi văd de treburile lor. Vasul se îndepărtează, urmînd îndeaproape siajul* lui ARTHUR, care se clatină puţin. Larsen se întoarce; micul vas nu mai este decît un punct la orizont. În faţa lui Agdenes se află un cîmp de mine şi Larsen, care ştie de existenţa lui, îl ocoleşte, depăşindu-l pe la nord. Acum ARTHUR pătrunde prin intrarea propriu-zisă a Fiordului Agdenes, avînd fortăreaţa — la sud — şi micul port Hasselvika — la nord; între ele canalul se îngustează. Pretutindeni posturi de observaţie şi baterii care pîndesc disimulate în scobiturile stîncilor. Şenalul continuă să se îngusteze şi, în mijlocul lui, un trauler armat cu un tun la provă, pare să-i aştepte! A sosit momentul critic.

* Dîră lăsată de o navă în mers.

Larsen îi spune lui Björnöy:

— Du-te, înştiinţează-i pe englezi. Vom fi controlaţi. Tăcere absolută. Să fie pregătiţi. Întoarce-te imediat.

În timp ce Björnöy se îndepărtează de timonerie, Larsen îşi pipăie bluza de marinar. Revolverul încărcat e la locul lui, la subsuoară. Documentele de bord sînt aranjate într-o cutie pusă într-un vechi sertar sub măsuţă. Larsen le scoate. În aceeaşi clipă Björnöy se întoarce îngrijorat.

— Briza a căzut complet. O să ne vadă dracului marafeturile cînd ARTHUR o să se oprească; şi arată spre apa fiordului, neclintită ca o oglindă. O oglindă transparentă. Orice soldat al Wehrmachtului poate descoperi de la 5 metri torpilele ghidate amarate sub cocă, dar e prea tîrziu ca să se încerce chiar şi cea mai simplă manevră. Nava de control germană se află înaintea lor, la 50, la 40 metri...

— Ia timona, îi ordonă Larsen lui Björnöy. Drept înainte!

Björnöy execută. Cu mîna pe eche**, priveşte prin fereastra timoneriei vasul german oprit.

20 metri... 15 metri... 10. La prova traulerului care-l depăşeşte pe ARTHUR în înălţime, un grup de tineri marinari privesc curioşi ambarcaţiunea norvegiană care se pregăteşte să acosteze.

Pe mica punte de comandă, un locotenent imberb, comandantul, cu cascheta lui mare trasă pe ceafă, pare a da ordine unui tînăr ofiţer bondoc.

— **Guten Morgen!** strigă Larsen ieşind din timonerie, ca şi cum în fiecare dimineaţă ar trece pe acolo şi ar saluta nava de gardă. În acelaşi timp, duce mîna la caschetă, cu respect, dar fără urmă de rigiditate militară.

Locotenentul german sare imediat pe puntea lui ARTHUR. E plin de importanţă, de autoritatea lui. Sub braţ ţine o servietă din imitaţie de piele.

** Bară fixată pe axul cîrmei, care foloseşte la manevrarea ei.

— **Papiere!*****

Larsen, care i-a ieşit în întîmpinare germanului, îi întinde documentele. Se aşteaptă să-l vadă pe ofiţer aruncîndu-şi privirea asupra semnăturilor, cuprinzînd cu o privire puntea navei şi spunînd: „E în regulă... Daţi-i drumul!" Nu, ofiţerul, foarte „oficial" nu ia documentele din mîna lui Larsen, ci trece prin faţa lui Björnöy şi coboară prin tambuchiu în compartimentul din spate. Larsen îl urmează. Ofiţerul se aşază pe o bancă, în faţa mesei pe care mănîncă echipajul, deschide servieta şi scoate nişte hîrtii. Larsen, în picioare, îi întinde documentele lui ARTHUR.

Tacticos, ofiţerul le ia, le înşiră pe masă şi încet, le cercetează unul cîte unul.

În spatele lui, Larsen aşteaptă cu sufletul la gură.

Din cînd în cînd, germanul compară o semnătură cu una din propriile lui documente. Citeşte chiar cu jumătate de glas, ca şi cum i-ar face plăcere să prelungească formalităţile de control.

— Prezentaţi-mi conosamentele**** livrărilor precedente... **Ausweis**-ul***** special pentru trecere.

Tonul este autoritar. Larsen are toate aceste documente, inclusiv autorizaţia.

— Poftim!

— Gut!

Chipul ofiţerului pare a se destinde.

„Numai de nu s-ar îngrijora, acolo sus, băieţii mei şi n-ar face vreo prostie", se gîndeşte Larsen.

— După cîte văd, dumneavoastră veniţi de la Kristiansund, spune pe neaşteptate germanul. Îl cunoaşteţi pe prietenul meu, locotenentul Ormann, căpitanul portului?

— Cum să nu, îl cunosc pe locotenentul Ormann, un om minunat.

*** „Documentele!".

**** Contract încheiat între expeditor şi cel care transportă o marfă pe apă, care obligă pe acesta din urmă să predea la destinaţie mărfurile încredinţate.

***** „Legitimaţie".

— Sîntem născuți în același oraș, am fost colegi de școală. Cît de ciudată este întîmplarea în război. Făceam amîndoi parte din rezerva marinei de război și de aceea am fost trimiși în aceeași regiune.

— Da, la mai puțin de 50 mile unul de celălalt, continuă Larsen — care intrase în joc... Căpitanul de port Ormann este foarte bun cu pescarii din Kristiansund... Pentru noi, norvegienii, viața grea... Aprovizionarea nu se poate face și nu te poți hrăni numai cu pește .

— E vina englezilor. Noi vă ocrotim împotriva unei debarcări a trupelor lor. Prima dată, din fericire, le-am aruncat în mare, împreună cu cele franceze. Dacă vor mai încerca... Ei nu știu ce-i așteaptă aici... Mie, bineînțeles, nu-mi place războiul, dar englezii ne-au obligat să-l facem... nu-i așa? La fel și cu spațiul nostru vital... 90 milioane de germani...

Conversația se prelungește mult pe această temă. Larsen răspunde prin cîteva cuvinte, cînd într-o germană stîlcită, cînd în norvegiană... Aprobă... Ce alta să facă?

În sfîrșit, cu un zîmbet larg, germanul scoate din servietă un imprimat, pe care-l completează sîrguincios: numele vasului — tonajul — lungimea — lățimea — încărcătura — numărul de conosament — numele și prenumele proprietarului — portul de destinație.

— Iată **Ausweis**-ul spune el, după ce semnează hîrtia. Îl predați la sosire căpitanului portului Trondheim. Și el îmi este prieten. Vă va facilita cursa următoare. La revedere.

Examinarea a durat pe puțin un sfert de oră. În timonerie, Björnöy stă de vorbă cu Kalve, continuînd să-l mențină pe ARTHUR acostat de vasul de gardă.

— Durează mult, acolo jos.

— Da, durează... mă duc să văd...

— Nu... Nu te mișca.

— Atențiune, iată-i...

Ofițerul german și-a reluat aerul arogant.

— Acolo înăuntru e turbă; desfă un sac, spune el.

Larsen scoate un cuțit, un cuțit norvegian, și face o tăietură în sac. Cîteva bucăți de turbă cad pe punte.

— Mai desfac unul?

— Nu... ajunge.

Germanul aruncă o privire în compartimentul motorului, în camera de navigație; apoi, dintr-o săritură, se întoarce pe vas. Cu un gest condescendent, face un semn care înseamnă: „E în regulă, puteți pleca".

Larsen salută și se întoarce la timonă, în timp ce Björnöy se duce la motorul lui și-l pune în mișcare. Elicea bate apa, o tulbură; acum nu se mai pot vedea torpilele. Marea e calmă, timpul foarte frumos. S-ar părea că nimic nu-l va mai putea opri pe ARTHUR în drumul lui spre TIRPITZ.

Pentru a se feri de vînt, Larsen ia curs de-a lungul malului nordic al fiordului.

Circulația este intensă în ambele sensuri; bărci de pescuit, cargouri. La scurt timp după ce depășește Strörren, un distrugător german, navigînd cu mare viteză, trece atît de aproape de ARTHUR, încît multă vreme cuterul continuă să fie puternic zgîlțîit de valuri. Englezii veniți pentru o clipă pe punte, abia au mai avut timp să se refugieze în camera de navigație. Larsen reduce imediat viteza pentru a nu avaria torpilele ghidate.

Pe la ora 7 seara, Larsen îngăduie britanicilor să iasă definitiv din celula lor. Noaptea e aproape, o noapte fără lună. Aceste ultime ore înainte de atac li se par nesfîrșite. Brewster, poate din dorința de a da oamenilor o ocupație, îi pune pe toți să-și repete rolul.

Între Hangan și Rokke este un baraj de plase... Vom trece fără nici o greutate , spune Larsen.

Ora 17 și 45

ARTHUR depășește baliza de la Rodberget care își aprinsese lumina. Se lasă noaptea. La babord se văd luminile de la Statsbygd. La tribord abia se distinge Trondheim. Cînd se pornește o briză ușoară, Larsen modifică direcția.

— Iată Trondheim, îi spune Larsen lui Brewster, pe tonul unui ghid bucuros să conducă un străin care-i vizitează țara. În lumina amurgului, orașul așezat pe țărm, cele două turnuri cenușii ale catedralei și colinele din jur nu se văd prea bine. Una după alta, se aprind luminile orașului.

Conversația încetează. Fiecare minut, fiecare învîrtitură de elice, fiecare „toc-toc" pe care-l scoate țeava de eșapament îi apropie de TIRPITZ... Curînd vor putea vedea silueta lui lungă și înaltă, în tonuri de cenușiu, alipită de faleza de piatră a colinei. Încă cincisprezece mile, nu mai mult. Ora, clipa atacului se apropie.

Brewster se uită la Larsen. Norvegianul răspunde printr-un semn imperceptibil al capului.

— Dați-i drumul, le spune Brewster lui Craig și Bob Evans.

Urmați de Tebb și Causer, cei doi bărbați coboară în interiorul navei... Trebuie să-și pună costumele de scafandru.

Suflă un vînt ușor de la vest-nord-est; hula crește. La tribord, luminile orașului Trondheim se oglindesc tremurate în apele fiordului.

Brewster începe să se impacienteze. I se pare că echiparea lui Craig și Evans durează prea mult. Coboară și el, urmat de Brown. Încăperea este prea mică, nu au loc să se îmbrace toți în același timp. Din fericire, Craig și Evans sînt gata. Nu mai rămîne decît să li se fixeze la costumul de scafandru butelia de oxigen. Brewster se așază pe o ladă și începe să-și tragă ciorapii de la costum. Deodată, o zdruncinătură puternică îl face să-și piardă echilibrul; cît p-aci să-l răstoarne.

— Noapte fără lună, puțină hulă. Condițiile de atac sînt ideale, spune el pentru a se liniști.

Deasupra lor în camera de navigație, Larsen observă neliniștit valurile din ce în ce mai mari care asaltează vasul. Sub loviturile lor, mica ambarcațiune tanghează. Vîntul puternic, care gonește la supra-

fața apei, anunță vreme proastă. „Curînd TIRPITZ va începe să se zărească, chiar dacă nu va fi la o bătaie de pușcă și în englezii mei parcă nu știu ce boală a dat, ca să nu mai punem la socoteală cît de greu este să-i lansăm la apă în plină noapte", gîndește norvegianul.

Deodată, un val uriaș ridică prova lui ARTHUR; cuterul nici n-apucă să-și reia poziția că e lovit de un al doilea, tot atît de puternic, dacă nu chiar mai puternic. Motorul merge alandala.

— Redu viteza, îi strigă Larsen lui Björnöy, continuînd să manevreze.

Are impresia că torpila și-a rupt amarajul*, că elicea s-a izbit de ceva.

Larsen rotește mult cîrma... o torpilă pierdută, poate amîndouă. Căpitanul își cunoaște bine vasul și își dă seama de cea mai mică anomalie în comportarea lui, o ghicește, o simte, o aude. Acum ARTHUR este pe creasta unui val și, sub coca cablurile de remorcare atîrnă slăbite... Este limpede că la capătul lor nu mai e nimic.

— Torpilele!

Strigătul e al lui Brewster, care a apărut pe punte echipat pe jumătate. Larsen, care a încetinit motorul, nu răspunde.

O clipă mai tîrziu, în afară de Kalve, rămas lîngă motor, toți se adună, înghesuiți, în minuscula cameră de navigație. Multă vreme nici unul nu rupe tăcerea, împietriți parcă în fața realității.

— Poate că una din torpile a mai rămas, spune Larsen, fără să pară nici el convins. Un scufundător va coborî de îndată ce vom găsi un colț mai liniștit.

— Tu, Evans, spune Brewster. Tu ești echipat.

Se uită doborîți unul la altul. Oamenii aceștia sînt marinari, gata să îndure toate toanele mării, orice, dar asta nu.Nu!

Toată truda, toate pregătirile, toate antrenamentele, riscurile, toate aceste cheltuieli, chiar traversarea Mării Norvegiei pe o vreme mizerabilă, repararea motorului, vasul de control cu ofițerul iscoditor, chițibușar, toate astea au fost degeaba! ARTHUR nu mai este decît o barcă amărîtă cu un motor care merge prost, cu documente false, înconjurată de dușmani. Cei zece oameni simt toți întreaga povară a disperării lor. Sînt atît de copleșiți, încît nu se aude nici o înjurătură, nici un blestem. Ce-i de făcut?

— Dacă nu găsim nici o altă soluție — spune în cele din urmă Brewster — trebuie să debarcăm în apropiere de Makin, unde ne așteaptă norvegienii cu mașinile.

— Nu — răspunde Larsen — e imposibil, marea este prea furtunoasă, nu putem debarca acolo. Nu încăpem zece deodată în barca cu care trebuie să acostăm și nu-i chip să facem două curse.

Și, cum se lasă o tăcere apăsătoare care se prelungește, Larsen continuă:

— Timpul se va îndrepta, poate chiar foarte curînd, dar nu putem rămîne aici în plină zi. Se presupune că am descărcat turba la Trondheim, pe care l-am depășit de mult. Spre Frostra, vom fi mai la adăpost.

— Dacă am face cale întoarsă... Nemții încă n-au dat alarma , spune Billy — așa cum aruncă cineva un colac de salvare, deși știe că e inutil.

— Este imposibil să trecem a doua oară pe la controlul de la Agdenes, n-avem documente... și, apoi, turba pe care n-am descărcat-o...

— O putem arunca în mare!

— Motorul nu va rezista, i-o taie scurt Björnöy. Nu e nimic de făcut. Încă 10, 20 mile și va fi mort, terminat .

— Aveți dreptate, Larsen, dacă în nici un caz nu ne putem întoarce, conchide Brewster, ARTHUR trebuie sabordat în apropierea coastei, într-un loc pustiu, dar nu adînc. Germanii nu trebuie să găsească vasul, ca să nu bănuiască ce țeluri urmărim.

— Vom merge încet pînă la Insula Tautra, îi lămurește Larsen. Acolo vom scufunda vasul; curenții, vîntul de nord-est îl vor devia spre mijlocul fiordului... În cîteva drumuri cu barca vom ajunge la țărm și de acolo în Suedia. Toată lumea este de acord cu Larsen; nici nu se putea altfel.

O clipă mai tîrziu, ARTHUR își reia drumul. Unul cîte unul, sacii cu turbă sînt aruncați în mare, astfel încît, dacă germanii ar fi descoperit epava, n-ar fi putut bănui pe loc, nimic. Această ultimă corvoadă îi împiedică pe oameni să se gîndească prea mult la durerea lor.

În cală, Brewster și Kalve pregătesc sacii cu alimente ce urmează să fie luați la drum. Din păcate, pe bord nu se află decît trei ranițe, pe care le umplură. Verifică apoi buna funcționare a armelor și iau cu ei muniții. Cu părere de rău renunță la haine, aparate de scufundare, la mitraliera acum inutilă; e prea bătătoare la ochi ca să o ia.

Cu luminile stinse, ARTHUR se apropie de țărm. Motorul e oprit.

— Brewster, e momentul ca Evans să se scufunde, spune Larsen.

ARTHUR se găsește în apele liniștite dintre Insula Tautra și coastă, în fața punctului Melhus. Bob Evans, în echipament de scafandru, dispare sub apă. Cu ajutorul unei lămpi electrice, reușește să constate cauzele eșecului. Inelele fixate de conurile cu explozivi nu rezistaseră; continuau să atîrne sparte de lanțurile lor; buloanele fixate de chilă sînt în perfectă stare.

În acest timp, barca este dată la apă și Kalve, la rame, îi duce pe Björnöy, Strand, Causer și Brown la țărm. De îndată ce Kalve se întoarce cu barca — pe jumătate plină cu apă din cauza acostării defectuoase — Larsen repune motorul în funcțiune și îl îndepărtează încet pe ARTHUR de țărm... Sînt ultimele clipe ale micului și viteazului vas.

Larsen are mult de lucru la deschiderea celor două valve. În fundul calei apa gîlgîie, urcînd repede în camera motorului. Trebuie să plece, să-l abandoneze pe ARTHUR**. Ia cu sine documentele de bord.

ARTHUR s-a scufundat la o jumătate de milă de coastă. Astfel a eșuat operația „Title".

Traducere de: Sergiu STANCIU

---

* Bordaj de susținere a unui obiect pe un vas.

** ARTHUR n-a fost tîrît de curent spre mijlocul fiordului. Catargul său depășind apa, vasul a fost găsit de germani, care l-au scos și, după ce l-au reparat, l-au folosit în Fiordul Trondheim. Deși nu și-au dat de la început seama, în mod precis, că fusese destinat să-l scufunde pe TIRPITZ, au avut unele bănuieli chiar înainte de a afla acest lucru. La sfîrșitul războiului, ARTHUR a fost recuperat de norvegieni.

poșta mi

„ZURBALÎCUL“ DIN 1824

Profesorul VASILE PETRESCU *din* Slănic Prahova, *ne trimite cîteva însemnări despre prima acțiune revoluționară a ciocănașilor slăniceni din 1824, din care reproducem cîteva fragmente:*

„Ciocănașii (lucrători care spărgeau în ocnă sarea cu ciocanul) au început plîngerile către domnie încă din 1741. Eforia Spitalului Colțea, sprijinită de domnul fanariot Mihai Racoviță, îi obligase pe slăniceni la o clacă în sare de 400 bolovani pe an. Ei s-au plîns domniei contestînd dreptul de proprietate al Eforiei asupra întregii moșii.

Nici domnii fanarioți următori n-au fost mai buni cu ciocănașii, dînd o serie de hrisoave prin care întăreau dreptul Eforiei la clacă.

Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu a jucat un rol însemnat în viața ciocănașilor. Probabil, căpitanii lui Tudor care au fost prinși și trimiși la ocna din Slănic, au influențat puternic lupta lor viitoare. De data aceasta, ei n-au mai recurs la plîngeri, ci au folosit metoda încetării lucrului.

La începutul sec. XIX, toți slănicenii au fost obligați prin contract să lucreze la ocnă. Ei au fost supuși numai jurisdicției «contracciului ocnei». «Contracciul» exercita funcțiile judecătorești, strîngerea birului pe care apoi îl plătea vistieriei.

Domnitorul Grigore Ghica extinde havaietul [*taxă percepută de la cei numiți în slujbe* — n.n.] și asupra slăniceniIor.

În raportul vistieriei către domnul Țării Românești se arată că vătaful plaiului Teleajen, însoțit de un mumbașir (slujbaș pentru încasări și exerciții fiscale), au venit în ziua de 23 iulie 1824 în Slănic pentru «împlinirea banilor ce sînt rămășiță [...] din dajdiile vistieriei». Ajunși la Slănic cei doi slujbași au tras direct la cămărășia ocnei care se afla în actualul Muzeu al Sării din Slănic, deschis anul acesta pentru vizitatori. Imediat cămărașul ocnei a trimis călăreții după vătafii ocnei. Aceștia au fost încunoștiințați că toți lucrătorii ocnei trebuie să plătească havaietul conform hotărîrii domnului. Ciocănașii au încetat lucrul și «au năvălit asupra vătafului, cu înjurături și ocări și cu zurba ca să-l omoare», deoarece credeau că este vorba numai de abuzuri ale vătafului de plai pentru că ei niciodată, nici măcar în timpul domniilor fanariote, nu plătiseră havaiet.

A doua zi, 24 iulie, ciocănașii au încetat din nou lucrul și o delegație a acestora s-a prezentat cămărașului. Ei au cerut intervenția la domnie pentru a fi scutiți de havaiet. În jalbă au arătat că au prea multe obligați atît către stăpînul moșiei (400 bolovani sare anual), cît și către domnie, birul. Cămărașul ocnei a intervenit către Domnie cu un raport detaliat, cerînd scutirea de havaiet. De asemenea și vătaful face un raport către domnie cerînd acesteia să cerceteze «zurbalîcul». Dacă se vor dovedi vinovați ciocănașii «să ridice pe 7-8 dintr-acei ciocănași zurbagii să-i aducă aici a li se orîndui pedeapsa».

Domnia a analizat cele două rapoarte: al vistieriei, care îi acuza și al cămărașului care-i apăra. Importanța veniturilor pe care ocna le aducea domniei, nevoile față de aceste venituri, precum și cererea mare de sare din acea vreme l-au determinat pe domnul Grigore Ghica să ia măsuri de îmbunătățire a condițiilor de muncă de la ocna Slănic.

Acestea au potolit pentru moment spiritele la Slănic, dar acțiunea întreprinsă a contribuit la sporirea spiritului de luptă al ciocănașilor. Peste opt ani, ei vor impune statutul lucrătorilor de la ocne — prima legislație muncitorească din țara noastră“.

LUPTELE DE LA TABLA BUȚII

IOAN MICLESCU *contabil pensionar și prof.* ALEX. BARBU *din* satul Făcăeni, com Măneciu, jud. Prahova, *ne comunică:* „În județul Prahova, în mănunchiul de munți ai Teleajenului, care fac parte din masivul Ciucașului, la 1379 m altitudine se află trecătoarea Tabla Buții, vechi drum de legătură între Podișul Transilvaniei și Cîmpia Munteniei, folosit încă din vremea romanilor. După cum indică pietrele de hotar păstrate pînă acum, în apropierea trecătorii era vechea graniță cu Austro-Ungaria. În timpul primului război mondial, pentru apărarea importantului punct strategic de la Tabla Buții s-au dat lupte deosebit de grele. În cimitirul aflat în apropierea trecătorii (în imagine) se află îngropate osemintele vitejilor ofițeri și soldați care și-au aflat sfîrșitul în aceste lupte. O piatră funerară amintește că «puhoiul german, austro-ungar a fost oprit la Plaiul Tabla Buții de Regimentul 6 artilerie, 1 batalion din a II-a artilerie grea, 1 batalion din 72 miliție și compania 5 A Pionieri, în urma luptelor îndîrjite de la 26 octombrie (1916 — *n.r.*) pentru reocuparea frontierei Tabla Buții, 4 - 6 și 26 octombrie pentru stăpînirea Tătarelor și M. Colțul»“.

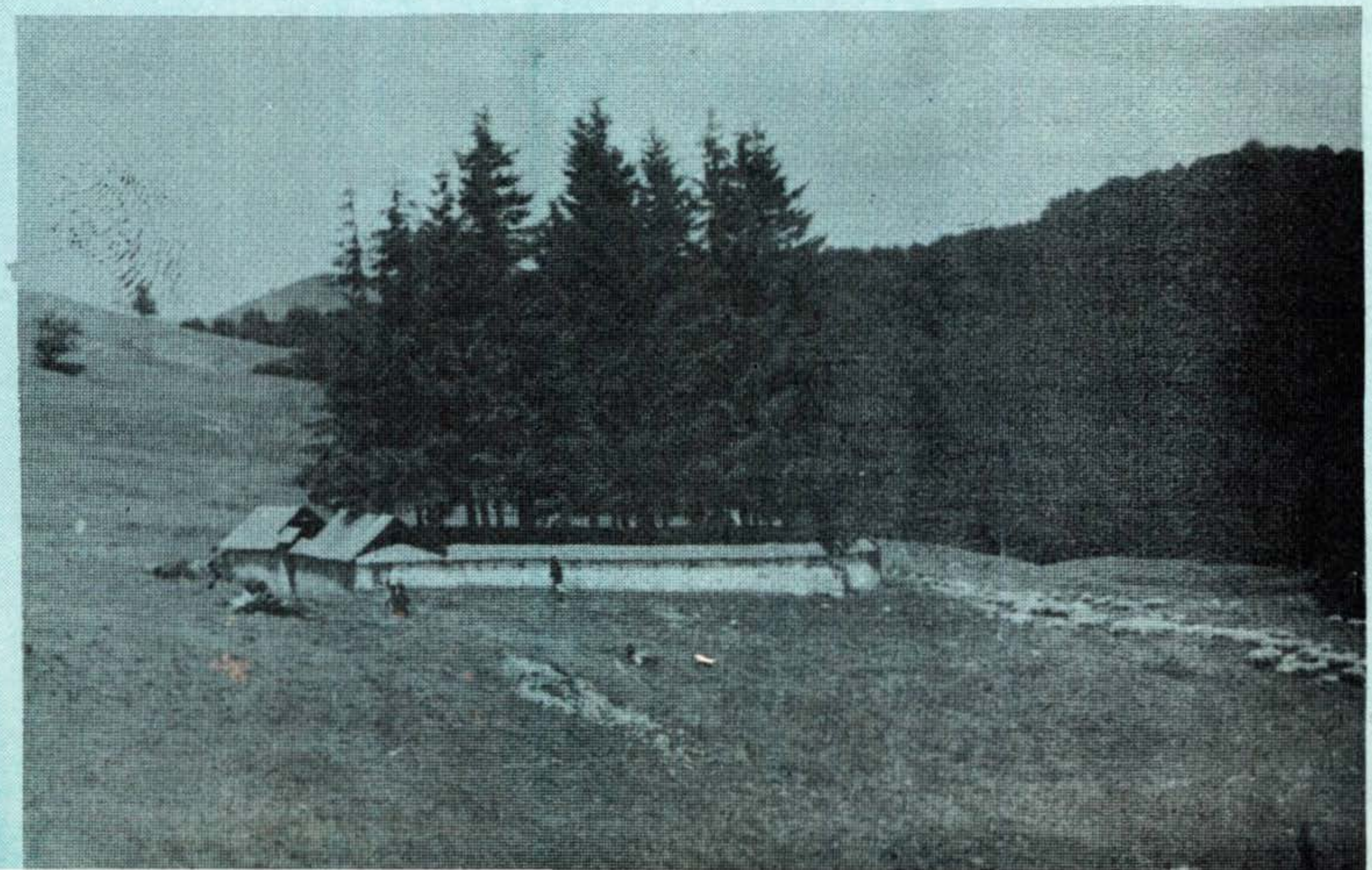

poșta MI

În sprijinul plasării localității Soci (unde Ștefan cel Mare l-a învins pe Radu cel Frumos în 1471) în vechiul ținut al Bacăului — cum a propus cititorul ȘTEFAN FOCȘĂNEANU *la* Poșta Magazin Istoric *din nr. 8/1974 al revistei noastre — se pronunță și* IOAN RAGOVEANU *din* București *și* PANTELIMON M. BOARĂ *din* Gomeni, Jud. Mehedinți. *Așteptăm, în continuare, ca specialiștii să-și spună cuvîntul.*

1917 SAU 1913

GEORGE I. STROESCU, *din* Galați, *își exprimă nedumerirea în legătură cu data la care a avut loc atentatul de la Salonic, în urma căruia și-a pierdut viața regele Greciei George I; în unele publicații l-a aflat datat 1917, în altele 1913.* „Care e adevărul?" *ne întreabă corespondentul nostru.*

Data corectă a asasinatului de la Salonic este 18 martie 1913.

LA OBÎRȘIA UNOR NUME

Răspunsul dat în nr. 6/1974 al revistei Magazin istoric, *cititorului* PETRI OVIDIU *în legătură cu originea denumirii satelor Salva, Parva, Neposși Romuli ne-a adus, împreună cu o scrisoare semnată de* IOAN TĂRĂU *din* Cluj, *copia unui articol publicat în ziarul local* Făclia *din 16 mai 1963. Se afirmă acolo că* „fantezia unui oarecare Cosimelli (de origine italian, maior în regimentul grăniceresc de la Năsăud) a dat naștere în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cunoscutului dicton: *Salva Parva Nepos Romuli.* Pentru realizarea acestei propoziții (foarte apreciată la acea vreme), ofițerul a trebuit să schimbe denumirea a două sate. Așa s-a făcut că Vărvarea a fost numită Parva, iar Strîmba a primit numele de Romuli. Salva și Nepos se numeau așa și înainte".

Articolul din care am reprodus acest citat e semnat de L. PETRINA.

„Prin urmare — *ne întreabă cititorul nostru din Cluj* — cui aparțin aceste cuvinte: împăratului Iosif II sau maiorului Cosimelli?" *Este întrebarea pe care, la rîndul nostru, o adresăm specialiștilor în istoria Transilvaniei și tuturor celor care pot dovedi documentat, originea acestor nume de sate de pe Valea Someșului.*

TURNUL LUI AUGUST FRATE BUN CU ADAMCLISI

În completarea articolelor publicate în revista noastră despre monumentul de la Adamclisi (nr. 12/1973, 3/1974) dr. în științe medicale AURELIAN BIDULESCU, *medic primar, șeful secției chirurgie la* Spitalul Boldescu *din* Ploiești, *ne comunică următoarele:* „În cursul unei călătorii în Franța am întîlnit în localitatea La Turbie (Coasta de Azur) un monument asemănător cu cel de la Adamclisi. Denumit «Turnul lui August», monumentul respectiv a fost construit de către romani în sec. VI î.e.n. spre a consemna victoria acestora împotriva unor triburi galice. În muzeu se afla și fotografia monumentului de la Adamclisi, ghidul care ne însoțea precizînd că nu există decît două asemenea monumente, cel din Franța și cel din țara noastră".

CRUCEA HOREȘTILOR

Cititorul nostru ION LĂZĂRESCU *profesor pensionar din* Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, *ne-a trimis fotografia pe care o reproducem, însoțită de un lung comentariu, din care extragem cîteva informații interesante relative la acest monument aflat în centrul localității unde domiciliază d-sa.*

Este o cruce de gresie, înaltă de peste 3 metri: nu se știe cine a ridicat-o și în amintirea cărui eveniment. Inscripția cu slove chirilice — puternic deteriorată — indică anul 1793, fără nici o altă explicație. Istoria monumentului a putut fi reconstituită datorită tradițiilor păstrate de bătrînii satului, care o numeau Crucea Horeștilor: *este vorba de un monument comemorativ, ridicat după marea răscoală din 1784, în amintirea localnicilor căzuți sub steagul lui Horea. În 1856, crucea a fost răsturnată și acoperită cu pietriș de apele care au surpat și un zid al castrului roman din apropiere, fiind „redescoperită" în 1888, cînd a fost așezată în locul unde se află și azi. După 1918, ea a servit și ca monument al eroilor căzuți în primul război mondial. Azi, refăcută și îngrijită de autoritățile locale, de profesori, elevi și pionieri, crucea poartă următoarea inscripție:* Monumentul Horeștilor, ridicat în amintirea participanților la răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

MARGARETA DE NAVARRA

SEVASTIȚA CRIȘAN *din* Tecuci, *ne întreabă cine a fost Margareta de Navarra.*

Să începem explicația cu Navarra: *provincie situată pe ambii versanți ai Munților Pirinei, din care cea mai mare parte se află în nordul Spaniei, s-a format ca regat în prima jumătate a secolului IX. Între anii 1285 - 1328, regatul Navarrei a fost stăpînit de Franța. În 1515, Spania a anexat partea de la sud de Pirinei, partea de nord rămînînd constituită în regat pînă în 1589, cînd Henric IV a alipit-o Franței.*

Scriitoare de aleasă cultură umanistă (cunoștea ebraica, latina, spaniola și italiana), regina Navarrei, Margareta d'Angoulême (1492 - 1549), cunoscută în istorie și sub numele de Margareta de Navarra, a fost fiica lui Carol, conte d'Angoulême și a Luisei de Savoia. Influența sa binefăcătoare s-a făcut puternic simțită la curtea fratelui ei, Francisc I, regele Franței (1515 - 1547), care, dealtfel, nutrea multă prietenie și admirație pentru instruita lui soră. Ca regină a Navarrei, după moartea soțului ei, Henric d'Albret (1543), Margareta a protejat reforma religioasă în regat și cultura umanistă a Renașterii.

Principala sa operă, intitulată Heptameron *și apărută postum, în 1559, este o culegere de 72 povestiri, al căror ton general amintește* Decameronul *lui Boccaccio; volumul de poezii* Marguerites de la marguerite des princesses *(1547) ne dezvăluie o poetă plină de sensibilitate.*

Detalii din viața acestei personalități care a lăsat o amprentă în istoria și literatura Franței pot fi găsite în lucrarea Le Plutarque français, Vies des hommes et des femmes illustres de la France, *Paris, 1844 - 1847, vol. II, capitolul* La reine de Navarre, *pp. 313 - 324.*

MULȚUMIRI

Din scrisorile sosite pe adresa redacției în ultimul timp am reținut propunerile și sugestiile următorilor cititori, cărora le mulțumim: I. SĂCUIN *din* Cîmpina, ANTON RUȘTI *din* Măgura Ibiei, jud. Bistrița-Năsăud; POPIAN AUREL *din Timișoara*; D. POPA *din* Cluj; C. POPOVICI *din* Săcele-Brașov; *col. (r)* FLORIN NĂVASART *din* București; IOAN DRĂGAN *din* satul Girișul Negru, com. Tînca, jud. Bihor; GH. BĂLTĂCEANU *din* com. Ciacova, jud. Timiș; *ing.* D. SMARANDA *din* București.

NUMĂRUL REGIMENTULUI

Autorul articolului Pe urmele unei erori judiciare — cazul sublocotenentului Ciulei, *(nr. 5/1974) prof. dr.* EUGEN D. NICOLAU *precizează că, dintr-o greșeală de dactilografiere, locotenent-colonelul Crăiniceanu a fost menționat drept comandant al Regimentului* 15 *Vaslui, cînd, în realitate, el se aflase la comanda Regimentului* 25 *infanterie — Vaslui.*

Reamintim cititorilor noștri că autorii articolelor apărute în revistă răspund integral de exactitatea lor științifică (date, nume, citate etc. etc.).

AVEȚI DREPTATE !

LUDOVIC DENGEL *din* Sibiu: *într-adevăr, principele de Saxa Coburg a sosit în București la 10 noiembrie 1789 și nu 1783, cum dintr-o greșeală de transcriere a apărut în revista noastră (nr.4/1974).*

IUZBAȘA

MARIN VÂRTOSU *din* Bîrca, jud. Dolj, *alcătuind monografia comunei sale, a întîlnit în documente mai multe persoane numite* iuzbașă *și dorește să știe ce funcție îndeplinea purtătorul acestui titlu. Termenul, de origine turcească, desemna, în organizarea medievală a țărilor noastre, comandantul unui corp de 100 curteni (comiși, spătărei, pahărnicei, postelnicei, vistiernicei etc.) sau slujitori (dorobanți, călărași, roșii). Pentru amănunte, trebuie consultată lucrarea lui N. Stoicescu,* Curteni și slujitori, *București, 1968.*

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

RĂZVAN ERVIN, str. dr. Radovici, nr. 10, București 15: *oferă colecția pe anii 1966-1973.*
STELIAN NICOLESCU, str. Văleni, nr. 65, Ploiești: *oferă colecția (legată în piele) pe anii 1969-1970.*
13.46.89, București, *oferă colecția completă.*
DUMITRU TEODORESCU, aleea Callatis, nr. 3, bloc A14, ap. 16, micro 6, Drumul Taberei, București: *oferă colecția completă.*
TATIANA PETRILA, str. Cuza Vodă, nr. 17, ap. 7, Oradea: *solicită nr. 1-7/1967; oferă nr. 4/1970, 12/1971, 9/1973.*
TRAIAN BANU, str. Banului, nr. 43, Slatina, jud. Olt: *solicită nr. 1-9/1967.*
GHEORGHE CARP, str. Potocului, nr. 37, Caransebeș, jud. Caraș Severin: *oferă nr. 2/1970; 2,3/1971; 6/1973.*
EPURE VALERIA, str. Progresului, nr. 12, Drobeta-Turnu Severin: *solicită nr. 2, 3/1967; 3/1968; 7/1973; 2/1974.*
GHEORGHE CRISTACHE, str. Luigi Cazavillan, nr. 2, sector 7, București 5: *oferă nr. 7-9/1967; 2-8, 10, 11/1968; 1,2,5-12/1969, 1-12/1970; 1-12/1971; 1-12/1972; 1-12/1973; 1-8/1974.*
IOAN ILIE, str. Lalelelor, nr. 5, Lugoj, jud. Timiș: *solicită nr. 1-5/1967.*
IOSIF GEORGETA, șos. Sălaj nr. 166, sector 6, București telefon 80.00.52 sau 16.20.80/135: *oferă colecția completă.*

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

Istoria viitorului: Congresul XI al P.C.R. ● Mișcarea socialistă din România despre o republică democratică și socială ● Doftana — simbol al demnității și curajului ● Noiembrie, 1904: un funcționar al statului răspîndește broșuri revoluționare ● Dr. Petru Groza — un mare iubitor al istoriei ● Florența Renașterii — cetate a puterii, bogăției și frumosului ● „La Rovine, în cîmpii": Mircea cel Bătrîn înfruntă pe Baiazid I ● Fabuloasa moștenire a lui Mihail Vodă Sturdza ● Marina militară română la început de drum ● Un erou și un martir: Cneazul Lazăr ● Dramaticul sfîrșit al TIRPITZ-ului ● 26 august 1896: insurgenții filipinezi se ridică la luptă ● Secole de istorie românească în mărturii britanice ● Cetatea de pe munte: file din trecutul Budapestei ● Două vieți, aceeași tragedie: Agrippina cea Bătrînă și Agrippina cea Tînără ● Traianus Decius — un restaurator al Daciei ● În vizită la istorici din Viena ● „Husky", „Isabelle", „Lila"...: nume de cod în al II-lea război mondial

CONTENTS

NICOLAE CEAUȘESCU Our people always knew to be up to the times' mark 2
• Historic mission of Romanian communists 10
GH. I. IONIȚĂ, MIRCEA MUȘAT Steps in history 15
FL. DRAGNE November 3, 1940 — The authorities fear the red flag 23
NATALIA VÎLCU The militant international solidarity of the working people in Romania.....27
PARASCHIVA NICHITA August-October 1944. All forces in the service of Romania's liberation.....28
MARIN MATEI POPESCU The earliest portrait of Tudor Vladimirescu 33
ION ALEXANDRESCU 1944-1947. The Romanian Communist Party' policy of national economy reconstruction 34
ȘTEFAN S. GOROVEI Moldavia's Voivode — Petru I Mușatinul....43
NICOLAE MINEI July 1934 — U.S.S.R. in *Viața Românească* ..49
KARL SCHEERER 1907 — the Romanian Peasants' Uprising ..52
C. ILIESCU, M. MOLDOVEANU Jugoslavia's national liberation war..56
GELCU MAKSUTOVICI Leaves from the Albanian antifascist resistance 61
EM. CONDURACHI Micena 65
PETRE DIACONU The ancient fortress Vicina at Păcuiul lui Soare?..76
PER OLOF EKSTRÖM The double celebrity of the Wasa 80

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUȘESCU Notre peuple a toujours été à la hauteur des temps 2
• La mission historique des communistes roumains 10
GH. I. IONIȚĂ, MIRCEA MUȘAT Marches dans l'histoire 15
FL. DRAGNE 1940, le 3 novembre — les autorités craignent le drapeau rouge 23
NATALIA VÎLCU La solidarité internationaliste militante de la classe ouvrière de Roumanie 27
PARASCHIVA NICHITA Août — octobre 1944. Toutes les forces au service de la libération de Roumanie..28
MARIN MATEI POPESCU Le plus vieux portrait de Tudor Vladimirescu 33
ION ALEXANDRESCU 1944-1947. La politique du P.C.R. pour le redressement de l'économie nationale....34
ȘTEFAN S. GOROVEI Le prince régnant de Moldavie, Pierre Ier Mușat 43
NICOLAE MINEI Juillet 1934 — L'U.R.S.S. dans la revue *Viața românească* 49
KARL SCHEERER 1907 — la révolte des paysans.....52
C. ILIESCU, M. MOLDOVEANU La guerre de la libération nationale de Yougoslavie 56
GELCU MAKSUTOVICI Pages de la résistence albanaise anti-fasciste 61
EM. CONDURACHI Mycènes 65
PETRE DIACONU La vieille cité Vicina à Păcuiul lui Soare?.....76
PER OLOF EKSTRÖM La double célébrité du bateau WASA 80

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ Наш народ всегда умел быть достойным своих времен 2
• Историческая миссия румынских коммунистов 10
Г. И. ИОНИЦЭ, М. МУШАТ Ступени в историю 15
Ф. ДРАГНЕ 3 ноября 1940 г: власти боятся красного флага 23
Н. ВЫЛКУ Международная солидарность румынского рабочего класса 27
П. НИКИТА Август-октябрь 1944 г. Все силы для освобождения Румынии. 28
М.М.ПОПЕСКУ Старейший портрет Тудора Владимиреску 33
И. АЛЕКСАНДРЕСКУ 1944-1947. Политика Р.К.П.по восстановлению народного хозяйства 34
Ш.С. ГОРОВЕЙ Петру I Мушат, господарь Молдовы 43
Н. МИНЕЙ Июль 1934 — СССР в *Вьяца Ромыняскэ* 49
К. ШЕРЕР 1907: восстание румынских крестьян.....52
К. ИЛИЕСКУ, М. МОЛДОВЯНУ Национально-освободительная война Югославии 56
Г. МАКСУТОВИЧ Страницы антифашистского сопротивления в Албании 61
Е. КОНДУРАКИ Микен 65
П. ДИАКОНУ Где находилась старинная крепость Вичина? 76
П. О. ЭКСТРЁМ Двойная слава Васы 80

INHALT

NICOLAE CEAUȘESCU Unser Volk verstand es stets den Gipfelpunkt der Zeiten zu erklimmen..... 2
• Die historische Mission der rumänischen Kommunisten 10
GH. I. IONIȚĂ, MIRCEA MUȘAT Stufen der Geschichte 15
FL. DRAGNE 3. November 1940 — Die Behörden fürchten die rote Flagge 23
NATALIA VÎLCU Die militante internationale Solidarität der Arbeiterklasse Rumäniens 27
PARASCHIVA NICHITA August-Oktober 1944. Alle Kräfte in Diensten der Befreiung Rumäniens.... 28
MARIN MATEI POPESCU Das älteste Bildnis Tudor Vladimirescu..... 33
ION ALEXANDRESCU 1944-1947. Die nationale Wirtschafts-reformpolitik der RKP..... 34
ȘTEFAN S. GOROVEI Peter I. Muschat — Herr der Moldau 43
NICOLAE MINEI Juli 1934 — Sowjetgeschichte in den Spalten der Zeitschrift *Viața românească* 49
KARL SCHEERER 1907 — Der Aufstand der rumänischen Bauern 52
C. ILIESCU M. MOLDOVEANU Der nationale Befreiungskampf Jugoslawiens 56
GELCU MAKSUTOVICI Blätter aus der albanesischen antifaschistischen Widerstandsbewegung 61
EM. CONDURACHI Micene 65
PETRE DIACONU Die alte Burg Vicina auf der Flußinsel „Păcuiul lui Soare"? 76
PER OLOF EKSTRÖM Die doppelte Berühmtheit des Segelschiffes Wasa 80

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — București, P.O.B. — 2001

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427